

FORTELLINGER OM GOLFKRIGEN

En analyse av NRKs TV-dekning

Olav Anders Øvrebø

Hovedoppgave levert ved Institutt for medievitenskap
Universitetet i Bergen, høst 1993.

Utgitt i instituttets rapportserie 1996 (rapport nr. 26).

Forord

Det er flere som har gitt oppmuntrende og kritiske kommentarer underveis i arbeidet med denne oppgaven: Først og fremst vil jeg takke min veileder, professor Peter Larsen, for inspirerende diskusjoner. Takk også til Henrik Bastiansen, Knut Helland, Harald Skeie, Bjørn Tomren, Geir Totland og Oddgeir Tveiten.

NRK-Dagsrevyen har velvilligst stilt det nødvendige materialet til disposisjon; uten denne hjelpen hadde ikke oppgaven vært mulig å skrive. En stor takk til Kenneth Simensen, redaksjonen for øvrig og arkivmedarbeidere.

Oppgaven er skrevet med støtte fra Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, KULT-programmet.

Takk til Stig Hjarvard og Svein Østerud for litteraturtips, og til Pål Dybwik for hjelp med layout.

Takk til Gitte, Harald, Jarle og Tore for losji!

Olav Anders Øvrebø
November 1993

MERKNAD TIL DENNE PDF-UTGAVEN:

Pagineringen i denne utgaven er identisk med den trykte utgaven som ble gitt ut i Institutt for medievitenskaps rapportserie i 1996 (rapport nr. 26, ISBN 82-578-0337-5. ISSN 0801-2814). I teksten er det noen henvisninger til bilder. De er av tekniske grunner ikke tatt med i denne pdf-utgaven.

Olav Anders Øvrebø
September 2005

INNHold

Kapittel 1: Innledning	1
1.1. Krigshypnosen	1
1.2. Problemstilling, empiri, metode	2
1.3. Narrativitet i fakta- og fiksjonstekster	9
1.4. Oppgavens oppbygning	12
Kapittel 2: Produksjon	15
2.1. Internasjonale tv-nyheter: Historikk	15
2.2. Ønsket om aktualitet	18
2.3. Et globalt system	20
2.4. Produksjonsforhold under Golfkrigen	22
Kapittel 3: Tv-nyheter: Genre og fortelling	33
3.1. Nyhetsgenren	33
3.2. Narrativitet i Dagsrevyen	42
3.3. Utvalg, framstilling	49
Kapittel 4: Tekstanalyse: NRKs Golfkrig	55
4.1. Oppdatering: Det intense og det enkle	55
4.2. Gjentakelsens problem, kontekstens mulighet	82
4.3. Potensialet i de levende bildene	95
4.4. Cliffhanger	105
4.5. Problem: Å lukke et historisk forløp	112
4.6. Oppsummering	120
Kapittel 5: Resepsjon og mediekritikk	127
5.1. Spor	127
5.2. Resepsjonsteori og genre	128
5.3. Fascinasjon, kritikk, tilfredshet	134
5.4. Kritikk av mediekritikken	144
Kapittel 6: Global(e) historie(r)	155
6.1. Tv-nyheter, arena, historie	155
6.2. Offentlighet/arena	156
6.3. Verdensøyeblikket	166
6.4. Nyheter, historie og glemsel	168
Kapittel 7: Avslutning	175
7.1. "Bildene vi alle husker"	175
7.2. Det narratives grenser	177
Litteraturliste	181
Vedlegg 1: Oversikt over NRK-Fjernsynets nyhets- og aktualitetssendinger 17/1-5/3 1991.	191
Vedlegg 2: Oversikt over utvalgte avisartikler fra Aftenposten, Bergens Tidende og Dagbladet 17/1-5/3 1991.	199

Kapittel 1: Innledning

1.1. Krigshypnosen

Vinteren 1991 ble gleden over Den Kalde Krigens definitive og overraskende smertefrie avslutning bare et drøyt år tidligere, avløst av usikkerhet og ubehag over en ny og "varm" krig. En FN-koalisjon stablet på beina av USA tok i bruk både det ypperste av Vestens avanserte militærteknologi og mer tradisjonelle militære virkemidler i en ulik kamp mot Irak, som hadde okkupert Kuwait i august 1990.

Nyhetsmediene, og særlig fjernsynet, syntes å spille en spesiell rolle både i Øst-Europa-omveltningene og under Golfkrigen. Jeg var blant de mange som reagerte med en blanding av fascinasjon og uro over de hyppige fjernsynssendingene fra Golf-området. I en artikkel i Aftenposten målbar George Morgenstern sin opplevelse av fjernsynets (her CNNs) formidling av Golfkrigens innledningsfase, på en måte som nok kan være representativ for mange:

"I flere dager satt jeg hypnotisert foran fjernsynets minutt-for-minutt reportasjer fra Bagdad, Tel Aviv, Riyad og Washington - alle stedene elektronisk vevet sammen på skjermen, meldingene like momentane som tiden det tar lyd og lysbølger å reise fra Midt-Østen, gjennom luften til CNN i Atlanta og videre via Jancos parabol og kabelnettverk til min egen stue. Fra Al Rashid Hotel fikk hele verden vite samtidig som Bagdads innbyggere at bombingene var begynt. Man hørte sirenene brøle i Dhahran mens soldatene og byens befolkning søkte dekning. Man ble t.o.m. tatt med på selve tuppen av en raketts stridshode. Nærmere fronten kommer ikke engang de militære."¹

¹Morgenstern 1991.

Etter de første dagene fortok fascinasjonen seg noe, og mange begynte å diskutere de problematiske sidene ved mediedekningen: Hva var det egentlig som ble formidlet på denne heseblesende måten? Fikk vi egentlig vite noe vesentlig om krigen som pågikk, tross den massive dekningen, i fjernsyn og alle de andre nyhetsmediene?

Det gikk ikke lang tid før de kritiske innleggene begynte å dukke opp i avisene. Mediene ble beskyldt for å gjengi USAs og FN-koalisjonens synspunkter ukritisk, og for å fiksjonalisere krigen ved å gjøre den om til en ufarlig lek med overlegen teknologi. Kritikken hadde i mange tilfeller form av en klassisk ideologikritikk. Mange harde ord falt, særlig mot fjernsynsdekningen, og dermed NRK, som fremdeles hadde monopolposisjon på denne tiden. Et innlegg av Per Buvik i Dagbladet kan tjene som eksempel:

"Dekningen av krigen i Midtøsten (...) er velvillig betraktet en karikatur på journalistikk. Men det er framfor noe annet den mest aggressive utfoldelsen av det norske ideologiske maktapparatet vi har opplevd."²

Jeg kunne nok være enig med disse kritikerne i mye, men jeg hadde likevel en bestemt følelse av at kritikken ikke klarte å gripe nettopp det som virket nytt, fascinerende og ubehagelig ved Golfkrigdekningen. For meg sto mange spørsmål igjen, som især var knyttet til selve måten fjernsynet formidlet krigen.

1.2. Problemstilling, empiri, metode

Flere av disse spørsmålene fikk en klarere formulering, og noen mulige svar avtegnet seg, da den britiske medieforskeren John Corner gjestet Universitetet i Bergen kort etter våpenhvilens inntreden i Golfen. Corner nærmet seg den britiske tv-dekningen av Golfkrigen fra en *narrativ* innfallsvinkel: Hvordan var det tv-nyhetene *fortalte* om det som skjedde, hva kunne karakterisere fjernsynets *fortellemåter*³?

²Buvik 1991.

³Gjesteforelesning arrangert av Institutt for massekommunikasjon, 8. mars 1991.

Corner trakk to tentative konklusjoner; den ene var at mediens egen, massive dekning skapte en følelse av enorm bevegelse i krigens første fase, noe som igjen førte til forventninger om en meget rask avslutning av krigen; den andre konklusjonen var at fjernsynets levende bilder og språkbruken hos politiske/militære ledere og journalister var av en spesielt intens og slående karakter.

Da jeg etter en tid forsøkte å formulere en problemstilling for hovedoppgaven, var det med Corners vektlegging av det han kalte *The Gulf Story* i bakhodet: Jeg ville bruke Golfkrig-sendingene til å finne ut mer om tv-nyhetenes måte å fortelle historier fra virkeligheten på. I en norsk kontekst var det naturlig å velge NRKs sendinger, av flere årsaker: Det ville gjøre det lettere å få tilgang på arkivmateriale, og en avgrensing til kun NRK (i motsetning til en komparativ undersøkelse av flere tv-kanalers dekning) ville gjøre en grundig tekstanalyse mulig. Det er viktig å være klar over at jeg i denne oppgaven avgrensar meg til NRKs fjernsynsdekning; radioens dekning av Golfkrigen har jeg ikke vurdert. Når jeg mange steder i oppgaven skriver NRK, er det altså utelukkende *NRK-Fjernsynet* jeg uttaler meg om.

Noe John Corner ikke tok opp eksplisitt, men som virker nærliggende når en først begynner å tenke på Golfkrig-dekningen innenfor et narrativt perspektiv, er at selve krisens og krigens forløp slik det ble formidlet syntes å utgjøre et narrativt gjennomløp, en historie, og en enkel sådan: Irak invaderer Kuwait, FN/USA forsøker å få Irak til å trekke seg ut frivillig, det vil ikke Irak, dermed går FN/USA til krig og tvinger Irak ut av Kuwait. Dette forløpet syntes også å ha noen spesielle kvaliteter, som en forbinder med "gode" historier: Det var, blant annet, spennende nedtelinger til *deadlines* før og under krigen, og sterke og dramatiske motsetninger mellom stater personifisert ved sine ledere.

Slik kan en både være opptatt av fjernsynets narrative teknikker eller fortellemåter, og hvilket materiale som faktisk formidles med disse teknikkene. Når NRKs dekning av Golfkrigen vurderes i narrativt perspektiv, åpner det seg altså to ulike, men nært sammenknyttede problemer: Var dekningen (som) en "god" historie, og hvordan ble i så fall denne historien fortalt? Oppgaven får dermed en todelt problemstilling, som mer presist formulert ser slik ut:

1. Hadde NRKs dekning av Golfkrigen et narrativt preg? I så fall, var det som ble fortalt en "god" historie som den jeg har skissert over? Eller var det en mer kompleks, evt. fragmentert historie?

2. *Hvordan* fortalte NRK om Golfkrigen? Med utgangspunkt i Golfkrig-dekningen, hvordan kan tv-nyhetenes fortellemåter, og i forlengelse deres generelle framstillings- eller representasjonsmåter, spesifiseres?

Den underliggende interessen som uttrykkes ved denne problemstillingen går dermed også i to retninger: For det første en interesse for det spesielle *case* som NRKs dekning av Golfkrigen er, og for det andre en interesse av å avdekke flest mulig allmenne teoretiske poenger om narrativitet i tv-nyheter.

Metodevalg: Narratologi

I denne oppgaven er de metodiske redskapene hentet fra narratologien. Jeg skal senere begrunne dette valget i forhold til behovene problemstillingen skaper, men aller først er det et grunnleggende spørsmål som må drøftes: Hva er en fortelling?

Narratologen Claude Bremonds forslag til definisjon lyder slik: "Enhver fortelling er en diskurs som integrerer en følge av begivenheter innenfor en og samme handlings enhet og omkring en menneskelig interesse".⁴

At en har å gjøre med en følge av begivenheter betyr med nødvendighet at en fortelling foregår over tid, og at det må være mulig å utlede hvilken rekkefølge det er mellom begivenhetene, deres kronologi. At begivenhetene må kunne knyttes til en menneskelig interesse, betyr at disse begivenhetene er noe som skjer med mennesker eller som mennesker får til å skje. For at dette skal kunne utledes må begivenhetene ha en kausal organisering i forhold til hverandre og de menneskelige begrunnelser for handling.

Med andre ord: Enhver fortelling begynner på ett tidspunkt, og slutter senere, på et annet. Innenfor denne tiden foregår noen begivenheter som er kronologisk ordnet og kausalt forbundet med

⁴Bremond 1966 (original på fransk, her i en fornorsket versjon av Peter Larsens danske oversettelse, utdelt i forbindelse med forelesningsrekke, Univ. i Bergen 1989).

hverandre, og som er knyttet til menneskelige interesser og prosjekter. Det foregår altså transformasjoner, en eller flere tilstander forlates og nye inntas eller inntreffer.

Fortellingen er en diskurs, sier Bremond: Dette betyr at en fortelling ikke er noe som oppstår umediert, av seg selv. Fortellingen produseres av noen, som gjør bruk av et tegnsystem (verbalspråk, skrift, levende bilder) til dette formålet.

Fortellingen er altså en blant mange forskjellige muligheter som står til rådighet for den som vil strukturere et materiale med tanke på formidling til en eller flere mottakere. Bremonds definisjon er knapp og utformet med tanke på å favne alle typer fortellinger, og avgrense fortellingen fra andre teksttyper. Dermed er en slik forståelse av fortelling anvendelig i en oppgave som denne, som tar sikte på nettopp å vurdere det narrative opp mot andre teksttyper i tv-nyheter.

Diskurs/historie

Problemstillingens todeling i historien som ble fortalt om Golfkrigen og måten den ble fortalt på, korresponderer med Gérard Genettes skille mellom *histoire*, innholdet leseren rekonstruerer, og *discours*⁵, forløpet av representasjoner som møter en, for eksempel på tv-skjermen eller i bøkene.

Med andre ord består en fortelling av en uttrykksside (diskursen) og en innholdsside (historien). Diskursen er den manifeste organiseringen av begivenheter og hvordan menneskene hankses med dem, historien den ordningen og de betydningene en ut fra diskursen kan tenke seg fram til at begivenhetene har.

Å analysere en fortelling blir således *både* systematisk å avdekke forholdet mellom de menneskelige prosjekter og begivenhetene som er knyttet til dem, og i forlengelse, forholdet mellom menneskene, altså historien; *og* å spesifisere de måter disse prosjekter, begivenheter og mennesker framstilles på, altså diskursen.

Siden narratologien har utviklet detaljerte modeller, metoder, for denne analyseprosessen, ser det altså ut som at valget av narratologi er relevant for en analyse av min problemstilling. Innenfor narratologien finnes det flere forskjellige retninger; Genettes er en av

⁵Genette 1980, s. 25-32. Genette bruker for øvrig betegnelsen *narrativ* *discours* på det jeg for enkelhets skyld har kalt bare diskurs her.

de mest innflytelsesrike. Hans begreper er imidlertid utviklet på skrevne fiksjonstekster, mens jeg skal ta for meg faktabaserte tekster i et bildemedium. Selv om Genettes begreper eksplisitt er tenkt å gjelde alle fortellinger, uansett medium og fakta/fiksjonsskillet, er det klart at tilpasninger vil være nødvendig. Genettes begreper for å analysere temporal orden og ulike fortellerposisjoner blir derfor supplert med en bilde-semiotisk tilnærming til studiet av levende bilder og forholdet mellom talen og bildene i nyhetssendingene (disse begrepene gjør jeg nærmere rede for under presentasjonen av genreteori i punkt 3.1.).

Et annet spesielt forhold er at jeg ønsker å følge Dagsrevyens dekning over lang tid, helt fra begynnelsen av Golfkrigen 17. januar 1991 og fram til våpenhvilen 28. februar. Selv om jeg gjør et utvalg fra dette materialet, er det klart at det blir stort. Derfor trenger jeg et redskap som på fornuftig vis kan redusere materialet til håndterlig størrelse.

Løsningen jeg har valgt på disse metodiske kravene, er å kombinere en Genette-tilnærming til studiet av *diskurs* med A.J. Greimas' *aktantmodell* som basis for å studere *historie*⁶ (selv om Genette-modellen med nødvendighet også spiller inn over historie-analysen. For eksempel vil en analyse av temporale forhold si å studere forholdet mellom diskurstid og historietid i fortellingen).

Greimas' modell representerer det mest konsekvente forsøket på å skape en fortellingens *grammatikk*, der interessen er investert i å vise hvordan enhver fortelling er en variasjon over grunnleggende strukturer. Greimas' modell egner seg derfor godt til en effektiv reduksjon av materialet, idet den bryter det ned til en dypstruktur, som uttrykker fortellingens prosjekt og hvilke personer som er bærer av prosjektet, forsøker å hindre det osv. i historien. Modellen har den fordel i forhold til problemstillingens del 1 at en raskt finner ut om en diskurs er narrativ eller ikke. Dette er nødvendigvis første steg i en kartlegging av narrativitetens betydning i nyhetene.

Analysemodellen blir gått gjennom i større detalj under punkt 3.3.

Metodevurderinger

I sin avhandling om resepsjon av Dagsrevyen noterer Ingunn Hagen at forskere innenfor tradisjoner som benytter kvalitative metoder er

⁶Greimas & Courtés 1988, Brandt-Pedersen & Rønn-Poulsen 1980.

tilbøyelige til delvis å avvise bruken av de tradisjonelle metodekravene - til dataenes gyldighet, analysens pålitelighet og resultatenes generaliserbarhet - på sitt område⁷. Dette fritar imidlertid ikke, som Hagen også påpeker, de kvalitativt orienterte fagtradisjonene fra å forholde seg til et krav om vitenskapelighet:

"While many qualitative researchers remain skeptical of the relevance that requests for validity and reliability have for their own research, they are still constantly faced with these demands."⁸

I det følgende vil jeg forsøke å vurdere mine egne metodevalg opp mot nettopp gyldighets- og pålitelighetskravene; dette er også egnet til å få fram noen særegne problemer ved den tilnærmingen jeg har valgt. Jeg vil også komme inn på ulikheter ved kravene en må stille til studier som benytter kvalitativ metode, i forhold til kvantitativ.

Spørsmålet om *gyldighet* gjelder hvorvidt man har målt det man ønsker å måle⁹. En ser allerede av terminologien at spørsmål om gyldighet tradisjonelt er knyttet til kvantitative metoder. Likevel er det et relevant spørsmål å stille også i denne oppgaven. Det jeg ønsker å "måle" er narrativitetens plass i Dagsrevyen og tv-nyheter generelt og Golfkrig-dekningens karakter av å være en historie spesielt. Det virker temmelig åpenbart at det er riktig å velge fortelleoretiske metoderedskaper for å undersøke denne problemstillingen. Det som imidlertid *kan* diskuteres, er om de mest tjenlige variantene av fortelle teori er valgt. Det er slike spørsmål jeg har forsøkt å besvare med mine begrunnelser for de grunnleggende metodevalgene over.

En vurdering av *pålitelighet* er noe mer komplisert. I tradisjonell tankegang er pålitelighet knyttet til om en har utført analysen skikkelig. Testen på om så er tilfelle er at andre skal kunne bruke den samme metoden på det samme materialet med tilsvarende resultat.

⁷Hagen 1992, s. 95. - Jeg bruker betegnelse *gyldighet* og *pålitelighet* istedenfor de mer vanlige, men mindre norske *validitet* og *reliabilitet* (Holme & Solvang følger samme praksis i sin metodebok (1986)).

⁸Loc.cit.

⁹Holme & Solvang, op.cit., s. 95f.

Tekstanalyse med kvalitative metoder kan ikke oppfylle dette kravet i bokstavelig forstand. Det forutsettes i selve teorigrunnlaget for denne oppgaven at objektet, medietekster, er polysemiske - at det er umulig å definere én fortolkning som den eneste korrekte. Isteden må det *sannsynliggjøres* at den fortolkningen man gjør er *rimelig* ut fra metoden som er valgt. Den beste måten å gjøre dette på, etter mitt syn, er å klargjøre premisser i resonnementene underveis i selve framstillingen av analyseresultatene (se punkt 3.3 for en videre drøfting av dette, og punkt 4.1-4.5 for en utførelse i praksis).

Pålitelighet i kvalitativ tekstanalyse kan ifølge Birgitta Höijer forstås som "a measure of how well the analysis stands up against haphazard interpretations"¹⁰. Dette skulle bety at en må være grundig med å anvende metoden på systematisk vis. Men det har også en underliggende forutsetning: Selve metoden man velger må rett og slett i seg selv ha systematiske kvaliteter. Slik skulle narratologien være velegnet:

"[Metodens] beskrivelsesredskaber er så entydige, at man ikke forledes til almindelig småfilosofen over teksten, men styres den lige vej frem mod *afdækning av tekstens centrale betydningsindhold og dets strukturering*"¹¹.

Selv om medietekstene er polysemiske, er en altså ikke avskåret fra å kunne nå intersubjektiv enighet om pålitelighet, men denne må bygge mer på kontinuerlig debatt enn målinger.

Et viktig poeng med hensyn til tekstenes polysemiske natur gjelder forholdet mellom empirisk-historisk resepsjon og analytikerens resepsjon. Ut fra resonnementene her er det klart at det er en kvalitativ forskjell mellom de to typene resepsjon: Da jeg så sendingene fra Golfkrigen i januar og februar 1991 var det med en annen type interesse, et annet blikk, enn under den systematiserte analyseprosessen i 1992-93. Samtidig er det kontinuitet: I begge tilfeller bruker en kulturell kompetanse til å foreta fortolkninger, og

¹⁰Sitert i Hagen, op.cit., s. 92. Bemerkningen er myntet på tekstanalyse innenfor resepsjonsstudier, men er like relevant her.

¹¹Brandt-Pedersen & Rønn-Poulsens vurdering av strukturalistisk narratologisk metode (op.cit., s. 65 - forfatternes uth.).

som jeg har fortalt: Det var forhold ved min empiriske resepsjon som ledet meg mot å gå inn i en systematisk analyse senere.

Når det gjelder kravet om *generaliserbare* resultater, kan dette ikke møtes i statistisk forstand med resultatene fra en kvalitativ analyse. Imidlertid kan en nå fram til en form for generell gyldighet av resultatene ved å sammenlikne med andre analyser av liknende type, og ved å se om resultatene er logisk konsistent med og støtter eller problematiserer eksisterende teori på området¹². Nye forskningsbidrag må og vil alltid måles opp mot tidligere kjent viten; kriteriet for et godt bidrag blir da om det bidrar til ny viten og/eller trekker den gamle i tvil, og om det kan tenkes å ha en produktiv virkning.

I denne oppgaven vil vurderinger av mine resultater opp mot tidligere relevante studier bli gjort i forbindelse med framstillingen av resultatene, i kapittel 4-6.

Flere metodevurderinger: Utvalg, resepsjonsanalyse

Alt er ikke sagt om metodiske overveielser i og med de grunnleggende metodevalgene jeg har gjort rede for og drøftet her. Det gjenstår for eksempel å begrunne utvalget av sendinger fra det store Dagsrevy-materialet. Videre er det en del metodiske forutsetninger som ligger under kapittel 5 om resepsjon. Jeg vil også utdype min bruk av Greimas' aktantmodell og Genettes narratologi ytterligere.

Disse forskjellige momentene har jeg valgt å presentere i nærere forbindelse med selve analysen (se pkt. 3.3 og 5.2.). Dette er for å få mer flyt i framstillingen, og for å knytte selve bruken av metoden tettere til framstillingen av resultatene, slik at påliteligheten bedre kan vurderes.

1.3. Narrativitet i fakta- og fiksjonstekster

I en bok om dokumentarfilm, der også tv-nyheter inngår som én type dokumentar, argumenterer Bill Nichols sterkt mot det han ser som en klar tendens innenfor nyere litteratur om emnet: Forsøk på å bryte ned

¹²Hagen, op.cit., s. 96.

skillet mellom dokumentar- og fiksjonstekster¹³. Forfatterne og filmskaperne Nichols har i tankene insistert på at dokumentartekster ikke har noen privilegert tilgang til virkeligheten. Som de som produserer fiksjonstekster er dokumentarfilmskaper og journalister henvist til å operere innenfor tegnsystemer der relasjonen til virkeligheten alltid er konstruert og basert på konvensjoner. Noe som viser at det er slik er at også dokumentarfilmer er fortellinger. Slik framstiller Nichols sine motstanderes synspunkt:

"Documentaries are fictions with plots, characters, situations, and events like any other. They offer introductory lacks, challenges, or dilemmas, they build heightened tensions and dramatically rising conflicts, and they terminate with resolution and closure."¹⁴

Siden jeg selv bruker en narrativ tilnærming til nyheter, en faktagenre, er Nichols' innvendinger høyst relevante å drøfte allerede på dette punkt. Forutsetter jeg med en slik tilnærming implisitt at nyhetene er en (annen) type fiksjoner?

Nichols' synspunkt er ikke at dokumentartekster er fiksjonstekstene overlegne, moralsk eller på annen måte. Hans anliggende er isteden å vise at dokumentaren er en distinktiv måte å undersøke og presentere forhold ved verden på, og at den har mer til felles med politikk, økonomi, vitenskap enn med fiksjonsfortellinger.

Nichols mener narrativitet er underordnet i dokumentartekstene. Det som formidles gjennom dokumentariske tekster, og det publikum er opptatt av å følge, er et argument om eller synspunkt på den historiske eller empiriske verden, ikke primært en historie:

"We enter a fictional world through the agency of narration, that process whereby a narrative unfolds in time, allowing us to construct the story it proposes. We enter the world in documentary through the agency of representation or exposition, that process whereby a

¹³Nichols 1991. Forfatteren tar tak i problemstillingen på s. 107, men argumentasjon rundt problemet gjennomgår hele boken.

¹⁴Ibid, s. 107.

documentary addresses some aspect of the world, allowing us to reconstruct the argument it proposes."¹⁵

På den ene siden er Nichols fullt på det rene med at dokumentartekster i stor grad benytter narrative teknikker, men på den andre siden hevder han hardnakket at det narrative ikke er noe sentralt trekk. Etter mitt syn fører Nichols' hovedanliggende, å argumentere mot dem som vil viske ut skillet mellom dokumentar og fiksjon, til at han tilordner det narrative mindre plass i dokumentaren enn denne teksttypen faktisk har. Når en først går med på at narrativitet er betydningsfullt, slik Nichols gjør, finner jeg det mer interessant å gå detaljert til verks for å undersøke narrativiteten i for eksempel nyhetene, framfor i utgangspunktet å avvise idéen som farlig fiksjonalisering.

Denne avvisningen hos Nichols synes å bunne i en forestilling om at det narrative hører uløselig sammen med fiksjon, og at argumentasjon tilsvarende er faktatekstens siamesiske tvilling. Men, som Peter Lamarque bemerker i en artikkel som drøfter nettopp dette emnet, slik er det jo ikke:

"Narrative *per se* is a formal feature of a text. It is indifferent to subject matter and to discursive ends. Narratives might amuse or instruct, philosophize or theologize. (...) Above all, narrative *per se* is indifferent to truth and reference. Narratives can be about real people or fictional characters and their descriptive content can be true or false".¹⁶

Mitt utgangspunkt og min antakelse er altså ganske enkelt: Tv-nyhetene forsøker å fortelle om bestemte forhold i verden, og til dette formål anvendes i varierende grad narrative teknikker. Å gi et stoff en narrativ form er én måte å gi det sammenheng og gjøre det forståelig på. Det narrative er ikke forbeholdt fiksjonen.

Jeg er enig med Nichols i konklusjonen: Det er verken riktig eller fruktbart å sidestille fakta og fiksjon. Dette *er* distinktive måter å undersøke verden på. Det viser seg blant annet ved at det er høyst ulike krav som møter journalisten og regissøren av en fiksjonsfilm.

¹⁵Ibid., s. 112.

¹⁶Lamarque 1990, s. 132.

Fortellingen er imidlertid en måte å integrere et stoff på som er tilgjengelig for begge.

Det er lite som tyder på at grensen mellom fakta og fiksjon er visket ut. Et stadig tilbakevendende tema i denne oppgaven vil være hvordan denne grensen stadig er virksom, og hvordan det å nærme seg den er kontroversielt.

1.4. Oppgavens oppbygning

Bak problemstillingen i denne oppgaven ligger altså *ikke* en rent estetisk interesse som impliserer at skillet mellom fakta- og fiksjonsfortellinger er eller bør være på vei ut. Men dermed blir det også nødvendig å sette tekstanalysen inn i en større sammenheng, og slik mer presist avgrense nyhetene fra fiksjonstekster, og andre typer faktatekster. Dette vil jeg gjøre ved å supplere tekstanalysen med drøftinger av produksjons- og resepsjonsforhold, og også drøfte tv-nyhetenes samfunnsrolle allment.

Stig Hjarvard framstiller forholdet mellom produksjons- og tekstanalyse i nyhetsstudier på denne måten:

"Fortælleformer og nyhedsopfattelse er at forstå som *konventionaliserede sociale praksis'er*, der til stadighed er genstand for revurdering og ombrydes som "svar" på forandringer i nyhedsvirksomhedens og den omkringliggende verdens sociale miljø, herunder den politiske udvikling og socialpsykologiske forandringer hos publikum. (...) For analysen betyder det, at de anvendte fortælleformer og nyhedsopfattelsen i et vist omfang kan analyseres og bestemmes gennem en æstetisk og indholdsmæssig analyse, men de kan kun forklares gennem en sociologisk og historisk analyse af nyhedsproduktionsprocessen og vilkårene for denne."¹⁷

Som jeg alt har vært inne på, syntes nettopp fortellemåtene under Golfkrigen å være så spesielle at de *bør* bestemmes og analyseres gjennom en estetisk og innholdsmessig analyse. Det tid- og

¹⁷Hjarvard 1991a, s. 2 (forfatters uth.).

plasskrevende ved dette analysearbeidet gjør at det ikke er aktuelt her med en slik utførlig analyse av nyhetsproduksjonsprosessen som Hjarvard foreskriver. Det jeg likevel *vil* gjøre, er å legge en empirisk basis for en forståelse av produksjonsforhold for utenriksnyheter, og anvende denne i forhold til produksjonen av Golfkrig-sendingene. Denne basisen er bygd på bruk av sekundærlitteratur og noe egen analyse, og inkluderer kunnskap om NRKs bruk av utenriksstoff, deres kildetilfang, utviklingen av produksjonsteknologi, og utviklingen av det som kan kalles et globalt system for nyhetsformidling. Retningen utviklingen har tatt innenfor internasjonal nyhetsproduksjon settes også i sammenheng med norsk og europeisk politisk og økonomisk utvikling. Noen *årsaksforklaring* på utviklingen kan jeg ikke gi, men i utgangspunktet vurderer jeg det i hvert fall slik at politiske, økonomiske og teknologiske faktorerens betydning må spesifiseres i hvert enkelt tilfelle; det er ikke en gang for alle gitt at en av disse bakenforliggende faktorene dominerer.

Mens produksjonsstudier er nødvendig for å forstå tekstenes tilblivelse, gir resepsjonsstudier innblikk i tekstenes videre skjebne når de når sitt egentlige mål, seerne rundt om i stuene. I et eget kapittel om resepsjonen av Golfkrig-sendingene vil jeg legge vekt på hvordan seerreaksjoner er knyttet til etablerte forventninger til hva slags kunnskap nyhetene skal og kan formidle. Valg som er gjort med hensyn til kildeutvalg og metode blir behandlet i starten av dette kapitlet.

Produksjon, tekst og resepsjon er knyttet til de mer allmenne sosiale, kulturelle og politiske prosesser i samfunnet. Teorier om hvordan dette forholdet er for tv-nyhetenes del - spørsmål rundt tv-nyhetenes samfunnsrolle og betydning - vil i et eget kapittel bli drøftet i forhold til resultatene som kommer fram i analysen.

Kapittelinndeling

Framstillingen vil følge medieforskningens klassiske tredeling i produksjon, tekst og resepsjon. Produksjonsforhold behandles i kapittel 2, genreteori og en utdypning av oppgavens problemstilling, samt ytterligere metodevurderinger kommer i kapittel 3, og tekstanalysen opptar det lange kapittel 4. I kapittel 5 blir så resepsjonsforhold behandlet.

Det kan selvsagt innvendes at det å skille disse tre sammenbundne stadiene i kommunikasjonsprosessen er en slags tilsløring: Ved for eksempel live-sendinger faller jo de tre stadiene rent faktisk sammen i tid. Men ved å skille dem framstillingsmessig gis leseren også muligheten til å vende tilbake til den samme problematikken - NRKs Golfkrig-dekning - fra stadig nye vinkler. Dermed kan også ulike generelle poenger knyttet til nyhetsmedienes samfunnsbetydning nasjonalt og internasjonalt tre fram indirekte, for så altså å bli samlet i en drøfting i kapittel 6. I det avsluttende kapittel 7 trekkes så noen konklusjoner der det nasjonale nivå igjen er framtre-dende.

Kapittel 2: Produksjon

2.1. Internasjonale tv-nyheter: Historikk

Golfkrigen er blitt kalt den første direkte-sendte tv-krigen. NRK sendte ikke så mye direkte, men hadde gjennom sin deltakelse i det internasjonale systemet for nyhetsproduksjon tilgang på en stor del av bildestrømmen fra krigsområdet. Dette internasjonale systemet, bygd på noen teknologiske, økonomiske og politiske realiteter, har utviklet seg i sprang gjennom tv-nyhetenes historie. I det følgende vil jeg først skissere de viktigste trekkene i denne historien og beskrive systemet slik det framstår på 1990-tallet, for så på denne bakgrunn å vurdere nyhetsproduksjonen internasjonalt og i NRK under Golfkrigen.

Av Geir Totlands studie av Dagsrevyens første år går det fram at utenriksnyhetene helt fra starten har hatt en viktig plass i NRKs nyhetssendinger. Under de første prøvesendingene med nyheter i april 1958 var de fleste innslagene nyhetsfilmer innkjøpt fra det amerikanske byrået UPI. Filmene, i 16 mm-format, kom til Oslo med fly fra Paris og London to ganger daglig, og de som ledet prøvesendingene i NRK mente filmene dekket "alle viktige hendelser ute i verden"¹⁸.

I oktober 1959 ble NRK som medlem av Den europeiske kringkastingsunionen (EBU) knyttet til Eurovisjonsnettets, noe som ga mulighet til å bli med på elektronisk utveksling av nyhetsbilder over link. Dette samarbeidet var fremdeles i en eksperimentfase, og NRKs folk var usikre på nytten av det. Først i mai 1961 ble systemet med utveksling av nyheter permanent, én gang per dag. Det var altså de flysendte nyhetsfilmene som var den viktigste kilden til

¹⁸Sitatet tilhører Anders Buraas. Opplysningene om pionértiden innen nyheter i NRK er hentet fra Totland 1992, s. 29ff.

utenriksnyheter i NRKs fjernsynssendinger den første tiden¹⁹. Eurovisjonens (EVN) utveksling av fjernsynsnyheter fikk gradvis større betydning for NRK på begynnelsen av 60-tallet.

Helt nye perspektiver for internasjonal nyhetsdekning åpnet seg med oppskytingen av kommunikasjonssatellitten Telstar. I juli 1962 ble de første direktesendte bildene formidlet fra USA til Europa, der en pressekonferanse med John F. Kennedy var et av innslagene. Ut over de 18 minuttene selve direktesendingen varte ga NRK fyldig bakgrunnsdekning med intervjuer og kommentarer²⁰. Cuba-krisen høsten 1962 og begravelsen av president Kennedy året etter viste satellittoverføringens potensial i praksis (og, under Kennedy-begravelsen, dens begrensninger - satellitten (i dette tilfelle den såkalte Relay-satellitten) hadde ikke en stasjonær posisjon i forhold til Jorden, og bildene var derfor kun tilgjengelig en kort tid på dagen²¹).

I starten hadde NRK ikke egne utenrikskorrespondenter. Drapet på president Kennedy aktualiserte dette spørsmålet; en medarbeider befant seg tilfeldigvis i USA da drapet skjedde, og kunne dermed gi en demonstrasjon av nytten av egne korrespondenter²².

Eurovisjonens evolusjon

I startfasen på 60-tallet var EVNs utveksling av bilder organisert gjennom et radiokonferansesystem, der utenriksredaktørene én gang om dagen diskuterte hva de hadde å tilby de andre, og hva de selv ønsket av bilder²³. Helt fra begynnelsen har det vært snakk om en utveksling, og ikke kjøp og salg. De større medlemselskapene i EBU subsidierer de mindre ved å betale en større del av det denne

¹⁹Prøvesendingene med nyheter fikk navnet Dagsrevyen i desember 1958, men programmet var genremessig likt filmavisen Norsk Film A/S produserte og viste på kinoene: Innslagene var korte filmer der en stemme lagt på i studio kommenterer direkte på det som skjer i bildene, akkompagnert av musikk. Filmavisgenren ble gradvis forlatt, men ikke før i 1963 (ibid., s. 68) hadde Dagsrevyen funnet en fortellemåte som hører inn under nyhetsgenren (se pkt. 3.1).

²⁰Ibid., s. 57f.

²¹Hjarvard, 1991a, s. 10f.

²²Totland, op.cit., s. 99.

²³Hjarvard 1992a, s. 10.

utvekslingen koster. Materialet som utveksles er bilder med kontentum-lyd, som de enkelte stasjoner så kan legge sine egne kommentarer på. Dette gir, innenfor klare rammer, den enkelte stasjon mulighet til å vinkle stoffet på sin måte. Bildene kan redigeres ned og settes sammen med bilder fra andre kilder hvis en ønsker det - og kommentaren kan betone spesielle elementer i saken.

På 1970-tallet vokste det daglige tilbudet av nyhetsbilder kraftig, slik at det ikke lenger lot seg gjøre å beholde systemet med en radiokonferanse mellom redaktørene. I stedet fikk fra 1974 en koordinator fullmakt til å velge ut hvilke nyhetsbilder som skulle tilbys medlemsstasjonene - et verv som går på omgang mellom medlemmene²⁴.

En teknologisk innovasjon som revolusjonerte hastigheten i nyhetsproduksjonen på 70-tallet var Electronic News Gathering (ENG), som gjorde film overflødig som opptaksteknologi. ENG-utstyret er lettere og mer praktisk; det er ingen fremkallingstid og redigering er langt enklere og raskere, både av bilder og lyd.

Gjennombruddet for Satellite News Gathering (SNG) på 80-tallet kunne så løse enda noen problemer for leveransen av helt ferske fjernsynsbilder og -lyd. Nå var det blitt mulig å sende bilder og lyd direkte til nesten hele verden, fra de mest avsidesliggende steder - med utstyr som får plass i en varebil²⁵. Fra en tallerkenantenne sendes signalet til satellitten, og derfra videre til hovedkontoret og ut til fjernsynsskjermene.

Parallelt er EVN-samarbeidet utvidet ytterligere. Antallet utvekslinger av bilder per dag har økt. I 1991 hadde EVN seks faste tidspunkter for bildeutvekslingen. I tillegg kan stasjonene på ethvert tidspunkt bli enige seg i mellom om en ekstraordinær utveksling, en såkalt flash. Minst fem stasjoner må være med på dette for at det ikke skal bli for dyrt. Utveksling per satellitt har siden 1985 supplert link-utvekslingen.

Muligheten for å få hjem bilder fra utsendte reportere er også bedret, ved at bildene sendes såkalt unilateralt gjennom EVN-systemet²⁶. I tillegg gir EBU oftere enn før støtte til unilaterale innslag

²⁴Loc.cit.

²⁵Hjarvard 1991a, s. 22.

²⁶Ibid., s. 23.

ved større internasjonale begivenheter. En oppretter da gjerne et felles såkalt feed point, som det enkelte EBU-medlem kan bruke til å få sendt egne reportasjer til hjemmeredaksjonen.

Byråenes rolle

Markedet for de private tv-nyhetsbyråene har helt siden fjernsynets begynnelse vært dominert av Visnews (eies av Reuter, BBC og amerikanske NBC) og WTN (eies av britiske ITN, amerikanske ABC og australske Nine Network). I Vest-Europa står byråene for omtrent halvparten av de internasjonale fjernsynsnyhetene, EVN-systemet den andre halvparten. Fjernsynsselskapene tilbyr byråenes tjenester i abonnement, slik at en kan velge fra det samlede tilbudet av innslag hver dag. Byråene leier også ut kamerateam til f.eks. korrespondenter og utsendte medarbeidere.

Byråene og EVN samarbeider nært, på den måten at Visnews og WTN bruker EVN-systemet til å distribuere sine innslag til kundene, samtidig som byråene videreselger EVN-innslag til andre steder i verden. For å ha rett til å benytte byråenes materiale må imidlertid det enkelte EBU-medlem ha en bilateral avtale med byråene.

2.2. Ønsket om aktualitet

De store endringene det internasjonale systemet for produksjon av fjernsynsnyheter har gjennomgått i løpet av noen få tiår forhindrer ikke at det har vært en viss kontinuitet i utviklingen. En har hele tiden forsøkt å løse logistiske problemer med å få bilder og lyd raskt fram til redaksjonen, og til seerne²⁷. Utviklingen av EVN-samarbeidet på slutten av 1950-tallet var én måte å øke sendingenes aktualitet. En nyhetsideologi uttrykt ved redaksjonenes ønske om den høyest mulige aktualitet har slik gått sammen med innførselen og bruken av ny teknologi. Allerede under John F. Kennedys begravelse ble direktesendte bilder høyt prioritert i de europeiske redaksjonene, NRK inkludert. Stig Hjarvard bemerker:

²⁷Ibid., s. 8.

"Det er tydeligt, at når den rette lejlighed bød sig (...) var TV-stationerne ikke i tvivl om, at den optimale TV-nyhedsdækning var den kontinuerlige "live"-reportage"²⁸.

Mens problemet tidligere var knapphet på bilder, er det mulig å si at situasjonen i dag er den motsatte. De logistiske problemene med overføring av bilder er stort sett løst med det nye lette utstyret og bedre satellittkapasitet.

Sendepanene endres

Rammebetingelsene for kringkasting i Europa ble endret på flere måter i 1970- og 80-årene. Det en kan kalle "Den gamle orden", med public service-stasjoner som nasjonale institusjoner, ofte i monopolstilling, ble destabilisert. Monopolene råkete opp i en legitimitetskrise. Årsaken til utviklingen er sammensatt: Informasjons- og medieindustri på jakt etter nye markeder, kombinert med ny teknologi som fjernet de teknologiske og økonomiske grunnene til å ha kringkastingsmonopoler. Dette gikk sammen med nye politiske konstellasjoner og stemningsbølger som favoriserte markedet som styringsløsning, og derav deregulering som strategi i kommunikasjonsspørsmål. Dereguleringen gjaldt også bruken av telekommunikasjonsteknologi til fjernsynsformål²⁹.

Dermed havnet de til da i stor grad skjermede public service-stasjonene i en ny situasjon, og selv om deres finansieringsformer i stor grad ble beholdt, var det altså et press på disse stasjonenes legitimitet. De befant seg i en konkurransesituasjon med de kommersielle stasjonene, om ikke direkte i forhold til reklameinntekter (det gjelder i hvert fall de skandinaviske stasjonene).

Nyhetene viste seg å være en programgenre hvor de etablerte fremdeles kunne bevise sin verdi og styrke legitimiteten. De fleste kommersielle konkurrentene manglet både ressurser og erfaring til å true de etablertes hegemoni på nyhetsområdet³⁰.

²⁸Ibid., s. 10.

²⁹Punkter til denne korte oppsummeringen hentet fra Syvertsen 1992, McQuail m.fl. 1992, Hjarvard 1991a.

³⁰Poengene her og i resten av dette avsnittet er hentet fra Hjarvard, 1991a.

Å benytte seg av den nye teknologien til å sende så aktuelle nyheter som mulig, og gjerne live, ble en strategi public service-stasjonene i de fleste større vesteuropeiske landene valgte. Resultatet er sendeplaner der en rekke kortere sendinger er spredd utover dagen, fra tidlig om morgenen til sen kveldstid. Disse stasjonene har satset på det jeg vil kalle en oppdaterende sendeplan.

De skandinaviske landene har holdt fast på en oppsummerende sendeplan med den daglige hovedsendingen på tidlig kveldstid, supplert med to kortere sendinger om ettermiddagen og sent på kvelden. Innenfor en slik sendeplan får hovedsendingen status av (og er bygd opp som) en autoritativ oppsummering av dagens viktigste hendelser - fortellingen om nasjonens liv denne dagen. Den blir sendt på et tidspunkt av døgnet da seeren forventes å være ferdig med arbeidet, og klar til å tre inn i rollen som politisk engasjert medborger. Slik er denne sendeplanen og fortellemåten stadig tendensielt forankret i den borgerlige offentlighetsmodellen. Stasjonen henvender seg til seeren som politisk medborger; (potensiell) deltaker i det politiske liv.

Overgangen til oppdaterende sendeplan (i de store europeiske landene) fører med seg endringer i rollen tv-nyhetene spiller i publikums liv. De hyppige sendingene skaper mulighet for stadig å vende tilbake til en sak som er under utvikling. Den daglige oppsummering avløses av en kontinuerlig oppdatering. Fortellemessig følges en sak gjerne fra de første telegrammeldingene kommer inn, via reportasje med levende bilder som illustrasjon, til direktesending når utstyr og utsendt reporter har nådd fram. Så dør saken langsomt hen igjen. Gjennom en oppdaterende sendeplan og dens tilhørende fortellemåter henvender fjernsynsstasjonen seg til nyhetskonsumenten, fører ham/henne ajour med "det som har skjedd" siden han/hun var "inne" sist.

2.3. Et globalt system

Seeren kan, uansett hvilken sendeplan stasjonen hans/hennes opererer med, være sikker på at det internasjonale systemet for nyhetsproduksjon har potensial til å levere bilder fra de fleste verdenshjørner. EBU-medlemmene er via samarbeid med tilsvarende

organisasjoner i andre regioner, og tv-nyhetsbyråene, sikret tilgang på bilder fra begivenhetene på den globale og de regionale dagsordenene.

Regionale nettverk

De tidligere kommuniststatene i Europa hadde sitt eget regionale samarbeid, Intervision, etter mønster av EVN. Etter kommunismens fall har OIRT (tilsvarende EBU for Øst-Europa) bestemt seg for å oppløse seg selv og søke om at medlemmene blir tatt opp i EBU³¹.

Materiale fra de store amerikanske nettverkselskapene (CBS, ABC, NBC) er tilgjengelig via avtaler direkte med EBU eller gjennom tv-nyhetsbyråene (etter liknende avtaler som i Europa). De øvrige kontinentene har etter hvert fått sine egne regionale systemer for utveksling av fjernsynsnyheter, de fleste etter modell av EVN. Det mest suksessrike så langt synes å være Asiavision (AVN), som kom i gang i 1984. Medlemmer er asiatiske fjernsynsselskaper fra Kina og Japan i øst til Iran i vest. Kvantitativt nærmer AVN seg allerede EVN, med 6000 nyhetsinnslag utvekslet årlig³².

Arabvision, de arabiske statenes utvekslingsordning, debuterte i 1987, og har kvantitativt sett vokst raskt siden. Gjennom leie av satellitten Arabsat er de teknologiske rammebetingelsene moderne. Ikke minst under Golfkrigen benyttet de vestlige selskapene en rekke innslag produsert av Arab States Broadcasting Unions (ASBU) medlemmer³³.

Tilsvarende regionale systemer er utviklet i Latin-Amerika (Sin) og Karibia (Caribvision), med vekslende hell. Det foreløpig siste samarbeidsnettverket er kommet i Afrika, der Afro-vision har vært i virksomhet siden 1991.

Global utveksling, vestlig dominans

EVN, de amerikanske selskapene og AVN er i formalisert kontakt daglig og utveksler nyhetsinnslag etter en radiokonferanse. EVN aksepterer rundt 700 innslag fra AVN årlig³⁴. Arabvision står i

³¹Keune 1991, s. 11.

³²Keune 1989, s. 16. Tallene er altså fra det sene 80-tallet, og kan ha endret seg siden.

³³Pawlouschek 1991, s. 36.

³⁴Keune & Bauer 1991, s. 52.

løpende kontakt med EVN og tilbyr det som måtte interessere. Det er også kontakt mellom EVN og Afro-vision, Caribvision og Sin.

De store tv-nyhetsbyråene sender ut sitt materiale flere ganger daglig (Visnews 10 ganger; dette byrået har også startet en 24-timers-service til de europeiske kundene). Visnews har kunder i 84 land verden over, WTN i 85³⁵. Amerikanske CBS opererer også en egen byråtjeneste, og har kunder på tre kontinenter.

"Vision"-nettverkene og byråene er fremdeles de dominerende produsentene av nyhetsbilder. Men de rene nyhetskanalene er blitt viktigere, med CNN i teten. 11 "pakker" med nyhetsinnslag går ut fra Atlanta-selskapet til 200 abonnenter daglig (tall fra 1991). I tillegg til CNN kommer konkurrenter, i første rekke britiske Sky News og BBC World Service. Sistnevnte gjør seg sær lig gjeldende i Asia, der en egen 24-timers-tjeneste ble startet i 1991.

Den europeiske og amerikanske dominansen over det internasjonale systemet for distribusjon av fjernsynsnyheter er altså fremdeles stor, men ikke lenger absolutt. På de fleste kontinenter får seerne nå inn nyheter produsert av landenes egne selskaper, ikke bare av de vestlige kommersielle og statlige kanalene. De logistiske betingelsene er dermed til stede for utviklingen av egne regionale dagsordener. Hva de nye teknologiske mulighetene brukes til er naturligvis et spørsmål som må besvares for seg³⁶.

2.4. Produksjonsforhold under Golfkrigen

Dette globale systemet sto i 1990-91 overfor utfordringen å dekke krisen og den påfølgende krigen i Golfen. Helt fra Iraks invasjon av Kuwait 2. august 1990 var interessen for hendelsene i Golfen stor i verdens nyhetsredaksjoner, og etter hvert som konflikten ble trappet

³⁵Ibid., s. 54f.

³⁶Det bør bemerkes at vestlige land øver en viss innflytelse på tv-nyhetsnettverkene i Den 3. verden gjennom økonomiske tilskudd og opplæringsordninger. Opplæringsordningene synes forøvrig i stor grad å overføre vestlige normer for nyhetsproduksjon til de nye utvekslingsnettverkene (se Keune 1989/1991, Pawlouschek 1991, Lansipuro 1987).

opp utover høsten la de store aktørene - EBU, de amerikanske nettverkene, CNN - planer for å løse de logistiske problemene ved dekning av krisen og en eventuell krig.

Det er nå politiske beslutninger og økonomiske hensyn, ikke teknologien, som begrenser muligheten til å få hjem stoff. Økonomien kunne store me dieenheter som EBU, CBS og CNN håndtere (selv om det var dyrt også for dem); politisk motstand møtte fjernsynsselskapene på flere hold - både i Irak, Saudi-Arabia, Israel og hos FN-koalisjonens³⁷ amerikanskdominerte ledelse. Det kan være instruktivt å gå gjennom både logistiske aspekter og politiske problemer i noen detalj.

EBU og CNN

Alt samme dag som den irakiske invasjonen diskuterte EBU skritt for å øke kapasiteten for overføring av nyhetsinnslag fra Midtøsten³⁸. Siden jordanske JTV er fullverdig medlem av Unionen, kunne korrespondentene reise dit og bruke JTVs fasiliteter; i tillegg ble et feed point satt opp på et hotell i Amman.

I Jerusalem baserte EBU seg på et eksisterende samarbeid med et privat selskap. De israelske telekommunikasjonsmyndighetene skapte imidlertid problemer da Unionen ville ha over SNG-utstyr. Etter månedlange diskusjoner gikk israelerne med på dette, men bare mot at EBU betalte skyhøye avgifter.

Interessen blant EBU-medlemmene var i begynnelsen liten for å sende stoff fra Saudi-Arabia, men tok seg opp senhøstes 1990. Fem av de større medlemsstasjonene tok på seg de store kostnadene ved å installere en jordstasjon (del av SNG-utstyret) i Dhahran. Under krigen var kapasiteten for liten i forhold til etterspørselen. Ytterligere en jordstasjon sto nedpakket i Dhahran, og ble fraktet til Kuwait straks FN-koalisjonens invasjon var et faktum.

³⁷"FN-koalisjonen" vil i oppgaven betegne den USA-ledede styrken som ble sendt til Golf-området for å føre krig mot Irak (jeg anser FN-koalisjonen for å være en noe mer nøytral betegnelse enn f.eks. "de allierte", som har klare konnotasjoner knyttet til Den 2. verdenskrigs allianse).

³⁸Opplysninger om EBUs arbeid under Golf-krisen fra Vandersichel 1991.

Kapasiteten over Atlanteren fra USA ble utvidet etter hvert som FN-fristen 15. januar nærmet seg.

EBU maktet imidlertid ikke å få inn en egen jordstasjon i Irak. Irakerne ville ikke godta EBU's rolle som koordinator, og Unionen var derfor for det meste avhengig av CNN for å få ut materiale fra Bagdad.

CNN bearbeidet de irakiske myndighetene gjennom hele høsten 1990, og fikk endelig aksept for en egen telefonlinje (såkalt 4-wire) fra Bagdad til Amman³⁹. Denne ble brukt til direktedekningen det første krigsdøgnet. Irakerne godtok også at CNN tok inn SNG-utstyr; dette var imidlertid ikke operativt før et par dager ut i krigen.

CNNs live-konsept gjør at stasjonen har spesielle behov for satellittlinjer. CNN satt derfor spesielt mye inn på å ha mulighet for live-bilder 24 timer i døgnet ut av Israel, og lyktes å få inn det nødvendige utstyr etter lange forhandlinger med myndighetene. CNN hadde også en egen satellittforbindelse ut av Riyadh, og linjer fra Jordan og Moskva i tillegg til USA. Etter egne beregninger brukte CNN 20 millioner dollar på Golf-dekningen.

Sensur, news management

Det ble tidlig under krisen i Golfen klart at omfattende restriksjoner ville bli lagt på journalistenes bevegelsesfrihet. Journalister fikk ikke fritt følge utplasseringen av amerikanske tropper i Saudi-Arabia utover høsten 1990. Isteden organiserte militærledelsen grupper av journalister (såkalte pools) som ble tatt til steder de militære selv hadde valgt, og intervjuer med soldater ble ikke tillatt uten at en oppasser fulgte med⁴⁰. Det som måtte være av kritikk og ueighet innad i styrkene ble slik dysset ned. Journalister med en kritisk innstilling til det amerikanske engasjementet ble ikke tatt med i pool'en, mens de positivt innstilte ble favorisert. Spesielt god behandling fikk journalister fra amerikansk lokalpresse, som fikk betalt turen av det militære og kunne tilbringe flere dager sammen med soldater fra hjemstedet.

John R. MacArthur har i en bok fortalt om kontakten mellom Pentagon og toneangivende amerikanske nyhetsmedier i høstmånedene

³⁹Opplysninger om CNN fra Jordan 1991.

⁴⁰Kellner 1992, s. 80.

1990⁴¹. Det var mange møter, der aspekter ved nyhetsmedienes arbeidsforhold ble tatt opp. I MacArthurs framstilling blir de mektige mediene som CBS, Time, Newsweek, CNN og andre levnet liten ære; selv om pool-ordningene ble sett på som et onde, og sensuren i ettertid er noe alle mediesjefene beklager, ble det aldri lagt noen tyngde bak ønskene om rimelige arbeidsforhold før krigen startet. Pentagon-talsmannen Pete Williams' eufemismer og smarte taktikk holdt de ikke altfor mistenksomme medierepresentantene fra livet. Mediene burde lært av invasjonene i Grenada og Panama, at det ikke ville bli snakk om reell tilgang til begivenheter i krigssonen så lenge de ikke kjempet for det, mener MacArthur. I de to nevnte tilfellene ble det lagt meget strenge restriksjoner på mediens bevegelsesfrihet og tilgang på informasjon.

Om lag 1000 amerikanske journalister, 72 britiske og flere hundre av andre nasjonaliteter oppholdt seg i Saudi-Arabia under Golfkrigen⁴². 192 av disse, og kun briter og amerikanere, ble plukket ut som pool-journalister. I tillegg var det et eget fransk pool-system. Pool-journalistenes rapporter skulle gjøres tilgjengelig for resten av pressekorpsset. FN-koalisjonens militære ledelse satte ned strenge regler for hva som var tillatt å omtale. Som i enhver krig gjaldt begrensningene rapporter om troppebevegelser, detaljer om militære planer osv. - alt som kan være til hjelp for fienden og slik svekke de egne styrkenes sikkerhet. Slike begrensninger aksepteres av journalister. Imidlertid gikk restriksjonene mye lenger enn dette. Ifølge Rune Ottosen har ikke sensuren på vestlig nyhetsrapportering vært strengere siden 1. verdens krig⁴³. Det finnes en rekke eksempler på hvordan sensur rammet pool-reportasjer som kunne gi et negativt bilde av FN-styrkene. Sensorene gikk grundig til verks og rettet til og med adjektivbruk.

Journalistene som ikke fikk være med i pool' ene måtte ta til takke med kollegenes sensurerte rapporter, eller prøve å ta seg ut til fronten på egen hånd. Det siste var ikke risikofritt; journalister som ikke var med i pool' ene ble fratatt sine offisielle pressekort og kunnøbehandles

⁴¹MacArthur 1992.

⁴²Ottosen 1991, s. 22.

⁴³Ibid., s. 19.

som spioner, ble de tatt⁴⁴. Det var imidlertid en del som prøvde seg likevel, og kunne sende hjem usensurerte rapporter.

Samtidig som militærledelsen gjennom pool- og sensursystemet effektivt begrenset journalistenes mulighet til selvstendig reportasjearbeid, ble store mengder klarert informasjon stilt til rådighet i Riyadh (og Washington). Dette gjaldt f.eks. bilder de militære hadde tatt fra fly av de etter hvert berømte "smarte" bombene. Dette materialet gikk sin seiersgang på tv-skjermene, både på grunn av dets slående visualitet og fordi mediene hadde et skrikende behov for noe å fylle sendetiden med. Spesielt i starten av krigen gikk de fleste ut over sendeplanene sine (de tre store amerikanske nettverkselskapene droppet de vanlige programmene og sendte direkte de første 42 timene av krigen).

Samtidig strupet den strenge sensuren tilgangen på materiale. Slik kunne de militære få ut akkurat den "informasjonen" de ønsket - ikke minst gjennom de mange og lange militærbriefingene i Riyadh og Washington, der det tilsynelatende ikke var ende på alle detaljer om antall flytokter og mengde bombelast sluppet osv. Mange av disse opplysningene er senere blitt avslørt som direkte feilaktige eller i beste fall svært små fragmenter av helhetsbil det⁴⁵.

Douglas Kellner bemerker i sin analyse av amerikansk mediedekning av krigen at Bush-administrasjonen anvendte samme strategi overfor mediene som ble perfektionert under Reagan-åraen: Hver dag blir ett budskap, én holdning koordinert med alle informasjonskontorer og talspersoner i statsadministrasjonen⁴⁶. Dette betyr at mediene, hvor de enn henvender seg, blir møtt av det samme svaret, vektlegging av de samme aspekter ved den aktuelle situasjon. I tillegg tar talspersonene selv aktivt kontakt med journalister for å meddele budskapet. Under Golfkrigen ble strategien koordinert også med de som uttalte seg i Saudi-Arabia, og med lanseringen av de ulike videoopptakene og annet materiale.

⁴⁴Fisk 1991, s. 7.

⁴⁵Se f.eks. Kellner, op.cit., Clark m.fl. 1992.

⁴⁶Kellner, op.cit., s. 137.

Israel, Irak

Også journalistene i Israel og Irak måtte arbeide under sensur. Israelerne satte i verk sensurtiltak etter de irakiske rakettangrepene det første krigsdøgnet, etter at amerikanske selskaper brakte videre kritikk av de israelske myndighetenes håndtering av situasjonen.

Forholdene var enda vanskeligere for vestlige journalister i Irak. Etter krigsutbruddet natt til 17. januar, som ble dekket direkte på telefonlinjer av flere amerikanske selskaper (ABC, CNN, NBC), strammet de irakiske myndighetene inn. Etter få dager var alle de vestlige fjernsynsjournalistene utenom CNNs Peter Arnett sendt ut av landet. Arnett hadde den ene parten i konflikten så å si for seg selv til ut i februar, da irakerne slapp flere journalister inn⁴⁷. Arnett kunne imidlertid ikke operere fritt; han ble eskortert til enhver tid og kunne ikke reise noe sted uten irakernes samtykke. Rapportene ble sensurert. Det var imidlertid episoder der irakerne hevet sensuren, som da et tilfluktsrom i Bagdad ble bombet 13. februar.

Relativt ukjent i de vestlige landene er det at Arabvision hadde et eget team inne i Irak under hele krigen, som sendte rapporter til Arabvisions hovedkvarter i Algerie⁴⁸.

NRK: CNN, EVN og telefonen

Som EBU-medlem, og med abonnement på byråenes tjenester og CNN, hadde NRK tilgang på en stor del av det som ble produsert av bilder og lyd fra Golfen. Dessuten hadde stasjonen korrespondenter/utsendte medarbeidere i Riyadh/Saudi-Arabia, Amman, Jerusalem/Tel Aviv, London, Washington og Moskva gjennom hele krigen; disse kunne drive selvstendig reportasjevirksomhet og få sendt hjem stoffet via EBUs faste eller nyoppsatte installasjoner. Det var også periodevis utsendte folk i Egypt og de nordafrikanske landene. Materialet fra utsendte medarbeidere og de faste kildene ble supplert med opplysninger fra de internasjonale nyhetsbyråene og selvstendig stoff produsert med tilgjengelige kilder i Norge.

⁴⁷Ibid., s. 263.

⁴⁸Keune 1991, s. 9. Det er ikke kjent for meg i hvilken grad dette teamet var underlagt sensur, eller andre detaljer om reportasjene deres.

NRKs egne kjøreplaner for sendingene under Golfkrigen inneholder blant annet opplysninger om kilde for bildene i de ulike innslagene⁴⁹. En gjennomgang av alle innslagene i sendingene fra Golfkrigen (fra 17. januar til 1. mars 1991) gir følgende fordeling, der prosenttallet angir kildens andel av tiden i det totale antall innslag⁵⁰:

CNN: 39%

EVN: 39%

Egne reportasjer fra Golf-området: 13%

Arkiv: 8%

EVN-bolken inkluderer i tillegg til bilder og lyd fra EBU-medlemmene materiale fra bildebyråene og eventuelle bidrag fra noen av de andre "Vision"-nettverkene. Det er viktig å være klar over at denne oversikten kun gjelder bilder og lyd fra felten, og ikke inkluderer programleder og journalisters diskurs i studio. Mens den totale sendetiden NRK brukte på Golfkrigen var i underkant av 40 timer, utgjør innslagene som er regnet sammen over ifølge kjøreplanene 17,5 timer.

For øvrig er det verdt å merke seg at andelen innslag med CNN-bilder er eksepsjonelt høy i forhold til hva en ville finne med et gjennomsnitt tatt over lengre tid⁵¹. Det var særlig de første dagene av krigen NRK baserte det meste av sin (uvanlig omfattende) visuelle dekning på CNN (kun 14 av de 43 dagene krigen varte brukte NRK mer CNN- enn EVN-materiale).

Selv om NRK er og var avhengig av det de fikk inn utenfra, og dagsorden dermed i stor grad blir satt utenfor Dagsrevy-studio, skal

⁴⁹Tallene gjelder kun innslag i Dagsrevy-redaksjonens sendinger; magasinprogrammene Antenne Ti og Utenriksmagasinet er ikke tatt med her.

⁵⁰Når bilder fra ulike kilder er redigert sammen i ett og samme innslag gir ikke kjøreplanene beskjed om hvor stor del av et innslag som stammer fra f.eks. CNN og hvor stor del fra EVN. Jeg har i disse tilfellene ganske enkelt delt innslagets tid i to. Dessuten er ikke alle kjøreplanene helt fullstendig utfylt. - Selv om målet av bl.a. disse grunnene ikke blir nøyaktig, skulle det gi en mer enn god nok pekepinn.

⁵¹Våren 1993 sa NRK til og med opp abonnementet på CNN en periode, for å prøve ut konkurrenten Sky News.

en ikke undervurdere spillerommet en tv-nyhetsredaksjon har til å vinkle stoffet på sin måte ved redigering og fortellerstemmens dominans over bildene. Utenriksinnslagene, med levende bilder og lyd fra de ulike kildene nevnt over, blir satt sammen på ulike måter. Det er i hvert fall mulig å skille ut fem:

1. Egen, selvstendig produsert reportasje (bilder og lyd tatt opp av eget team) med medarbeider på stedet som forteller.
2. Bilder og lyd fra en eller flere av de faste kildene redigeres sammen i Oslo, medarbeider på stedet (eller i nærheten) som forteller per telefon.
3. Bilder og lyd redigeres sammen i Oslo, medarbeider som sitter i Oslo forteller.
4. En helhetlig reportasje fra en av de faste kildene brukes med original fortellerstemme, tekstes på norsk.
5. NRK tar inn CNN direkte og en medarbeider i Oslo driver simultantolkning.

Kvantitativt sett er det alternativ 2 og 3 som var viktigst under Golfkrigen, som fordelingen av de ulike kildene over antyder. Alternativ 3 blir vurdert nærmere nedenfor. Alternativ 4 og 5 forekommer et fåtall ganger i materialet.

Det bør også nevnes at innslag kan illustreres kun med stillbilder. En del eksempler på dette finnes i Golfkrig-materialet; typisk er det da en korrespondent som avleverer en telefonrapport eller blir intervjuet på direkten over telefonen mens en ser et stillbilde av korrespondenten og stedet det tales fra (som også opplyses med tekst på bildet).

Redaksjonens rom

I dette kapitlet har jeg konsentrert meg mest om de rent tekniske betingelsene for dekning av nyheter fra utlandet. Men produksjonsprosessen omfatter egentlig alle redaksjonelle valg som gjøres - fra å bestemme seg for å bruke visse kilder framfor andre, til hva man plukker ut av det tilgjengelige materiale og hvordan den endelige teksten utformes. Studier av produksjons- eller redaksjonsprosesser har vært gjort med fokus dels på organisatoriske behov, dels på individuelle aktørers innvirkning, dels på ideer om

nyhetskriterier og -verdi som styrende for de redaksjonelle valg⁵². Her vil jeg konsentrere meg om en nyere teoretisk innfallsvinkel.

Knut Hellands genreperspektiv på nyhetsproduksjon, slik det er presentert i et paper, gir interessante innspill til denne oppgavens tema, fordi det teoretiske grunnlaget til en viss grad er sammenfallende, og ikke minst fordi Helland tilbrakte tid i Dagsrevyen som observatør under Golfkrigen⁵³.

Genrekonvensjonene, hensynet til hvordan en nyhet best presenteres (som tekst), setter seg gjennom i produksjonsprosessen, mener Helland. Et av hans eksempler er hentet fra Golfkrigen, og omhandler nettopp alternativ 3 i min oversikt over måter å redigere sammen bilder, lyd og fortellerstemme⁵⁴:

En av NRKs korrespondenter i Midtøsten ringer vakt sjefen på utenriksdesken i Oslo. Redaksjonen har nettopp fått inn bilder fra Bagdad, voldssomme demonstrasjoner mot USAs engasjement i konflikten. Korrespondenten befinner seg riktignok i regionen, men i et annet land. Han kjenner ikke til hendelsene i Bagdad fra før av. Likevel får han i oppdrag å lage en telefonrapport, med informasjon gitt fra redaksjonen i Oslo om hendelsene, og om hvordan bildene ser ut. Vakt sjefen og korrespondenten diskuterer dette i detalj.

I innslaget som senere går på luften sitter altså journalisten fysisk langt unna det han forteller om, og gir opplysninger han har fått via Oslo. Denne episoden er ikke atypisk for utenriksdekningen i NRK og andre steder. Det er også mange eksempler under Golfkrigen på at korrespondenten kommer med en direkte rapport på telefonen som illustreres med bilder han er blitt briefet om før sending.

Episoden illustrerer, mener Helland, hvordan produksjonen rettes inn mot å få nyhetene til å passe visse genrekonvensjoner. I dette tilfelle gir det rapporten mer troverdighet og autentisitet (innenfor nyhetenes representasjonssystem) hvis fortelleren befinner seg i felten heller enn i studio, selv om redaksjonen i Oslo faktisk er bedre informert om hendelsene.

Nyhetsdiskursen bør altså ses som en integrert del av selve nyhetsarbeidet, av redaksjonens arbeids-rom, for å låne Hellands

⁵²Se Eide 1992 for en drøfting av de ulike tradisjonene innenfor produksjonsstudier.

⁵³Helland 1991.

⁵⁴Ibid., s. 13ff.

metafor. Kapittel 4 tar for seg resultatet av NRK-folkenes manøvreringer i dette rommet, i januar og februar 1991. Men før jeg kommer så langt, er det nødvendig med en nær mere redegjørelse for nyhetsgenren.

Kapittel 3: Tv-nyheter: Genre og fortelling

3.1. Nyhetsgenren

Allerede idet programverten annonserer "Vi får nyheter", like før Dagsrevyen begynner, har seeren fått en sentral beskjed: Det som skal komme er et faktaprogram, ikke fiksjon. Programvertens beskjed aktiviserer en bestemt holdning hos publikum til programmet: Faktaprogrammer som Dagsrevyen ses med tillit til at det som vises er faktiske forhold i den empirisk gitte verden. Fiksjonsprogrammer ses med en annen holdning, verden som framstilles der er en tenkt, metaforisk verden, som publikum inviteres til å late som om de tror på. Skillet mellom fakta og fiksjon viser slik til to hoved-genre. Innen hver hovedgenre finnes en mengde ulike undergenre. Tv-nyhetene er én måte blant flere å gi videre informasjon om den empirisk gitte verden på. Er så tv-nyhetene en genre? Og hvordan kan i så fall tv-nyhetsgenren karakteriseres?

Enhver genre er på samme tid et sammenhengende sett av tekster, og et sammenhengende sett av forventninger, hevder Stephen Neale i en bok om filmgenre⁵⁵. Tv-nyhetene dekkes av definisjonen: For det første kan de absolutt ses som et sammenhengende sett av tekster. Tv-nyhetene kommer tilbake hver eneste dag, og det er mulig å skille dem ut fra de andre programmene i fjernsynet. For det andre har tv-seerne bestemte forventninger til nyhetene: En venter å bli informert om verdens tilstand i dag, og at det vil bli gjort på en bestemt måte; en vil få se en rekke historier om og beskrivelser av hendelser og mennesker i inn- og utland.

⁵⁵Neale 1980, s. 54f.

Den videre drøftingen av nyhetsgenren og Dagsrevyen blir delt i to: Først går jeg gjennom kjennetegn ved Dagsrevyen som *genret tekst*, deretter går jeg tettere inn på begrepet om *forventninger* til nyhetene⁵⁶.

Genre: Representasjonssystem

Genreteksten, den bestemte måten Dagsrevyen forteller om verdens tilstand på, kan beskrives som en bestemt, definerbar diskurstype, et sett av tegn og koder. Med Jostein Gripsruds ord:

"...each genre gives its own perspective on human experience and normally specializes in some cluster of themes; (...) each genre features a definable set of signifying elements (materiality of signs, syntactic and paradigmatic codes) and often addresses more or less socially specific audiences and their experiences"⁵⁷.

Signifying elements dekker alle de tegn-strategier som ligger bak en nyhetssending - bildeutforming, utforming av den talte teksten, redigering av bilder og lyd sammen til ett innslag, og innslagene til ett sammenhengende forløp. Forløpet betegner eller *representerer* forhold i den empirisk gitte verden: Det er ikke verden selv vi har foran oss, men konfigurasjoner av bilder og lyd som står istedenfor, altså representerer, forhold i verden.

Noen av representasjonene er felles for alle fjernsynets programtyper: Bildene har en *ikonisk likhet* med det de representerer - bildet av Gro Harlem Brundtland likner på statsministeren. Og de står i et *indeksikalsk forhold* til det de representerer - bildene signaliserer at det som vises har vært fysisk til stede foran kameraet på et eller annet tidspunkt (eventuelt *er* til stede på akkurat det samme tidspunktet som seeren ser det, ved direktesendinger). De som snakker i programmene bruker verbalspråkets kjente representasjonsmåter. Dagsrevyen bruker så disse allmenne representasjonsmåtene på bestemte og systematiske måter, og danner slik et eget representa-

⁵⁶Se bl.a. Bruhn Jensen 1986, Helland 1991, Hagen 1992 for utprøving av genreperspektiv på tv-nyheter.

⁵⁷Gripsrud 1991, s. 235.

sjonssystem - eller genre⁵⁸. En kan si at Dagsrevyen har en rigid tekstlig organisering som gjør at en fort kjenner programmet igjen.

Nivåer

Dagsrevyens representasjonssystem har tre nivåer. Det øverste nivået er det seeren møter aller først, etter at vignettsekvensen er over: Programlederen kommer til syne, henvender seg direkte til seerne, og introduserer det første innslaget, gir ordet videre til reporteren. Når innslaget er over, dukker programlederen opp igjen. Slik arter sendingen seg som en stafett, der det er programlederen som gir fra seg pinnen og får den tilbake igjen i en ujevn rytme (jeg vil spesifisere forholdet mellom programleder, reporter og de andre talende menneskene som dukker opp i nyhetene, i avsnittet om narrativitet i nyhetene nedenfor).

Innslagene, på det neste nivået, tar opp en rekke forskjellige emner, og er innbyrdes bare bundet sammen av å være del av programlederens over-diskurs. Innslaget er selv en avrundet helhet, en integrering av en rekke bilder og lydbiter - som altså utgjør det laveste nivået i representasjonssystemet.

Forholdet mellom bilder og tale

Dagsrevyen består altså av en rekke innslag: Korte rapporter fra virkeligheten. Flere forfattere, som Peter Larsen og Klaus Bruhn Jensen⁵⁹, har tatt utgangspunkt i Roland Barthes' begreper forankring og komplementaritet⁶⁰ for å beskrive forholdet mellom bilde og tale i nyhetssendinger. Men som begge bemerker, lar ikke Barthes' begreper seg uten videre overføre til nyhetssendingene. Barthes utviklet begrepene ut fra en analyse av et reklamefoto med trykt tekst til, der fotografiet var den dominerende meningsbæren. Barthes fant at verbalteksten styrte lesningen av bildet i bestemte retninger; *forankret* bildets potensielle mangfold av betydning til en eller et fåtall mulige

⁵⁸Jfr. Larsen 1993.

⁵⁹Larsen 1974, Bruhn Jensen op.cit.

⁶⁰Barthes 1977a, s. 38ff. Termene i den engelske oversettelsen jeg har forholdt meg til er "anchorage" og "relay" - det er vanskelig å finne en god norsk oversettelse av det siste, men "komplementaritet" synes å være den beste måten å beskrive dette forholdet mellom bilde og skrift på.

fortolkninger. *Komplementaritet* henviser til et annet forhold mellom bilde og tekst, som i fiksjonsfilmen, der dialogen og de levende bildene avløser hverandre i arbeidet med å drive fram handlingen.

I nyhetssendingene er det verbalteksten som forteller, mens bildene for det meste fungerer som illustrasjon til det som sies. Det er altså ikke forankring i Barthes' forstand, snarere er forbildet snudd på hodet: På en måte er det her *bildene* som forankrer, ved å vise at fortelleren/Dagsrevyen faktisk har vært der, ute i felten, og filmet. Det er heller ikke et egentlig komplementært forhold mellom bilde og tekst, fordi bildene sjelden har en andel i å drive en handling fram.

Slik jeg ser det, er det bedre å bruke noe annerledes begreper til å beskrive bilde/tale-forholdet i nyhetssendinger. Det alminnelige forholdet kan karakteriseres ved talens dominans over bildene, som altså fungerer som *illustrasjon*. Imidlertid forekommer også eksempler på at tale og bilder er *likestilt* i fortellingen av en historie eller beskrivelsen av et forhold, altså at vi har komplementaritet som beskrevet over. Endelig forekommer ytterst sjelden at bildene får *dominere*, og at talen enten forstummer helt eller begrenser seg til å kommentere direkte på bildene, altså en forankring i Barthes' forstand.

Bildenes beskaffenhet

Enten bildene illustrerer, er likestilte eller dominerer i forhold til talen viser de til kameraets tilstedeværelse i en empirisk gitt verden. Kameraet/Dagsrevyen *har vært (eller er) til stede*, som vitne til begivenheter. Disse begivenhetene får så tre fram for seeren *realistisk*, det vil si underlagt konvensjoner for representasjon som viser "things as they appear to the eye (...) in everyday life."⁶¹

Realismen i Dagsrevyen er på en spesiell måte knyttet til dualismen mellom to typer virkelighet: Studioet og felten. Det er den kontrollerende programlederen i studio som holder de ulike innslagene sammen, skaper enhet og slik hindrer at sendingens deler faller fra hverandre i et fragmentert kaos. Samtidig er bildene og stemmene fra felten like nødvendig, de viser redaksjonens tilstedeværelse der de virkelige hendelsene utspiller seg.

Studioet og felten er bildemessige motpoler: Studioet har en stilisert scenografi, og når programleder snakker til kamera er bildet i

⁶¹Nichols 1991, s. 165.

ro i en fast innstilling. Studiobildets komposisjon endrer seg svært sjelden, og da bare etter nøye overlegninger i redaksjonen. Mens studiobildene er preget av en stilisert ro, er bildene fra felten varierte og har et element av uforutsigbarhet. De er varierte, for i nyhetene tas en rekke ulike temaer opp, som hver for seg krever ulik behandling: En representerer ikke en intervjusituasjon med en politiker i parlamentet på samme måte som en demonstrasjon i gatene. Dette gjør at det er vanskelig å stille opp en full liste over nyhetsrealismens bildekonvensjoner. Forskjellige typer begivenheter krever ulike sett av konvensjoner for å bli representert realistisk - slik de fortøner seg for det hverdagslige blikket.

Elementet av uforutsigbarhet i bildene fra felten er knyttet til skiftet fra kontrollert ro/overblikk (studioet) til observatørrollen (felten). Når kameraet tas med utenfor studio, er det til en virkelighet redaksjonen ikke har hatt full kontroll over. Kameraet registrerer farger, mønstre, kvaliteter ved personer og miljøer som ikke går opp i en perfekt og stabil enhet, slik studiobildet gjør. I nyhetsinnslagenes bilder dukker det altså opp mye informasjon som er *ufunksjonell* i forhold til de hendelsene/handlingene den (vanligvis) dominerende reporteren er opptatt av å fortelle om, beskrive, gjengi på lydsporet. En kan si at det ufunksjonelle er løserevet, faktisk informasjon⁶². Et tenkt eksempel: Kameraet panorerer over en bygning, og gjør dens rent empiriske eksistens i verden klar for seeren. Men bygningens form (f.eks. arkitektoniske detaljer) som slik vises fram knyttes ikke til det reporteren sier; hans diskurs kan f.eks. handle om noe som har skjedd et annet sted i denne byen.

Eksistensen av ufunksjonelle detaljer i nyhetsbildene viser nettopp tilbake til nyhetsteamets nødvendige tap av kontroll: Når journalistene forlater sitt studio beveger de seg inn i et sosialt felt der deres rolle er å være vitner til den sosiale virkelighetens mangesidige og prinsipielt uforutsigbare prosesser. De ufunksjonelle detaljene i tv-nyhetenes bilder er dermed funksjonelle på et annet nivå: De bidrar til å styrke nyhetenes generelle troverdighet.

Forholdet mellom det stiliserte og det ufunksjonelle virker å være sentralt i tv-nyhetene: Eksistensen av ufunksjonell mening i innslagene

⁶²For poenget om det funksjonelle vs. det ufunksjonelle står jeg i gjeld til Barthes (1977b, s. 89. Jfr. også essayet om *virkelighetseffekten*, 1982).

er både problematisk (drar oppmerksomheten vekk fra reporterens tale) og nødvendig (garanterer autenticitet). Hvis også bildene fra felten virker eller tydelig er stiliserte, satt i scene, blir spenningen mellom studioets kontroll og tapet av kontroll i felten borte. Det som blir igjen da, er en fullstendig kontrollert og stilisert verden. Det er min antakelse at en systematisk mangel på løsrevet faktisk mening i nyhetsinnslagene bilder etter hvert ville føre til svikt i tilliten publikum har til nyhetenes representasjonsevne. Dette spørsmålet vil bli behandlet i tekstanalysen og resepsjonsdrøftingen i kapittel 4 og 5.

Realismen i nyhetsinnslagene skiller seg fra fiksjonsfilmens på flere punkter: I fiksjonsrealismen presenteres et handlingsforløp på en måte som skal få det til å tre fram for oss så å si umediert. Et kamera i bildet, eller for eksempel kamerabevegelser som trekker oppmerksomheten mot kameraet selv, ville bryte denne illusjonen av umedierthet. I nyhetsrealismen, derimot, er det på ingen måte uvanlig med, på den ene siden, kameraer *i* bildet (i studio, på pressekonferanser mm.), og på den andre side, ustø, uskarpe bilder som gjør kameraets tilstedeværelse utvetydig klar for seerne.

Snarere enn å skjule kameraets tilstedeværelse, vil altså tv-nyhetene gjerne framheve det. Det betyr imidlertid ikke at tv-nyhetene åpner for innsyn i selve representasjonens karakter av konstruksjon. Representasjon er konstruksjon fordi kameraet bare kan få med noen aspekter ved objektet. Vi får se et bilde av Gro Harlem Brundtland og høre stemmen hennes gjennom en mikrofon, men det er ikke det samme som et umediert møte. Det er altså ingen problematisering av selve *evnen* til å representere virkeligheten i disse nyhetsbildene, ingen refleksivitet. Illusjonen i nyhetsrealismen er derfor at kameraet kun er registrerende, ikke konstruerende, ikke at teksten gir oss tilgang på en hel, kongruent verden, som i fiksjonsrealismen.

Montasje

Slik bildene i hovedsak er underlagt talen, er montasjen av de ulike innstillingene til ett forløp mer styrt av logikken i reporterens tale enn av hensynet til å etablere romlig eller temporal kontinuitet, slik montasjen gjør i fiksjonsprogrammer. I nyhetsinnslagene tolererer man hopp i rom og tid fordi det er reporterens tale som bærer hoveddelen

av informasjonen⁶³. Likevel har montasjeprinsippene en del trekk felles med den tradisjonelle fortellende fiksjonsfilmen: En unngår helst aksebrudd og jump-cuts. Bildenes illustrerende funksjon skal ikke forstyrres ved at seeren begynner å grunne for mye over montasjens karakter av konstruksjon. Det ville igjen innføre et element av refleksivitet som er nyhetene fremmed.

Genre: Forventninger

Når programverten annonserer at "Vi får nyheter", aktiviseres altså en bestemt holdning hos publikum: En gjør seg klar til å se et faktaprogram. Men det er også fler og mer spesifikke forventninger i spill hos publikum idet Dagsrevyen toner inn: En gjør seg ikke bare klar til å se et faktaprogram, men et helt spesielt et: Dagsrevyen som en norsk, nasjonal manifestasjon av nyhetsgenren. Seerne kjenner Dagsrevyens representasjonssystem av erfaring, de rår over et betydelig antall *koder* som korresponderer med de *konvensjoner* Dagsrevyens representasjonssystem er bygd opp på. Forståelse av en genre hviler som all kommunikasjon på *dette koder* mellom avsender og mottaker. Dem man vil kommunisere med må ha visse former for kunnskap om genren.

Peter Harms Larsen påpeker at forholdet mellom sender og mottaker av faktaprogrammer har karakter av en kontrakt, der en forutsettes å være enig om premisser for kommunikasjonen. Det grunnleggende skillet mellom fakta og fiksjon, slik det kommer til uttrykk gjennom ulike genrekonvensjoner, skal garantere at fakta- og fiksjonstekster er resultat av to klart forskjellige typer arbeids- og produksjonsprosesser, der virkelighetens og fantasiens kjensgjerninger inntar forskjellige posisjoner⁶⁴. Konvensjonene er altså en slags bærere av en sosial kommunikasjonskontrakt.

Dagsrevyens konvensjoner for representasjon bygger opp under kontrakten: Virkeligheten er umiddelbart forståelig, de mest forskjellige temaer kan presenteres på konvensjonelle måter, altså måter som ikke endrer seg vesentlig fra dag til dag. Her ligger også en stor fordel ved denne måten å organisere kommunikasjon på, mener Bill Nichols:

⁶³Nichols, op.cit., s. 19f.

⁶⁴Harms Larsen 1990, s. 200.

"What each text contributes to this stockpile of knowledge is new content, a new field of attention to which familiar concepts and categories can be applied. This is the great value of the expository mode since a topical issue can be addressed within a frame of reference that need not be questioned or established but simply taken for granted."⁶⁵

Innenfor innslaget ramme kan de mest forskjellige temaer behandles; reporterens stemme loser en gjennom virkelighetens siste tildragelser. Men forventningene seeren har kan også spesifiseres i forhold til representasjonene på det nederste nivå, bildene det enkelte innslag består av. En venter seg og godtar andre representasjonsmåter når temaet er en krig enn når det er et dagligdags politikerutspill. Igjen, den fremste forventningen er til tilstedeværelse og realisme, representasjonsmåtene underordnes dette kravet.

Opplevelseskvaliteter

Selv om bildene fungerer mest som illustrasjoner og autentisitetgaranti, og montasjen er styrt av en informerende logikk, må det tilføyes at jeg er skeptisk til å knytte forventningene til nyhetsgenren altfor ensidig til de informative aspektene ved det talte ord. Dagsrevyen og andre eksempler på tv-nyhetsgenren er karakterisert ved et rigid representasjonssystem med klare "kommandolinjer", men de er *også* preget av at de er satt sammen av flere ulike representasjonsmåter eller "språk": Levende bilder, stillbilder, tale, grafikk, kontentumlyd. Til sammen skaper dette et inntrykk av livlighet og umiddelbar tilstedeværelse som nok er en viktig kilde til fornyet interesse for og fascinasjon ved nyhetene. En går nok til nyhetene innstilt på et møte med ny informasjon om den empirisk gitte verden, men på kjøpet får en en til tider rik *opplevelse* av verden. I sin analyse av et utvalg seeres forhold til Dagsrevyen finner Ingunn Hagen da også at sendingenes spesielle appell i stor grad ligger i at de levende bildene får virkeligheten til å "komme nær -

⁶⁵Nichols, op.cit., s. 35. - *Expository mode* er Nichols' betegnelse på en måte å organisere dokumentartekster på, nyhetene inngår i denne bestemte måten.

mere"⁶⁶. Samtidig kan det oppleves som problematisk at kvaliteter ved bildene kan dra oppmerksomheten vekk fra reporterens tale.

Forventningsbrudd

Det er fullt mulig å produsere en nyhetssending på fiktivt grunnlag, ved å mime nyhetsrealismens konvensjoner for representasjon. Det er derfor utenomtekstlige forhold - vår tro på institusjonen NRK - som i siste hånd garanterer at faktaprogrammene er basert på fakta. Imidlertid gjør de tekstlige konvensjonene også et arbeid som styrker vår tillit til at beskrivelsene og historiene dreier seg om faktiske forhold. Hvis våre forventninger til disse konvensjonene ikke blir møtt, rettes oppmerksomheten mot selve konvensjonene for representasjon selv, framfor det representerte innhold. Dette kan føre til en kritikk av tv-stasjonens evne til å formidle virkelige hendelser, hvis forventningsbruddene oppleves markante nok. Eller, som jeg har vært inne på, det kan føre til en svikt i publikums tillit, når faktagenren tv-nyheter ikke er til å skille fra fiksjonsgenre.

Forventninger og innovasjon i nyhetsgenren

Begrepet om forventning som er anvendt her er knyttet til seernes kompetanse, deres kjennskap til konvensjoner for representasjon. Det er klart at disse kan variere ganske mye i befolkningen, men det virker likevel rimelig å forutsette en generelt relativt høy slik kompetanse. Dette har å gjøre med tv-nyhetenes *serialitet*. Dagsrevyen kommer igjen hver eneste dag, og konvensjoner for representasjon endres sjelden. Slik skiller nyhetsgenren seg på nok et punkt fra fiksjonsgenrene: I Neales nevnte bok om filmgenre argumenterer han for at eksistensen av genre er en måte filmprodusentene kan regulere etterspørsel på. Markedsføringen av en film utnytter etablerte forventninger hos publikum til feltet av genre. Samtidig må en film *skille* seg fra tidligere filmer innen genren på en eller annen måte. En ny innfallsvinkel, en kreativ vri er nødvendig, var det bare det samme en fikk var det jo ingen grunn til å betale kinobilletten. Publikum

⁶⁶Hagen, op.cit., s. 225.

ønsker seg noe nytt, med genre kan dette ønsket *reguleres*, men det krever innovasjon i filmproduksjonen⁶⁷.

Til sammenlikning regulerer nyhetsgenren først og fremst *formidling av kunnskap*. Den rigide nyhetsgenren svarer til en rutinisering av produksjonen som er en forutsetning for å makte å skape flere nyhetssendinger hver eneste dag. Samtidig gjør et rigid representasjonssystem det mulig å presentere stadig nye temaer, uten at publikum må venne seg til en uvant representasjonsmåte først. Stadige innovasjoner ville her nok kollidere med nyhetenes serialitet.

Nyhetsgenren endrer seg imidlertid også. Det kan være uten de store fanfarer, som når for eksempel ny opptaks- og kamerateknologi endrer bildekvaliteten. Det kan også være på grunnlag av redaksjonelle debatter som kulminerer med at endringen blir en tungt markedsført mediehendelse i seg selv, som da Dagsrevyen la om scenografi og oppbygning av sendingene i januar 1992. Endringene kan være knyttet til mange bakenforliggende faktorer, og en av dem vil være nye syn på hvordan kunnskap kan formidles. Her er en tilbake til problematikken rundt produksjonsforhold som er diskutert i forrige kapittel.

3.2. Narrativitet i Dagsrevyen

Å se Dagsrevyen er å møte en tekst produsert ut fra et representasjonssystem som består av tre nivåer: Programlederens nivå, innslagets nivå og de enkelte bilder og lydbiters nivå. På innslagets nivå integreres de enkelte bilder og lydbiters nivå. På innslagets nivå integreres de enkelte bilder og lydbiters nivå. På innslagets nivå integreres de enkelte bilder og lydbiters nivå. På innslagets nivå integreres de enkelte bilder og lydbiters nivå. På innslagets nivå integreres de enkelte bilder og lydbiters nivå.

⁶⁷Det bør noteres her at det også er gradforskjell på tv-og filmfiksjon når det gjelder innovasjonsbehov og -mulighet i forhold til etablerte genre: Fjernsynets serialitet gjør at høy originalitetsgrad ville være katastrofalt i forhold til behovet for stabile høye seertall (i hvert fall i kommersielt fjernsyn): "...television takes to an extreme the film industry' s reliance upon formulas in order to predict audience popularity" (Feuer 1987, s. 119). Likevel er det nok hyppigere innovasjon i tv-fiksjonsgenrene enn i nyhetene.

blitt prioritert, men på hvilke *måter* er innslag og programmets totale forløp helheter?

Gérard Genette har, som jeg har vært inne på i innledningen, foreslått begrepet *diskurs* for en fortellings uttrykksside, forløpet av representasjoner som er tilgjengelig for analyse, og *historie* for innholdssiden, følgen av og forholdet mellom hendelsene og handlingene en møter gjennom diskursen. Fortellingen er imidlertid ikke den eneste diskurstypen i Dagsrevyen, blant annet vil seeren møte *argumentasjon*, *beskrivelse*, *prediksjon* - knyttet til forhold i verden.

Nivåer, fortellere

En Dagsrevy-sending er i sitt helhetlige tekstlige forløp en fortelling om dagens viktigste hendelser i inn- og utland. I denne fortellingen inngår en rekke hendelser og personer som har lite med hverandre å gjøre, annet enn at de opptre sammen innenfor Dagsrevyens forløp. Dagsrevyen er bygd opp som en rekke av innslag, og det er eksistensen av en sentral, kontrollerende *forteller*, programlederen, som med introduksjoner og oppsummeringer binder innslagene sammen til en helhet som lar seg betrakte som en fortelling:

"Fra et ophøjet, tilsyneladende nærmest Olympisk synspunkt udvælger og introducerer han de historier, som derefter bliver fortalt af de andre fortællere."⁶⁸

De andre fortellerne er reporterne, som i innslagene forteller med *voice over* eller til kamera. Samtidig opptre innmontert i innslagene igjen enda noen fortellere, dette er intervjuobjektene som kommer med uttalelser. Fragmenteringen som lett kan bli resultatet av å operere med alle disse fortellerne i et kort tekstlig forløp, forsøkes motvirket av de klare relasjonene mellom fortellerne, som arter seg som et hierarki. Programleder "gir ordet" til reporter, som igjen kan delegere det videre til intervjuobjekt.

Innslagene som føyes sammen til én fortelling, kan altså være både narrative, beskrivende, argumentative eller av en annen diskurstype. Det normale i Dagsrevyen vil være at hvert innslag mønstrer flere av disse diskurstypene: Et tenkt eksempel kan være at

⁶⁸Larsen 1991a, s. 75.

reporteren/fortelleren først sier at en politiker har kommet med et utspill om helsesektoren i dag (historie: å komme med et utspill), informerer om detaljer i utspillet (beskrivelse av saksforhold), hvorpå politikeren slipper til med en grunnngivelse for sitt utspill (argumentasjon: premiss og konklusjon), og reporteren henviser til hva som videre vil skje eller kan komme til å skje (prediksjon).

I fiksjonstekster vil gjerne det normale være at det narrative vil dominere. Dette er mer variabelt i nyhetsgenren. Som nevnt i innledningen, er jeg skeptisk til Bill Nichols' påstand om at det argumentative, en informerende logikk fram mot en konklusjon om forhold i verden, bestandig er dominerende i nyhetene. Antakelsen er at Golfkrigen framviste en annen tendens, det narratives forrang. Det er på tide å gå videre fra en forståelse av nyhetenes representasjonssystem til å spørre: *Hva slags* historier fortelles i nyhetene? Hva slags historier *kan* fortelles der? Resonnementene rundt dette leder så opp til redegjørelse for utvalget av sendinger fra NRKs Golfkrig-materiale, og en gjennomgang av metodetdetaljer og framstillingsmåte.

Gode og dårlige historier

Empiriske studier⁶⁹ av hvordan mennesker forstår og husker fortellinger har vist at den "beste" (eller *kanoniske*) fortellingen består av visse ingredienser som helst bør følge følgende mønster: Introduksjon av miljø og personer, forklaring av tingenes tilstand, kompliserende handling, påfølgende hendelser, utfall, avslutning. Når fortellinger bryter dette mønsteret, oppstår lettere misforståelser, og leseren/seeren husker historien dårligere⁷⁰. Ut fra egeninteresse burde

⁶⁹Bordwell 1985, s. 35. Bordwell påstår ikke at den kanoniske historie er *universell*, siden den er utviklet i en vestlig kontekst. Den duger derimot godt til formålet i denne oppgaven. Bordwell bygger spesielt på Thorndyke, 1977, og andre arbeider innenfor kognitiv psykologi og lingvistikk.

⁷⁰"Dårlig" narrativ struktur er én av grunnene til at publikum har problemer med å huske hva tv-nyhetene inneholder. Blant de øvrige grunner forskere (spesielt innen kognitiv psykologi) har funnet, er mangel på bakgrunnskunnskaper om temaene som tas opp, og at betydninger knyttet til bilde og tale ofte "går hver sin vei". Se Gunter (1987) for en gjennomgang av resultater på dette feltet (spes. s. 194f. om hvordan kanoniske historier gjør at publikum lettere husker nyhetsstoffet. Se også Lewis (1986, 1991)).

denne fortelleformen være interessant for nyhetsmedier, om ikke annet så som et element i konkurransen med andre medier.

Men kanoniske historier fortalt i en slik sekvens støter en ikke ofte på i nyhetsgenren, hverken i presse, radio eller fjernsyn. Produksjonsforholdene for nyheter, og deres sosiale funksjon, legger alvorlige hindringer i veien for dem som måtte ønske å fortelle kanoniske historier i sin "rette" sekvens. Nyheter dreier seg først og fremst om at en eller annen tilstand er endret, at det har forekommet en transformasjon. Det "normale" forutsettes kjent. Dermed kan en si at nyhetene tar utgangspunkt i "utfallet", helt mot slutten av den sekvensen en kanonisk historie bør fortelles i, slik Stig Hjarvard forklarer:

"...den journalistiske historie [vil] begynde med transformationen og dernæst på en og samme tid sætte denne transformation i relation til den oprindelige tilstand, et umiddelbart før, og konsekvenserne, et umiddelbart efter. Den journalistiske fortælling vil ikke organisere begivenhederne i en følge, der ("gen")skaber begivenhedsfølgen som et menneskeligt projekt"⁷¹.

Det er nyhetenes klassiske form, den omvendte pyramide, det er snakk om her. Opplysningene plasseres etter prinsippet om fallende viktighet, noe som også letter redigeringsarbeidet.

En tenkelig løsning på formproblemet kunne være å "spare" informasjon fra en utgave (program) til den neste, for å bygge opp spenning og interesse på den måten. Dette gjøres iblant, når nyhetsmediet er garantert alene om saken. Men vanligvis følger flere konkurrerende medier de samme sakene, og da er en slik strategi umulig. Leseren/seeren kan jo skaffe den tilbakeholdte informasjonen fra annet hold. Strategien strider også mot nyhetenes sosiale funksjon, å bringe videre viktig informasjon så fort som mulig⁷².

⁷¹Hjarvard 1991a, s. 31f.

⁷²Dette slås også fast i NRKs programregler: "Nyhetstjenesten skal bringe alle vesentlige nyheter så hurtig som mulig, uten at hurtigheten går ut over riktigheten. Nyhetene må ikke holdes tilbake uten at det foreligger helt spesielle omstendigheter." (NRK 1990).

Det nyhetsmediene først og fremst må gi avkall på når de ikke kan bringe kanoniske historier, er muligheten til å anvende det Roland Barthes har kalt fortellingens hermeneutiske kode⁷³. Begrepet dekker alle de metoder en narrativ tekst formulerer spørsmål og går på, og slik skaper undring og spenning hos leseren om hva utfallet av historien vil bli. Uten denne spenningen står nyhetsmedienes fortellinger i konstant fare for å bli statiske og kjedelige⁷⁴.

Pressen forsøker å hanskes med problemet på ulike måter: Fengende titler skal vekke leserens nysgjerrighet. Kreative journalister kan kjennes på evnen til å "rygge inn i" en omvendt pyramide-form⁷⁵. Slike teknikker kan imidlertid ikke endelig løse det narrative problemet. Nyheten, utfallet, må likevel plasseres tidlig i teksten.

I utgangspunktet skulle fjernsynet være noe heldigere stilt enn pressen. Nyhetssendingens lineære struktur oppfordrer ikke direkte til bruk av den omvendte pyramide-formen - seerne kan ikke bla seg fram og tilbake, men må pent følge sendingen fra start til slutt hvis de vil ha nyhetene (jeg forutsetter at et fåtall seere tar nyhetene opp på video før de ser dem). Slik kan en godt tenke seg at hvert enkelt innslag kunne forsøke en kanonisk form. Muligheten utnyttes i varierende grad. Justin Lewis har funnet i en analyse av britiske forhold at istedenfor å utstyre nyhetsinnslaget med en kronologi, kausale forbindelser og et menneskelig prosjekt, har fjernsynsnyhetene en tendens til å gruppere utsagn og informasjonsbiter rundt et fokuseringspunkt - som oftest en eller annen hendelse⁷⁶. Historien forut for hendelsen, som kan etablere miljø og personer, plasseres gjerne på et ganske tilfeldig sted i

⁷³Barthes 1990, s. 17.

⁷⁴En skal kanskje ikke overdrive problemet for pressens del. Det er en klar rasjonalitet for leserne i det at det sentrale i hver artikkel står først: En slipper å lese hver bidige artikkel i en stor avis til slutten for å komme til poenget (Eide 1992, s. 94).

⁷⁵Tuchman 1978, s. 106: "Creative professional writing may be represented by a lead sentence that backs into an inverted pyramid. Omitting the "what" and "when" from the lead may serve to whet the reader's curiosity".

⁷⁶Lewis 1986, 1991.

innslaget, likestilt med sitater og annen informasjon. Lewis hevder at "the scenes that compose the news narrative appear in an almost arbitrary succession"⁷⁷.

Føljetonger, live

En viktig endring av betingelsene for narrativitet i nyheter oppstår når mediene følger et saksforløp som utvikler seg over lengre tid - dvs. der dekningen er spredd over flere sendinger eller dager. Slike *nyhetsføljetonger* er et vanlig fenomen, og en god framstillingsform for nyhetsmediene. Når en uavsluttet sak følges fra dag til dag, medfører hver ny sending (potensielt) en ny utvikling eller dreining i forhold til tilstanden som ble forlatt dagen før eller i forrige sending. Føljetonger kan formidles på ulike måter; skal de nærme seg kanoniske historier må det være et relativt avgrenset sett aktører, og muligheter for en "definitiv" avslutning. Martin Eide har vist hvordan "mediedramaer" ofte får en form som en treakter, med konfliktintroduksjon i første akt, konfrontasjon i andre, og ny innsikt for aktørene i tredje og siste akt⁷⁸. Det er lett å se at denne organiseringen av historiens elementer begynner å likne den kanoniske historiens ideelle sekvens.

Det kan innvendes at i virkelighetens verden kan ingen avslutninger være definitive. Men enkelte avslutninger framstår, eller blir definert som, mer definitive enn andre. Sammenlikne for eksempel Golfkrigen med EØS-forhandlingene. Selv for føljetongsakenes del består til en viss grad problemet med punkteringen av spenning; den interesse som måtte ha bygd seg opp til sendingen (eller neste "akt") utløses raskt når hovedsakene introduseres helt i starten av sendingen.

Mens føljetongformen er tilgjengelig for både presse og kringkasting, kan fjernsynet⁷⁹ følge begivenheter mens de utspiller seg - ved direktesendinger fra begivenhetenes rom. Seer og reporter/redaksjon deler i denne situasjonen usikkerheten om begivenhetenes videre utvikling. Fortellingen får en enda mer kanonisk "riktig" form: Utfallet står på spill fra sekund til sekund, vi kan følge

⁷⁷Lewis 1991, s. 131.

⁷⁸Eide, op.cit., s. 97.

⁷⁹Radioen kan selvsagt også sende direkte, men faller utenfor denne oppgavens ramme.

transformasjonene mens de oppstår for aktørene, og være med dem gjennom komplikasjoner fram til utfall og avslutning.

Ofta er direkteinnslag del av en føljetongdekning - der en uavsluttet sak følges over flere sendinger/dager. Direktedekningen blir i en slik sammenheng et virkemiddel innenfor en føljetongform. Ved slike direkteendinger løser en god del av de narrative problemene ved nyhetsformidling seg selv: En får en "god" fortelling; samtidig er nyhetsverdien maksimal, idet en følger begivenhetene mens de utspiller seg. Slik kan det jo ikke være noen tvil om at en er først ute med nyheten.

Det er viktig å understreke at dette er et *potensial*. Det er ikke så mange nyheter som lar seg dekke på denne måten. Ting kan skje så plutselig og være over på så kort tid at en ikke rekker fram med kameraer og sendeutstyr. Det kan være altfor mange elementer å holde styr på, slik at historien blir uoversiktlig. Utviklingen i saken kan stoppe opp eller gå svært langsomt⁸⁰.

Bruken av direkteinnslag er ett av forholdene som må vurderes når fjernsynsstasjoner organiserer sin nyhetsdekning. Stor satsing på direktedekning går best sammen med en programplan med hyppige sendinger (eller som en sentral del av konseptet hos de stasjoner som kun sender nyheter) - fordi direkteformen utnyttes best når en stadig kan vende tilbake til de uavsluttede begivenhetenes rom og reelle tid. Det er når dette gjøres at Barthes' hermeneutiske kode kan komme til sin fulle rett i virkelighetens fortellinger.

Sendepplan og fortelleform

En oversikt over fjernsynsnyhetenes utvikling i Europa og verden for øvrig, med vekt på systemet for produksjon og distribusjon av nyheter internasjonalt, er gitt i kapittel 2. Som vist der er det forskjellige forhold som ligger bak den strukturen det globale systemet har i dag - og måten de lokale stasjonene legger opp sin dekning på. Mens de

⁸⁰Hjarvard (op. cit., s. 34ff), viser hvordan live-innslag ofte brukes når en har saker der begivenhetene har kort utstrekning i tid eller er avsluttet. Dekningen av saken "vokser" over flere nyhetssendinger, fra den første korte omtale via en ny versjon dekket med bilder til en direkteendt reportasje med intervju (en har nådd ut med utstyr og reporter) - før saken "dør hen".

kontinentale europeiske public service-stasjonene har havnet på en oppdaterende sendeplan med sendingene spredd utover dagen, holder de nordiske stasjonene fast på en oppsummerende sendeplan, med en daglig hovedsending på kveldstid.

Det som er sagt over om fortelleformer i fjernsynsnyheter viser at hvordan dekningen organiseres har innvirkning på hvordan nyhetene blir fortalt. Det er forskjell på å følge et begivenhetsforløp live mens det utspiller seg, og å gjenfortelle det i en retrospektiv reportasje mange timer senere. Valg av sendeplan er altså med på å bestemme hva slags narrativ form en hendelse blir framstilt gjennom.

På bakgrunn av dette er det interessant at NRK under Golfkrigen i praksis benyttet tre ulike sendeplaner: Den for dem vanlige oppsummerende, en oppdaterende, og en som nærmet seg døgndrift. Den siste kan best ses som en utvidet oppdaterende sendeplan, og ikke forsøk på en CNN-liknende måte å organisere sendingene på - NRK brukte i liten grad direkteinnslag (med levende bilder fra Golfområdet) under Golfkrigen, mens direkteformen nettopp er CNNs grunnstamme. Mangfoldet av sendeplaner i NRKs Golfkrig-dekning gir altså en mulighet til å få demonstrert konsekvenser av å velge en sendeplan framfor en annen. Siden NRK vekslet mellom disse ulike sendeplanene, kan en analyse av sendinger under de forskjellige sendeplanene antakelig avdekke mange aspekter ved fjernsynsnyhetene og deres fortellemåter.

3.3. Utvalg, framstilling

Selve valget av forløpet som analyseres som en fortelling - fra utbruddet av krigshandlinger 17/1 til våpenhvilen 28/2 - kan diskuteres. For hvis en snakker om NRKs fortelling om tildragelsene i Golfen, når *begynner* egentlig denne fortellingen? Ved krigsutbruddet 17/1, eller 2. august 1990 ved Iraks invasjon av Kuwait, eller enda før? Og når *slutter* fortellingen, ved våpenhvilen 28/2, etter kurdertragedien et par uker senere - eller er den kanskje ikke slutt ennå, høsten 1993? Disse spørsmålene er helt sentrale for en forståelse av tv-nyhetsfortellinger, og vil bli tatt opp i sin rette bredde i del 4.5 nedenfor, der jeg fokuserer på forsøkene på å *lukke* det historiske forløpet ved våpenhvilen 28/2. På dette stadium i framstillingen nøyer

jeg meg med en pragmatisk begrunnelse: Ett sted må grensen settes ved en slik analyse, og selve forløpet av krigshandlinger peker seg ut på flere måter, blant annet ved den offentlige interesse og kritikk som nettopp sendingene fra krigshandlingene vakte, og mangfoldet av sendeplaner NRK opererte med.

NRKs materiale fra perioden 17/1-28/2 er stort⁸¹. Det må gjøres et utvalg, og premissene for utvalgskriteriene er lagt i drøftingen så langt i dette kapitlet: Over ble det antydnet at dekningen av Golfkrigen hadde en nær kanonisk narrativ struktur. For å få undersøkt nærmere om dette stemmer, er det nødvendig å følge dekningen fra krigshandlingenes begynnelse til deres (offisielle) opphør. Dette vil bli gjort ved å gjøre nedslag i dekningen i ulike faser av krigen - som selve innledningen, den vedvarende bombingene, bakkekrigen. Det ene kriteriet for utvalget blir dermed å velge sendinger fra ulike tidspunkter i krigen, etter denne faseinndelingen. Fasene har jeg funnet fram til ved en tematisk gjennomgang av hva slags hendelser og handlinger som dominerte NRKs rapporter i de enkelte perioder av dekningen.

Det er viktig å poengtere at jeg hele tiden forholder meg til *NRKs dekning*, både ved defineringen av faser i krigen og i tekstanalysen. Dette er altså ikke en analyse av NRKs sendinger i forhold til hva som "egentlig" skjedde i Golfen. *Det* er en annen historie, som jeg i denne oppgaven bare kan berøre såvidt.

Diskusjonen av nyhetenes problemer med den gode fortelling antydnet at noen av problemene løser seg selv når begivenheter lar seg framstille på bestemte måter - som føljetonger, helst med direkteinnslag. Jeg hevdet også at hvilken sendeplan stasjonen velger får følger for hvilke fortelleformer som benyttes. Det andre kriteriet blir dermed å hente sendinger fra periodene med ulike sendeplaner.

Kriteriene for utvalget er altså disse:

1. Sendinger velges fra ulike tidspunkter i krigen - ut fra en grovinndeling av krigen i faser.
2. Sendinger velges fra de ulike typene sendeplaner NRK opererte med.

⁸¹Se vedlegg for en total oversikt over NRKs sendinger i Golfkrig-perioden.

Tre sendeplaner, fire faser

Vurderes dekningen ut fra hvilke typer begivenheter og handlinger sendingene formidler får en fram fire ulike faser i krigen:

Dag 1-10/11: Luftkrig mot Irak og Iraks "motangrep" med Scud-raketter mot Israel.

Dag 10/11-29: Luftkrig mot Irak og spekulasjoner om bakkeangrep pluss enkelte spesielle episoder (Iraks bakkeangrep på Khafji, Arnetts intervju med Saddam, de sivile som ble drept i et tilfluktsrom i Bagdad).

Dag 30-38: Luftkrig mot Irak og forhandlingsframstøt i Moskva, nervekrig om utfallet av disse.

Dag 39-43: Bakkekrig, våpenhvile.

En kvantitativ (målt i minutter sendetid som ble brukt på Golfkrig-dekning⁸²) og kronologisk inndeling av NRKs Golfkrig-dekning ser slik ut:

Dag 1-2: Utvidet oppdaterende sendeplan.

Mengde: 180-300 minutter (3-5 timer) pr. døgn.

Dag 3-11: Oppdaterende sendeplan.

Mengde: 50-90 minutter pr. døgn. (Gjennomsnitt ca. 70 minutter stoff om Golfkrigen pr. døgn.)

Dag 12-38: Oppsummerende sendeplan, men med noen unntak der ekstrasendinger ble tilbudt; disse dagene eller periodene fikk da karakter av oppdaterende plan.

Mengde: 5-75 minutter pr. døgn. (Gjennomsnitt ca. 30 minutter.)

Dag 39-43: Oppdaterende sendeplan.

Mengde: 45-105 minutter pr. døgn. (Gjennomsnitt ca. 72 minutter.)

Utvalget

Det er altså ganske stor overlapping mellom disse to måtene å dele inn krigen på. Unntaket gjelder innledningen, der NRKs dekning de to første dagene skiller seg skarpt ut. Interessen for sendeplanenes

⁸²Tallene er anslag, basert dels på NRKs kjøreplaner og dels på egne målinger gjort under gjennomgang av sendingene. Det er altså ikke eksakte målinger, men de er nøyaktige nok til å få fram tendensene godt.

betydning medfører at den omfattende dekningen av krigsutbruddet fortjener spesiell oppmerksomhet. Utvalget av sendinger er dermed gjort fra de fire overlappende fasene pluss krigsutbruddet, og ser slik ut:

1. Krigsutbruddet (dag 1-2)

Utvidet oppdaterende sendeplan

17. januar: Sendinger 0400, 0700, 1930, 2200

18. januar: 0406, 0600, 0900

2. Luftkrig, Iraks Scud-raketter (dag 3-10/11)

Oppdaterende sendeplan

24. januar: 1930, 2200, 2254

25. januar: 0700

3. Luftkrig, spekulasjoner, ulike episoder (dag 10/11-29)

Oppsummerende sendeplan

11. februar: 1930

12. februar: 1930

13. februar: 1930

4. Luftkrig, forhandlingsframstøt (dag 30-38)

Oppdaterende/oppsummerende sendeplan (oppdaterende plan enkelte dager)

20. februar: 1700, 1930, 2200, 2226

5. Bakkekrig, våpenhvile (dag 39-43)

Oppdaterende sendeplan

27. februar: 1700, 1930, 2240

28. februar: 0700

Analyse og framstilling

Analysearbeidet har hatt to trinn: I det første trinnet har jeg foretatt en markant *reduksjon*, sendingene og innslagene i de ulike fasene er brutt ned til noen basiske narrative strukturer, som uttrykker fortellingens prosjekt, dens sentrale konflikt, og hvilke personer som er bærere av prosjekt og konflikt. Her fokuseres på *historie*-delen av dikotomien mellom historie og diskurs.

Det andre trinnet er så en "utfylling" av disse grunnleggende strukturene, der fokus er på *diskurs*-delen - de narrative utsagnenes tekstlige form. Temporal framstilling, forholdet mellom bilde og tale/annen lyd og kvaliteter ved bilder og tale/lyd står sentralt, likeledes fortellerrollen. For hver av de fem fasene er altså de samme analytiske operasjonene utført på sendingene.

Også *framstillingen* av analyseresultatene vil kronologisk følge de fem fasene som ble resultatet av utvalgsprosessen. Fordelen ved dette er at leseren får anledning til å følge NRKs fortelling/dekning kronologisk som den utviklet seg tilbake i 1991. I denne framstillingsformen ligger det imidlertid et potensielt problem: Analysen i de fem fasene ga en del overlappende resultater. For å unngå trettende gjentakelser i framstillingen har jeg i hver fase konsentrert meg om de mest slående og avvikende resultatene i forhold til det som allerede er avdekket i de foregående fasene. Jeg har altså så å si konsentrert meg om "nyhetene" i mine egne analyseresultater, framfor å repetere det allerede kjente.

Men siden det også skal være mulig for leseren å gå analysen ordentlig etter i sømmene i et arbeid som dette, har jeg forsøkt å la selve analyseprosessen komme mest mulig til syne under framstillingen av resultatene fra den *første* fasen. At akkurat denne fasen velges til en slik mer utførlig framstilling, er også fornuftig ut fra at resultatene i denne fasen også er de mest spesielle.

En bemerkning til sammendragene som innleder hver fase av framstillingen: Disse har jeg kommet fram til ut fra den enkle tematiske klassifiseringen som også lå til grunn for inndelingen av dekningen i faser. Også sammendragene er altså basert på opplysninger som kommer fram i NRKs egne sendinger. De er tatt med for å gi leseren en nødtørftig "oppdatering" på det som ligger mellom de ulike fasene jeg har valgt ut, og for å unngå for mye oppramsing av innholdselementer i selve framstillingen av analyseresultatene.

Kapittel 4:

Tekstanalyse: NRKs Golfkrig

4.1. Oppdatering: Det intense og det enkle

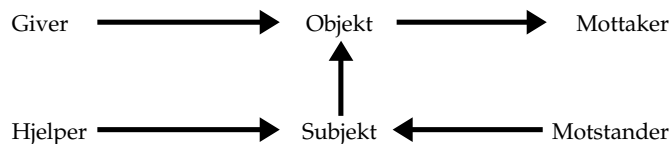
Sammendrag:

17. januar: Klokken 0027⁸³ tar amerikanske⁸⁴ fly av fra baser i Saudi-Arabia, og retter et massivt angrep mot mål i Irak. USAs president erklærer i en tv-sendt tale at frigjøringen av Kuwait er begynt. Det kommer motstridende meldinger om spede motangrep fra Irak. Nye bølger av bombefly fortsetter angrepet utover dagen 17. januar. Det antas at Iraks elitestyrker er blitt alvorlig svekket av angrepet. FN-koalisjonens styrker har små tap og oppnår raskt fullt luftherredømme, og om kvelden blir det meldt at Iraks flyvåpen er satt ut av spill.

18. januar: Om natten angriper Irak Israel med åtte raketter. Syv mennesker kommer til skade i angrepene. Rakettene har ikke gass ombord, slik det på forhånd var fryktet. Israel går ikke til motangrep. FN-koalisjonen innleder samtidig et tredje større flyangrep på Irak.

Analysemodell

A.J. Greimas' *aktantmodell* er en enkel, skjematisk måte å framstille relasjonene mellom personene i en fortelling⁸⁵:

⁸³Norsk tid, som vil bli brukt konsekvent i oppgavens tidsangivelser.

⁸⁴NRK brukte flere ulike betegnelser på den internasjonale styrken som samarbeidet om krigen mot Irak. Noen ganger het det bare USA eller amerikanerne, andre ganger de allierte, eller FN-koalisjonen, FN-styrken, den flernasjonale styrken. Som nevnt har jeg valgt å bruke FN-koalisjonen som betegnelse.

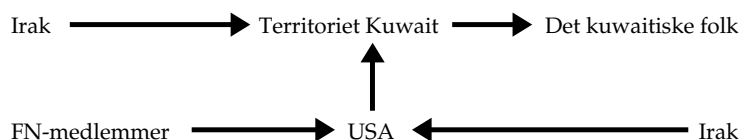
⁸⁵Modellen er hentet fra Brandt-Pedersen & Rønn-Poulsens framstilling av strukturalistisk narratologi. Redegjørelsen for modellen er lånt fra denne framstillingen (1980, s. 47), og er også inspirert av Greimas & Courtés 1988.

Aktantene er posisjoner i den narrative strukturen, posisjoner som "bæres" av personer. Den enkelte person kan inneha flere ulike aktantposisjoner i løpet av fortellingen. Posisjonene kan også representeres av institusjoner, nasjoner - som FN, Irak. Modellen forutsetter at det i en fortelling alltid vil være et *subjekt*, en aktiv person eller annen "enhet", som har et *prosjekt* han/hun/det ønsker å gjennomføre. Nærmere bestemt etstreber subjektet et *objekt*, som det ønsker å overbringe til en *mottaker*. I fortellingen kan det også forekomme en *hjelper*, som støtter subjektet i dets forsøk på å utføre prosjektet, og en *motstander*, som prøver å hindre subjektet fra å nå målet. Den loddrette aksene er dermed *prosjektaksen*, den nederste vannrette *konfliktaksen*, og den øverste vannrette *transport- eller kommunikasjonsaksen*.

Fortellingen formidler altså et handlingsforløp, som tar til ved at subjektet forsøker å sette et *ønske* ut i livet. For å kunne lykkes med dette ønsket kreves det at subjektet har *kunnskap* og *evne*, de nødvendige ressurser. Ut fra forskjellige kombinasjoner av aktantposisjoner og aktantenes beskaffenhet kan det så utledes en typologi over fortellinger. Eksempelvis vil fortellingen forløpe ulikt ved ulike *typer* objekter (f.eks. materielt eller immaterielt) og ved ulike relasjoner mellom aktantene (fredeligere uten enn med en motstander til stede).

Saddam ut av Kuwait...

Prosjektet i fortellingen om Golfkrigen, i denne første fasen, ser ut fra sammendraget over enkelt nok ut: USA må få Irak (til å trekke seg) ut av Kuwait. Overgangen fra Golf-krisen til Golf-krigen er altså begynnelsen på iverksettelsen av dette prosjektet. Det er relativt uproblematisk å fylle ut posisjonene i modellen:

At subjektet i NRKs fortelling om Golfkrigen er USA, blir grundig slått fast i den første sendingen 17. januar kl. 0400. Den første innstillingen viser president George Bush sittende bak et skrivebord, på et kontor (se bilde 1 i vedlegget). Tre amerikanske flagg pryder kontoret. Bush henvender seg til seeren med blikket og beveger munnen, men det er programleder Kai Mikalsens⁸⁶ stemme vi hører: "Krig i Persiabukta. President George Bush sier USA bomber utvalgte mål i Irak"⁸⁷.

Spørsmålet om hvem/hva som er subjekt blir noe mer komplisert når en senere snakker om "de allierte", "FN-koalisjonen" osv. Fortellemessig er det best med et personifisert subjekt (Bush), men "institusjonelt" må det tas hensyn til at krigen er normativt begrunnet i et FN-vedtak, derfor understrekes styrkens flernasjonale preg stadig. Aktantposisjonene vil dermed stadig endre seg noe - når FN-koalisjonen er subjekt tømmes hjelperens posisjon, mens når Storbritannia framstår som subjekt (slik det skjer flere ganger) blir USA og de andre landene hjelpere. De stadige skiftene kan gi et inntrykk av mangel på enhet på subjektsiden, og slik representere et problem hvis en ønsker en enhetlig fortelling om krigshendelsene.

De andre posisjonene i modellen kan også lett bestemmes: Objekt er det fysiske territorium kjent som Kuwait, mottaker er det kuwaitiske folk, motstander er Irak, som også innehar giverens posisjon - jfr. forhandlingsforsøkene for å få Irak til å "gi fra seg" Kuwait. Landene som deltar i FN-styrken er hjelpere.

Ut fra aktantenes posisjoner kan en del sies om denne historien: At subjektet, USA, ikke er mottaker av objektet, gir USAs handlinger et altruistisk preg. Når mottakeren, det kuwaitiske folk, er representert med soldater i "hjelperstyrken", skapes et storebror/lillebror-forhold - den altruistiske storebror-helten forsvarer lillebroren når det trengs. I denne historien er giveren (som altså kontrollerer objektet) identisk med motstanderen. Det gjør det nødvendig med en form for tvang - i siste instans at subjektet må gå til krig.

⁸⁶Navn på programledere, kommentatorer, journalister blir oppgitt konsekvent ved referanser til sendingene; hovedgrunnen er at dette vil gjøre det lettere for andre å finne fram til de samme opptakene.

⁸⁷Alle sitater fra sendingene skal være ordrette; mulige unntak fra dette blir angitt i hvert tilfelle.

Sakene kunne også ses fra Iraks synspunkt. I så fall ville Irak innta subjektets posisjon, PLO og enkelte muslimske grupper ville være hjelpere, USA motstander, prosjekt å forsvare Iraks grenser (Kuwait ses som den 19. irakiske provins), ingen annen giver enn Irak selv (evt. andre mer omfattende prosjekter knyttet til Hellig Krig osv.). En ville imidlertid ha relativt lite å gå på i en analyse av NRKs dekning ut fra en slik aktantkonstellasjon, fordi NRK ganske sjelden snur perspektivet og ser hele konflikten fra den andre siden. Vanligvis, i mindre spesielle konflikter, vil nettopp nyhetsdekningen kunne karakteriseres ved en veksling mellom ulike aktantkonstellasjoner, alt etter hvem som stilles i subjektposisjonen i den aktuelle sak.

Prosjektet Irak ut av Kuwait, og konfliktaksen, var vel etablert (og sanksjonert av FN) lenge før krigshandlingene begynte. Likevel innebærer en krigserklæring naturligvis en kvalitativt ny vending; å gå til krig er kontroversielt. Derfor blir så mye tid i den første sendingen viet en (re-)etablering av selve prosjektet, en gjennomgang av hvem som nå står mot hverandre og hva (hvilket objekt) konflikten dreier seg om.

President Bush' tale, som opptar 12 minutter av den drøyt 33 minutter lange første sendingen, er det grunn til å dvele litt ved. Her tar jeg for meg dens implikasjoner for definisjonen av typen historie(r) som blir fortalt; lenger ut i denne delen vil jeg diskutere dens implikasjoner for diskursen, hvordan det fortelles.

To prosjekter

Bush innleder den tolv minutter lange talen slik:

"Just two hours ago, allied air forces began an attack on military targets in Iraq and Kuwait. These attacks continue as I speak. Ground forces are not engaged. This conflict started August 2nd, when the dictator of Iraq invaded a small and helpless neighbor. Kuwait, a member of the Arab League, and a member of the United Nations, was crushed, its people brutalized. Five months ago, Saddam Hussein started this cruel war against Kuwait; tonight, the battle has been joined."

Talen har et dobbelt formål: Rettferdiggjøre krigsinnsatsen overfor hjemlig og internasjonal opinion, og oppildne troppene til kamp⁸⁸. Jeg vil gå nærmere inn på retoriske aspekter ved talen nedenfor, her holder det å være med Bush på hans fastlegging av sitt prosjekt:

"Now, the 28 countries with forces in the Gulf area, have exhausted all reasonable efforts to reach a peaceful resolution, (and) have no choice but to drive Saddam from Kuwait by force. We will not fail."

Altså: Irak skal ut av Kuwait, regjeringen gjeninnsettes, "og Kuwait vil igjen være fritt", som Bush formulerer det. USAs president forsøker imidlertid også en annen måte å rettferdiggjøre prosjektet på i fjernsynstalen. Bush gir krigen en historisk dimensjon:

"This is an historic moment. We have in this past year made great progress in ending the long era of conflict and cold war. We have before us the opportunity to forge, for ourselves and for future generations, a new world order, a world where the rule of law, not the law of the jungle, governs the conduct of nations."

Denne passasjen i talen peker samtidig over i et *annet* prosjekt - kampen for Den nye verdensorden. I talen forsøker Bush nærmest å fusjonere disse to prosjektene - noe som medfører en del problemer. Disse kan anskueliggjøres ved igjen å anvende Greimas' aktantmodell.

"Vi har virkelig en mulighet til å skape denne nye verdensordenen", sier Bush i talen. "Vi" (subjektet) er USA sammen med verdens øvrige fredselskende nasjoner, organisert i FN. Motstander er fremdeles Irak, og i forlengelse, alle land som setter seg ut over den nye verdensordenen, der internasjonal lov skal styre nasjonenes atferd. Greimas bemerker, ifølge Brandt-Pedersen & Rønn-Poulsen, at når objektet er abstrakt, er giverposisjonen vanskelig å identifisere⁸⁹. Så også her: Mottaker av en verden styrt av internasjonal lov (det abstrakte objektet), er naturligvis "familien" av nasjoner. Hvem er

⁸⁸Østerud 1991, s. 71.

⁸⁹Brandt-Pedersen & Rønn-Poulsen, op.cit., s. 47.

giver? Irak kanskje, som forstyrrer av verdensordenen, men det ville være vanskelig å fastholde at det bare er Irak som forbyr seg mot internasjonal lov. Problemet lar seg vanskelig løse: Prosjektet forutsetter et homogent "vi" som giver, og det er vanskelig å finne et slikt "vi" i den empirisk gitte verden. "Vi"-fellesskap er ustabile og må skapes hele tiden; det er vanskelig nok å få tilsvarende prosjekter til å fungere på nasjonalt nivå, enda verre blir det på globalt. Denne type prosjekter blir dermed notorisk vanskelige å narrativisere.

Det er for øvrig også et problem med Irak som motstander her, og dette ble da også utnyttet i krigsmotstandernes argumentasjon, der en etterlyste konsekvens fra USAs side i forfølgelsen av brudd på internasjonal lov (hva med f.eks. USAs engasjement i Mellom-Amerika?). Et ytterligere problem ved å definere krigen som en historie om en ny verdensorden er at midlene som brukes - en massiv krigføring - støter mot målet (objektet), en fredelig verden. Dette paradokset forsøkes nøytralisert ved hele diskursen rundt de "smarte" bombene og den "kirurgiske" krigføringen. Som Svein Østerud skriver, får disse metaforene sin rette tyngde sett i sammenheng med idéen om en ny verdensorden: Å bombe Bagdad blir å gjøre et kirurgisk inngrep i et ellers perfekt skaperverk⁹⁰.

Som jeg har forsøkt å vise her, får Bush "strukturelle" problemer når han opererer med to såpass ulike prosjekter som den fysiske jobben med å få Irak ut av Kuwait og etableringen av en ny verdensorden. Krigen må rettferdiggjøres, men måten det gjøres på skaper nye problemer. Men selv om det etter en *logisk* betraktning skaper disse problemene, er det jo ikke sikkert at det får konsekvenser for Bush. Han kan selvsagt operere med flere begrunnelser og slippe unna med det; om han klarer det blir da et spørsmål om hvorvidt hans tale legges under analytiske luper innen- og utenlands, og om det får noen betydning om Bush blir konfrontert med problemene. Aktantmodellen, som opprinnelig er utviklet på semantisk setningsanalyse, har altså sine klare begrensninger når den brukes til å analysere virkelighetens politiske forhold. Modellen må suppleres med andre analysemåter når, som f.eks. her, en skal forklare resultatene av empiriske politisk-retoriske strategier.

⁹⁰Østerud, op.cit., s. 74.

Makro- og mikronivå

Diskusjonen av disse to prosjektene og mulige konflikter mellom dem er selvsagt ikke alt som kan sies om de narrative strukturene i historien det første krigsdøgnet. For å få et overblikk er det nødvendig å operere med et makronivå der jeg samler trådene fra de ulike sendingene. Diskusjonen av de to hovedprosjektene innebærer allerede en ganske stor reduksjon av disse tekstene.

På et mikronivå vil det være et stort antall prosjekter som "kommer og går". Et eksempel: I den første sendingen 17. januar 0400 opptrer den norske utenriksministeren i et intervju, der han poengterer den norske støtten til FN-koalisjonens angrep. På et makronivå hefter han seg her på prosjektet å frigjøre Kuwait, mens på et mikronivå er han selv subjekt i den norske regjeringens prosjekt - å være den lydige, men ikke krigerske allierte.

Å forfølge alle disse "mikroprosjektene" i detalj ville føre for langt. Derfor vil jeg hovedsakelig følge utviklingen av makrostrukturene i den videre analysen. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på alle steder hvor de enkle aktantstrukturene endres eller settes på spill. Dette vil bli gjort løpende utover i analysen.

Fra introduksjon til komplikasjon

Historien som er formidlet det første døgnet inneholder så å si startfasen i en kanonisk histories rette sekvens. Miljø og personer er introdusert (dette går naturligvis egentlig lenger tilbake i tid, jfr. drøftingen av begynnelse/slutt i slike fortellinger), tingenes tilstand forklart, handlingen igangsatt, og det har oppstått en komplikasjon ved angrepet på Israel. Diskusjonen av aktantstrukturene har vist at spesielt historien som er sentrert rundt prosjektet å få Irak ut av Kuwait har de nødvendige ingredienser for en god historie. Men hvordan blir dette fortalt? Med andre ord: Hvordan er diskursen organisert?

Introduksjon, igangsetting: Bombing og luftherredømme

Prosjektet blir igangsatt ved bombing av mål i Irak og Kuwait, og bombardementet fortsetter utover dagen 17. januar. Raskt kommer meldinger om suksess:

"I en endeløs strøm har flyene bombet mål over hele Irak og Kuwait. Skal vi tro de tallrike, men kanskje ikke særlig presise observasjonene fra reportere i Bagdad, har angrepene vært svært godt planlagt, bombingene har vært betegnet som kirurgisk, flyene har rammet regjeringskontorer, militære kommandosentre og andre sentrale mål, men ikke sivile bygninger. Et oljeraffineri i utkanten av Bagdad er truffet, og står i brann. Flyene fra den flernasjonale styrken angriper systematisk irakske flybaser, militære hovedkvarter, stridsvognsavdelinger, lagre for kjemiske våpen og atomreaktorer." - Christian Borchs oppsummering i sendingen 0700 17. januar.

"Overskriftene" på sendingene utover dagen fortsetter i samme lei:

"Krig i Persiabukta. Det første angrepet kom klokken 0030, det andre pågår akkurat nå." - Sending 0900.

"Vedvarende alliert bombing av Irak." - Sending 1200.

"Bombinga held fram". - Sending 1500.

"De allierte har fullt luftherredømme over Irak." - Sending 1700.⁹¹

"Bombinga held fram. USA og dei allierte har nå luftherredømme over Irak." - Sending 1930.

Komplikasjon: Raketter mot Israel

Frykten for at Israel kan bli blandet inn i konflikten, og dermed true FN-koalisjonens enhet (et mye nevnt scenario før krigshandlingene startet) kommenteres gjentatte ganger, men det synes å være enighet om at trusselen mot Israel er blitt betraktelig mindre etter som den første

⁹¹Jeg tar forbehold om at sitatene fra sendingene 0900, 1200, 1500 og 1700 muligens ikke er helt ordrette, siden jeg ikke har opptak av disse sendingene, og disse sitatene dermed er hentet fra mine notater ved gjennomgang av alle Golfkrig-sendingene i NRK. Betydningen skulle imidlertid være ivaretatt.

dagen går uten noe irakisk angrep. En regner med at FN-koalisjonen har slått ut de irakiske rakettbatteriene.

Intensiteten i dekningen som følger når et angrep fra Irak faktisk kommer natt til 18. januar, må ses i sammenheng både med at angrepet var fryktet, og at utviklingen av historien dagen før dempet frykten. Frykten for gassangrep slår ut desto sterkere når angrepet likevel kommer. Samtidig er en slik vending noe dekningen fortellemessig "trenger". I forhold til den ideelle utviklingen i en kanonisk historie er fortellingen om Golfkrigen begynt å bli langdryg allerede mot kvelden 17. januar. Bombingen er nå velkjent, det mangler nyanser i rapportene om skadevirkninger - sensuren slipper lite informasjon gjennom om dette. Rakettene mot Israel er en "velkommen" komplikasjon, en vending som fører intensiteten tilbake på topp - selv om rakettene ikke fører gass, og skadene blir relativt små (ingen blir drept).

Effekten av rakettagrepet på NRK-dekningen er sterk. Disse rakettene truer med å sprengte hele prosjektet, hvis Israel går med og dermed forårsaker en sprekk i FN-koalisjonen⁹². Dette er naturligvis en kilde til spenning. Rakettene mot Israel fører til en tvil på om prosjektet vil lykkes, samtidig får konflikten ny dynamikk. Dynamikken og alvoret får sitt ekko i en radikal kritikk av Iraks president. I en kommentar til rakettagrepet sier Jahn Otto Johansen:

"...problemet er vel i og for seg ikke primært regjeringen, presidenten i Egypt eller i Syria, men det er folkemassene, for det er det Saddam Hussein hele tiden har tatt sikte på - det er å skape en konfrontasjon slik at det ikke er FN-alliansen, disse allierte, mot Irak, men at det blir Irak og den arabiske verden mot USA og Israel. Der ligger den kyniske rasjonalitet hos Saddam Hussein, samtidig som helt åpenbare psykopatiske trekk kommer frem ved det han har gjort nu." - Sending kl. 0406 18. januar.

Dekningen dreier seg nå mest om denne siste vendingen, og ventingen på eventuell gjengjeldelse fra Israels side. En melding om et nytt

⁹²...noe som naturligvis kunne føre til en annen fortelling, som kunne bli både spennende og "god". Sentralt her ville være at noen av hjelperne slutter å være det og isteden går over på motstanderens side (aktivt eller passivt).

massivt bombeangrep på Irak fra basene i Saudi-Arabia blir nesten borte i viraken rundt Israel-vendingen.

CNN på øret

En ren kronologisk gjennomgang ser altså ut til å støtte antakelsen om at historien om Golfkrigen det første døgnet ble fortalt i en "riktig" sekvens. Men hva med forholdet mellom historiens og diskursens tid? Aktantmodellen er utgangspunktet for forståelsen av den narrative strukturen. Men modellen er statisk, og må projiseres over på en tidsakse for at fortellingen skal begynne å leve. Subjektets bestrebelser på å fullende sitt prosjekt bremses av hindringene motstanderen legger i veien - og disse sammenstøtene uttrykkes gjennom hendelser og handlinger som utspiller seg over tid.

Fiksjonsfortellinger har ofte en enklere temporal struktur enn nyhetsfortellingene. Selv om nyhetene gjør det til en dyd å opplyse om når tingene skjedde, mangler ofte en klar kronologi. De temporale forholdene i nyhetsmeldinger kan gripes i detalj ved å skille mellom diskurstid (sendingens tid, som er identisk med klokketid eller reell tid), og historiens tid (tiden som omtales i sendingen, tiden da begivenhetene det refereres til skjedde, uttalelsene falt).

I en nyhetsmelding innen en oppsummerende sendeplan vil den omtalte tid typisk gå tilbake opptil 24 timer, eller lenger hvis en rekapitulerer eldre hendelser. Innenfor en oppdaterende sendeplan er det å forvente at historietid ligger nærmere diskurstid (hendelsene som omtales er ferskere). Når historietid faller sammen med diskurstid, er det ekte live-sending fra begivenhetenes rom. Når en kommentator har synspunkter på en saks videre utvikling, har en egentlig et spesialtilfelle: Orientering framover i tid - som naturligvis må ha karakter av mer eller mindre kvalifisert spekulasjon.

NRKs meldinger er de to første døgnene svært orientert mot *nå* - altså hva som hender i øyeblikket. Det er oppdateringens logikk som kommer til syne ved et studium av de temporale forholdene: En stadig konsentrasjon om hendelser og handlinger nær nået, eller den reelle tid. Slik avslutter NRK den første sendingen:

Programleder Kai Mikalsen: "Vi skal før vi avslutter her, eh, spille ballen kort over til deg, Jahn Otto Johansen - du fulgte godt med på CNN tidlig i denne sendinga, og var

det viktige ting som skjedde der som vi kanskje bør ha med oss nå mot slutten?"

Jahn Otto Johansen: "Ja, jeg har jo hatt CNN på øret hele tiden og har det fortsatt, og har også fulgt med i alt som kommer inn av byråmeldinger ellers, eh, det er ingenting som forandrer hovedmønsteret, annet enn at omfanget av dette luftangrepet er åpenbart mye, mye større enn noen hadde forestilt seg på forhånd. Og en ting til, dette er ikke over på kort tid, det antydes faktisk et kontinuerlig bombardement 7-8 dager fremover."

Mikalsen avslutter sendingen med en kort oppsummering og opplysning om at NRK følger utviklingen med ekstrasendinger klokken 7, 9 og 12.

I de andre sendingene som er analysert i denne fasen er orienteringen mot *nå* og framover enda tydeligere. Sjelden refereres det lenger *bakover* i tid enn få timer. De hendelsene og handlingene som skjer innenfor denne stramme tidsrammen er for en stor del relatert direkte til utførelsen av prosjektet - de er altså krigshandlinger, og talehandlinger som kommenterer krigen. Det dreier seg først og fremst om FN-koalisjonens bombing fra luften og irakernes raketter mot Saudi-Arabia og Israel.

Orienteringen mot *nå* er hovedtendensen i disse sendingene. Imidlertid får en ved en grundig undersøkelse av de temporale forholdene en demonstrasjon av tv-nyhetenes tekstlige kompleksitet: Selv med en slik orientering mot *nå* kan det fra en setning til det neste falle bemerkninger som først bringer en et døgn eller lenger tilbake i tid, dernest forutsier noe om den videre utvikling.

George Bush' tale gir et interessant eksempel på slik kompleksitet: Talen introduseres av programleder, som nevner at Bush dukket opp på amerikanske tv-skjermer klokken 3 norsk tid. Historietid for talen blir da 0300 til 0312. Men når Bush taler, opererer han selv med andre tidspunkter (han går f.eks. tilbake til 2. august 1990). Bush' tidsangivelser på innslagsnivå (talen fungerer i sendingens struktur som et innslag) er slik innleiret i historietiden på sendingens nivå. Og historietiden er altså en annen enn diskurstiden...

Hovedkonklusjonen på analysen av de temporale forholdene er likevel at den oppdaterende sendeplanens betydning viser seg i at

oppmerksomheten rettes i større grad enn ellers mot hendelser og handlinger som ligger tett opp til sendingen i tid.

Fra stillbilder til fortattede visuelle forløp

Bildebruken i sendingene det første døgnet gjennomgår en utvikling fra den første sendingen til morgenen etter. Den aller første sendingen 17/1 0400 inneholder så godt som utelukkende studio bilder eller stillfotos/-grafikk. Det er noen få sekunder med levende bilder av bl.a. fly som tar av fra en flyplass i natten (kun illustrerende funksjon), ellers ingen bilder av fysisk handling (derimot en mengde bilder av snakkende hoder - programleder, journalister, Bush, hans pressetalsmann, den norske utenriksministeren).

Det er imidlertid grunn til å dvele litt ekstra ved én spesiell innstilling (se bilde 2), som er den første etter vignettsekvensen og "overskriften" med Bush i den første innstillingen. Bildet viser programleder som sedvanlig henvender seg direkte til seeren, med en blå vegg i bakgrunnen. Til venstre for ham er innfelt en rute, som på rød bunn inneholder: Et enkelt kart over Irak og Kuwait, og et stillbilde av et fly som skjærer inn over kartet. Nede til venstre står det skrevet med versaler: KRIG. Dette bildet (men med varierte elementer alt etter den siste, dominerende hendelsen, f.eks. 18. januar kl. 0406: Gassmaskekledd hode istedenfor fly, kart over Israel istedenfor Irak) fungerer under hele krigsdekningen som en huskelapp, en stående fortattet påminnelse om hva det hele dreier seg om. Det er et stilisert bilde; i utgaven det har i den første sendingen gir det inntrykk av bevegelse, kraft og utvetydig retning.

Etter hvert skal det bli tydelig hvordan bildedekningen av krigen får sine egne koder, et eget subsystem av representasjoner. Dette aller første huskelappbildet er et forvarsel, dets stilisering og retning plasserer det innenfor dette systemet; jeg skal komme tilbake til det senere i dette kapitlet.

Det er to hovedmåter bildene blir brukt på i sendingene det første døgnet. Den ene er den *illustrerende*. Her er bildene underlagt talen, som alene informerer om hendelser og handlinger. Bildenes relasjon til det som fortelles er som en mer eller mindre relevant illustrasjon, nærmest for å avlaste den kjedelige bruken av stillbilder. En noe utvidet betydning får bildene når de står i en metonymisk relasjon til det som

sies: Det er mange eksempler fra disse sendingene, spesielt fra den første dagen, der bilder av fly som takser rundt på flyplasser, fly som tar av, fly i luften brukes som illustrasjon til rapporter om flyangrepene mot Irak. En del av angrepet (fly letter) står for helheten (bombetoktet). En får aldri se bomber bli sluppet mot sine mål, men den stadige aktiviteten på flyplassene gir i hvert fall et inntrykk av travel handling.

Den andre hovedmåten av bildebruk ligger atskillig nærmere bildefortellinger slik vi kjenner fra dokumentargenren eller til og med fiksjonsfilmen, en *likestilling* av bilder og tale. Denne bildebruken er karakteristisk for deknningen av det irakiske raketangrepet på Israel⁹³. Et eksempel: I NRKs første sending natt til 18. januar, kl. 0406, vises bilder (og tale) som gikk direkte på CNN et par timer tidligere. Vi ser et redaksjonslokale med mennesker som tar på gassmasker. Bildene har påskriften "Jerusalem" og "CNN Live". Det klippes til ustø bilder tatt ut gjennom et vindu. De viser lite annet enn mørke gater og bylys. En bil kjører forbi. Talen (som kommer fra en CNN-redaksjon i USA) gjør det imidlertid klart at raketter er på vei mot byen. En militær ekspert gir fra USA-studio reporterne i Jerusalem "ordre" om å ta på gassmaske og lukke vinduet. Vinduet lukkes mens en ny muntlig melding bekrefter at et raketangrep er på vei. Her er det altså en ganske annen kraft i syntesen mellom bilder og tale - den lover at fortellingen, krigshandlingene, faktisk skal utspille seg foran våre øyne, og ikke bare for ørene. Samtidig er ikke bildene egentlig dominerende, for de ville vært ganske tamme uten den forklarende kommentaren.

I neste sending, 0600, bindes den beskrevne sekvensen fra Jerusalem-kontoret sammen med bilder fra Tel Aviv, vi må anta tatt opp omtrent samtidig. Her fortettes nattens forløp og gis følgende kronologi og kausalforbindelser: Bildene fra CNN-kontoret etterfølges av oversiktsbilder over Tel Avivs gater, antakelig tatt fra et høyhus med god utsikt. Disse bildene akkompagneres av en skingrende flyalarm. Det klippes til et liknende oversiktsbilde, men alarmen er borte. I høyre hjørne av bildet kommer det et kraftig lysglimt, og et brak. Så bilde av en ambulanse i en gate (den kjører tilsynelatende i

⁹³Sannsynligvis er det i hovedsak logistiske grunner som ligger bak ulikheten; bilder som fra Israel var ikke tilgjengelige fra Bagdad eller andre steder der FN-koalisjonens bomber landet.

retning eksplosjonsstedet), nytt klipp til bilder av ødelagte hus. Her kommenterer fortelleren at "en av rakettenes traff dette huset i Tel Aviv". Så får bildene tale alene igjen, kamera viser fram ødeleggelsene. Innslaget avsluttes med en uttalelse fra en israelsk ansvarlig på stedet, som bemerker at "war is not a summer camp" og avslutter optimistisk med at "we' ll continue to live and to enjoy life!".

Det er grunn til å dvele ved disse bildene, fordi de representerer (riktignok i CNNs direkte sendte originalvariant, men NRKs versjon tar vare på så mye av dramatikken som er mulig når en ikke sender direkte) oppfyllelsen av målet om maksimal aktualitet som har ligget under utviklingen av fjernsynsnyheter hele veien. Dette målet har tidligere vært vanskelig å oppfylle utenom nøye planlagte begivenheter (månelandingen, seremonier). Her er situasjonen annerledes, siden det dreier seg om en uavsluttet fortelling med helt uvisst utfall. Og med mye på spill⁹⁴. Spenningen utløses naturligvis midlertidig når, som i dette tilfelle, rakettangrepet meldes avsluttet, men hvem visste 18. januar klokken 4 om morgenen når noe slikt kunne skje igjen?

Dette er nyheter som suspensefortelling⁹⁵, og eksempel på ett av punktene hvor jeg mener Bill Nichols undervurderer det narratives rolle i nyhetene: Nichols påpeker riktignok at "forklarende" dokumentartekster, som tv-nyheter, tar form rundt løsningen av et problem eller en gåte, men suspense-følelsens dynamikk i fiksjoner - kjennetegnet ved "anticipation, retardation, feints, and enigmas"⁹⁶ - avløses i nyhetene av interessen for å følge undersøkelsen av et problem fram mot en løsning, mener Nichols. Jeg mener å ha demonstrert i tilstrekkelig grad her at det å følge NRKs dekning dette første døgnet må ha gitt rikelig anledning til nettopp slike suspense-"øvelser" - forventet utvikling, retardasjon, list, gåter - som Nichols ensidig tilordner fiksjonens doméne.

⁹⁴Golfkrigen er ikke det første eksemplet, det er parallelle trekk ved fjernsynsdekningen av revolusjonene i Øst-Europa høsten 1989, eller kuppforsøket i Sovjet 1991.

⁹⁵Jfr. Hjarvard 1991b.

⁹⁶Nichols 1991, s. 38.

Retorikk, politikk, fortelling: Saddams "kjeve av stål"

Aktantmodellen som ligger til grunn for analysen hevder at karakterer bør ses som rene produkter av aktantposisjonene; karaktertrekk er bare et produkt av handlingene aktantene foretar⁹⁷. Ved første øyekast virker det problematisk å kunne si noe om hvordan levende, historiske personer framstilles ut fra en slik modell. Både George Bush, Saddam Hussein og Richard Cheney er vel noe mer enn den funksjonen de fyller når de opptrer i nyhetene?

Aktantmodellen er likevel produktiv også her, av to grunner: Den første er at dette er en meget handlingsorientert fortelling, dermed er det relevant med en modell som er sentrert rundt handlinger. Den andre grunnen er viktigere: Aktantmodellen gir i første rekke mulighet til å finne fram til en dypstruktur. Ut fra denne strukturen - som indikerer ett bestemt av flere mulige narrative gjennomløp - går det an å utlede forventninger til hvordan trekk ved karakterene eller de virkelige personene vil bli manifestert i diskursen, på overflatenivået.

Den dominerende strukturen i denne første fasen gir en fortelling som dreier seg om (voldelig) strid om et fysisk objekt, Kuwait. Subjektet er altruistisk, engasjerer seg i en strid, (tilsynelatende) ikke med egen vinning for øye. Denne dypstrukturen åpner for en sterkt polarisert diskurs, ikke minst om karakterene: Det dreier seg jo om Rettferdig Vold og Moralsk Høyverdighet og Den Umoralske Fienden - Det Gode mot Det Onde.

Her kan så dette resonnementet knyttes til virkelighetens retorisk-politiske prosesser. I tv-talen rettferdiggjør Bush det militære angrepet, og forsøker på den måten å få andre med på sin definisjon av konflikten i Golfen. Som forventet inneholder talen harde angrep på Iraks president, som betegnes som en "diktator" som 2. august 1990 startet en "grusom krig" mot en "liten og hjelpeløs nabo". Og mer:

"Saddam Hussein systematically raped, pillaged and plundered a tiny nation no threat to his own. He subjected the people of Kuwait to unspeakable atrocities. And among those maimed and murdered, innocent children. While the

⁹⁷Bygger her delvis på Chatmans framstilling av karakterproblematikk i narratologien (1978, s. 111).

world waited, Saddam sought to add to the chemical weapons arsenal he now possesses, an infinitely more dangerous weapon of mass destruction, the nuclear weapon. (...) While the world waited, Saddam Hussein met every overture of peace with open contempt. While the world prayed for peace, Saddam prepared for war."

Som George Lakoff påpeker i en retorisk analyse av den amerikanske debatten forut for krigen: En irrasjonell skurk kan en ikke argumentere med⁹⁸. Helten har intet annet valg enn å utfordre til kamp. Lakoff kaller dette en eventyrstruktur, der skurken overfaller et uskyldig offer, og helten må komme til unnsetning. Den moralske ubalansen må rettes opp. Irak, som er uimottakelig for fornuft, må *straffes*, fjernes fra Kuwait med militærmakt.

Bush avslutter talen med å be Gud velsigne Amerikas forente stater. Det religiøse innslaget gir talen en kvalitativt ny vending, fordi påkallingen av Gud skjer nesten i samme åndedrag som presidenten nevner skapelsen av en ny verdensorden. Siden USA har en dominerende rolle i denne orden, og en orden bare kan være en, og Gud er på USAs side, må naturligvis USA også gripe inn mot trusler mot den perfekte orden. Krigføringen får en metafysisk begrunnelse⁹⁹.

Det er naturligvis interessant å vurdere hva slags posisjon Dagsrevyen som forteller inntar i sin diskurs som helhet dette første døgnet - *i forhold til* Bush og hans definisjon av konflikten i talen og hans påfølgende forsøk på å plassere og karakterisere Saddam Hussein som motstander.

Til hovedsendingen 1930 har redaksjonen produsert et vel to minutter langt portrett av Iraks leder, der eksempler fra Saddams merittliste brukes til å gi et bilde av lederens personlige egenskaper. Programleder Nils G. Lie introduserer innslaget slik:

"Saddam Hussein, for somme er han helt og ein gud, for andre ein diktator og ein despot. Og nå er han hovudpersonen i den alvorlegaste konflikten verda har

⁹⁸Lakoff 1991, s. 4f.

⁹⁹Østerud, op.cit., s. 74.

opplevd på mange tiår. Men kven er han egentleg, Saddam Hussein?"

Det meste av portrettet er illustrert med bilder av Saddam, tatt av irakisk tv, distribuert av CNN (som har merket dem med sin logo). Bildene viser Saddam som hylles av militære og sivile i forskjellige lokaliteter - gater, møtelokaler (se bilde 3). Her er utdrag fra teksten reporter Øyvin Tjore leser:

"Det skal nerver til for å stå mot en hel verden (...). Persondyrkelsen av Saddam Hussein kjenner nesten ingen grenser. Men bak smilet lurar det en kjeve av stål. Han har vært Iraks sterke mann siden 1968. Da overtok han presidentjobben ved å ta livet av fem av sine nærmeste venner og mangeårige medarbeidere i ledelsen av Baath-partiet. Det sier kanskje litt om mannen. Han deltok selv i eksekusjonene. Det sier kanskje litt mer."

Etter disse karakteristikene trekker Tjore også fram at Saddam for mange arabere er blitt et symbol for panarabismen, og at presidenten har et pragmatisk forhold til religion: Tidligere ble han oppfattet nærmest som en ikke-religiøs politiker, nå bruker han religiøs retorikk i talene sine. Umiddelbart etter dette portrettet gjengir Jahn Otto Johansen fra studio to "internasjonale vurderinger" av Saddam Hussein - den ene at han er en ny Hitler, en hensynsløs psykopat, den andre at han er rasjonell, men svært kynisk; han holder gjerne en krig gående i lang tid selv med store tap.

Det virker rimelig å fastslå etter disse eksemplene at Dagsrevyen dette første døgnet har overtatt de fleste av Bush' definisjoner og karakterisering av motstanderen (dette understrekes ytterligere av Jahn Otto Johansens kommentar om Saddam i sendingen 18/1 kl. 0406). Framstillingen av subjekt og motstander er asymmetriske, på den måten at det ikke finnes noen parallell behandling av George Bush' personlighet. Subjektet har slik en udiskutabel posisjon, i kraft av å være en u-diskutert person. Hans egenskaper får isteden lov å tre fram uformidlet under talen. Saddam Hussein blir ikke tildelt dette privilegiet. Akkurat til dette siste poenget må det riktignok tillegges at

det såvidt jeg vet ikke fantes noen tilsvarende tv-tale av Saddam som NRK *kunne* sende på dette tidspunktet.

Det er ekstra grunn til å trekke fram framstillingen av personer - Saddam Hussein (og arabere som støtter Irak), George Bush, andre representanter for koalisjonsstyrkene - i løpet av sendingene denne første dagen. Det første døgnet, som fungerer som en ny-introduksjon i kraft av den kvalitative vendingen som kommer med det militære angrepet, legger nok mye av grunnlaget for hvordan personene senere blir framstilt og oppfattet.

Unntak fra standard fortellerstruktur

En kan få et enda bedre grep på framstillingen av hovedpersonene gjennom å se hva slags *fortellerroller* de blir ikledd innenfor Dagsrevyens helhetlige diskurs: Det rigide hierarkiet med programlederen som sendingens olympiske forteller på toppen, reporteren som forteller av innslaget i midten, og nederst stemmene utenfra, de som ikke tilhører institusjonen NRK men likevel kommer til orde, på en måte godt beskrevet av Bill Nichols:

"The voices of others are woven into a textual logic that subsumes and orchestrates them. They retain little responsibility for making the argument, but are used to support it or provide evidence or substantiation for what the commentary addresses."¹⁰⁰

Sendingene det første døgnet viser noen unntak, eller i hvert fall temmelig sjeldne variasjoner over dette hierarkiet. Ett av unntakene gjelder nettopp George Bush' privilegerte posisjon i innledningssendingen. Her inngår presidenten på et høyt nivå i nyhetssendingens hierarki av fortellere, når han henvender seg direkte til kamera i en sammenhengende 12 minutter lang tale. Dette er imidlertid ikke unikt for Golfkrigen, men noe som opptrer når statsledere eller andre med spesiell autoritet leverer svært viktige beskjeder, eller ved rituelle anledninger som nyttårstaler. Når Bush får en så framtrede posisjon i denne første sendingen, er det et klart signal om den tyngde hans definisjoner og begrunnelser tillegges.

¹⁰⁰Nichols, op.cit., s. 37 (her brukt på omtrent samme måte i *min* diskurs!).

Det er som sammenlikning interessant å notere hvordan Dagsrevyen gjør det når *Iraks* president kommer til orde for første gang etter krigsutbruddet. Dette skjer 20 minutter ut i 0700-sendingen 17/1. Programleder Einar Lunde leser opp denne teksten fra studio, dels illustrert med stillbilde av Saddam:

"I en radiosending fra Bagdad i morges heter det at det irakiske folket vil nedkjempe de vantro og deres allierte. Bagdad radio leste en erklæring fra president Saddam Hussein der det heter at Alle krigers mor nå er begynt, etter at Satan, det vil si George Bush, har begått en forbrytelse. I radiosendingen fra Bagdad heter det videre at seieren er nær og at Irak står sterkt, står på sterk og solid grunn".

Der Bush henvender seg direkte til seeren, kommer Saddams svar til oss mediert av programlederens muntlige diskurs, som altså tre ganger kvalifiserer den irakiske presidentens ord med frasen "heter det". I en senere sending utgjør et kort utdrag av denne talen et eget innslag, som illustreres med et stillbilde av presidenten. Her hører en Saddams stemme som på et susete radioopptak fra tiår tilbake. Saddam tilhører så definitivt en annen verden enn Bush.

Journalisten som deltaker i handlingen

Når dekningen tenderer mot, eller faktisk *blir* direkte, endrer fortellerrollen seg. Den sedvanlige distanse lar seg ikke opprettholde når en underlegger seg begivenhetenes uforutsigelighet - og gir slipp på tilbakeblikkets fordeler. Isteden trer journalisten selv, fortelleren, inn i handlingen. Dette er en ganske drastisk endring av journalistens rolle. En tilbaketrukket, kjølig stil fremmer det objektive inntrykket journalistikken bygger så mye av sin troverdighet på. Når direktedekning likevel ses som et mål, er det fordi troverdigheten får et annet grunnlag: Tilstedeværelsen i nå' et garanterer autentisiteten ved det som rapporteres. I tillegg kommer de fascinerende elementene ved direktedekning jeg har vært inne på tidligere. Ekstra spennende blir direktedekningen når journalistene som seernes representanter på åstedet befinner seg i fare, som CNN-folkene på Jerusalem-kontoret gjør (slik må det i hvert fall oppfattes). En sterk oppfordring til identifikasjon:

Blir vår mann gasset?¹⁰¹ I forhold til en vurdering av fortellerrollene i tv-dekning av Golfkrigen har det en interessant effekt at journalisten blir potensielt offer for den ene parts krigshandlinger. Journalisten blir da subjekt i sin egen historie: Å unngå å bli gasset eller truffet av bomber - fra Irak. Slik fører direktedekningen (kun fra den ene siden¹⁰²) faktisk til en "strukturell" stillingtaken til krigen. Journalisten blir deltaker i handlingen.

Tendensen mot direktedekning har også innflytelse på programlederens rolle. Overblikket svikter også her. Kai Mikalsens avsluttende spørsmål til Jahn Otto Johansen om det har skjedd noe viktig på CNN siden sendingens begynnelse, er eksempel på dette (17/1 0400).

Den autoritative fortolkning

Et annet unntak fra standard fortellerstruktur er innslagene der Jahn Otto Johansen utspørres av programleder om hva som er viktig i de siste hendelsene (se bilde 4, hentet fra sendingen 18/1 kl. 0406). Det er en form som virker ny, og den har en spesiell strukturell funksjon i forhold til en føljetong som Golfkrig-dekningen. Hensikten med disse intervjuene synes å være å gi en autoritativ fortolkning av de nye opplysningene som hele tiden strømmer inn. I NRK-folkenes journalistiske selvforståelse antakelig å forklare overfor publikum uklarheter i dekningen, påvise årsaksforhold, kommentere hva som skjer på et "dypere" nivå, f. eks. hvordan ulike hendelser blir og kan komme til å bli mottatt i araberlandene. Slik fungerer da også intervjuene, og det er mye av det som blir sagt her som ikke er direkte relatert til det aktuelle prosjektet (for eksempel historiske årsaksforklaringer på forholdene i Golfen). Mye av det som sies har imidlertid også en bestemt narrativ funksjon: Å bestemme hvordan de

¹⁰¹Poenget er hentet fra Hjarvard 1991b.

¹⁰²Riktignok satt CNN-reporterne i Bagdad antakeligvis like utsatt til som sine kolleger i Jerusalem. Dette kunne potensielt bli konfliktylft: Faren for at amerikanere bomber amerikanske journalister. Men rapportene fra hotellrommet i Bagdad som NRK videresendte var aldri vinklet mot denne muligheten, annet enn en galgenhumoristisk kommentar fra Arnett om at han "håper ikke ett av målene til de forhåndsinnstilte bombene er Al-Rashid-hotellet" (i sendingen 17/1 kl. 0400).

nye opplysningene påvirker utførelsen av prosjektet. Gjentatte ganger spør programlederne Jahn Otto Johansen: "Hva er det viktigste med dette?" Johansen svarer med å fremkaste, prøve ut, støtte eller forkaste hypoteser om den videre utvikling, sett i lys av den allerede kjente informasjon om hendelsesforløpet. Det er til tider en ren demonstrasjon av den hermeneutiske koden i aksjon. Kommentaren (Johansen blir her formelt sett intervjuet, men det han sier har status som en autoritativ kommentar) kan sammenliknes med en kjent teknikk fra fiksjonsfortellinger. Seymour Chatman skiller mellom en rekke forskjellige undertyper av kommentar. Johansens fortolkning/kommentar over ville falle inn under hans kategori "*interpretation*":

"*Interpretation*" (...) is the open explanation of the gist, relevance, or significance of a story element".¹⁰³

I slike øyeblikk stopper utfoldingen av selve historien opp, og en annen diskurs overtar: Programlederen, den olympiske forteller, vender blikket vekk fra kamera og mot Jahn Otto Johansen, og overfører slik sin autoritet til ham. Johansens fortolkninger er i høyeste grad relatert til historiens utvikling, men utsies ikke innenfor en narrativ diskurs.

Konklusjon: Tidsrammens tvang

De viktigste poengene fra denne relativt detaljerte gjennomgangen av historie- og diskurseelementer kan nå drøftes samlet, slik at sendeplanens betydning kan tre fram, sammen med en foreløpig vurdering av de narrative trekkene i dekkningen så langt.

Jeg har over pekt på at sendingene de to første døgnene er svært orientert mot de aller siste hendelsene. Sendingenes typiske struktur er den stadige tilbakevendingen til hendelser så nær *nå* som mulig - i mer typiske reportasjer, i oppsummeringer fra studio, i kommentarer og i intervjuer. En slik struktur, som godt kan virke fragmentert med sin veksling mellom de ulike teksttypene, og de stadige skifter mellom Washington, Riyadh, London, Bagdad, må hente sin eventuelle narrative enhet fra orienteringen mot oppfyllelsen av et klart definert

¹⁰³Chatman, op.cit., s. 228.

prosjekt. Som allerede påpekt flere ganger står prosjektet i prinsippet alltid kontinuerlig på spill i virkelighetens fortellinger. Ved føljetongsaker som Golfkrigen blir det interessant å vurdere hvordan redaksjonen i hver ny sending forholder seg til relevant ny informasjon. Intervjuene med Johansen er nevnt, men hvordan arter denne dynamikken seg for øvrig?

Etter at prosjektet er (re-)etablert i sendingen 17. januar kl. 0400, er de etterfølgende sendingene utover dagen temmelig uniforme - som vist er "overskriftene" til hver sending nærmest identiske. Det er lite egentlig ny informasjon som blir tilgjengelig i de korte intervallene mellom sendingene. Det er to måter den kontinuerlige bombingene relateres til prosjektets forventede utvikling på: Den første kan kalles "Bombingen fortsetter, men Saddam Hussein har ikke gitt opp". Den andre lyder "Bombingen fortsetter, men ingen angrep på Israel ennå". I begge tilfeller er det tydelig at en arbeider ut fra klare hypoteser om hvordan fortellingen vil utvikle seg videre. Disse variantene kommer allerede i "overskriftene", men gjentas gjerne i flere av sendingens øvrige innslag. De er også gjengangere i intervjuene med Jahn Otto Johansen. Når rakettene "endelig" slår ned i Israel, rettes oppmerksomheten mot Israels eventuelle gjengjeldelse. Sendingen 0600, 4 timer etter at raketangrepet ble kjent, begynner slik:

Programleder Haakon Børde: "Det irakiske raketangrepet mot Israel i natt har ennå ikke ført til noe israelsk motangrep."

Når én hypotese er oppfylt, rettes altså oppmerksomheten mot den logiske neste muligheten - helt i tråd med David Bordwells synspunkter på publikums aktivitet stilt overfor filmfortellingens formidling av ny informasjon¹⁰⁴. Bordwell er for øvrig blitt kritisert for at hans teori levner for liten plass til de emosjonelle sidene ved det å se fiksjonsfilmer. Det er faktisk mulig at hans poenger på dette punkt rett og slett har vel så stor gyldighet for den kognitive virksomheten i en nyhetsredaksjon som arbeider under oppdateringens press, som for kinosalens psykiske prosesser.

¹⁰⁴Bordwell 1985, s. 37.

Det er altså tydelig i denne fasen at en ny narrativ *kjerne*, for å bruke et begrep fra Roland Barthes¹⁰⁵, gripes begjærlig av redaksjonen og raskt plasseres i fokus. Selvsagt, kan en si, dette er jo Nyheten. Men det er klart at hendelser eller uttalelser som skal bli nyheter når en opererer med denne typen dekning, bør være av en viss type - relatert til utviklingen av bestemte prosjekter, som uttrykkes ved disse hypoteseøvelsene.

I framstillingen av disse analyseresultatene har jeg tonet noe ned vekslingen mellom ulike teksttyper. Det er for å få fram de viktige narrative trekkene i den første fasen bedre - de *dominerer* mer, og fortellingen er mer *enhetlig*, enn ellers i Dagsrevyen. Vekslingen mellom teksttyper skal drøftes grundigere i analysen av den neste fasen.

Sendepianens betydning

Diskusjonen av sendingenes temporale struktur viser at NRKs intense dekning det første døgnet (en utvidet oppdaterende sendeplan, med svært hyppige sendinger fra en igangværende, fysisk konflikt), faktisk *skaper* en tidsramme som blir bestemmende for hvordan hendelsene oppfattes. Annerledes kan en ikke forklare den følelsen av enorm bevegelse dekningsen de første par, tre døgnene gir inntrykk av. Som sammendraget som innleder denne fasen viser, er det vanskelig å hevde at det skjer så mye det første døgnet at en behøver å bruke over fem timer for å dekke det. En oppdaget jo etter noen dager at det nok sto noe "arbeid" igjen for de militære. Den intensive dekningsen skaper altså selv forventningen om og følelsen av bevegelse.

Et par sitater fra sendingene kan illustrere:

"Men det er vel for tidlig å si at vi, jeg holdt på å si har... på vestlig side innkalt en halv seier allerede?" - Spørsmål fra Christian Borch til general Bull-Hansen i sendingen 1930, 17. januar.

"Krigen tar en enda mer alvorlig vending, og for amerikanere flest, betyr det nok ikke minst at den kan komme til å vare lenger." - Korrespondent Eva Bratholm fra Washington i sendingen 0406 18. januar.

¹⁰⁵Barthes 1977b - *kjerne* er et sentralt begrep denne artikkelen.

Det er også noen som merker at følelsen av bevegelse kan innebære en forvrengning i forhold til hvor langt prosjektet faktisk er kommet:

"To what extent do you think that you've already achieved air superiority now?"

"The operation's only two and a half hours old, so I'm not quite prepared to take on your (...) question... so far there has been no air resistance." - spørsmål på pressekonferanse i Washington besvart av forsvarssjefen general Powell, i sendingen 0700 17. januar.

"Jeg tror det er all grunn til å be om litt mer nøkternhet enn den begeistring, jeg vil si nesten litt naive begeistring i begynnelsen av dette felttoget". - Jahn Otto Johansen i sendingen 1930, 17. januar. Da hadde altså krigshandlingene pågått i omtrent 19 timer...

Det intense og det enkle

Dekningen det første døgnet av krigen får en intensitet og en enkelhet gjennom den utvidet oppdaterende sendeplanen, og den forståelsesrammen som velges. Det intense og det enkle viser seg på mange nivåer.

Den typen historie som fortelles - som innebærer tvang, med en sterkt moralsk ladet begrunnelse - har intense trekk: Voldsbruken og de viktige moralske verdiene som settes i spill. Denne historien er også meget enkel, i og med at den poengterer polariteter, klare og entydige roller/verdier tilknyttes virkelighetens personer.

Språkbruken (verbalspråket) er også både intens og til tider enkel. Både Bush og Dagsrevyens reportere som portretterer og omtaler Saddam Hussein, tar sterkt konnotativt ladede ord i bruk. Enkelheten viser seg i mangelen på motforestillinger til denne ordbruken.

De levende bildene og logobildene har ofte et høyt intensitetsnivå (sterke konnotasjoner). Det gjelder særlig bildene av israelere og journalister som tar på gassmasker i påvente av raketangrep. Dette understrekes av de verbalspråklige kommentarene som gjentatte ganger poengterer gassfaren. Logobildene er samtidig enkle og slående, de hamrer fast hva (den enkle) historien dreier seg om.

Dekningen befinner seg nær begivenhetenes utvikling i reell tid, dette øker intensiteten, spesielt når journalister trer inn i handlingen som deltakere. Intensiteten øker også av at NRK tilbyr så mange fler sendinger enn normalt.

Følelsen av intensitet sendingene gir har nok å gjøre med forventninger til nyhetsgenren som brytes: Uavhengighetskodene ser ut til å være satt ut av funksjon når språkbruken rettet mot én side i en konflikt blir så voldsom, mens den andre siden ikke utsettes for den samme behandling, men får komme rikelig til orde med sin versjon.

Når Saddam Hussein *kommer* til orde, enten han siteres indirekte eller kan høres over Bagdad radio, bidrar han ikke akkurat til å dempe intensitetsnivået, han heller: "Alle krigers mor" er ikke noe beskjedent bud på krigens betydning.

Endelig er det en relativ mangel på kontekstuell informasjon (i forhold til lengden på sendingene) - historikk, generell viten om regionen - som bidrar til følelsen av enkelhet. Kontekst er en vant til blir supplert i større grad enn her, hvor så mye synes rettet inn mot å følge utviklingen av et klart definert prosjekt.

Et skritt tilbake

Implisitt i konklusjonene om det intense og det enkle ligger en kritikk - dekingen var "nærsynt", lite ble formidlet om krisens bakgrunn. For å få fram viktige poenger har jeg særlig prioritert narrative aspekter ved dekingen i framstillingen. Unntak og brudd på denne hovedtendensen er imidlertid også viktig å bemerke. Slike brudd *fantas* i dekingen det første døgnet - først og fremst i en sending som er blitt utelatt i den foregående framstillingen: Debattprogrammet Antenne Ti 17. januar kl. 2200.

I nyhetsdekingen av kontroversielle saker vil vanligvis narrative og argumentative diskurser gli over i hverandre, eller spille komplekst sammen. Visse premisser ligger under selve prosjektet Golfkrigen - premisser som var gjenstand for tildels hissige debatt i tiden før krigen, ikke minst i den amerikanske kongressen. Når spørsmålet reises med tilstrekkelig tyngde om krigen er nødvendig, settes hele prosjektet på

spill. Samtidig kan naturligvis debatten selv framstilles som en narrativ konflikt, med polarisering og personifisering av standpunkter¹⁰⁶.

Mens Dagsrevy-redaksjonen i sine sendinger det første døgnet stort sett konsentrerer seg om *utførelsen* av prosjektet Golfkrigen, blir *premissene* for prosjektet satt under debatt i Antenne Ti. Det er to relativt atskilte spørsmål som debatteres: Først begge parter bruk av religion som rettferdiggjøring av egne handlinger, deretter stilles et grunnleggende spørsmål til panelet: "Er krigen virkelig nødvendig?".

I innslaget som innleder religionsdebatten stilles Saddam Husseins retorikk og kneling i bønn opp mot det religiøse innslaget i George Bush' tale. Evangelisten Billy Graham ba sammen med Bush før og etter avgjørelsen om å sette i gang krigen ble tatt, opplyser fortelleren Knut Olsen. Selv om Olsen her i hvert fall innledningsvis egentlig ikke gjør noe annet enn å innta de "politisk uavhengige" mediens typiske (tekstlige) posisjon - den nøytrale observatør - virker dette innslaget ganske radikalt. Det sier at Bush og Saddam har mye til felles som ledere, et klart brudd med tendensen i den øvrige dekningen. I kontekst av de øvrige sendingene er det nærmest så seeren må protestere når Olsen foretar denne sammenlikningen.

Til slutt i innslaget går også Olsen over i en mer "ladet" fortellemåte, der bilder og tale brukes *kontrapunktisk*, med sterk retorisk effekt: Bush blir først av Olsen knyttet til predikanten Billy Graham: Graham satt sammen med Bush i stille bønn etter avgjørelsen om å gå til krig ble tatt. De siste bildene viser først Graham på en talerstol. Han sier: "And Jesus said, I am the water of life, let Jesus rule your hearts". I det Graham sier "Jesus" for annen gang, klippes det til en rakett som skytes ut fra et (amerikansk) skip.

Religionsdebatten i studio gjelder en lokal norsk krangel mellom Gunnar Prestegård og Jacob Jervell om det kan hentes en rettferdiggjøring for krigen fra Bibelen. Prestegård mener Bibelen oppfordrer til å sette grenser for ondskaper, og at det er dette FN-koalisjonen er i gang med. Jervell mener dette er politiske spørsmål som en ikke kan finne belegg for i Bibelen, og at krigen er et nederlag for alle parter. De onde og de gode finnes på begge sider, mener Jervell.

¹⁰⁶Jfr. Eide & Hernes' arbeid om dramatiske strukturer i mediedekningen av helsespørsmål (1987).

Den teologiske prologen følges opp av et kort innslag som fokuserer på de usikre opplysningene om tapstall så langt.

Deretter intervjues førsteamanuensis Anders Hellebust ved Norsk Journalisthøyskole om militær sensur i krig. Hellebust advarer sterkt mot å tro på de opplysningene en får fra Golfen. Han antar det har vært sivile tap på irakisk side, flere tusen.

Hoveddebatten innledes med et spørsmål fra programlederen Per Ståle Lønning: "Var denne krigen nødvendig?"

Det vil føre for langt å gjengi hele debatten her, men panelet er ganske kritisk - professor Johan Galtung foreslår en fredskonferanse etter KSSE-mønster, SV-politikeren Paul Chaffey mener sanksjonene burde fått virke lenger, mens NUPI-forskeren Marianne Heiberg legger mye vekt på oljens betydning for denne krigen, og ender opp med å støtte Galtungs ønske om en konferanse. Fremskrittsparti-politikeren Hans Røsjorde blir stående ganske ensom som helhjertet forsvarer av FN-koalisjonens prosjekt, og dets begrunnelse - verdenssamfunnet (legal forankring) mot Saddam Husseins ulovlige handling. Betegnende for samspillet mellom en argumentativ og en narrativ diskurs er det at Røsjorde i dette selskapet ser seg tvunget til å komme med følgende poengtering:

"Utgangspunktet for dette er i det øyeblikk Saddam Hussein tar og angriper Kuwait. Der starter *denne* historien. Og det er i *denne* sammenheng at verdenssamfunnet reagerer."

Nå er det selvsagt slik at selv om dette panelet skulle komme fram til at krigen er unødvendig, urettferdig og skal stoppes umiddelbart, ville det ikke stå noe makt bak vedtaket! Programlederen påpeker derfor avslutningsvis at krigen nok fortsetter - i neste sending...:

"Medan vi har vore på lufta her direkte, så har ikkje krigen slutta i Persiabukta. Det er framleis krig - detaljane kjem i Kveldsnytt."

4.2. Gjentakelsens problem, kontekstens mulighet

Analysen av NRKs dekning stoppet under forrige punkt etter sendingen kl. 0900 18. januar, da krigen var gått inn i sitt andre døgn. Fram til analysen tas opp igjen 24. januar kl. 1930, i krigsdekningens andre fase etter min inndeling, er det altså gått drøyt seks døgn. Sammendrag av "det som har skjedd" i perioden fra sendingen 18/1 kl. 1100 til 24/1 kl. 1700:

18. januar: Israel lar være å gjengjelde det irakiske rakettangrepet med egne styrker. FN-koalisjonens bombing av Irak fortsetter.

19. januar: Om natten angriper Irak på ny med raketter. Heller ikke nå gjengjelder Israel. FN-koalisjonens angrep på Irak fortsetter, et mer uttalt mål er nå å hindre Irak i å sende fler raketter mot Israel.

20. januar: Det meldes at Iraks flyvåpen likevel er intakt. En ny fase i krigen blir innledet ved at FN-styrker nå retter hardere angrep på Iraks bakkestyrker. Irak angriper Saudi-Arabia med raketter om kvelden.

21. januar: Flere raketter mot Saudi-Arabia. FN-koalisjonen fortsetter sin bombing av Irak og Kuwait. Irak sier de vil bruke krigsfanger som skjold. Fangene blir vist fram på fjernsyn, dette skaper sinte reaksjoner i Vesten.

22. januar: Om natten sender Irak igjen raketter mot Saudi-Arabia. Angrepet blir avverget. Bombingen av Bagdad fortsetter. Irak ødelegger oljeanlegg i Kuwait.

23. januar: Denne natten kommer det til da alvorligste angrepet på Israel. Tre mennesker blir drept av en rakettkast som treffer Tel Aviv. Israel sier de skal hevne. Bombingen av Irak fortsetter hele dagen og utover natten.

24. januar: USA trapper opp bombingene, og går løs på Iraks militære avdelinger. Det betegnes som en ny fase i krigen når Irak forsøker å angripe amerikanske krigsskip i Golfen. De irakiske flyene skytes ned.

Sammendrag av sendingene som er analysert nedenfor, fra **24. januar** kl. 1930 til **25. januar** kl. 0700:

Iraks forsøk på å angripe FN-koalisjonens krigsskip i Golfen fra luften blir altså sett som innledningen av en ny fase i krigen. Iraks slagkraft er ikke knekt, heter det nå, selv om FN-koalisjonen har fullt luftherredømme. Det irakiske flyvåpenet er fortsatt intakt. Å ødelegge bakkestyrkene er nå et mer uttalt mål hos FN-koalisjonen. Sovjetiske offiserer fungerer som instruktører for irakiske styrker, påstås det overfor NRK i Moskva. FN-koalisjonen kritiseres for å bombe sivile mål. Bilder fra Irak viser ødeleggelse og skadde sivilister. FN-koalisjonen erobrer en militært sett ubetydelig øy utenfor kysten av Kuwait. Luftbombingen fortsetter, uten nye irakiske motangrep med raketter.

Flere prosjekter utvider perspektivet

I denne fasen er det fremdeles prosjektet utkastelsen av Irak fra Kuwait som dominerer, med tilsvarende aktantposisjoner som under det første døgnet. Men nå er sporene etter prosjektet internasjonal lov helt borte. Isteden dukker det opp nye prosjekter som gjør det vanskelig å si at dekningen er så enhetlig orientert som i den første fasen.

En måte dette kommer til uttrykk på gjelder en problematisering av hvorvidt FN-koalisjonen/USA er i ferd med å utvide målet for krigen,

eller prosjektet, til å fjerne Saddam Hussein som Iraks president - ved likvidasjon, eller okkupasjon av Irak. Dette gjennomsyrrer ikke selve rapporteringen av fysiske hendelser og handlinger fra krigen, men kommer opp i mer argumentative innslag.

Den andre måten er "lanseringen" av et nytt prosjekt som ikke egentlig kan sies å være knyttet til en fortelling, og som gjelder opprettelsen av en ny regional (sikkerhets-) politisk orden i Midtøsten. De arabiske deltakerne i FN-koalisjonen sonderer mulighetene for et varig militært samarbeid etter Golfkrigen, kombinert med politiske og økonomiske reformer, med fortsatt støtte fra vestlige land. Dette er et prosjekt som vanskelig lar seg narrativisere, først og fremst fordi det er problematisk å forene disse landene til ett subjekt. Det er likevel knyttet til hovedprosjektet, ved at det gjøres avhengig av at FN-koalisjonen går seierrikk ut av Golfkrigen. Samtidig betyr det en betraktelig utvidelse av perspektivet, og dermed blir deknings mer kompleks.

Oppdatering, men lite skjer: Ransaking av småhendelser

I denne fasen opererer NRK med en oppdaterende sendeplan, der de meget hyppige sendingene i den første fasen er avløst av en noe mer moderat linje: To faste ekstrasendinger tidlig om morgenen og om formiddagen¹⁰⁷ sørger nå sammen med de vanlige sendingene for at seerne holdes oppdatert fra tidlig om morgenen til sen kveldstid. I analysen av det første krigsdøgnet gikk det fram hvordan nye hendelser som ble ansett å ha betydning for utviklingen av prosjektet (eller dets sammenbrudd) ble fulgt nøye gjennom sendingene og eksplisitt satt i sammenheng med prosjektets utvikling, gjerne gjennom en autoritativ kommentar. Strategien forsøkes fulgt også i denne fasen, noe et eksempel fra sendingen 24/1 kl. 1930 viser.

Programleder Einar Lunde: "Hovedsak [i denne sendingen] er krigen i Midtøsten, som i dag gikk inn i en ny fase da det irakiske flyvåpenet for første gang angrep allierte krigsskip. Begge de to irakiske flyene, som var utstyrt med franske Exocet-raketter, ble skutt ned av et jetjagerfly fra Saudi-Arabia."

¹⁰⁷Kl. 0700 og 1200 på hverdager.

En fersk hendelse (først rapportert i sendingen 1700) tilordnes "kjerne"-betydning - selv om altså angrepsflyene ble skutt ned og FN-koalisjonen for øvrig sies å ha full kontroll over luftrommet i Golfen. Det er mange flere eksempler i sendingene som er analysert her på at tilsynelatende små hendelser, sett i forhold til det massive bombardementet av Irak og Kuwait som hele tiden pågår, trekkes fram som "ny fase" eller som noe som kompliserer eller kanskje framskynder gjennomføringen av prosjektet. I 0700-sendingen 25/1 intervjuer programleder Per Ståle Lønning Riyadh-korrespondent Odd Karsten Tveit om hva som er det viktigste som har skjedd det siste døgnet, og sammen ser de to framover - mot landkrigen.

Lønning: "No ser det ut til at dei allierte vinn fleire små seira, men med tanke på den enorme innsatsen så er det langt mellom dei store landevinningane?"

Tveit: "Ja, militære eksperter sier her at vi må ikke være for, heh, pågående i å tro, eller vi må ikke være for pågående... fordi at det er langt frem mot det endelige slaget."

Replikkvekslingen mellom de to kan leses som utålmodighet med den tilsynelatende stillestående krigen, særlig fra programlederens side - han spør senere om Saddam Hussein har mistet motet siden det ikke er kommet noen Scud det siste døgnet. Lønning nærmest ransaker enhver ny hendelse i den hensikt å finne noe som peker mot at bakkekrigen er nær forestående. Sendingene fra det halve døgnet som er analysert her viser at fortellingen mer enn å bevege seg følbart framover isteden synes å stå i ro. Men når små eller kuriøse episoder inntreffer er fortellerne på pletten for å tolke dem inn i prosjektet, og helst som noe som viser utvikling fram mot målet, at Irak forlater Kuwait. Denne fortolkningsvirksomheten viser at deknings fremdeles er svært orientert mot en "god" fortelling. Grunnen til at det kommer langt færre slike hypoteser er rett og slett at det er færre hendelser og handlinger å fortolke.

Gjentakelsens problem

Samtidig med de små episodene pågår hele tiden den massive luftbombingen. Men denne omfattende aktiviteten får ikke innvirkning på

fortellingen når den ikke får konkrete, kjente følger. Bombingen som det første døgnet ble fulgt fra time til time, er nå rutine. Det som er verdig å bli rapportert trer så å si fram mot et bakteppe av kontinuerlig bombing. Bombingen er blitt triviell i kraft av sin monotoni, og er nå en tilstand som må transformeres hvis det skal være noe å si om den, akkurat som aspekter ved hverdagen må transformeres for å havne i nyhetene ellers.

Dette poenget kommer fram mange ganger i sendingene her. Den isolert sett lite avgjørende nedskytingen av de irakiske flyene, og en annen episode der koalisjonsstyrker har erobret en liten øy utenfor kysten av Kuwait, er små transformasjoner, krusninger på overflaten, men umiddelbart nyhetsverdige. Dette viser et annet forhold: Den såkalte nyhetsterskelen - hvor "stor" en sak/hendelse må være for å bli rapportert - har et mildt sagt lite fast nivå. Her, ved intens rapportering og lite som "skjer" senkes den kraftig i forhold til f.eks. den første sendingen 17/1. 0700-sendingen 25/1 viser igjen denne tendensen. I "overskriftene" framheves det at Irak *ikke* har skutt ut noen raketter det siste døgnet - men det har vært omfattende kamper. De allierte har hatt størst "framgang", sies det; det som trekkes fram for å underbygge dette er nettopp de marginale episodene som skiller seg ut.

Dagsrevyen skal rapportere om utvikling i krigen, og det bør nok kalles en utvikling at stadig nye bombelaster slippes over Irak og Kuwait, men uten ytterligere detaljer framstår bombingene som repetitiv. Dagsrevyens problem kan belyses med et resonnement lånt fra Gérard Genette: I en konvensjonell, "god" fortelling vil typisk en hendelse skje *én* gang (i historien) og bli fortalt *én* gang (i diskursen). Dette kaller Genette en *singulativ* fortelling. Men hendelser kan skje mer enn én gang i fortellinger. Genette opererer med ytterligere tre kategorier for å dekke alle eventualiteter: 2. Diskursen kan fortelle *n* ganger hva som skjedde *n* ganger; 3. Den kan fortelle *n* ganger hva som skjedde *én* gang; og 4. Den kan fortelle *på ett sted i diskursen* hva som skjedde *n* ganger (det Genette kaller *iterativ* fortelling)¹⁰⁸.

Alternativ 2 og 3 er ifølge Seymour Chatmans gjennomgang av de samme kategoriene noe som brukes svært sjelden¹⁰⁹. Det er teknikker

¹⁰⁸Genette 1980, s. 114f.

¹⁰⁹Chatman, op.cit., s. 78.

som tas i bruk når forfatteren vil skape en spesiell effekt; Chatman nevner en modernistisk romanforfatter som eksempel. Men det er nettopp alternativ 2 NRK tvinges til, eller føler det problematiske presset av, når de her trofast rapporterer at bombingene fortsetter (forteller enda en gang det samme som skjedde i forrige sending og i går) og ransaker nyhetsmeldingene etter tegn på variasjon. NRK har jo ikke noe ønske om å lage en modernistisk repetitiv fortelling ut av dekningen! Det er kombinasjonen av sendeplan og mangelen på informasjon som skaper vanskelighetene (en kan også si at det er eksempler på det iterative her, alternativ 4, når en i en og samme sending forteller om et stort antall bomberaid).

Det dette peker mot, er altså at den oppdaterende sendeplanen er i ferd med å komme litt for mye på tvers i forhold til hva som skjer i krigen (eller i forhold til hvor mye informasjon som er tilgjengelig).

Skifte i tidsorientering

Problemet med narrativiseringen av det gjentatte gjenspeiles for så vidt i den temporale strukturen sendingene har i denne fasen. Den skiller seg klart ut fra det første døgnet. I 1930-sendingen angis det svært lite presist når de om talte hendelsene inntraff - bare at det var "i dag" eller "i natt" (evt. "i går"). Selv ikke nedskytingen av de irakiske flyene gis et bestemt tidspunkt¹¹⁰.

Faktisk er tidsstrukturen her som om en skulle ha gått tilbake til en oppsummerende sendeplan. Den er som tidligere nevnt kjennetegnet ved at (hoved-)nyhetssendingen fungerer som en døgnets autoritative oppsummering av det viktigste som har skjedd, et første utkast til historieskrivning. Dette inntrykket modifiseres noe av de to påfølgende sendingene. Hovedsaken i sendingen 2254 er påstander om at FN-koalisjonen har bombet sivile mål i Irak. Kildene som siteres gis bare tidsangivelsen "i dag", og når bildene av ødeleggelsene er tatt sies det intet om. Men etter denne reportasjen slipper Pentagon til med et forsvar for den "allierte" bombingene - en general svarer på pressens spørsmål, og programleder Svein Torgersen introduserer innslaget med å nevne at pressekonferansen var for en time siden. Dermed knyttes

¹¹⁰Riktignok nevnes det i et utdrag fra en militær briefing, men da naturligvis med Midtøsten-tid.

plutselig den relativt grundige behandlingen av skadene i Irak langt sterkere til fortellingens utvikling. Det blir klart at den amerikanske ledelsen følte seg tvunget til å rykke ut og forsvare seg umiddelbart mot slike anklager.

Det blir med dette glimtet av oppdatering i 2254-sendingen. I 0700-sendingen morgenen etter anlegger programleder Per Ståle Lønning et døgnperspektiv på krigen. Det er egentlig gårsdagens begivenheter som rekapituleres i det meste av sendingen. Helt til slutt i sendingen kommer imidlertid oppdateringens logikk igjen til syne, når Lønning runder av med å forsikre at NRK følger utviklingen i Golfkrigen og er tilbake med ny ekstrasending klokken 12.

Kontekstens mulighet

Mens Antenne Ti det første døgnet var et temmelig ensomt brudd med den intense dekningen av prosjektet Golfkrigen, er det ikke vanskelig å se at en større andel av sendingene her inneholder slike brudd.

Store deler av 1930-sendingen 24/1 dreier seg om ulike sider ved den politiske situasjonen i Midtøsten, med flere scenarier for utviklingen *etter* krigen. Korrespondent Odd K. Tveit refererer en arabisk debatt om en ny regional politisk og økonomisk orden i området. En kommentar av Jahn Otto Johansen fokuserer på de økende spekulasjonene om at FN-koalisjonen vil utvide krigsmålet og fjerne Saddam Hussein fra makten i Irak. Johansen trekker også fram de langsiktige politiske interessene til Tyrkia og Iran i regionen. I en lengre reportasje blir så Egypts rolle som moderat, pro-vestlig makt i regionen presentert; dette følges opp med en reportasje om et fundamentalistisk muslimsk parti i Jordan.

I Antenne Ti fokuserer en innledende reportasje på at en forhandlingsløsning nå synes helt uaktuell. Utdrag av en tale fra George Bush tyder på at målet for krigen nå er utvidet til å gjelde styrting av Saddam Hussein, noe som støttes av politiske kommentatorer. Denne oppsummeringen av krigssituasjonen slutter med et spørsmål, som også er tema for den påfølgende studio-debatten: Har krigen alt påført folkene i regionen sår og hat det vil ta generasjoner å lege? Debatten får dermed et tidsperspektiv som går utover de nærmeste dagene, og utover en tenkt slutt på de fysiske krigshandlingene.

Diskursive overganger

Disse analysene og debattene knyttes imidlertid sammen med utviklingen i krigen - naturligvis. Slik gjør Tveit det i 1930-sendingen:

"For mange arabere er Saddam Hussein allerede blitt en hellig kriger. Den eneste araber som har hatt mot til å stå opp mot den vestlige verden. Av den grunn mener flere sentrale ledere i den anti-irakiske koalisjonen at en død Saddam er å foretrekke, framfor en såret irakisk president som overlever. I Golf-regionen snakker man om behovet for et omfattende militært forsvar i regionen, ut over det oljestatene her kan stable på bena. Det er meningen at Egypts militære styrker skal spille en stor rolle i en fremtidig forsvarskoalisjon, at Saudi-Arabia og Kuwait skal betale, og at Vesten skal sørge for avanserte kampfmidler".

Denne idéen knyttes "av arabiske analytikere" sammen med et behov for politiske og økonomiske reformer, og en løsning av palestina-problemet. Men:

"Saddam Hussein har et helt annet ønskescenario. Det er i dag for tidlig å se hvilken vei det går."

Sekvensen er typisk for blandingen av ulike typer diskurser en så godt som alltid vil finne i tv-nyheter. Overgangene mellom diskurs- eller teksttypene kan tydeliggjøres ved å gå ned på setningsnivå i Tveits rapport:

◦ "For mange arabere er Saddam Hussein allerede blitt en hellig kriger." - *beskrivelse* av en av personene i *fortellingen* (her knyttet til det vanskelig narrativerbare prosjektet om en ny orden i Midtøsten, men selvsagt aktualisert på grunn av Saddams rolle i den pågående krigen).

◦ "Den eneste araber som har hatt mot til å stå opp mot den vestlige verden". - *forteller* om Saddam som i en "arabisk" fortelling er subjekt i sin egen historie, å utfordre Vesten.

◦ "Av den grunn mener flere sentrale ledere i den anti-irakiske koalisjonen at en død Saddam er å foretrekke, framfor en såret irakisk president som overlever." - gjengivelse av *argumentasjon* som aktører framfører knyttet til en konflikt. Men også en hypotese som framkastes knyttet til utviklingen av det *narrative* prosjektet som er i gang i og med krigen. Og *beskrivelse* av aktører: *Sentrale* ledere.

◦ "Det er meningen at Egypts militære styrker skal spille en stor rolle i en fremtidig forsvarskoalisjon..." - *forutsigelser* av ting som vil eller kan komme til å skje.

Tross blandingen, som en altså så godt som alltid finner, er det mulig å operere med et *makronivå*, der enten narrativ eller argumentativ diskurs kan sies å dominere (sjelden deskriptiv eller prediktiv, fordi disse teksttypene helst vil stå i en av de andres "tjeneste"). I sendingen eksemplene er hentet fra her, dominerer en narrativ diskurs i begynnelsen, men avløses etter hvert av en argumentativ.

Hva er det bildene viser?

Mye av de narrative problemene jeg har beskrevet skyldes at det er så lite informasjon tilgjengelig - rapporter, bildemateriale - om konsekvensene av det massive bombardementet av Irak og Kuwait. Likevel, noen bilder er kommet gjennom, men problemet med sensur gjenstår; det er irakisk tv som har tatt bildene. Her vil jeg gå nærmere inn på et par spesielle sekvenser som viser sær lig godt bildenes problematiske status i fjernsynets nyhetsfortellinger. Dette er bildebruk som peker utover den temmelig underordnede rollen bildene vanligvis har.

I sendingen 2254 er hovedsaken FN-koalisjonens bombing av sivile mål i Irak. Etter en innledning fra programleder overtar Peter Arnett med en telefonrapport hentet fra CNN. Rapporten er først illustrert med et stillbilde av Arnett sittende med telefon bak en satellittantenne. Men så kommer bilder fra et bolig- og butikkområde som er tydelig ødelagt av bomber. Arnett går i gang med å gi en ren fortolkning av bildene (se bilde 5, tatt fra denne sekvensen):

"Iraqi officials have made available to us videotape of a civilian area in the city of Mosul, about 250 miles to the north of Baghdad. (...) They are pictures of a block of houses that is demolished and a rescue scene including a young child being assisted - she has facial injuries. Another sequence shows the, looks like the body of a young girl being carried from the rubble".

Her tar NRKs Fritz Nilsen over kommentaren, mens det vises flere bilder av ødeleggelser:

"Dette er altså de første bildene som viser noe av ødeleggelsene forårsaket av den allierte bombingene av Bagdad og byer omkring hovedstaden. De fleste er tatt av irakisk fjernsyn, som selvsagt bruker dem i propagandaøyemed. De viser tydelig at selv om de allierte flystridskreftene hevder at bombingene er gjennomført med stor nøyaktighet, og bare av militære og strategiske mål, lider også sivilbefolkningen under bombardementet. (...) Siden bildene er tatt av irakerne selv, er det vanskelig å avgjøre hvor omfattende ødeleggelsene egentlig er."

Det er sjelden spørsmålet om hva bildene egentlig viser - eller hva de kan brukes til å fortelle - kommer i forgrunnen i nyhetsmeldinger. Det skal egentlig være selvinnsynende hva bildene viser, for de følger jo fjernsynsrealismens koder. Mye av bildenes funksjon er vanligvis å styrke verbaltekstens autoritet. Her er bildenes sannhetsgehalt ikke garantert av reporterens tilstedeværelse under opptak (eller av fjernsynsselskapets/bildebyråets renommé), men samtidig er det utvetydig at de denoterer "ødeleggelse" og "lidelse". Arnetts kommentar virker som en reproduksjon av den rent denotative betydningen av bildene. Dermed sanksjonerer han en bestemt lesning, og avgrenser bildenes konnotative potensiale.

Nilsen kommenterer ikke like direkte som Arnett elementer i bildene, og går et skritt videre i skepsisen til hva de egentlig viser. Riktignok påpeker han at de "tydelig" viser sivile lidelser, men omfanget av disse lar seg ikke fastslå. Dette er en annen måte å henlede oppmerksomheten mot det rent denotative planet i bildene, samtidig sås det med

henvisning til propagandatriks tvil om bildene er til å stole på i det hele tatt.

Reporterne *forankrer* bildenes betydning. Ser en bildene uten lyd, blir det klart at de *kan* oppleves ganske annerledes; for eksempel kan de uttrykke langt mer gru enn det reporterens nøkterne, analytiske beskrivelse gir rom for.

Bildene er i Arnetts del av denne reportasjen *dominerende* (narrativt) istedenfor likestilte eller illustrerende. Det er bildene som er bærere av den narrative informasjonen. Slik sett er de klart uvanlige i nyhetssammenheng. Men likevel demonstreres her hvor uunnværlig fortellerstemmen er i nyhetsgenren: Hele reportasjen begynner med programlederen og fortsetter med Arnett en god stund før bildene dukker opp - og dermed er de allerede "under kontroll", så å si plassert inn under verbaltekstens "beskyttelse".

Dataspill?

Noe av det samme vises, men på en litt annen måte, i en reportasje i sendingen 0700 25/1. Her bindes det siste døgnetts viktigste hendelser sammen på en interessant måte, og knyttes sammen med krigen slik den blir fortalt på fjernsyn. Etter en innledning om alle FN-koalisjonens bombetokter, illustrert med bilder av fly i luften og på bakken, sier reporteren (Lars Sigurd Sunnanå) at sensur på begge sider har gjort det umulig å framstille krigens sanne ansikt. Denne siste setningen illustreres av en "kunstig" animasjonssekvens der et fly "slipper bomber" over Kuwait. Idet Sunnanå sier "ansikt" klippes det til bildene fra forrige sending av barnet som bæres bort fra ruinene i Irak (se igjen bilde 5)¹¹¹. Sunnanå lar være å kommentere bildene direkte, og konkluderer at "hvor mange som er drept og såret, kan vi foreløpig bare gjette oss til". Denne formuleringsmåten åpner for å lese "mer" lidelse inn i disse bildene enn Arnett gjorde i sendingen før.

Via et par gateintervjuer med innbitte irakere går Sunnanå over til bilder fra nedskytingen av de irakiske flyene dagen før - bilder som er blitt tilgjengelige i løpet av natten. Her kommer plutselig en komplett

¹¹¹ Sekvensene av bilder Arnett og Sunnanå kommenterer er ikke helt, men nesten identiske. Noen flere bilderuter er lagt til i Sunnanås versjon.

liten fortelling med likestilte og delvis dominerende bilder (bilde 6-11 gjengir et stillbilde fra hver innstilling i denne sekvensen):

"Saudi-Arabia fikk sin første krigshelt i går. Han var på vingene i en F-15-jager da et Awacs overvåkingsfly oppdaget tre irakiske Mirage-jagere med Exocet-raketter på vei mot mål i Persiabukten. (...) Dirigert inn av Awacs-flyet kunne den saudi-arabiske piloten sikte sine varmesøkende Sidewinder-raketter bakfra mot to av de tre irakiske jagerne. Saddam Husseins piloter hadde ikke en sjanse i dette nesten uvirkelige dataspillet".

Ved hver narrativ kjerne her ("var på vingene", "Awacs-fly", "kunne sikte") "stemmer" bildene nesten fullstendig med det Sunnanå sier. En saudi-arabisk pilot gjør seg klar til å ta av (bilde 6), et fly tar av (bilde 7), et Awacs-fly gjør en sving (bilde 8), et nytt fly jager over himmelen (bilde 9 - hele tiden er det god kontinuitetsmontasje, flyene beveger seg i "samme" retning) - og når Sunnanå kommer til "to av de tre irakiske..." klippes det til bilder tatt fra et kamera i det saudi-arabiske flyet (bilde 10). Sunnanå lar så bilder og lyd (antakelig kommunikasjon mellom Awacs-flyet og piloten) tale for seg. Dette er svært spesielle bilder - i svart-hvitt, med en lys "spalte" i midten av bildet, resten svart. Med en god fjernsynsskjerm kan en se hvordan en stripe (raketten) "piler" mot et mål, og det høres lyd omtrent som når en trykker ned en knapp på en tastafon når den treffer. Piloten brøler "first target destroyed" og "both targets destroyed", og en annen stemme (fra Awacs-flyet?) kvitterer for mottatt melding. Deretter klippes det til intervju med en smilende pilot (bilde 11), som sier han føler seg "great", og "I'm looking for more, actually". Hans begrensede prosjekt er fullført, men han ser, som del av FN-koalisjonen, videre mot fortsettelsen. Slik slås det også fast at hans handling her er et lite bidrag til det store prosjektet.

Igjen virker det som det er umulig i tv-nyhetene å la bilder tale helt for seg selv - i dette tilfelle fordi de ikke synes "virkelige" nok. Dette er et viktig tema i reportasjen, først når Sunnanå bemerker at krigens sanne ansikt ikke er kommet fram, etterpå når han kaller nedskytingen av flyene et nesten uvirkelig dataspill. Men dette er motsigelsesfullt, for samtidig som reporteren slik problematiserer bildene, blir de plassert

inn i en sterk kronologisk og kausal sammenheng som virker i motsatt retning: Til å underbygge deres autoritet.

Det er også verdt å bemerke her at de forskjellige delene av denne lille, komplette bildefortellingen høyst sannsynlig er hentet fra forskjellige tidspunkter og steder. Det første flyet en ser, på flyplassen, er ikke det samme som tar av, og neppe det samme som det som vises i luften (på den annen side er det ingen grunn til å tvile på at det er den riktige piloten vi hører og ser til slutt). Montasjen gjør imidlertid at de aller fleste vil lese en enhetlig fortelling ut av disse bildene. Her får en i hvert fall grundig demonstrert det tekstlige arbeidets karakter av konstruksjon.

Bildene fra krigen: Stiliserte, vakre, bevegelige, varierte

Systemet for visuell representasjon av Golfkrigen kan med utgangspunkt i det ovenstående bestemmes og drøftes nærmere. Bildene er gjennomgående *stiliserte* (få elementer i bildene, her får en god hjelp av den vakre, men "ensformige" ørkenen; når det gjelder bildene tatt fra fly av bomber som finner mål er disse naturligvis stiliserte på en helt spesiell måte - se bilde 12, hentet fra sendingen 18/1 kl. 1400), *bevegelige* (stridsvogner gjennom ørkenen, se bilde 13, hentet fra sendingen 20/2 kl. 1700; fly som jager over himmelen, se bilde 15, hentet fra sendingen 11/2 kl. 19.30), *varierte* (nær-, halvnr- og totalbilder, bilder tatt fra bakken, fra fly, av mennesker, maskiner og natur). Og *vakre*; mange av bildene (som flynedskytingen nevnt her, eller alle bildene av fly som letter, jager over vakre ørkenområder, lander, nattbilder fra byer og ørken - se bilde 14, som viser Jerusalem om natten, hentet fra sendingen 18/1 kl. 0406) er rent visuelt mer attraktive, "renere" og mer slående enn det vanlige tilbudet av nyhetsbilder.

Nå er det slik at nyhetene vanligvis vil ha mer urene, urolige og mindre stiliserte bilder enn dette av fysiske handlinger (og gjerne også av talehandlinger). De ufunksjonelle elementene i konvensjonelle bilder av slike handlinger holder oppe dualismen mellom studiobilder og bilder fra felten. Slike elementer er det få av her, og i tillegg kommer at disse bildene har nært slekt skap med bilder en kjenner fra helt andre genre.

Bildenes funksjon er jo ofte å underbygge verbaltekstens autoritet ved å vise at det som omtales finnes ute i den uforutsigbare virkeligheten. Når det som vises selv synes u-virkelig, kan også verbaltekstens autoritet undergraves. Dette forsterkes altså av at bildene har likhet med fiksjonsfilmer (flybildene er slående like f.eks. *Top Gun* - bilde 16 er hentet fra denne filmen, bilde 15 fra Golfkrigen), og blir desto verre når de likner automathallenes og hjemme-PCn' s dataspill. Lenger unna standard nyhetsbilder er det vanskelig å komme.

Fra den enkle fortellingen til det komplekse Midtøsten

Analysen over viser et sprik mellom den forventningen om videre utvikling som ligger i en oppdaterende sendeplan og det som faktisk kan rapporteres. Sendeplanen lover at en skal følge utviklingen tett, men hvordan gjør en det når det bare er nyanser som endrer seg? I henhold til en kanonisk historie har Golfkrigen på dette tidspunkt kjørt seg nesten helt fast. Dekningen utgjør knapt nok en god historie lenger. Gjentakelsens problem er imidlertid kontekstens mulighet: Sendetiden kan fylles med rapporter om andre aspekter ved den politiske situasjonen i Midtøsten-regionen, noe som gjøres i 1930-sendingen og Antenne Ti her. De andre to sendingene er derimot orientert mot utførelsen av prosjektet Golfkrigen - og blir altså problematiske, på flere måter. De viser en (delvis forgjeves) jakt på nye narrative kjerner, og en tendens til å dvele ved de fascinerende bildene fra krigen, om enn motvillig.

Sendeplanen definerer altså rammer: Når sendingene i en oppdaterende sendeplan skal fylles med utviklingen i kun én sak som her, får en fort problemer når virkeligheten ikke kan tilby nytt råstoff til fortellingen. Tendensen i deknningen i denne fasen synes klar: Siden bevegelsen i prosjektet "få Saddam Hussein ut av Kuwait" synes å ha stagnert, kjemper den enkle fortellingen nå om oppmerksomheten med en annen type dekning av forholdene i regionen - en dekning som bare delvis er narrativ, uten et like klart definert tidsperspektiv, og som får den tildels forvirrende mengden kryssende interesser mellom statene fram (direkte eller indirekte).

Selv om metoden jeg anvender her er rettet inn mot narrative strukturer, viser det seg altså at den er egnet til også å få fram viktige ikke-narrative aspekter ved deknningen. Midtøsten-forholdene kommer

på dagsorden *fordi* den aktuelle nyhetsfortellingen om Golfkrigen gjør det relevant.

4.3. Potensialet i de levende bildene

Når analysen gjenopptas 11. februar, et stykke ut i den tredje fasen, er det gått drøyt 17 døgn. Det følgende sammendraget dekker krigens utvikling fra 25/1 kl. 1200 til 11/2 kl. 1700.

25. januar: Utover dagen øker styrkeoppbyggingen langs grensen til Kuwait. Om kvelden rammer en irakisk rakett Israel og skader 26 mennesker. Et sovjetisk byrå melder at Saddam Hussein henretter generaler. Sent på kvelden begynner Irak å slippe store mengder olje ut i Persiabukta. Nye angrep blir rettet mot Israel. Man frykter en miljøkatastrofe som resultat av oljeutslippene.

26. januar: Om kvelden blir oljen satt i brann, og utslippene fortsetter. Flykningestrømmen ut av Irak øker. Irak angriper på ny Saudi-Arabia og Israel, og hevder igjen at FN-koalisjonen rammer sivile mål. Det er store antikrigsdemonstrasjoner i Tyskland.

27. januar: Amerikanske eksperter hevder at bare bakkeangrep kan drive Irak ut av Kuwait. Skolene blir åpnet igjen i Israel. Senere på dagen bomber USA oljeanlegg for å stoppe utslippene til Persiabukta. Cheney sier Irak ikke lar seg ta bare fra luften. Om kvelden hevder USA at utslippene er stoppet av deres bombing, mens Irak påstår en hellig by er blitt bombet.

28. januar: Det meldes at bombingene virkelig stanset oljestrømmen. Store deler av Iraks flyvåpen lander på iranske flyplasser. I Egypt lengter kuwaiterne hjem. Om kvelden angriper Irak på ny Israel.

29. januar: Om natten gir Saddam Hussein intervju til CNN. Han sier at Scud-raketene kan utstyres med atom-, biologiske og kjemiske stridsoder. Vestlige eksperter tviler på korrektheten i påstanden.

30. januar: Irak angriper en grenseby i Saudi-Arabia, og kampene pågår hele dagen. Om kvelden hevder FN-koalisjonen å ha slått angrepet tilbake. Alle Iraks atomvåpeninstallasjoner skal være bombet.

31. januar: Grensebyen blir gjenerobret. Irak flytter styrkene nærmere Saudi-Arabia.

1. februar: Det irakiske angrepet blir betegnet som selvmordsaksjon. Bombingen av de irakiske bakkestyrkene er intens. Tel Aviv lever i frykt for gassangrep.

2. februar: De irakiske troppeforflytningene fortsetter, men Iraks planer er ikke kjent. Om kvelden treffer en irakisk rakett Vestbredden.

3. februar: Bombingen fortsetter. Saddam Hussein gir klarsignal om bruk av kjemiske våpen. FN-koalisjonen har fløyet 38000 tokt til nå. I Washington blir det sagt at flyangrepene vil fortsette enda et par uker for å ødelegge irakiske styrker.

4. februar: Partiene på Stortinget er svært uenige om Golfkrigen og Norges politikk. Irakiske styrker blir bombet. Irans president Rafsanjani ønsker å møte Saddam Hussein for å prøve å megle.

5. februar: NRK sier at FN-koalisjonen har vunnet krigen i luften og på sjøen. Et intenst bombardement er i gang før bakkekrigen. Kritiske røster mener bombingene av Irak ikke er nødvendig for å frigjøre Kuwait. Bakkekrigen rykker nær mere.

6. februar: Det går mot militært gjennombrudd i Golfen. Fransk øverstkommanderende sier 1/3 av Iraks hær er slått ut.

7. februar: Irak plasserer antiluftskyts i boligområder. Bombingen har gjort stor skade i den irakiske byen Basra.

8. februar: Den amerikanske forsvarsledelsen ankommer Saudi-Arabia, og drøfter krigen med militære og Kuwaits emir.

9. februar: Irak blir ødelagt av bombingene, sier den norske journalisten Kjell Gjersteth etter et opphold i Bagdad. Om kvelden kommer Sovjets president Gorbatsjov med et fredsutspill overfor Irak.

10. februar: USAs forsvarsminister Cheney advarer mot overraskelser fra Saddam Hussein, men er ikke i tvil om seieren. Saddam sier at Irak vil kjempe til seieren er vunnet.

Dette sammendraget dekker sendingene som er analysert nedenfor, 11/2 1930 t.o.m. 13/2 1930¹¹².

11. februar: Iraks bakkestyrker er intakte, men forsyningslinjene er ødelagt. Det meldes om store ødeleggelser og sivile skader i Basra. Irak sender en ny rakett mot Israel om ettermiddagen. Saddam Hussein kaller inn alle 17-åringene til militærtjeneste. Luftkrigen mot Irak fortsetter. President Bush vurderer tidspunktet for en bakkeoffensiv i møte med forsvarsledelsen.

12. februar: Det kommer et nytt angrep fra Irak. Den militære sensuren i Saudi-Arabia blir trukket fram. Irak blir utsatt for intenst bombardement.

13. februar: Et tilfluktsrom i Bagdad blir truffet av amerikanske bomber. Flere hundre sivile blir drept. Amerikanerne hevder rommet er militært mål som inneholdt en kommandosentral. Det spekuleres i om bakkekrigen kan bli framskyndet.

Irak i Kuwaits posisjon?

Prosjektet Irak ut av Kuwait som dominerende premiss for dekningen synes i sendingene som er analysert under denne fasen å være under sterkere press enn noensinne før under krigen. Hovedgrunnen er en sterkere fokusering på skadene koalisjonens krigføring volder på det irakiske samfunnet.

Tidligere har jeg vist hvordan forholdet mellom subjekt (USA/FN-koalisjonen) og motstander (Irak) er blitt polarisert gjennom posisjonering av Irak og spesielt landets president som motstander og Det Onde som må bekjempes i en moralsk historie. Dette blir mer tvetydig eller undergraves direkte etter hvert som bilder og rapporter om skader på sivile og boligområder vises i nyhetssendingene.

Også flere ganger tidligere har problemstillingen om FN-koalisjonens/USAs prosjekt egentlig er begrenset til å få Irak ut av Kuwait, vært oppe. Det har vært nevnt at krigens egenlogikk fører til et utvidet mål: Knuse Iraks militære potensiale. I denne tredje fasen av krigen synes dette prosjektet å ta mer og mer over for det begrensede Kuwait-prosjektet. Det er et potensielt problem for koalisjonen, siden FN-resolusjonen formelt ikke gir noe mandat til en slik aksjon mot Irak. Et endret prosjekt medfører endring av posisjoner i aktantmodellen. Objektet utvides fra "territoriet Kuwait" til å gjelde også "et fredelig/harmløst Irak". Mottaker blir verdenssamfunnet, evt.

¹¹²I utvalget er bare tatt med 1930-sendingen 11-13/2, men det var selvsagt også ettermiddags- og kveldssendinger disse dagene. I oppsummeringen har jeg tatt med opplysninger som stammer fra alle sendingene - for å få fram kontinuiteten i det som skjer.

Midtøsten-regionen. I forhold til det tidligere skisserte Bush-prosjektet Den nye verdensorden er dette prosjektet mindre idealistisk, mer *realistisk* i den maktpolitiske betydningen av ordet¹¹³ - en USA-ledet koalisjon bruker sin rå makt til å oppnå fordeler. Denne historien er ikke like enkel og "pen" som det opprinnelige prosjektet. Det er større fare for at Irak kan framstå som et offer for stormaktsaggresjon, og dermed ikke lenger kan fungere i motstanderens posisjon. Det kan, for FN-koalisjonen i verste fall, oppstå en situasjon der Irak inntar en tilsvarende posisjon som Kuwaits forut for krigen - som offer for en brutal og overlegen fiendes rå maktbruk. Såpass radikal, iallfall potensielt, er krisen som oppstår i og med den økende fokuseringen på konsekvensene av krigen for menneskene i Irak.

Igjen er dette en formal analyse som må suppleres med andre analysemetoder for å gripe den politisk-retoriske situasjonen. Dette vil bli gjort nedenfor.

Tilsvarende de to første fasene, er det også her eksempler på mindre omfattende prosjekter som omtales. En er kort inne på både Irans og Israels strategier i forhold til krigssituasjonen. Det lanseres et prosjekt der sensurens virkninger på mediernes rapportering skal studeres (av et presseinstitutt i London). Og det er nye eksempler på glidningen mellom narrativ og argumentativ diskurs, spesielt representert ved et intervju med Jordans kronprins Hassan.

Fragmentering

I denne fasen av krigen er NRK tilbake på det normale, en oppsummerende sendeplan. Som ventet får fortellingen om krigens utvikling med det en mer fragmentert form, totalt sett. De tre sendingene som er analysert her, hovedsendingen 1930 tre dager på rad, framviser tre ulike tendenser: En fortolkning av hendelser i forhold til prosjektet som til en viss grad likner på strategien under de oppdaterende sendeplanene i de to første fasene, en fragmentering der opplysninger nesten ikke kobles til det narrative prosjektet i det hele

¹¹³Innenfor det statsvitenskapelige fagområdet internasjonal politikk betegner realisme det synspunktet at militærmakt er det tyngste maktmiddel en stat rår over, og at det internasjonale politiske systemet er anarkisk. Det gjelder å ha militærmakt å kunne sette bak sine interesser, siden det ikke finnes et fungerende internasjonalt rettsapparat.

tatt, og til slutt en vending som på en radikal måte er knyttet til prosjektets overlevelse.

Innenfor en oppsummerende sendeplan er det å vente at begivenhetene følges langt mindre tett enn ved en oppdaterende - fordi det går 18-19 timer fra kveldssendingen til en melder seg med neste dags ettermiddagssending. Begivenheter som utspiller seg i løpet av kvelden er det riktignok mulig å følge ganske tett - problemet er at det er "risikabelt", for hvis det ikke skjer noe avgjørende før kveldssendingen er ferdig har en på en måte lovt en dekning som ikke følges opp. Derfor vil vanligvis den temporale strukturen følge en døgnsyklus innenfor en oppsummerende sendeplan. I dagene 11-13/2 viser det seg at 1930-sendingen er relativt fleksibel; en kunne også si fragmentert. Sendingen 11/2 begynner med ferske opplysninger:

Programleder Einar Slyngstad: "Bakkestyrkane nesten intakte, men forsyningslinjene i Irak nesten heilt øydelagde. Bush vurderer bakkeoffensiv, drøftar tidspunktet med Cheney og Powell."

Senere i sendingen veksler en mellom opplysninger fra to timer tilbake i tid til flere dager. Dermed får sendingen som helhet et temmelig springende preg.

I den spesielle sendingen 12/2 (med relativt sett minimal Golfkrig-dekning) er den temporale strukturen også uvanlig. I innslaget om pressesensur gis ingen nærmere tidsangivelse (bortsett fra at det jo dreier seg om aspekter ved den igangværende konflikten). En reportasje om Israel dreier seg også om hendelser under krigen som helhet - og ser hypotetisk framover til *etter* krigshandlingenes slutt.

Sendingen 13/2 er mer typisk for en oppsummerende sendeplan: Med fokuseringen på bombingene av tilfluktsrommet får en et klart fokus også i tid; fra tidlig om morgenen når bombene faller og utover dagen når kommentarene og debatten bryter løs. Altså, sendingen som autoritativt skal oppsummere døgnets viktigste hendelser gjør i dette tilfelle akkurat det; griper fatt i dagens dominerende sak og forteller om utviklingen av den slik den forløp utover dagen. I motsetning til ved en oppdaterende sendeplan avsluttes ikke sendingene her med "det aller siste" og en forsikring om at utviklingen følges i neste sending. Det siste fra Golfkrigen i sendingen 13/2 er tvert imot intervjuet med

kronprins Hassan i Jordan, som gir uttrykk for sitt syn på konflikten som helhet og sitt lands posisjon i Midtøsten.

I den grad en på dette stadium kan snakke om at NRKs dekning formidler fortsettelsen av en kanonisk historie, er denne historien her inne i en meget kritisk og kaotisk fase, der komplikasjonene etter angrepet på tilfluktsrommet truer med å velte hele prosjektet, eller i det minste endre den planlagte gjennomføringen av det. For å få grep på denne radikale krisen, er det nødvendig å se på det intime samspill mellom fortellerroller og levende bilder en finner i flere innslag i disse sendingene.

Rasjonalitet mot følelser

En reportasje fra Peter Arnett i Basra i sendingen 11/2 utgjør, slik begivenhetene kom til å forløpe, et forspill til episoden i tilfluktsrommet i Amiriya-bydelen i Bagdad. Arnetts Basra-reportasje og dekningen av Amiriya-hendelsen har mange narrative fellestrekk; en ytterligere grunn til å behandle dem sammen.

I begge brukes bilder metonymisk, i tett forbindelse til den muntlige fortellingen. I Arnetts reportasje er alle bildene tatt på stedet, fra bakken, og viser først koalisjonens bombefly på himmelen, så de enorme ødeleggelsene bombene har forvoldt (Basra er bokstavelig talt lagt i grus), også i sivile områder. Irakerne viser fram restene etter *cluster*-bomber, store enheter som eksploderer over bakkenivå og slipper ut mengder med små bomber som eksploderer som håndgranater. Resultatene kan ses på et sykehus: Lemlestelser og stygge brannskader, også på barn. Ingen irakere kommer direkte til orde i reportasjen, men alle vi ser er sivilister, som ikke oppfører seg truende. De gjør det som virker naturlig i sin situasjon: Sørger over døde og lemlested, protesterer mot bombingene.

13/2 er bombingene av tilfluktsrommet NRKs hovedsak i 1930-sendingen. Både reportasje, innslag fra USA og studiokommentar vies denne hendelsen. I reportasjen (Odd K. Tveit leser inn fortellerstemmen fra Saudi-Arabia, men bildene er tatt opp i Bagdad samme dag) vises hvor bombene gikk inn i bygningen, brannmannskapenes etterslokking, og resultatene: Lange rekker med forkullede lik delvis innpakket i kleder (se bilde 17). En irakisk ansvarlig intervjues på engelsk (se bilde 18).

"But I was shocked that it was in the, in a place like this.
How would anybody think of striking a place like this?"
Journalist: "Tell us about that place, what is that place?"
"No, it' s a big... [får hjelp av en som står ved siden av], it' s
a shelter, yes."

Bildene av denne mannen er tatt opp rett utenfor tilfluktsrommet, i bakgrunnen løper folk til og fra, og mannen, omgitt av journalister, kaster blikk hit og dit. Han virker opprørt, men kontrollert. Ikke drevet av hat til Vesten (journalistene skjelles ikke ut), som så mange andre av irakerne og deres arabiske støttespillere som har kommet til orde, nærmest frådende av sinne, i flere tidligere sendinger.

Tveit kommer med en viktig opplysning idet bildene skifter fra Amiriya til en velkjent scene, amerikansk pressebriefing i Saudi-Arabia: Reporterne i Bagdad har ikke vært pålagt sensur denne gang. Kort etter slipper den amerikanske militærtalsmannen i Riyadh til med sin versjon (se bilde 19):

"But from a military point of view, nothing went wrong.
The target was struck as designated. Uh, from a personal
point of view I' m outraged that civilians might have been
placed in harm' s way, and I blame the Iraqi government
and the Iraqi leadership for that."

Talsmann Neal står bak talerstolen og ser ned på journalistene. Det er en belærende situasjon, bildet uttrykker rasjonalitet og oversikt¹¹⁴. Samtidig er rommet som et studio, holdt i kjølige farger, mens det amerikanske og saudi-arabiske flagget flankerer talerstolen. Kontrasten mellom bildene fra Amiriya og dette bildet er stor, og kommer desto bedre fram i et dristig splittbilde fra CNN (se bilde 20): I øverste venstre hjørne vises bilder fra Amiriya - slokking, brannbiler, kaos - i nedre høyre hjørne står Neal og snakker rolig i vei om sitt personlige syn på saken.

¹¹⁴Jfr. Bjørn Tomrens essay (1992), som bl.a. drøfter de rasjonalitetsbetydningene som settes i sving ved denne typen selv-framstilling.

NRK går direkte til et nytt velkjent bilde, denne gang fra presidentens offisielle presserom i Det hvite hus, der pressetalsmann Marlin Fitzwater igjen forklarer den amerikanske holdningen:

"The bunker that was attacked last night was a military target. A command and control centre that fed instructions directly to the Iraqi war machine, painted and camouflaged to avoid detection, and well documented as a military target."

Bildet likner det fra Riyadh: Talerstol, bakgrunn i mørke farger. Fitzwater leser opp fra et ferdigskrevet manus, iført mørk dress, og med rolig, bestemt stemme.

Amerikanerne forsøker altså å møte denne plutselige vendingen i krigen (der de sivile skadene av bombingene for første gang blir kraftfullt dokumentert) med henvisning til egen dyktighet (våre informasjoner er korrekte, målet ble bombet som planlagt, det er et *dokumentert* militært mål). Som nevnt over truer denne vendingen med å plassere irakerne i en posisjon de sett fra koalisjonens side ikke kan være i for at prosjektet skal kunne fortsette - som uskyldig offer. Og Fitzwater forsøker ganske riktig å fastholde Iraks/Saddams gamle posisjon som kynisk skurk. Slik refererer Eva Bratholm ham fra Washington:

"Han [Fitzwater] sa at ingen vet hvorfor sivile var i bunkeren, men vi vet at Saddam Hussein ikke deler vår respekt for menneskeliv, sa Fitzwater. Han indikerte tydelig at sivile var blitt plassert der som menneskelige skjold og av propagandaårsaker."

Amerikanske talsmenn forsøker her å føre videre den konsekvente linjen de har ført gjennom hele krigen, med å "briefe" pressen på en autoritær/autoritativ måte. Men der de tidligere kunne dygne på med tilsynelatende uangripelige "fakta" (antall bombetokter, høy prosent av treff) som ingen noensinne så følgene av, konfronteres de nå med en situasjon som ikke så lett takles med militær rasjonalitet fra en opphøyd talerstol. Det virker korrekt og troverdig å møte en steil, irrasjonell og kynisk fiende (Saddam Hussein) med rasjonalitet (uimotståelig uttrykt

med Vestens overlegne teknikk). Men det er ikke like heldig å møte bilder av forkullede lik og fortvilte, sjokkerte pårørende og ansvarlige med den samme rasjonalitet - særlig når det er denne rasjonaliteten som er selve grunnen til lidelsen som plutselig kommer så slående til syne. Troverdighetsgapet blir her for stort, fra høyst menneskelige irakere utvetydig plassert midt i begivenhetenes kaotiske sentrum til de amerikanske analytikerne som både fysisk (de er langt unna Bagdad), metaforisk (i sterile bilder) og følelsesmessig (upåvirket av lemlestelser de selv står ansvarlig for) befinner seg svært langt unna den virke lighet som møter seeren i Amiriya-bildene.

På den annen side synes ikke så mange alternativer åpne for amerikanerne. De må stå steilt på sitt og håpe å ri stormen av, for som vist over, det kan ikke tillates at irakerne havner permanent i posisjonen som ofre - det ville i verste fall true selve prosjektet. Den muligheten antydes i NRKs sending når Bratholm avslutter sin del av innslaget slik:

"FNs Sikkerhetsråd har møte senere i kveld, og ett av de temaene som er ventet drøftet der er om den omfattende bombingene av Irak ligger innenfor FN-mandatet om å få Irak ut av Kuwait."

Et mindre drastisk utfall kunne bli at koalisjonen måtte begrense bombingene av mål i Irak og starte bakkekrigen tidligere enn planlagt - dette kommer Jahn Otto Johansen inn på i sin kommentar i samme sending.

Ute av kontroll

Episoden med tilfluktsrommet viser den potensielle sprengkraften i de levende fjernsynsbildene. Selv i denne krigen hvor kameraene ble holdt under streng oppsikt av militære oppassere nesten hele tiden, viste det seg at bildene i visse situasjoner eier en mangetydighet og uberegnelighet som er vanskelig å kontrollere.

I *denne* situasjonen er nok sprengkraften tett knyttet til det faktum at disse bildene også sprenger grensene for det visuelle systemet for representasjon av Golfkrigen, som var oppbygd gjennom ukers dekning, og som er beskrevet i analysen av forrige fase. Fra et system av representasjoner som favoriserte det stiliserte, fascinasjonen ved

teknologiens perfektjon, føles overgangen til bildene fra tilfluktsrommet nesten smertefull: De forkullede likene som bæres ut bringer oss til ytterpunktet av det de dokumentariske bildene (ja, noe tegnsystem overhodet) kan uttrykke: Døden. Bilder av lidelse og død kan ses som det fortrenkte Andre i det visuelle systemet for representasjon av Golfkrigen, noe enhver seer bevisst eller ubevisst mistenkte måtte være der, i den andre enden av de perfekte bomberaidene, men som altså ikke kunne få komme til uttrykk. Når det så skjer, bringes en med ett slag til denne andre enden, det etablerte systemets motbilder. Nettopp derfor *kan* disse bildene formidle et inntrykk av det grufulle ved brå og voldelig død, i motsetning til bilder fra andre voldelige konflikter som en så altfor lett venner seg til. Endelig er potensialet også knyttet til dette at bildene er del av en overgripende fortelling fra virkeligheten, og synes å kunne endre denne fortellingens retning.

I sin bok om deknningen av Golfkrigen i amerikansk fjernsyn hevder Douglas Kellner at den amerikanske ledelsen mistet kontrollen over krigen så tidlig som 18. januar¹¹⁵. Krigen så ut til å være vunnet, og alt gikk fint - men så landet de første Scud-rakettene i Israel og fikk den amerikanske seierseuforien til å stilne brått. De første dagene etter dette ble faren for at Israel skulle bli trukket med i krigen oppfattet som høyst reell. Det kunne velte hele prosjektet, mente man.

Men etter hvert som Israel-trusselen stilnet, mener jeg det er riktig å si at den amerikanske ledelsen gjenvant kontrollen. Det var riktignok en fare for at den tilsynelatende uendelige mengden "sorties" kunne kjede seerne, eller "opinionen". Men så lenge det ikke var mulig å mobilisere noen truende motstand mot krigen hverken hjemme eller i andre koalisjonsland måtte følelsen av kontroll vært betryggende i Washington.

Den økende mengden opplysninger om sivile skader i Irak som topper seg med Amiriya-sjokket medfører altså et nytt tap av kontroll. Fra et vestlig synspunkt er det, i hvert fall i ettertid, vanskelig å forstå den irakiske sensurpolitikken. Når de endelig letter på lokket 13/2, er virkningen enorm i Vesten. Mediene kommer ut av både sine egne og irakiske myndigheters kontroll, og resultatet kan ikke sies å være annet enn godt for irakerne. En må gripe seg i å spekulere over hvordan

¹¹⁵Kellner 1992, s. 145ff.

krigen ville forløpt om irakerne hadde ført en konsekvent åpen linje overfor de utenlandske korrespondentene¹¹⁶. I en slik situasjon ville en jo kunne fått stadige motbilder til teknologiens perfektjon i den andre enden av bombelastene.

Resultatet her blir i hvert fall at prosjektet synes å komme ut av kontroll. Som vist over, setter amerikanerne umiddelbart i verk strategier for å redde det - tvholder på sin versjon, sår tvil om medienes der en kan.

Oppsummerende sendeplan betyr å gi avkall på intensitet

NRKs dekning viser en oppsummerende sendeplans fortrinn og ulemper. En kan bare tenke seg hvilken intensitet det ville blitt i dekningen dersom noe liknende hadde inntruffet det første døgnet (og hvilken intensitet CNNs dekning hadde 13/2-91.) Isteden bringer NRK 14 minutter i 1930-sendingen og drøyt to minutter i sendingen 1700. På den annen side får redaksjonen relativt god tid til å vurdere de motstridende opplysningene om hva som egentlig finnes i denne bunkeren, før sendingen settes sammen.

Oppdatering drives i liten grad i denne fasen, helt i tråd med sendeplanen. Det betyr også at det er mindre enhet i fortellingen om Golfkrigen på dette tidspunkt. I en oppdaterende sendeplan vil langt mer energi gå med til å binde sammen alle de ulike informasjonsbitene, typisk i forhold til igangværende hendelser og handlinger. Den oppsummerende sendeplanen innbyr i enda større grad enn tidligere til at luftkrigen i sin monotoni siger ut av nyhetsbildet, så fremt det ikke skjer et brudd, en avgjørende transformasjon.

Interessant her er det å notere at når slike transformasjoner kommer, små eller store, er det *stadig* slik at de fortolkes i forhold til prosjektet Golfkrigens utvikling. Som tidligere betyr det at det meste av det "nye" som skjer vurderes i forhold til bakkekrigen. Betyr det nye at den blir forsinket, eller at den må framskyndes?

¹¹⁶Dette resonnementet bygger selvsagt på den forutsetning at sivile ble drept i stort antall også andre steder enn i tilfluktsrommet i Bagdad. Dette virker hevet over tvil, imidlertid er det stor uenighet om det faktiske tallet på irakiske drepte i bombeangrepene.

4.4. Cliffhanger

Analysen av fase 3 stoppet 13/2, og blir her gjenopptatt 20/2. Sammendraget her dekker perioden 13/2 kl. 2227 til 19/2 kl. 2240.

14. februar: Vestlige journalister bestrider at tilfluktsrommet var et militært kommandosenter. USA vil revurdere sin liste over bombemål.

15. februar: Folk jubler i Bagdad, når Irak sier seg villig til å trekke seg ut av Kuwait. Men FN-koalisjonen hevder Irak stiller for mange betingelser. Bløff, sier Bush. Bombingen fortsetter.

16. februar: En landkrig er ikke til å unngå, sier PLO-leder Arafat etter samtale med Saddam. Bombingen fortsetter - 130 drept etter britisk bombeangrep mot småby ved Bagdad. Ingen blir skadd i nye Scud-angrep mot Israel.

17. februar: Frankrikes utenriksminister sier at datoen for bakkeangrepet er bestemt. Iraks utenriksminister Aziz reiser til Moskva for å møte Sovjets president Gorbatsjov.

18. februar: Gorbatsjov foreslår en fredsplan for Aziz. USA er først avventende til planen.

19. februar: Bush avviser planen. Men Aziz er nok en gang på vei til Moskva for drøftinger. Bakkekrigen synes uunngåelig.

Dette sammendraget dekker sendingene **20.februar** fra og med kl. 1700 til og med kl. 2226.

Koalisjonens bakkestyrker gjør seg klare til innsats på grensen mot Kuwait. Men Sovjets forsøk på å få til en fredelig løsning pågår fortsatt. Irak har 1700 ennå ikke svart på det sovjetiske fredsforslaget. Det er motstridende meldinger om Iraks utenriksminister Tariq Aziz' bevegelse - er han på vei til Moskva med det irakiske svaret? 1930 er ennå intet svar kommet. Angrepene på Irak og Kuwait fra luften fortsetter. Det hevdes at USA ikke ønsker noen forhandlingsløsning - de kan ikke tillate at Saddam Hussein blir ved makten i Irak. Korrespondentene i Saudi-Arabia er klare til å bryte sensurreglene hvis bakkekrigen starter. 2226 meldes det fra Frankrike at Irak har frist til kvelden etter med å svare på fredsforslaget. Koalisjonsstyrkene bearbeider de irakiske stillingene med artilleri i tillegg til fly- og helikopterangrep.

Sovjets tvetydige posisjon

Helt siden de første dagene av krigen har det konstant rådet tvil om hva som egentlig er USAs mål med krigen: Det begrensete, få Irak ut av Kuwait, eller det utvidete, knekke Iraks militærapparat og styrte Saddam Hussein. I dagene før og etter 20/2 blir denne motsetningen satt på spissen, når fredsforhandlingene mellom Sovjet og Irak (med USA som FN-koalisjonens leder nær mest som observatør) spiller seg ut i Moskva.

Sovjet havner i dette spillet i en tvetydig posisjon: Forutsettes det at prosjektet, målet med krigen, fremdeles er begrenset til å fjerne de irakiske styrkene fra Kuwait, vil Sovjets posisjon være som før: Subjektet USAs hjelper, alternativt selv subjekt som del av FN-koalisjonen. Dette er fordi Sovjets mål med forhandlingsframstøtet jo

nettopp *er* å få Irak til å godta Sikkerhetsrådets resolusjoner og trekke seg ut - og slik forhindre en bakkekrig¹¹⁷.

Men hvis prosjektet er utvidet til en utradering av Iraks militærapparat og styring av presidenten, blir Sovjets posisjon en annen. I en slik fortelling bryter Sovjet med sitt forhandlingsspill på en måte ut av koalisjonen og blir dens og USAs motstander (i hvert fall indirekte, som hjelper for Irak). Lykkes forhandlingene, vil jo det som er igjen av Iraks styrker etter ukene med luftangrep slippe unna ødeleggelse, og sjansene for å bli kvitt Saddam Hussein vil minske kraftig. Får Sovjet Irak med på å trekke seg ut frivillig uten altfor mange motkrav fra irakerne, kan dermed USA bli tvunget til å stå åpent fram med hva krigsmålet, prosjektet, egentlig er. En kan samtidig tenke seg problemer i koalisjonen hvis USA sier nei til en slik fredsplan, og formelt går utover FN-mandatet.

Vendingen i historien med fredsforhandlingene virker altså avgjørende; en løsning på viktige motsetninger ser ut til å tvinge seg fram, men i hvilken form gjenstår å se. Den krisen som fortellingen syntes å være havnet i i forrige fase virker nå i det store og hele "løst": Iraks posisjon er igjen utvetydig motstanderens.

Mindre prosjekter og kontekst-orienterte bidrag kommer her hovedsakelig fram i to reportasjer i Utenriksmagasinet - en fra Saudi-Arabia som inneholder mye og hard kritikk mot sensur, pool-ordninger og amerikansk propaganda; korrespondent Odd K. Tveit og erfarne krigsreportere til stede i området framfører kritikken. Den andre reportasjen er fra Marokko, der motsetningene mellom folk og ledere i synet på Golfkrigen vises fram¹¹⁸.

¹¹⁷Selv om en kan si at Sovjet her har sitt eget prosjekt gående (forhindre krig), mener jeg det er riktig å se Sovjets framstøt først og fremst som en fredelig del av koalisjonens anstrengelser for å få Irak til å trekke seg ut. En fortsettelse av krigen med fredelige midler, så å si.

¹¹⁸Utenriksmagasinet 20/2-91 inneholder også to andre reportasjer: En om krigens ødeleggende virkning på Jordans turistindustri i Aqaba-bukten, og en om patriotisme i USA. Disse er det imidlertid ikke lyktes meg å få tilgang på i NRK.

På vippen

Sendingene fra de tre første fasene er blitt vurdert i forhold til en kanonisk histories elementer og sekvens. Dekningen det første døgnet fulgte "skjemaet" temmelig presist. Miljø og personer ble introdusert, en forklaring av tingenes tilstand gitt, og det dukket opp komplikasjoner. Neste trinn i en kanonisk historie skal være at det handles i forhold til komplikasjonene - og det ble også gjort (mottrekk mot Scud-rakettene). Det som videre "bør" skje, er at utfallet av konflikten kommer, hvorpå historien avsluttes. Det har *ikke* skjedd, isteden har jeg prøvd å vise hvordan stadig nye komplikasjoner (nye Scud-angrep, "feil" i subjektets strategi ved bombing av sivile) følges av stadig nye mottrekk. Golfkrigen har altså fått en uforholdsmessig lang midt-del. Men det tillater på den annen side spenningen å bygge seg opp foran det som man forventer skal skape utfallet: Bakkekrigen. Alle sendingene (men i mindre grad Utenriksmagasinet) tar i overskriften tak i denne problemstillingen:

1700: "Bakkestyrkene er klare mens diplomatene arbeider for fredelig løsning".

1930: "Ingen svar fra Bagdad. Landkrigen synes nå uunngåelig".

2226: "Irak får frist til i morgen".

De diplomatiske aktivitetene gjelder altså Iraks ventede svar på Sovjets fredsforslag. Utviklingen er tilsynelatende til fredsprosessens fordel; mens det i 1700-sendingen nærmest slås fast at fredsbestrebelsene er dømt til å mislykkes, er altså fristen ikke utløpt når kveldens siste sending kommer.

Samtidig som det er en pessimistisk tone i mange av reportasjene med hensyn til diplomatiets muligheter, brukes mye plass på å beskrive disse fredsbestrebelsene. Den diplomatiske virksomheten dekkes grundig, med opplysninger om at en i Moskva venter spent på det irakiske svaret. Utenriksminister Bessmertnykh intervjues, og han medgir at skulle bakkekrigen bli innledet før Iraks svar er kommet, er det lite som kan oppnås i forhandlinger. I 1930-sendingen bygges det videre opp rundt spørsmålet om Iraks svar, med motstridende

meldinger om utenriksminister Aziz' beveger. Kanskje kommer han til Moskva samme kveld. I 2226-sendingen meldes det at Aziz skal til til Moskva med Iraks svar "snart".

Når kommer bakkekrigen?

Helt siden krigshandlingenes begynnelse har det vært spekulert i tidspunktet for bakkekrigen. Det første døgnet virket den ikke langt unna. Noen dager senere ble det snakket om at det kunne gå måneder før den kom i gang. Men nå har den rykket nærmere igjen, og av sendingene her får en den bestemte følelsen av at det er snakk om svært kort tid før koalisjonens angrep starter. Ja, i en CNN-reportasje i 2226-sendingen hevdes det at den britiske kanontordenen faktisk er selve forspillet til bakkekrigen.

I analysen av det første døgnet sendinger hevdet jeg at i henhold til en kanonisk historie kjørte en seg fast allerede 17/1, med svært intensiv dekning basert på lite egentlig bevegelse. Det virker nå klart at opplevelsen av stillstand mye skyldtes den svært korte tidsrammen deknningen antydte. Når en etter noen dager får et nødvendig skifte til en ny tidsramme, betyr det at forventningene til hva sendingene skal inneholde av narrativ utvikling blir mindre. Krigen fortsetter som føljetong, men det er nok etter hvert å trekke det noe langt å hevde at deknningen følger et kanonisk mønster.

I og med de mange tegnene man mener tyder på at bakkekrigen snart begynner, er en imidlertid igjen i gang med å skifte tidsramme. Riktignok gjelder forventningene ikke nå krigens slutt (slik som 17/1), nå gjelder de bakkeangrepet. Utfallet på historien om Golfkrigen synes nærmere enn på lenge.

Hva gjelder sendeplan, er denne fasen den mest ustabile i krigen: NRK veksler mellom oppdaterende og oppsummerende plan her. Ekstrasendinger tilbys ved uventede (Iraks fredsforslag 15/2) eller ventede (forhåndsannonserte forhandlinger i Moskva) faser i konfliktens utvikling. 20/2 er i en slags mellomposisjon; oppsummerende sendeplan, men kvantitativt sett mye stoff på grunn av at et helt Utenriksmagasin er viet Golfkrigen.

Sendingene her viser en helt utvetydig tendens til å konsentrere seg om *nå* eller det aller siste som har skjedd, selv om en ikke opererer med

"ekte" direkteinnslag¹¹⁹. Det vil si at det stadig kommer verbale henvisninger til hendelser som utspiller seg *nå*, mens bildene er eldre. I 1700-sendingen introduserer programleder Einar Lunde Golfkrig-delen med å bemerke at det "i øyeblikket" pågår stor diplomatisk virksomhet; Irak har "ennå ikke" svart på fredsforslaget. Reporter Jarl Munch konkluderer at en million mann står mot hverandre "nå". I motsetning til det første døgnet avsluttes ikke sendingen her med oppdatering og henvisning til neste sending.

Også i 1930-sendingen, som vanligvis har et lengre tidsperspektiv, dreier nesten alt seg om *nå*, med noen avstikkere tilbake til før på dagen. Og det som skjer *nå* er altså de to parallelle forløpene - bakkestyrkenes forberedelser og den spente ventingen i Moskva. Et spesielt forhold her og i sendingene 1700 og 2226 er de mange spekulasjonene om hvor kort tid det er igjen til bakkeangrepet kommer. Den temporale strukturen totalt sett her er, tross opptatt-heten av *nå*, svært ulik strukturen det første døgnet, og også strukturen i fase 2. Det er fordi det *nå* som her konstrueres er mer "kunstig" enn *nå* et det første døgnet. Da var det en kontinuerlig oppdatering av det siste som skjedde, *før* en gikk videre til å spørre "hva skjer så videre?". Her er det lite virkelig handling å rapportere om siden forrige sending, men masse å spekulere over - bakkekrigen og alle dens aspekter. Disse sendingene skaper en spenning, men den er nesten utelukkende basert på hypoteser om den videre utvikling.

Hvor er Aziz?

Blir det en diplomatisk løsning, eller en utvidet krig? Dette avgjørende spørsmålet artikuleres konsekvent gjennom alle sendingene (minus

¹¹⁹Utenriksmagasinet er et unntak - reportasjene der er ikke (og skal ikke være) øyeblikksaktuelle. Men i sin introduksjon til programmet unnlater ikke Jahn Otto Johansen å føre utviklingen ajour, med de siste fredsforhandlingene. Aktualitetstanken føres altså inn også i dette magasinprogrammet. Og reportasjen om sensur avsluttes med at en korrespondent fra Newsweek ser fram til bakkekrigen; han forsikrer at ingen militære da vil kunne stoppe *hæren* av reportere som vil rase over slagmarken i sine firehjulsdrevne biler på jakt etter krigen! Altså en sterk appetittvekker for seeren, og et fint apropos til resten av dekingen 20/2.

Utenriksmagasinet) ved ulik visuell framstilling av de to eventualitetene.

Bildene av de militære styrkenes forberedelser til bakkekrigen er innenfor Golfkrigens representasjonssystem: Stiliserte, bevegelige, vakre, varierte (se bilde 13, hentet fra sendingen 20/2 kl. 17). Bildene av diplomatenes aktivitet er slik bildene av fredelige politiske prosesser på elitenivå ofte blir: Intervjuer med dresskledde menn, bilder fra møterom fylt med dresskledde menn, menn som kommer ut av bygninger, eller rett og slett stillbilder fra en by mens korrespondenten forteller.

Det *kan* konkluderes her at dette viser fjernsynets avhengighet av gode bilder, fysisk handling, for å lage gode (nyhets)fortellinger. Men en kan like gjerne si at det tydelige skillet mellom bildetyperne her gjør det helt klart at det er to distinkte alternativer en står overfor. Personframstillingen kan ytterligere understreke poenget. Mens koalisjonsstyrkene er representert enten av soldater under hektisk øvelse (eller under pauser der de holder seg informert via radio) eller av sjefene som holder sine autoritative pressebriefinger, representeres det diplomatiske alternativ altså av sivile, snakkende hoder, politikere slik vi vanligvis ser dem. Situasjonen er tvetydig: Den diplomatiske løsningen framstilles slik vi er vant til å se politiske prosesser, noe som burde gi dette diplomatiet legitimitet og troverdighet. Samtidig konkurrerer denne legitime prosessen med et visuelt langt mer attraktivt alternativ. Bildene av militær aktivitet er noe helt annet enn det det trofaste nyhetspublikum vanligvis bys.

Den mest sentrale personen på dette tidspunkt i fortellingen, Tariq Aziz, er altså "etterlyst". Han kan være på vei til Moskva, eller han har ennå ikke forlatt Bagdad. I sendingen 1930 underbygger bildene av ham denne usikkerheten: Han vises i arkivbilder fra de tidligere møtene i Moskva (med andre ord, det er ikke tilgjengelig ferske bilder av ham), eller han opptrer rett og slett på et stillbilde - stemmeløs. Det blir opp til fortelleren (og seeren) å gruble over hans bevegelser.

Slik uttrykkes indirekte også det hypotetiske som preger sendingene av Aziz-bildene. Alt snakket om en avgjørelse i den nærmeste framtid får sitt spekulative preg understreket av mangelen på "oppdatert" visuell og verbal informasjon om den irakiske utenriksministeren.

Tidsfrist, føljetong

Det mest sentrale ved sendingene i denne fasen, deres spekulative eller spekulerende preg, kan tjene som utgangspunkt for en drøfting av *tidsfristens* betydning for nyhetenes føljetonger.

Når forløp av hendelser og handlinger blir føljetonger i nyhetene, er bestemte tidsfrister for viktige avgjørelser gunstig for redaksjonene¹²⁰. Det gir anledning til planlegging og forberedelser, og til "markedsføring" av det antatt avgjørende tidspunktet. Fristen Irak "fikk" av Sikkerhetsrådet til å trekke seg ut av Kuwait - 15. januar - er et åpenbart eksempel.

Tidsfrister og forventede avslutninger på viktige forhandlinger bygger opp spenningen og skaper forventning om narrativ bevegelse, gjerne av avgjørende type: Dette er cliffhanger-teknikken. En kan tenke på hvordan de fleste James Bond-filmer når sitt klimaks i det Bond i siste sekund redder verden fra (kjernefysisk) ragnarokk ved å hindre bombeladningen i å detonere. Tidsfrister i virkelighetens fortellinger vil tilsvarende gjerne være knyttet til en enten-eller-situasjon. I NRKs sendinger i denne fasen er det slik: Enten trekker Irak seg ut av Kuwait innen få timer, eller bakkekrigen begynner (advarsel fra Frankrike gjengitt i 1930-sendingen). I 2226-sendingen er fristen endret til kvelden etter. Dette å kunne henvise til at den spennende utviklingen fortsetter i neste utgave har vært en sentral teknikk i føljetongen helt siden formen ble oppfunnet på 1800-tallet¹²¹.

David Bordwell bemerker hvordan klassisk hollywoodfilm hyppig benytter *deadlines*, tidsfrister, i sine gjennomløp av kanoniske historier. I midt-delen av hver enkelt scene handler karakterene i forhold til sine prosjekter: De gjør valg og avtaler, planlegger og forholder seg til tidsfrister. I løpet av scenen avsluttes årsaks-virknings-sekvenser påbegynt i tidligere scener, og nye settes i sving som sørger for publikums fortsatte interesse fram mot neste scene: "At least one line of

¹²⁰Bestemte tidsfrister er forsåvidt *bestandig* gunstige for nyhetsredaksjonene, av samme grunn: Letter redaksjonell planlegging, gjør virkeligheten mer forutsigbar og håndterlig.

¹²¹Hauser 1989, s. 13ff. 1800-tallets aviser brakte romaner på føljetongform.

action must be left suspended, in order to motivate the shifts to the next scene, which picks up the suspended line"¹²².

I Dagsrevyens sendinger her knyttes Fristen nært sammen med konsekvensene av dens overskridelse: Alle bildene av militæravdelinger i fullt beredskap og under øvelse styrker troverdigheten av trusselen som ligger bak fristen. Særlig tydelig blir dette i CNNs reportasje fra en britisk avdelings beskytning av irakiske stillinger. Mannskapene fyrer i intenst tempo av bomber, raketter og granater, og sammen med alle luftangrepene vil dette ifølge den britiske reporteren "forhåpentligvis ha ødelagt mye av den irakiske motstanden" før stridsvognene begynner å rulle inn mot fienden.

Det kan ikke være mye tvil om at det er like før den avgjørende vendingen i krigen kommer, og den "lange" ventetiden er over.

4.5. Problem: Å lukke et historisk forløp

Analysen stoppet 20/2, i fase 4, og gjenopptas her i den siste fasen 27/2. Dette sammendraget dekker sendingene fra 21/2 kl. 1700 til 27/2 kl. 1200.

21. februar: Saddam holder en uforsonlig tale, som skuffer FN-koalisjonen. Sent på kvelden møter Aziz Gorbatsjov i Moskva.

22. februar: Tidlig om morgenen godtar Irak fredsplanen. Men USA har alvorlige innvendinger. Utover dagen fortsetter krigen for fullt, mens Aziz drøfter i Moskva. Bush gir om ettermiddagen Irak en 24 timers frist til å begynne tilbaketrekning. Om kvelden blir det meldt om fortsatte krigshandlinger, mens Irak setter fyr på kuwaitiske oljeinstallasjoner. Aziz reiser tilbake til Bagdad.

23. februar: Rett etter midnatt ser Irak ut til å overse Bush' ultimatum. Neste kveld er det ingen tegn til irakisk tilbaketrekning. FN-koalisjonens styrker får grønt lys til angrep. Schwarzkopf gjør styrkene klare til bakkekrig.

24. februar: En time etter midnatt er ingen ny dramatisk utvikling i gang. Men tidlig om morgenen er bakkekrigen begynt. FN-koalisjonen går til full offensiv, men blir møtt med liten motstand. Utover dagen blir det meldt om angrep både i Irak og Kuwait, og koalisjonsstyrker kontrollerer Kuwait by. Fremrykkingen skjer uten motstand, hevder FN-koalisjonens ledelse. Flere tusen irakiske soldater blir tatt til fange.

25. februar: FN-koalisjonen forbereder seg på et avgjørende slag i Kuwait. Stadig flere irakere overgir seg, 20000 blir tatt til fange bare denne dagen. FN-koalisjonen sier framrykkingen ligger foran planen. Om kvelden treffer en irakisk rakett en militær kaserne i Saudi -Arabia, og dreper 12 amerikanske soldater.

26. februar: USA avviser et irakisk fredsutspill og fortsetter framrykkingen. Saddam Hussein proklamerer tilbaketrekning, men hevder Irak vinner krigen. Amerikanske soldater tar flyplassen i Kuwait by. Om kvelden er byen gjenerobret. Bush avviser Saddams tale som en fornærmelse. Reportere er på plass i Kuwait by før soldatene. Norsk general foreslår krigsrett for Saddam Hussein.

¹²²Bordwell, op.cit., s. 158.

27. februar: Tidlig om morgenen er Iraks hær omringet. Det er harde kamper i Irak, men FN-koalisjonen rykker raskt fram også der.

Dette sammendraget dekker sendingene fra 27.februar kl. 1700 til 28. februar kl. 0700:

27. februar: Om ettermiddagen meldes det at FN-koalisjonen rykker raskt fram i Sør-Irak. Store irakiske styrker er omringet nord for Basra, der det om kvelden pågår et stort panserslag. De faste medlemmene av Sikkerhetsrådet krever betingelsesløs kapitulasjon fra Irak før våpenhvile. I Kuwait by forteller kuwaitere om grusomheter begått av okkupasjonsstyrkene. Stadig fler irakere tas som krigsfanger. Iraks FN-ambassadør kunngjør 1930 at alle irakiske styrker er ute av Kuwait. General Schwarzkopf sier at koalisjonen kunne tatt Bagdad uten problemer på et tidlig tidspunkt i bakkekrigen. Sikkerhetsrådet avviser Irak-utspill, og krever at landet godtar også økonomiske sanksjoner.

28. februar: Klokken 0600 stopper FN-koalisjonen kampene og tilbyr våpenhvile. Irak godtar alle betingelser, våpenhvilen settes i verk, og president Bush sier i en fjernsynstale at krigen er over.

Trådene samles

Analysen av de fire første fasene har vist at NRKs dekning av Golfkrigen har hatt et narrativt forløp, med mange avstikkere og variasjoner. Selv om det gjennom alle fasene har vært mulig å skille ut en dominerende narrativ struktur, der land og personer har fungert i bestemte aktantposisjoner, har det hele tiden vært tvil om objektet - et Kuwait fritt for irakiske soldater - faktisk *var* det eneste USA/FN-koalisjonen ønsket å oppnå.

I denne siste fasen av krigen, der krigshandlinger foregår på bakken i tillegg til i luften, får denne fortellingen om Golfkrigen sin avslutning. Det skjer på en måte som, i hvert fall tilsynelatende, setter en stopper for spekulasjonene om hva som egentlig er eller har vært objektet i denne fortellingen. Objektet ser ut til å være et kompromiss mellom den enkle, eksplisitte målsettingen som har ligget til grunn for dannelsen av FN-koalisjonen (få Irak ut av Kuwait), og den utvidete målsettingen det ble spekulert rundt underveis (knekke Irak militært, fjerne Saddam Hussein). Iraks militære styrker er 28/2 ute av Kuwait, og i tillegg er de betydelig svekket gjennom ukers bombardement - det voldsomste i historien. Dessuten er hele det irakiske samfunnet rammet, ved at infrastruktur (kraftverk, veier, broer) og andre sivile områder er kraftig bombet.

Det er klart at krigen får varige virkninger for det irakiske samfunnet, og for hele regionen. Men for president Bush er det om å gjøre å definere krigen som avsluttet 28/2 kl. 0600. Objektet er erobret fra den motvillige motstander/giver, presidenten/objektet forsøker å knytte knute med alle de narrative trådene; trådene som ved flere

anledninger underveis truet med å lure seg ut av hans kontroll. Men lykkes han i dette forsøket på å *lukke* et historisk forløp?

"Det skjer så mye akkurat nå"

Sendingene som er analysert her følger de siste timene av krigshandlingene i Kuwait og Irak. Mønsteret er helt entydig: Etter uker med pendling rundt midt-delen av en kanonisk historie - komplikasjon og påfølgende handling - kommer avslutning og utfall raskt i den siste fasen. Helt på slutten, i sendingene som er analysert her, er kronologien i hendelsene meget tydelig, og enkel å følge: Koalisjonen/USA er i ferd med å nedkjempe motstanderen, Irak prøver å gjøre en handel for å redde stumpene, men drives fra skanse til skanse, helt til den betingelsesløse kapitulasjonen bekreftes og våpenhvilen proklameres.

Begivenhetene utvikler seg raskt og følges tett i en oppdaterende sendeplan. Sendingene her er nesten like innrettet på oppdatering om det "siste" som sendingene i den første fasen. Det som begrenser er volumet; også andre nyheter dekkes, og Golfkrigen gjennomsyres dermed ikke sendingene fullstendig (bortsett fra 0700-sendingen). I 1700-sendingen er referansene til *nå* særdeles hyppige. Nærheten til den reelle tid understrekes av et direkte telefonintervju programleder Einar Slyngstad har med Odd K. Tveit, der korrespondenten virker bedre informert enn programleder om det aller siste. "Det går fort", som han sier, ny viktig informasjon løper inn kontinuerlig.

I 1930-sendingen spør programleder Einar Lunde om hvor store deler av de irakiske styrkene som er satt ut av spill. Tveit svarer:

"Ja, det forandrer seg hele tiden, for det skjer så mye akkurat nå, men de har sagt at 300 000 irakiske soldater ikke lenger utgjør noen trussel. (...) I tillegg så er altså irakerne omringet, og de kan ikke komme seg ut nordover til Bagdad."

Tross denne nærheten til reell tid er det imidlertid ingen ekte direkteinnslag, hverken her eller i de andre sendingene. Det er også noen innslag som går noe lenger tilbake i tid. 2240-sendingen følger omtrent nøyaktig det samme mønsteret, og også 0700-sendingen har en helt klar oppdaterende struktur.

Som maur mot ørkensanden

Bildemessig kunne en forvente en endring av krigsdekningen under bakkekrigen; blant annet lovt jo de utenlandske korrespondentene tidligere at sensursystemet ville bryte sammen så fort den "virkelige" krigen begynte.

De som ventet seg handlingsmettede (og eventuelt blodige, opprørende) bilder fra krigshandlingene på bakken, må ha blitt skuffet, i hvert fall over NRKs dekning det siste døgnet. Det en får, er stort sett rent illustrerende bilder fra slagmarken, sannsynligvis et stykke bak fronten. De samme bildene brukes igjen og igjen i alle sendingene, til å illustrere ulike verbale rapporter. Spesielt hyppig vises en innstilling med en stridsvogn i brann; flammene synes å utløse mindre eksplosjoner (se bilde 21). En kan også se stridsvogner som kjører uhindret gjennom ørkenen. Disse bildene skiller seg ikke mye fra det en har kunnet se ukene i forveien, da det bare var øvelser.

Det er imidlertid én type bilder som dukker opp her som er helt ny. Det er bildene av irakiske soldater som overgir seg, og som samles sammen i store flokker. Bildene veksler mellom halvnaere/nære bilder av de dårlig kledde og forkomne soldatene (de kaster seg over det de får av drikke og mat, og ser ut til å overgi seg svært så villig til koalisjonsstyrkene - se bilde 22, hentet fra sendingen 27/2 kl. 1930) - og oversiktsbilder over ørkenområdene tatt fra luften (se bilde 23, hentet fra sendingen 27/2 kl. 1700). Bildene utfyller hverandre: På oversiktsbildene ser flokkene, sannsynligvis på fra noen titalls til flere tusen soldater, mest av alt ut som små dyr, maur; de er helt svarte mot den gule ørkensanden. Nærbildene bekrefter på en måte inntrykket; hos disse menneskene har instinktene fått overta. Dels slåss de om mat og drikke, dels holder de beskyttende rundt hverandre og ser apatisk framfor seg.

Disse bildene representerer altså irakerne, FN-koalisjonens motstandere. Inntrykket en får - desperate, livredde, krypende fanger som gladelig overgir seg - er annerledes enn det som gis av kuwaiterne som uttaler seg om okkupasjonsperioden. De sier at irakerne har oppført seg som regulære gangster bander; mord og ran har hørt til dagens orden. Kuwaiternes beskrivelser plasserer irakerne solid i den samme narrative posisjonen de stort sett gjennom hele krigen har hatt -

som en mer eller mindre demonisk fiende. En av kuwaiterne sier han aldri har sett mennesker oppføre seg så "primitivt".

Bildene av de irakiske krigsfangene blir i rammen av den totale fortellingen tvetydige: På den ene siden kan de bekrefte inntrykket av primitivitet (kynisk: "Først raner de og dreper for fote, så trygler de om å slippe unna straff"). På den annen side kaller bildene på medlidenheten, og en må spørre seg om disse menneskene ville være i stand til å utføre de gjerningene de er blitt tillagt. Bildene av fangene levner i hvert fall ingen tvil om at Irak er en *slagen* motstander, selv før krigshandlingene offisielt opphører.

Hvordan framstilles så subjektet, vinneren, i seierens stund? Soldatene fra koalisjonsstyrken virker i møtet med de sulteforede irakerne høflige, korrekte: Holder dem under oppsikt, gir dem vann, behandler dem pent. Pressebriefingene med Schwarzkopf her fungerer helt som i krigens tidligere faser - som en demonstrasjon av autoritet og rasjonalitet. Dette kommer sær lig godt fram i sendingen 2240, når Schwarzkopf forteller om bakkekrigens utvikling med plansjer og pekestokk. Generalen tar over professorens rolle, og alt virker perfekt planlagt og gjennomført.

Bush forsøker å lukke forløpet

Sendingen kl. 0700 28/1 innledes slik av programleder Anne Holt:

"FN-koalisjonen tilbyr våpenhvile. Kamphandlingene stanset for en time siden.

God morgen. I en fjernsynstale klokka 3 i natt sa USAs president George Bush at frigjøringen av Kuwait er fullført. De flernasjonale styrkene innstilte alle kamphandlinger klokka 6 norsk tid, nøyaktig 100 timer etter at bakkekrigen startet".

Så følger umiddelbart Bush' tale, som slik den fungerer i NRKs sending er helt lik talen han holdt ved krigsutbruddet. Som han innledet krigen med sin versjon, får han avslutte den, subjektet i fortellingen opptre selv som forteller på et privilegert nivå i NRKs diskurs. Bush' innledning er som i den første talen konsentrert om status for prosjektet - som presidenten forsøker å lukke på denne måten:

"Kuwait is liberated. Iraq' s army is defeated. Our military objectives are met. Kuwait is once more in the hands of Kuwaitis, in control of their own destiny".

Harmonien er altså gjenopprettet, og dermed kan krigshandlingene opphøre:

"I am pleased to announce, that at midnight tonight, Eastern Standard Time, exactly 100 hours since ground operations commenced, and six weeks since the start of Operation Desert Storm, all United States and coalition forces will suspend offensive combat operations."

Våpenhvilen gjøres avhengig av at Irak godtar noen strenge betingelser, blant annet å frigi fanger, lystre FN-resolusjoner og betale krigserstatning.

For å lukke dette forløpet, må Bush forholde seg til definisjonen han la ned i innledningen av krigen, der Irak som motstander personifisert ved Saddam Hussein ble forsøkt plassert som Den Onde i en moralsk historie. I og med det seierrike felttoget er Den Onde satt på plass, blitt tvunget til å gi fra seg objektet. Denne talen har en langt mer forsonlig tone enn den første, uten krasse utfall. Bush forsøker å rettferdiggjøre de kompromissløse betingelsene for våpenhvile med en appell: Det var ikke det irakiske folk han sloss mot, det var deres ledere.

Tross Bush' lukningsforsøk røper talen at tilstanden ikke er 100 prosent harmonisk likevel. En viss mann i Bagdad er svekket, men representerer likevel en trussel:

"Coalition forces fought this war only as a last resort, and look forward to the day when Iraq is lead by people prepared to live in peace with their neighbors. We must now begin to look beyond victory and war, we must meet the challenge of securing the peace. In this spirit, secretary Baker will go to the region next week, to begin a new round of consultations."

Andre fortelleres versjoner

Også Norman Schwarzkopf får lenger ut i 0700-sendingen sjansen til å opptre som forteller, og avrunder historien på sin spesielle måte, under nok en pressebriefing (se bilde 24):

"As far as Saddam Hussein being a great military strategist - he is neither a strategist, nor is he schooled in the operational art, nor is he a tactician, nor is he a general, nor is he as a soldier. Other than that, he' s a great military man, I want you to know that!"

Pressekorpset honorerer ironien med en hjertelig lattersalve.

Før i analysen har jeg bemerket den sentrale, doble funksjonen intervjuene med Jahn Otto Johansen har hatt i NRKs dekning: Autoritativ fortolkning og "testing" av hypoteser om den videre utvikling. Det virker derfor riktig at Johansen igjen dukker opp når våpenhvilen er et faktum. Hans synspunkter supplerer Bush' forsøk på lukking av historien fra en uavhengig synsvinkel. Der Bush fastholder det rettferdige i koalisjonens handlinger, snakker Johansen om at makta rår. Det virker jo passende i forhold til den totale seieren Schwarzkopfs store stund indikerer.

Programleder bemerker at Saddam Hussein fremdeles sitter ved makten, og var det ikke et uttalt mål at han skulle fjernes? Johansens svar:

"Jo, bortsett fra at amerikanerne har aldri sagt det offisielt, de har snarere sagt det motsatte (...), det betyr jo ikke at man dermed skulle gå mot Bagdad og styrte ham fysisk, jeg tror det, dette, mer har ligget i... indirekte, at man ville fjerne det militære grunnlag, det militære maktapparat han hadde, og det har man jo gjort så effektivt som det overhodet kan tenkes i en krig."

Selv om Johansen bidrar til lukkingen ved å fastslå at krigen er over, prosjektet fullført, kommer han også med bemerkninger som peker i motsatt retning: Han påpeker at krigen er en "skjellsettende begivenhet" som vil påvirke det politiske mønsteret på lang sikt. Dette virker i motsatt retning, til å *åpne* for nye perspektiver.

To problemer med lukkingen: Representasjon og epiloger

Den visuelle representasjonen av krigens og prosjektets avslutningsfase er problematisk i forhold til Bush' ønske om å lukke forløpet. Den massive forventningsoppbyggingen til bakkekrigen - gjennom fem uker - får ingen riktig utløsning når koalisjonsstyrkene synes å møte minimal motstand. Det *visuelle* inntrykket av bakkekrigen er at koalisjonen kjører rett gjennom Kuwait, og de av fiendens soldater som viser seg overgir seg umiddelbart. Bildene gir rett og slett ikke inntrykk av krig - relasjonen er igjen kun metonymisk.

Samtidig forteller reporterne trofast om stridsvognslag, artilleribombardement, strategi og retrett. Men heller ikke disse opplysningene er særlig fyl dige. Det går selvsagt fram at koalisjonen vinner, men er ikke seieren hul når det, i denne "fjernsynskrigen", er vanskelig å finne visuelt bevis for den - annet enn i tusenvis av fillete fanger, som neppe kan ha ytt særlig motstand, og dermed ikke har fylt rollen de var tilskrevet? Tom Engelhardt har vært inne på dette i en artikkel om amerikansk fjernsyns Golfkrig-dekning:

"Det var (...) ingen slagscener av armeer på tusenvis av mann som tok oppstilling mot hverandre, og ingen panserkrig - på forhånd antatt å kunne bli den største siden Annen verdenskrig - som raste i ørkenlandskapet. Den viktige D-dagen (som ble kalt G-dagen etter "ground war") kom aldri¹²³."

Selv seiersscenene fra Kuwait by har noe halvhjertet og tamt over seg. Virkeligheten kan rett og slett ikke tilby det den "skulle" i henhold til en kanonisk historie. De suverene vinnerne beseirer de hjelpeløse taperne - det er den lite storslagne slutten på denne fortellingen. Selv om all oppmerksomhet i sluttfasen er rettet inn mot den militære framrykkingen, er det lite som egentlig minner om en stor krig. Sett i forhold til oppbyggingen på forhånd, er det rett og slett ikke nok hold i slutten. Bush' moralske felttog mot Det Onde får ikke den finale det trenger.

¹²³Engelhardt 1992, s. 71.

Ubehagelige epiloger

Selv om de faller utenfor den perioden som er analysert her, må to episoder som fulgte kort etter våpenhvilen nevnes, to episoder som måtte få status av epiloger i forhold til Golfkrigen. Det er det shiamuslimske opprøret i Sør-Irak som fulgte umiddelbart etter våpenhvilen, og det kurdiske opprøret i nord et par uker senere, som endte i en fryktelig flyktningstragedie.

Begge er påminnelser om at Historien ikke kan stoppes på det tidspunkt man måtte ønske, og de stiller spørsmålstejn ved Bush' seier: Når så mye moralsk patos var investert i å posisjonere Saddam Hussein som Ond, hvordan kunne man da plutselig lene seg tilbake og betrakte at styrkene hans knuste den folkelige oppstanden Bush selv til en viss grad hadde oppfordret til?

Bush vant da likevel Golfkrigen, Kuwait fikk tilbake sin gamle status, og et ekvilibrium burde vel da inntreffe? Men epilogene anskueliggjorde at det neppe var noen harmonisk tilstand i området *før* Saddam Hussein invaderte Kuwait, heller. De stilte regionens kompleksitet til skue og viste at enkle løsninger og greie definisjoner av Det Gode og Det Onde neppe er så lette å identifisere i Midtøsten, eller i Den nye verdensorden, for den del.

4.6. Oppsummering

Analysen hadde et dobbelt utgangspunkt: En interesse for å se NRKs Golfkrig-dekning som en historie, og et ønske om å trekke generelle poenger om narrativitet i nyhetene ut av dette. Problemstillingen ble så spesifisert: Jeg antok at NRKs dekning var strukturert som en "god" eller kanonisk historie - og at den ble fortalt i en slik histories rette sekvens; videre at valg av sendeplan har betydning for hvordan nyhetene blir fortalt. De to antakelsene henger altså sammen, og via en drøfting av sendeplanens betydning vil jeg komme tilbake til spørsmålet om en kanonisk historie.

For bedre å få fram generelle poenger vil to av de tre sendeplanene - utvidet oppdaterende og oppdaterende - bli drøftet under ett nedenfor. Oppsummerende sendeplan drøftes for seg.

Oppdaterende sendeplan

Analyseresultatene viser at en oppdaterende sendeplan medfører at oppmerksomheten rettes intenst mot den (aller) siste utviklingen i prosjektet. Fortellingen får en begrenset tidsramme, og som en tendens vil en konsentrere seg om det som har hendt helt opp til sendingens *nå* (den reelle tid). I spesialtilfeller vil en koble seg på stasjoner som har dekning i reell tid fra begivenhetenes rom.

Intensiteten viser seg videre i at fortolkningen av de (helst) rykende ferske opplysningene gjøres eksplisitt (altså for seernes øyne/ører, ofte idet opplysningene kommer inn til redaksjonen). Informasjon om hendelser og handlinger som medfører bevegelse i prosjektet prioriteres. Opplysningene tolkes i forhold til det man vet om prosjektet fra før, og i forhold til hvordan man forventer den videre utvikling. Dette gjøres ved fremkasting, utprøving, forkasting og akseptering av hypoteser.

Fortellingens sentrale konflikt, som bæres av personer eller stater i bestemte narrative posisjoner, har en tendens til å bli tilspisset ved oppdaterende sendeplan. Det er få nyanser i framstillingen av personer, som har en tendens til å bli plassert i polariserte posisjoner (skurk/helt).

Med konsentrasjonen omkring de aller ferskeste hendelsene, inntreer endringer i fortellerrollen. Det olympiske overblikk, som inngår som et sentralt trekk ved nyhetsgenren, svekkes når en tar seg mindre tid til å "se" bakover og vurdere opplysninger opp mot hverandre. Når fjernsynsstasjonens fortellere rapporterer fra begivenhetenes rom i reell tid, endrer rollen seg ytterligere ved at journalistene selv blir deltakere i fortellingen.

Intensiteten ved en oppdaterende sendeplan fører altså med seg at fortellingen antar en relativt enkel og "god" form - der det meste av oppmerksomheten rettes mot utviklingen av prosjektet.

Oppsummerende sendeplan

Innenfor en oppsummerende sendeplan er intensiteten i fortellingen betraktelig lavere. Dette viser seg ved et lengre tidsperspektiv bakover - typisk vil en sending ta for seg alle dagens hendelser, og gjerne gå et helt døgn eller enda lenger tilbake. I og med at deknningen er mindre konsentrert om *nå*, impliserer den samtidig et lengre tidsperspektiv forover.

Sendingene er typisk mindre direkte orientert mot bevegelse i utførelsen av fortellingens prosjekt. Det er gjerne større bredde, flere konkurrerende prosjekter og vinklinger som tas opp. Således er også utprøvingen av hypoteser om den videre utvikling mindre aktiv - noe som også bidrar til å dempe intensiteten.

Det er en viss tendens til at konflikten framstilles mindre polarisert ved en oppsummerende sendeplan. Dette har å gjøre med at mindre energi brukes på å tolke nye hendelser og handlinger inn i prosjektet. Den nye informasjonen har en tendens til å framstå som mer løsrevet, ikke så nært knyttet til en pågående, "tett" konflikt.

Innenfor en oppsummerende sendeplan har institusjonens fortellere mer kontroll, idet de får anledning til å bevare overblikket. En vinner ved at uavhengighetskodene kan ivaretas bedre, men taper intensitet og nærhet til hendelsenes utvikling.

Narrativiteten i nyhetene: Et paradoks

En av antakelsene som ligger til grunn for analysen er altså at NRKs fortelling om Golfkrigen følger en "god" eller kanonisk fortellingsmønster. Dette ble langt fra entydig bekreftet. NRKs dekning er riktignok under hele krigen kontinuerlig orientert mot ett prosjekt, Irak ut av Kuwait, men på ingen måte eksklusivt - det er sterke variasjoner, både i "interessen" for prosjektet og i hvor stor grad NRKs diskurs er narrativ (behandling av materialet fra Golfkrigen innenfor en i hovedsak argumentativ diskurs er til tider framtreddende).

Variasjonene har mye med de ulike sendeplanene å gjøre, som drøftingen over viser. Fortellingen er "god" på den måten at et forløp bestående av elementer som oppfyller kravene til en god historie blir fulgt kronologisk fra begynnelse til slutt. Men som analysen viser, midtdelen av fortellingen blir svært lang, og NRKs dekning svinger svært mye i intensitet.

Begynnelsen og slutten er de "beste" delene av fortellingen. Det skjer (tilsynelatende) mye: I begynnelsen skaper tidsrammen først en følelse av voldsom bevegelse, når bevegelsen er i ferd med å stoppe opp inntreer en vending som igjen skjerper interessen. Mot slutten får en igjen følelsen av stor bevegelse, og rapportene synes å bygge logisk på hverandre fram mot en avslutning og avrundning av historien (som imidlertid blir tvetydig).

I den lange midtdelen synes dekningen en periode å bevege seg fra en uvanlig "god" fortelling over til et mønster mer typisk for fjernsynets nyhetsfortellinger. De daglige bombetoktene blir trivielle, forsvinner nesten ut av bildet, og erstattes med mer løsrevne hendelser. Golfen blir nesten (men ikke helt) som enda et av verdens urolige hjørner, som forsyner nyhetssendingene med råstoff med jevne mellomrom. Det er derfor riktig å si at det bare er begynnelsen og slutten som fyller kravene til en kanonisk historie.

I analysen av NRKs sendinger har jeg lagt spesiell vekt på å få fram bruddene med en enkel, fremadskridende fortelling. Det er en tendens til at bruddene er flere ved en oppsummerende sendeplan. Det vil si at denne typen organisering av sendingene "oppmuntrer" til mindre enhet, mer fragmentering, og til dels mer kompleksitet enn den oppdaterende sendeplanen.

Slik kommer et paradoks fram: Det ser ut til at når nyhetsfortellingen er "god", når det er en god historie godt fortalt, da er også fortellingen enkel. Det enkle viser seg i at det meste av den informasjonen som gis, både om hendelser i krigen og kontekstsupplering, knyttes eksplisitt til Prosjektet: Irak ut av Kuwait. Det som kan framstå som en løsning på nyhetenes narrative problem, skaper dermed nye vanskeligheter¹²⁴. I denne spesielle sammenhengen ser det ut til at enkelheten i stor grad gagnar den ene part i konflikten, FN-koalisjonen, oftest personifisert ved president George Bush. Det er en tendens til at en "god" fortelling medfører at Bush' begrunnelse for sitt prosjekt, den moralske posisjoneringen av motstanderen, adopteres av fortelleren NRK.

Analysen har etter mitt syn vist at det er mye å hente ved en kartlegging av betingelser for og praktisk anvendelse av det en kan kalle narrative forståelsesrammer i redaksjonen. Det er antakelig mer fruktbart i en nyhetsforsknings-sammenheng å konsentrere seg om dette framfor å lete etter perfekt avrundede kanoniske historier. Slike vil være vanskelig å finne på grunn av virkelighetens prinsipielle uforutsigbarhet. Isteden er det interessant å se hvordan journalister

¹²⁴For å se det som et problem med enkle nyhetsfortellinger må en selvsagt mene at nyhetene ikke bør forenkle virkeligheten for mye.

takler denne uforutsigbarheten ved å definere hendelser innenfor bestemte forståelsesrammer.

Uberegnelighet

Som det går fram av del 3.2, er ett av hovedproblemene med "vanlige" nyhetsfortellinger (ikke føljetonger, ikke "tette" fortellinger) at de i liten grad makter å engasjere, fordi de ikke gjør bruk av viktige narrative koder. Justin Lewis er blitt kritisert for å anbefale økt narrativisering av nyhetene. Det ville bare styrke nyhetsformidlernes makt over publikum, mener kritikerne¹²⁵. Lewis viser imidlertid hvordan de vanlige, "dårlige" nyhetsfortellingene i vel så stor grad som nyheter med en "god" narrativ form etterlater publikum med et fragmentert og avmaktsfylt bilde av verden. Om "gode" nyhetsfortellinger kan beskyldes for "fiksjonisering", gjør de i hvert fall publikum i stand til å skape bedre sammenheng i nyhetene, argumenterer Lewis. De som har studert publikums problemer med å huske innholdet i nyhetene vil støtte ham i dette¹²⁶.

Lewis diskuterer ikke føljetonger og tilnærmet live-dekning av Golfkrigens type. Ut fra analysen her går det an å utlede ytterligere et par argumenter som kan nyansere angrepene på en narrativt "god" dekning. Det synes som at når en følger et saksforløps utvikling svært tett, blir også nyhetsfortellingen mer politisk uberegnelig. Begivenhetenes betydning kommer lettere ut av kontroll når det er sammenfall i tid mellom "produksjon" og resepsjon av en begivenhet. Det tydeligste eksemplet er bombingene av tilfluktsrommet i Bagdad. Washingtons semiotiske opprydningsarbeid ville antakeligvis vært enklere om det hadde gått timer, et døgn eller dager før denne hendelsen ble kjent. Nå ble plutselig, som analysen viser, lesningen av helt sentrale tegn i den narrative konflikten fristilt. Amerikanere så ut til å innta aggressorens posisjon, irakere offerets. Dette tyder på at nyhetsmediene potensielt blir aktører i konflikter på en annen måte enn tidligere; en måte makthavere må ta hensyn til. Det er ingen tvil om at det ble planlagt svært nøye ut fra slike hensyn under Golfkrigen, likevel oppsto altså problematiske situasjoner for den militære og politiske ledelsen.

¹²⁵Lewis 1991.

¹²⁶Jfr. Gunter 1987.

Selv om "gode" nyhetsfortellinger har en tendens til å bli vel enkle, er det altså ikke gitt hvem som til enhver tid tjener på denne typen dekning av begivenheter. Spesielt fjernsynets nyheter får en uberegnelighet ved seg som også de mektige må ha respekt for. Disse spørsmålene vil bli nærmere diskutert i kapittel 5 i forbindelse med kritikken mot NRKs dekning, og i kapittel 6 i forbindelse med drøftingen av nyhetenes samfunnsmessige betydning.

Nyhetsgenren er kompleks

For nyhetenes del dekker genrebegrepet både fortellinger og andre framstillingsmåter. Analysen her viser at selv om NRKs dekning av Golfkrigen i hovedsak følger et narrativt mønster, er mange andre framstillingsmåter representert. Tar en ikke høyde for denne relative pluraliteten, yter en ikke NRKs dekning rettferdighet, og forståelsen av nyheter som genre bringes ikke videre. Dekningen kan altså ikke karakteriseres med ett, sveipende, enkelt grep. Det er imidlertid det Håkan Hvitfelt forsøker når han skriver dette om dekningen av Golfkrigen i svenske medier:

"Det var det goda som kämpade mot det onda. Det var spelet mellan hopp och fruktan. Kriget blev som en saga"¹²⁷.

Tendensen til å sette likhetstegn mellom nyhetsfortellinger og nyhetsgenren og bestemte fiksjonsgenre er utbredt, og spesielt Golfkrigen syntes å lokke mange til slike sammenlikninger. Krigen var som en western, et eventyr, et dataspill, eller bare et drama. Det er ofte mye riktig i slike karakteristikk, men de må settes inn i nyhetenes spesielle kommunikative sammenheng for å bli teoretisk nyttige. Selv ikke NRKs dekning det første krigsdøgnet er det mulig å si at var så enkel som Hvitfelt påstår (om svenske medier).

Nyhetene er en privilegert genre, med nesten-monopol på å navngi, snakke om virkelige hendelser. Samtidig lever nyhetene, ikke minst i fjernsynet, i et slags symbiotisk forhold med fiksjonsgenrene. Nyhetene

¹²⁷Hvitfelt 1992, s. 59. Han uttaler seg riktignok om svenske mediers dekning, men jeg betviler at dekningen i nabolandet var *så* ulik den norske.

kan og må bruke formidlingsgrep felles med fiksjonen. Dette kan være enkle ting som å unngå aksebrudd, sørge for "myke" klipp - til at et innslag, eller en dekning over tid, som helhet følger en bestemt narrativ struktur.

NRKs dekning av Golfkrigen viser fram nyhetsgenrens kompleksitet: Ulike produksjonsmåter virker inn på hva slags historie som faktisk fortelles. Nyhetsgenren, tross sine tilsynelatende trange rammer, har et mangfold av muligheter og begrensninger. Valg som påvirker sluttresultatet gjøres hele tiden. Siden nyheter innebærer å fortelle om eller formidle transformasjon, liten eller stor, er det fristende for fjernsynsredaksjonene å velge den fortelleformen som gir transformasjonen maksimal intensitet - og dermed, ofte, trekker et maksimalt publikum.

Kapittel 5:

Resepsjon og mediekritikk

5.1. Spor

NRKs nyhetssendinger under Golfkrigen var svært populære blant seerne, skal en dømme etter publikumsmålinger NRKs forskningsseksjon gjorde under og etter krigen¹²⁸. I gjennomsnitt økte oppslutningen om NRKs faste sendinger med 6 prosent i forhold til året før. 1930-sendingen ble gjennomsnittlig sett av 62 prosent av seerne, noe som må anses som meget høyt. Tallet varierte fra 52 til 70 prosent. Et utvalg seere ble også bedt om å vurdere noen påstander om NRKs dekning av krigen. Hele 73 prosent var enig i at NRK dekket krigen på en tilfredsstillende måte. 15 prosent var uenig. Med andre ord: Skarer av seere fulgte NRK-sendingene, og de var stort sett godt fornøyd.

Disse konklusjonene forteller imidlertid ikke så mye om kvaliteter ved publikums opplevelse av NRK-sendingene. Hva slags betydninger ble satt i spill under seernes møte med NRK-tekstene? Hvordan kan populariteten forklares? Burde det ikke være rimelig, ut fra tekstanalysen, å forvente noen svingninger i seernes reaksjoner, ut fra de ulike fasene i NRKs dekning, bruken av ulike sendeplaner, avvikene fra nyhetsgenrens konvensjoner?

Disse spørsmålene kan ikke besvares særlig utførlig her; til det trengs en bredt anlagt resepsjonsstudie, som jeg ikke har kunnet gjennomføre i denne oppgaven. Det er imidlertid mulig, gjennom sekundærkilder, å finne *spor* etter det norske samfunnets resepsjon av medienes, særlig fjernsynets, Golfkrig-dekning: Som i NRK dominerte Golfkrigen dagsorden i de større norske *avisene* ukene krigen pågikk vinteren 1991. Ved siden av å dekke utviklingen i krigshandlingene spanderte avisene også mye plass på stoff *om* nettopp selve

¹²⁸Futsæter 1991, Bakke & Futsæter 1991.

mediedekningen av krigen. Særlig reaksjoner og synspunkter på fjernsynets dekning sto i fokus for en mengde nyhetsreportasjer, kommentarer, leserbrev og debattinnlegg. Her kom aspekter ved resepsjonen fram som ikke fanges inn av NRKs kvantitative undersøkelser.

Med slike spor for øye har jeg lett i Aftenposten, Bergens Tidende og Dagbladets spalter. Valget av spor som metafor indikerer for øvrig ambisjonsnivået i dette kapitlet: Det bør ses som en supplerende drøfting av noen av punktene som kommer fram i tekstanalysen, heller enn en fullverdig resepsjons-oppfølging.

I det første avsnittet stiliserte jeg NRK-undersøkelsene mer enn de fortjener. Konklusjonene om NRKs "suksess" nyanseres av en del spørsmål som går inn på aspekter ved dekningen. Det vil derfor være nyttig å sammenholde sporene jeg finner i avisene med det større kartet disse representative, kvantitative undersøkelsene gir. På flere punkter er det mulig å gjøre interessante koblinger.

Gjennomgangen av avisene og NRK-undersøkelsen vil utgjøre hoveddelen av dette kapitlet. Helt til slutt beveger jeg meg imidlertid ut over krigsperioden, og går gjennom noen medieanalytiske og -kritiske bidrag som har fordelen av å stå i ettertankens lys.

5.2. Resepsjonsteori og genre

Av tidligere studier som tar for seg resepsjon av nyheter, er det særlig grunn til å trekke fram Ingunn Hagen og Klaus Bruhn Jensens bidrag¹²⁹. Teorigrunnlaget hos begge er ganske likt det som benyttes i denne oppgaven; et ekstra pluss ved Hagens studie er at den tar for seg seeres erfaringer med nettopp Dagsrevyen.

Både Hagen og Bruhn Jensen tar i bruk genreteori for å forsøke å løse grunnproblemet i resepsjonsanalysen: Å finne ut *hvilke* betydninger seerne realiserer ut fra tekstens meningspotensial, og

¹²⁹Hagen 1992, Bruhn Jensen 1986.

hvordan denne realiseringen skjer¹³⁰. Genreteorien kan bidra til å spesifisere denne fortolkningsprosessen.

Bruhn Jensen og Hagen finner at seernes opplevelser av nyhetene er nært knyttet til nyhetenes privilegerte posisjon som selve den offentlige debattens genre. Mye av Hagens studie går ut på å vise hvordan selve handlingen å se Dagsrevyen er knyttet til forventningene til tekstene. Seerne oppgir at hensikten med å se nyhetene er å holde seg orientert, altså oppfylle en sosial plikt som borger av et demokratisk samfunn. Samtidig finner seerne liten direkte nytte av den informasjonen de får ut av Dagsrevy-sendingene. Mens rollen å være tilskuer til en offentlighet er institusjonalisert gjennom tv-tittingen, mangler en institusjonalisering av "neste skritt": Å handle på bakgrunn av informasjonen. Resepsjonens kontekst er viktig: Dagsrevyen ses i hjemmet, på privatlivets arena, mens nyhetene henter sitt stoff fra offentlighetens sfærer.

"...the ideal situation of informed citizens constituting an essential component of a functioning democracy is actually distant from people's daily news viewing experiences."¹³¹

Hagen finner altså at resepsjonen av nyhetene er motsigelsesfull, og resepsjonsprosessen skaper ambivalens og i en viss grad ubehag hos seerne. Det å se Dagsrevyen er imidlertid ikke bare en plikt, det skal gi noe igjen umiddelbart også. De levende bildene som illustrerer tv-nyhetene har opplevelseselementer som er tilfredsstillende i seg selv:

"Because of the rich details they provide, the moving images in Dagsrevyen are often a source of fascination for the respondents. However, because of the fact that visuals draw attention away from the verbal message, some respondents feel ambivalently about them."¹³²

¹³⁰En oversikt over og kritisk drøfting av forskjellige forsøk på å løse de teoretiske og metodiske problemene forbundet med denne begrepsfestingen er gitt i en artikkel av David Morley (1989).

¹³¹Hagen, op.cit., s. 289.

¹³²Ibid., s. 291.

Eksemplene her gjør det klart at forestillingen om den sosiale kontekstens innvirkning må være sentral i resepsjonsstudiene. Konteksten, både på hjemmets mikro- og storsamfunnets makronivå, innvirker på hva slags betydninger publikum realiserer fra teksten. Teksten produseres for og kommer til en sosial kontekst, der publikum som fortolkende subjekter er del av og sosialisert inn i en bestemt sosial struktur. Kontekstens betydning gjenspeiles i valget av metoder i resepsjonsanalysen. En vanlig strategi er at resultatene av en innledende tekstanalyse sammenholdes med funnene fra den empiriske delen, som oftest intervjuer med et utvalg respondenter, gjerne koblet med observasjon av kontekstuelle forhold i hjemmet.

Kildene jeg har hatt til rådighet, annenhånds beretninger i aviser og en kvantitativ survey, gir imidlertid få eller ingen opplysninger om *kontekstens* innvirkning på resepsjonen. Det jeg står igjen med, er å sammenholde sporene jeg finner med hovedtendensene i tekstanalysen. Disse kan fremdeles fortelle en god del om resepsjonen av NRK-sendingene, og, sammen med de generelle funnene Hagen har gjort, gi noen nyttige innspill til drøftingen av genreperspektivet.

Aviser om tv

Avisene er relevante som kilder for resepsjon av fjernsyn, fordi norske aviser rett og slett skriver mye som har en eller annen tilknytning til fjernsynet - som i Norge i 1991 fremdeles i stor grad var ensbetydende med NRK. På nyhetssiden var (og er) Dagsrevyens gjennomslagskraft allment anerkjent som et faktum i de større avisredaksjonene.

Årsaken ligger antakelig i en blanding av kjennetegn ved fjernsynet som medium, og det spesielle norske mediasystemet. Noen trekk ved tv-nyheter som er drøftet før i denne oppgaven kan repeteres kort: Nyhetene i fjernsyn er raske, kan være direkte fra begivenhetenes rom, programlederen henvender seg direkte til seeren, de levende bildene kan gi fjernsynets nyhetshistorier dimensjoner skriftmediene ikke kan tilby.

NRKs langvarige monopolstilling har gitt nyhetssendingene en status de neppe nyter i særlig mange andre land. Samtidig har de store norske avisene i mindre grad enn pressen i andre land spesialisert seg på målgrupper - blant annet fordi en slik strategi ikke ville være lønnsom i et lite land som Norge. De store opplagene viser at avisene henvender seg til en uensartet masse lesere.

Disse trekkene - et lite land, der pressen henvender seg til et svært bredt publikum - gjør det sentralt for pressen å behandle det "alle" er opptatt av. Og det en i hvert fall vet, er at veldig mange har fulgt med på Dagsrevyen. Samlet gjør dette at Dagsrevyen "setter dagsorden", som det heter - det blir mye stoff i avisene om fjernsynet, naturligvis ikke bare relatert til fjernsynets nyhetssendinger, selv om det er den genren som er interessant her.

Den rene nyhetsartikkelen som følger opp fjernsynets dekning av en sak kvelden før er en av flere måter reaksjoner og synspunkter på tv-nyhetene kommer til uttrykk. En moderne avis er allsidig og har en rekke undergenrer der ulike aspekter ved fjernsynsresepsjon kan tas opp - fra følelsesladde eller intuitive reaksjoner til vel gjennomtenkte, argumenterende debattinnlegg. Eller noe midt i mellom. I denne sammenheng er alle ytringer i avisene i prinsippet like interessante, fra kronikken til innringers synspunkter. Jeg har funnet følgende relevante undergenrer i avisene, i forhold til Golfkrig-stoffet:

Det kan være en reportasje med opplevelsesvinkling, der journalistene går ut og spør "tilfeldige" mennesker hvordan de opplever en hendelse - i dette tilfellet en hendelse de kun har hatt tilgang til gjennom mediene, og da gjerne i første rekke fjernsynet. En kan oppsøke mennesker med en tematisk tilknytning til det som skjer (for eksempel irakere i Norge, krigsveteraner), eller en kan ta kontakt med eksperter på et relevant fagfelt (psykologer, medieforskere).

På kommentar- og lederplass gir avisene uttrykk for sine synspunkter på fjernsynsdekningen. Dette vil gjerne være en journalistisk vurdering, av upartiskhet, kildekritikk og andre kriterier på god journalistikk.

Spesielt viktig i denne sammenheng er innringingsspalter, leserbrev, kronikker og kommentarer, fordi det i disse undergenrene dreier seg om folk som selv formulerer sitt syn på tv-dekningen, sin resepsjon, noe som igjen kan inspirere andre til replikker eller motinnlegg. Av spesiell interesse er også avisenes spalter for fjernsynskritikk, i utgangspunktet definert som det sted i avisen der det er fjernsynet selv som skal kommenteres¹³³.

¹³³Dagbladet hadde daglige spalter for tv- og radiokritikk under hele Golfkrigen. Bergens Tidende startet opp en slik spalte i februar 1991. Aftenposten hadde kun tv-kritikk i søndagsutgaven.

Helt generelt er avisen interessant som kilde fordi den ideelt sett er offentlighetens institusjon, der samfunnets samtale om vesentlige forhold foregår, og fordi den samtidig reelt sett må forholde seg til et publikum som skal kjøpe avisen og slik holde den i live som bedrift. Den moderne, norske avisen tilbyr råstoff for borgerens politiske aktivitet, bringer nytt om de representerende, politiske figurene involvert i diverse debatter, forvalter filmens, fjernsynets og sportens kjendisregister, og er et medium for markedsinformasjon - blant mye annet.

I forlengelsen av dette mangfoldet av undergenre ligger også min begrunnelse for valget av aviser. Både Aftenposten, Bergens Tidende og Dagbladet er aviser med opplag som gjør at de må ta hensyn til et stort og heterogent publikum. Strategiene for å håndtere publikumets ønsker er utviklet over tid, gjerne som et samspill mellom en type redaksjonell intuisjon og markedsundersøkelser. Dette utgjør en slags garanti for at de synspunktene som kommer til uttrykk har en form for representativitet i forhold til strømninger i befolkningen, og ikke er uttrykk for en spesiell delkulturs eller gruppes oppfatninger.

Mer spesifikt er Dagbladet og Aftenposten valgt fordi de er store aviser med ulik profil - den riksdekkende løssalgsavisen med tradisjoner i kulturkritisk retning, den hovedstadsbaserte abonnementsavisen med konservative tradisjoner. Bergens Tidende kan profilmessig kanskje plasseres i en mellomstilling, i tillegg er det den største regionsavisen og slik en kontroll for eventuell villedende Oslo-dominans.

Disse avisene er gått gjennom for perioden 17. januar til 5. mars 1991¹³⁴. Alt stoff som på noen måte kan ha relevans til resepsjonen av NRK-sendingene om Golfkrigen er tatt med. Dette betyr at mye stoff der NRK ikke nevnes direkte, likevel er valgt ut. Ofte skinner det igjennom at det er fjernsynet det reageres på, og fjernsynet ville altså i 1991 for de fleste fremdeles bety NRK, selv om kanaltilbudet var økende og særlig CNN fikk mange nye norske seere i perioden.

En ytterligere grunn til å ha vide kriterier for utvalget av materiale er at de aller fleste vil ha resepsjonsinntrykk også fra andre medier enn

¹³⁴Jeg har tatt med utgaver noen dager etter krigens avslutning for å ta med mulige "etterdønninger", f.eks. lesere som vil ytre seg om sine reaksjoner i etterkant.

fjernsynet. Dét er også noe som følger av forståelsen av resepsjon som en bevegelse mellom tekst og kontekst. Dermed vil en analyse som dette ikke kunne være snevert begrenset til fjernsynsresepsjon. Isteden kan en håpe på å nærme seg et helhetsbilde av den norske resepsjonen av Golfkrigen, om det så bare er biter av en mosaikk.

Det sier seg selv at kildekritikk her først og fremst må være å unngå å trekke bastante konklusjoner. Analysen kan få fram mønstre i reaksjoner og synspunkter som er relevante, men mangelen på kvantitativt basert representativitet fordrer altså varsomhet. I noen grad kan imidlertid NRKs undersøkelser fungere som en kontroll, siden en der kommer inn på noen av de samme spørsmålene som har vist seg mest aktuelle i avisene. NRK-resultatene blir sammenholdt med avisanalysene der det er relevant.

De vide kriteriene for utvalget av stoff har ført til en stor tekstmengde, 119 artikler¹³⁵. Gitt målet i denne delen av kapitlet - å få fram et bredest mulig tilfang av resepsjons-spor fra sekundærkilder, som supplement til tekstanalyse - har jeg funnet det mest hensiktsmessig å foreta en relativt enkel tematisk klassifisering av artiklene, framfor en uttømmende tekstanalyse. En slik klassifisering kan ses som det første trinnet i en analyse av nyheter i skriftmedier. Slik definerer Teun A. van Dijk *tema* i sin teoretiske innføring i lingvistisk nyhetsanalyse:

"A topic of a text (...) is part of a hierarchical, topical, or thematical structure - the semantic macrostructure - which may be expressed by a summary and which defines what is subjectively the most important information, gist, upshot of the text."¹³⁶

Tilsvarende har jeg funnet fram til temaene jeg drøfter nedenfor ved å foreta en oppsummering av de viktigste punktene i hver enkelt artikkel, og etterpå sammenlikne temaene fra alle artiklene. En slik tematisk klassifisering får naturligvis ikke fram de forskjellige nivåene i artikkelens tekstlige oppbygning (relasjonene mellom diskurs og historie), slik det blir gjort i tekstanalysen av tv-sendinger i kapittel 4,

¹³⁵Se vedlegg for en oversikt over artikkelutvalget.

¹³⁶van Dijk 1988, s. 34f.

men skulle altså være vel egnet til sitt formål. Gjennom denne klassifiseringen har det utkrySTALLISERT seg en del temaer som en kan si har dominert resepsjonen av mediernes Golfkrig-dekning. Noen av temaene kommer fram gjennom debatter der deltakerne fordeler seg på ulike argumenter og konklusjoner. Andre temaer formidles hovedsakelig av fortellinger (gjerne med påfølgende strid om fortolkning), mens atter andre er rene beskrivelser.

5.3. Fascinasjon, kritikk, tilfredshet

NRKs mange ekstrasendinger i starten av krigen har sin parallell i avisenes ekstrasendinger. Samtlige nyhetsredaksjoner plasserte Golfkrigen som den altoverskyggende sak på dagsorden. Selv om avisene sikkert så sin egen dekning av krigshandlingene som et godt og selvstendig alternativ til å følge krigens utvikling på NRK eller andre stasjoner, var pressens anerkjennelse av fjernsynets gjennomslagskraft i enda større grad enn vanlig synlig; mange artikler hadde analyser av eller synspunkter på fjernsynsdekningen som tema.

Men avisene stoppet ikke der. De oppsøkte også mennesker - på gaten, i skoler - og spurte om deres reaksjoner på krigen. Avisene opplevde altså krigen som en så stor sak, og lesernes reaksjoner på den som så sterke, at disse reaksjonene i seg selv var interessante som nyheter.

Det er følelsesmessige reaksjoner som dominerer i starten¹³⁷. Barn og voksne forteller om frykt, usikkerhet og opprørthet stilt overfor krigsutbruddet. Frykt og usikkerhet i forhold til hva framtiden vil bringe; opprørtheten gjelder selve det faktum at en stor krig er satt i gang. Noen av de intervjuede viser en nærmest instinktiv (sjelden begrunnet) avsky overfor det en kan kalle krigens vesen - drap, skader

¹³⁷Det er selvsagt godt mulig at journalistene bare har fått det de spurte etter når de følelsesmessige reaksjonene dominerer, og at de kunne fått mer argumenterende svar hvis de hadde vært ute etter det (artiklene er forøvrig heller ikke helt blottet for andre typer svar). Dette er vanskelig å etterprøve. - Artikler i Bergens Tidende (BT) 17/1 (tittel: Vantro, sjokk og redsel) og 19/1 (titler: "Tenker på de uskyldige som skal dø" og "Riktig å ta Saddam"), og i Aftenposten (A) 18/1 (tittel: Elever diskuterte krig).

på sivilbefolkning og ødeleggelse av natur og kultur. Særlig det at uskyldige vil komme til å dø i krigen trekkes fram.

Mens disse "vanlige folk" i startfasen i liten grad trekker inn *måten* mediene dekker krigen på, er ekspertkommentarene som også hentes inn opptatt av (blant annet) nettopp dette: Krig presentert gjennom mediene blir uvirkelig for folk, og kan føre til fremmedgjøring. Mediene gjør krigen til underholdning, mener en psykiater og en lege¹³⁸.

Psykiateren trekker fram at de tusenvis av nordmenn som har egne, førstehånds krigserfaringer kanskje er de som opplever krigen på fjernsyn sterkest. Pensjonister BT oppsøker sammenlikner nettopp Golfkrigen med 2. verdenskrig, men finner få likheter, selv om en av dem ser en parallell mellom Saddam Hussein og Adolf Hitler¹³⁹.

Da krigen hadde vart en stund, stilnet tilsynelatende avisredaksjonenes interesse for folks reaksjoner. Et og annet leserbrev kobler uhyggereaksjoner fra tv-stolen med appeller om å stanse krigen. Og en nyhetsmelding forteller om økt pågang av innringere til organisasjonen Kirkens SOS. Innringerne tar nå kontakt fordi de vil snakke om reell angst for hva Golfkrigen kan føre til, i motsetning til "normalt", da det er private problemer som dominerer¹⁴⁰.

Problematisk fascinasjon¹⁴¹

Det er noen få, store temaer som dominerer avisenes stoff om fjernsynsdekningen av Golfkrigen. Ett av disse er fascinasjon ved forskjellige aspekter ved fjernsynets måte å dekke krigen på - en fascinasjon som oppleves som problematisk.

Til å begynne med er det fascinasjonen ved den direktesendte krigen. Alle de tre avisene vier CNNs dekning det første døgnet stor oppmerksomhet, og om ikke journalistenes fascinasjon uttrykkes eksplisitt, skinner den igjennom i linjer som disse:

¹³⁸BT 19/1 (tittel: Frykter fremmedgjøring når krig blir mediesak - intervju med lege og universitetsrektor Ole Didrik Lærum), A 18/1 (tittel: Økenkrigen rett inn i stua - intervju med psykiater Lars Weisæth).

¹³⁹BT 19/1, tittel: "Riktig å ta Saddam".

¹⁴⁰A 6/2 (tittel: Krigsangst et nytt tema for Kirkens SOS).

¹⁴¹Fascinasjon defineres slik i Kunnskapsforlagets fremmedordbok: "...fortryllelse, sterk tiltrekning".

"Tre reportere fra fjernsynsselskapet CNN ble verdens øyne og ører på en uforlignelig måte da de allierte luftstyrkene natt til i går angrep den irakske hovedstaden. Med ekstrem fare for sitt eget liv satt de tre med åpen linje i hjertet av mottaket for det som kan vise seg å være tidenes verste luftangrep, og fortalte oss andre hva de så. Århundrets scoop, vil kolleger kalle det."¹⁴²

Det som fascinerer ved dette "scoopet" er altså selve det å kunne sende direkte fra en slik verdensbegivenhet. Det blir raskt avløst av en noe annen type fascinasjon, som også omfatter NRKs dekning i større grad: Fascinasjonen ved å følge utviklingen i krigen så tett som en gjør ved stadig oppdaterende sendinger - altså en interesse rettet mot det narrative.

Indirekte uttrykkes dette ved avisenes mange rapporter fra arbeidet i Dagsrevy-redaksjonen, som fokuserer på hvor hardt det jobbes der, nå som de nærmest er gått over til døgndrift - og hvor spennende det er å være midt oppe i dette hektiske. Direkte kommer det til uttrykk blant annet i en enquête, der flere sier de følger alle NRK-sendingene så sant de har tid, og anbefaler faste ekstrasendinger, blant annet fordi "folk trenger så mye informasjon som mulig"¹⁴³. En tv-kritiker griper seg i å vente på en ny dramatisk vending, etter at krigen har vart noen dager¹⁴⁴.

En liten indikasjon på at mange deler journalistenes oppslukthet er flere rapporter om at forhandlerne av parabolantennor og kabelabonnementer har gode tider.

Den tredje typen fascinasjon blir først tatt opp etter at krigen har pågått en ukes tid, men er den som etter hvert får klart mest oppmerksomhet, og fører til en hel del debatt. Det gjelder fjernsynets såkalte "videospill"-bilder fra krigen. I en rekke redaksjonelle artikler og leserbrev uttrykkes fascinasjon, men også tiltakende uro over at

¹⁴²BT 18/1 (tittel: Våre øyne og ører i Bagdad).

¹⁴³A 23/1 (tittel: - Send ekstra TV-nyheter til fast tid). Her går jeg forøvrig ut fra at det er en enquête, selv om uttalelsene står uten navn - de har antakelig falt ut i sideredigeringen.

¹⁴⁴Dagbladet (D) 24/1 (tittel: Postrevolusjonær visitt).

krigen framstilles som et ufarlig video- eller tv-spill. Symptomatisk er denne beskrivelsen antakelig:

"Høyteteknologikrigen var et faktum. For mange foran fjernsynsskjermen hjemme i stuene, på en gang fascinerende, opprørende og skremmende da allierte talsmenn senere med dårlig skjult stolthet viste videoopptak av "smarte" våpen som med millimeterpresisjon nærmest lurte seg inn bakdøren på et irakisk ammunisjonslager. Videospill overført til virkeligheten."¹⁴⁵

Det problematiske - og det gjelder alle formene for fascinasjon - er følelsen av at krig blir gjort til underholdning. Å måtte klype seg i armen over at det er mulig å følge en krig på direkten, plutselig å merke at en ser krigen som en ville sett en spennende film, å oppfatte tv-sendingene fra en (antatt) blodig, alvorlig krig som analogier til spillehallenes videoleker - på alle disse måtene krøp ubehaget inn.

Da de amerikanske raketene slo ned i tilfluktsrommet i Bagdad 13. februar, og en fikk bilder av resultatet, ble på en måte mistanken til "videospill"-bildene bekreftet. Etter mitt syn kan reaksjonene og debatten forut for og etter denne hendelsen best ses som en debatt om krise for fjernsynets virkelighetsrepresentasjon. Dette blir tatt opp i en viss bredde nedenfor.

Mediedekningen kritisert og debattert

Medienes, og særlig fjernsynets dekning av Golfkrigen var kontroversiell. Selv om avisene konsentrerte seg mest om å beskrive de umiddelbare personlige reaksjoner og de fascinerende seeropplevelser helt i starten av krigen, var allerede da kritiske røster begynt å heve seg. På krigens andre dag fikk NRK høre av en medieforsker at de var for ukritiske til meldingene fra Irak, og for lite flinke til å informere om den strenge sensuren som var pålagt medienes rapportering i Golf-området. Erfaringsmessig tvilsomme meldinger fra krigsområder ble utlagt som sannheter. Forskeren mente

¹⁴⁵BT 11/2 (tittel: Fra TV-spill til virkelighet).

også NRKs dekning hadde "en viss slagside" i pro-vestlig retning de første sendingene¹⁴⁶.

Sensur og problemene knyttet til den, "vridd" dekning - disse temaene skulle dominere det som etter hvert ble en opphetet debatt i avisspaltene om mediedekningen av krigen. Ved flere anledninger, i alle avisene, informerte redaksjonene i startfasen med varierende grad av grundighet om de praktiske sensurordningene mediene var underlagt, og det ble gitt noen advarsler til leserne om å vise skepsis overfor det de ble fortalt fra Golfen; opplysninger ikke ulike de Jahn Otto Johansen og andre NRK-medarbeidere kom med ved noen anledninger.

Snart tok imidlertid engasjerte innsendere over rollen som kritikere, og overdøvet medienes egen (selv-)kritikk. Særlig Dagbladet ble forum for debatten. I sin kraftigste form ytrer kritikken seg som en påstand om at norske medier ukritisk gjengir USAs eller "de alliertes" versjon av krigen - "som om de helt reelt var kjøpt og betalt av USAs propagandamaskineri"¹⁴⁷. Dette viser seg ifølge denne kritikeren ved at norske tv-reportere lar amerikanske generaler spre løgner om bombingene av Irak - uimotsagt.

Det vil føre for langt å gå detaljert inn i de ulike innleggenes argumentasjon. Men hovedtendensen er i hvert fall at mediedekningen (og fjernsynet/NRK er oftest adresse) ses som for lite kritisk til amerikansk "propaganda", på ulike måter: Den andre siden av konflikten kommer ikke godt nok fram (f.eks. overdreven fokusering på de få raketene mot Israel framfor den massive bombingene av Irak), irakere/arabiske støttespillere framstilles i svært negativt lys (f.eks. NRKs innslag med rasende arabere i Amman), bagatellisering eller fortielse av skadene på sivilbefolkningen¹⁴⁸.

Dagbladet fastholder på leder- og kommentarplass indirekte at dekningen har vært god, selv om arbeidsforholdene har vært spesielt vanskelige. Kritikerne har sin oppfatning av hvem som er skurker og

¹⁴⁶Intervju med medieforsker Helge Østbye, BT 18/1.

¹⁴⁷Per Buviks innlegg i Dagbladet 12/2 (tittel: TV som krigførende part).

¹⁴⁸Noen av debattantene kobler sensur og øvrig militær mediestrategi med de fascinerende videospillbildene. Denne typen mer helhetlig kritikk blir tatt opp under punkt 5.4.

helter, og når krigen ikke utvikler seg som de ønsker, kritiserer de urettmessig budbringeren, svarer Dagbladet¹⁴⁹.

Kritikk kommer også til uttrykk på andre måter: Enkelte innlegg går relativt detaljert til verks for å vise hvordan Midtøstens kompleksitet og den historiske bakgrunn for konflikten ikke er kommet godt nok fram¹⁵⁰. Nevnes bør også flere kommentarer om krigens retorikk.

Fornøyde seere, men bakgrunn savnes

NRK foretok to undersøkelser om seernes reaksjoner på dekningen av Golfkrigen. Den første undersøkelsen ble gjort i uke 4 (21-27. januar), den andre i uke 14 (1-7. april)¹⁵¹. Siden noen av de samme spørsmålene ble stilt ved de to anledningene, er det mulig å se en utvikling i folks synspunkter.

I forhold til de andre mediene rangerte NRK høyt hele veien. På spørsmål om hvilket medium som gir best informasjon om Golfkrigen svarte 52 prosent NRK Fjernsynet i uke 4, en andel som var steget til 64 prosent i uke 14 (i uke 4 svarte 14 prosent NRK Radio, og 7 prosent CNN; i uke 14 bare 5 prosent NRK Radio, men 10 prosent CNN. Andelen som foretrakk CNN var imidlertid langt høyere hvis en ikke regner med de som bare fikk inn NRK. Bare 6 prosent foretrakk alternativet "Avisene" ved de to anledningene).

Seerne ble også bedt om å ta stilling til noen påstander om NRK-dekningen. Her er den generelle trenden at seerne vurderer dekningen noe (til dels betydelig) bedre i uke 14 (altså en måned etter våpenhvilen) enn i uke 4. Svarene på én påstand varierer spesielt mye. Det gjelder påstanden "NRK Fjernsynet har vært gode til å forklare hvilke konsekvenser krigen har for sivilbefolkningen i Irak og Kuwait". Her erklarte i uke 4 32 prosent seg enig, mens hele 52 prosent var uenig. Til uke 14 var bildet snudd: 51 prosent var nå enig i påstanden, 32 prosent uenig.

En annen interessant påstand, gitt kritikken som kom fram i avisene, er denne: "NRK Fjernsynet er for ukritiske til opplysninger

¹⁴⁹Leder D 16/2 (tittel: Kritikk mot massemedia).

¹⁵⁰F.eks. i kronikker i D 24/1 (tittel: Krig og forenkling), 2/2 (tittel: Golfkrigens andre ansikt), 4/2 (tittel: Islam mot Vesten).

¹⁵¹Uke 4: Futsøter, op.cit., uke 14: Bakke & Futsøter, op.cit.

fra de krigførende". Denne påstanden ble dessverre bare framsatt i uke 4. Da sa 33 prosent seg enig, mens 38 prosent var uenig. Her var andelen som svarte "vet ikke" spesielt høy, 21 prosent, noe som kan tyde på at mange fant det vanskelig å vurdere påstanden. Jeg kommer tilbake til spørsmålet om sensur og NRKs advarsler om dette under punkt 5.4 nedenfor.

Selv om resultatene altså viser at seerne ble mer fornøyd med NRK-dekningen etter hvert, er likevel svarene noe sprikende. Til påstanden "NRK Fjernsynet har vært gode til å gi bakgrunnsinformasjon", sa 61 prosent seg enig, 23 prosent uenig (i uke 14). På den annen side: Svarene fordeler seg annerledes når en annen, negativ, påstand om dekningen framsettes: "NRK-Fjernsynet har gjort for lite for å forklare hvorfor krigen startet". Det virker ikke urimelig å se denne påstanden i sammenheng med spørsmålet om bakgrunnsinformasjon. Men nå er svarene nesten likt fordelt; 39 prosent er enig i påstanden, 45 prosent uenig (i uke 14). NRK-forskerne sammenfatter slik:

"Det tegner seg nå et mønster i folks vurdering av NRK Fjernsynets dekning av Gulfkrigen. Når man spurte generelt, var de fleste seerne tilfredse med den informasjon de fikk fra nyhetssendingene. Når vi gikk litt nærmere inn på hva slags informasjon de fikk, ga publikum likevel uttrykk for at de savnet en del bakgrunnsinformasjon, især forklaringer på det som skjedde."¹⁵²

Når svarene splittes opp på alder og utdanning, kommer det fram at det særlig er de med høy utdanning og de unge som savner bakgrunnsinformasjon. Her er forskjellene ganske store, særlig i uke 4, da 43 prosent av de med utdanning på gymnasnivå eller høyere var enig i påstanden om at NRK har gjort for lite for å forklare hvorfor krigen startet - mot 25 prosent av de med lavere utdanning.

Spørsmålene NRK-forskerne har stilt er for få og for lite spesifikke til at jeg vil slutte noe bastant om sosiologiske variasjoner ut fra dette. Men det kommer altså som ventet fram til dels store ulikheter i disse holdningene til dekningen.

¹⁵²Bakke & Futsäter, op.cit., s. 12.

Tekstanalyse og resepsjon

Når sporene funnet i avisene og opplysningene fra NRK-undersøkelsene ses i sammenheng med tekstanalysen, trer visse mønstre i resepsjonen fram. Dominansen av følelsesmessige reaksjoner og beretningene om problematisk fascinasjon i avisene den første tiden ser ut til å gå sammen med tendenser i NRKs sendinger. Den første undersøkelsen viser, ganske tydelig, at seerne var mindre positive til dekningen i begynnelsen av krigen (uke 4) enn i etterkant (uke 14). Den sterkeste kritikken kom i uke 4, og den slår særlig ut på spørsmålet om NRKs informasjon om skader på sivilbefolkningen i Kuwait og Irak. Det er også relativt mange som mener NRK er for ukritisk til opplysninger fra de krigførende partene.

Selv om kritikken en kan lese ut av NRK-undersøkelsen ikke er hard, er den betydningsfull i forhold til resultatene i tekstanalysen: Det er vanskelig ikke å se kritikken i sammenheng med NRKs omlegging til uvante sendeplaner i de to første fasene, som ga mulighet til å fortelle om krigen på en "bedre" måte. Ønsket om mer bakgrunnsinformasjon kan altså henge sammen med at fortelleformene under disse sendeplanene ikke favoriserer slik informasjon.

Et annet interessant moment i forhold til oppdaterende fortelleform er svarene NRK fikk på et spørsmål som bare ble stilt i uke 4: "Har NRK for mange gjentakelser i sendingene fra krigen?". Ikke mindre enn 64 prosent svarte bekræftende på dette spørsmålet; det ser altså ut til at en klar risiko ved oppdatering, det repetitive, i seernes øyne plaget NRK-sendingene i de første fasene.

Tross kritikken var det *ikke* tegn til nedgang i seertallene; tvert imot økte de, og holdt seg på et høyt nivå krigen gjennom. Det er grunn til å tro at dette henger sammen med den positive siden av fascinasjonen, både ved bildene og de oppdaterende fortelleformene.

Også den langt hardere kritikken av NRK som ble artikulert i avisenes spalter noe senere i krigen, virker i noen grad å ha sammenheng med dekningen i de to første fasene. Når kritikerne belegger sine synspunkter med eksempler, er de gjerne hentet fra den hektiske innledningen av krigsdekningen.

Tekstanalysen avdekket at konsentrasjonen om utviklingen av krigen som narrativt prosjekt i starten etter hvert fikk konkurranse av andre fortellinger og diskurser. Dette kan ligge bak den positive utviklingen i seernes vurdering av dekningen etter krigen. Den mer

varierte dekningen formidlet antakelig et inntrykk av at flere av public service-stasjonens forpliktelser ble ivaretatt.

Det er interessant å legge merke til at kritikernes angrep på NRK for å favorisere den vestlige siden i krigen, får et slags ekko i seerundersøkelsen: I undersøkelsen i uke 14 sier 63 prosent seg enig i at NRK-dekningen har fremmet de vestlige lands synspunkter. 15 prosent er uenig. På spørsmål om NRKs rapportering har fremmet de irakiske synspunkter, svarer 21 prosent bekræftende, mens 49 prosent er uenig. Denne meget klare tendensen er ikke overraskende ut fra tekstanalysen, der det især i starten var klare tegn på at de vanlige uavhengighetsstrategiene var satt ut av spill; en husker særlig hvordan Iraks president ble framstilt.

Problem: Krigens ansikt ikke som forventet

Det fascinerende ved tv-dekningen er allerede trukket fram noen ganger i denne gjennomgangen. Dette aspektet er spesielt interessant å se nærmere på fra mitt perspektiv, fordi resepsjonen her setter på spissen en del spørsmål knyttet til genre og representasjon.

Til de tre typene fascinasjon jeg har nevnt over hører tre typer ubehag¹⁵³, som alle har med brutte forventninger til krig framstilt i nyhetsgenren å gjøre. Fascinasjonen over direktesendingen fra selve krigens sentrum skyldes helst at dette oppleves som grenseoverskridende, en nyhet i krigsrapporteringens historie¹⁵⁴. Ubehaget, som ikke nødvendigvis er så stort akkurat i dette tilfellet, skyldes følelsen av uvirkelighet som skapes av å kunne følge en krig så nært samtidig som en sitter trygt tusenvis av kilometre unna. Den overveldende nærheten kolliderer med vissheten om fysisk avstand.

Fascinasjonen knyttet til det narrative, å kunne følge utviklingen i krigen som fortelling fra minutt til minutt, har med overvinnelsen av nyhetenes narrative "problem" å gjøre. Ubehaget ved dette er nettopp

¹⁵³NRK-undersøkelsen med sine positive tall viser kanskje at fascinasjonen, tross alt, vant over ubehaget. Likevel er det interessant her å rendyrke denne konflikten for å få fram sentrale teoretiske poenger.

¹⁵⁴Nå er det korrekt blitt påpekt at dette egentlig ikke er så nytt, det samme ble gjort over radio under 2. verdenskrig (og sendingene fra Bagdad i starten var jo faktisk radio). Det nye er kanskje heller vissheten om at hele verden følger dette, samtidig.

den fremmede representasjonen, som kan minne om suspenshistoriene som er så vanlige i fiksjonsfilmen, med anslag og komplikasjoner (dramatiske vendinger).

"Videospill"-bildene - i første rekke bilder av såkalt smarte bomber som finner sine mål - fascinerer i kraft av bombenes tilsynelatende ufeilbarlige presisjon, og igjen som produsent av uvirkelighetsfølelse ved tilbudet om å "være med" raketten helt fram til målet - alt stilisert framstilt i kornete svart-hvitt. Ubehaget oppstår her også ved møtet med et gjerne kjent, men i nyhetssammenheng fremmed representasjonssystem.

Disse fascinasjons-/ubehag-kompleksene har å gjøre med styrker og svakheter ved nyhetenes privilegerte stilling, det tilnærmede monopol på å framstille virkelige forhold. Den sterke fascinasjonen skyldes etter mitt syn nettopp at andre typer narrative former og andre typer bilder for en stund fikk lov til å opptre i dette privilegerte rommet. Framstillingsformer en kjenner fra andre genre "lånte" nyhetenes autoritet og krav på sannhet. Nyhetene konnoterer sannhet, dermed fikk vi altså sann spenning, sann krig-som-lek.

Ubehaget dukker opp fordi avstanden mellom nyhetenes vante framstillingsform og dette nye blir for stor. Spesielt fordi det er spesielle forventninger til hvordan nettopp dekningen av en *krig* bør være. Brutalt sagt venter en seg bilder med blodstenk. Bruddet med disse forventningene kan i det mest ekstreme tilfelle føre til at seeren anser faktakontrakten som brutt. I så fall er krisen i representasjonssystemet et faktum. Kritikken arter seg som en anklage: Hvorfor får vi ikke se "krigens ansikt"?¹⁵⁵

I et slikt resepsjonsklima slår muligens bildene av de forkullede ansiktene og kroppene som bæres ut av tilfluktsrommet i Amiriya desto sterkere. Sant nok er dette grusomme bilder, men skal en være kynisk realist neppe verre enn en må forvente i en krig. Likevel vekker bildene avskyreaksjoner og umiddelbare krav om at bombingene må

¹⁵⁵Et apropos fra NRK-undersøkelsen: Stilt overfor påstanden "NRK Fjernsynet har hatt for mange bilder fra selve krigshandlingene", erklarte bare 22 prosent seg enig. 64 prosent var uenig. Det var altså et klart ønske om å se mer av det som faktisk skjedde på slagmarken.

stoppes¹⁵⁶. Det var som alle bange anelser bak den tidlige fascinasjonen ble bekreftet.

Det teoretisk aller mest interessante ved disse svingningene mellom fascinasjon, ubehag, kritikk, sjokk og avsky er det de forteller om representasjon og genre som et *sosialt* felt. Fjernsynsnyhetene inngår som en del i et *flow* av forskjellige genre (tv-kvelden eller -døgnet som helhet), men er markert ut som "fakta" ved bruk av bestemte representasjonsformer. Når så representasjonsformer en kjenner fra fiksjonsgenrene dukker opp inne i dette fakta-feltet, blir reaksjonene helt annerledes enn om de samme formene ble presentert noen minutter senere i flow' *etutenfor* det markerte fakta-feltet.

Eksemplet viser hvordan genrene regulerer vesentlige aspekter ved bevegelsen mellom tekst og kontekst; altså ved resepsjon i alminnelighet. Når representasjonsformer fra ulike genre blandes på uvant måte, kalles oppmerksomheten mot egenskaper ved teksten selv (mot språkets poetiske funksjon, med Roman Jakobsons begrep¹⁵⁷). Det er ofte ved slike blandinger av genre-elementer at innovasjon skjer i fiksjonsgenrene; publikum kan oppleve det som både forvirrende og stimulerende. Når elementer fra fiksjonsgenrene blandes inn i faktagenrene kan altså virkningen bli mer eksplosiv.

5.4. Kritikk av mediekritikken

Interessen for mediedekningen av Golfkrigen forsvant ikke helt med våpenhvilen. Så veldig omfattende kan en riktignok ikke påstå at litteraturen om mediedekningen i Norge er, i hvert fall ikke sammenliknet med flommen av materiale internasjonalt¹⁵⁸. Resten av dette kapitlet vil jeg bruke til en kritisk gjennomgang av noen av de norske bidragene. Her har jeg plukket ut noen av de mest markante, som også har sider ved seg som er relevante å kommentere ut fra denne oppgavens perspektiv. Det ligger dermed en noe annen interesse

¹⁵⁶F.eks. på lederplass i Dagbladet 14/2 (tittel: Stopp bombingene).

¹⁵⁷Jakobson 1988.

¹⁵⁸Se Cordelian 1992 for en god gjennomgang av det som var kommet til da.

bak denne siste delen av kapitlet: Mens 5.1.-5.3 dreier seg om å lete fram spor av det norske samfunnets resepsjon av Golfkrig-dekningen, helst så helhetlig som mulig, går jeg her selv inn med synspunkter på konkrete medieanalytiske bidrag til den offentlige diskusjonen om Golfkrig-dekningen.

Sensur og genrekonvensjoner

Bortsett fra ved et par anledninger kan jeg ikke se (i Dagbladet, Aftenposten og Bergens Tidende) at Dagsrevy-redaksjonen i særlig grad tok til motmæle mot kritikken som ble reist mot dekningen så lenge Golfkrigen pågikk. Noen måneder etter våpenhvileens inntreden kom imidlertid utenriksredaktør Jahn Otto Johansen med en bok der han i en slags notatform går gjennom erfaringer gjort både i NRK spesielt og i den internasjonale nyhetsverden generelt i løpet av Golfkrigen. Johansen tar på NRKs vegne selvkritikk på en del forhold ved dekningen, og vekselvis forsvaret han seg og går til motangrep på andre punkter.

Ett forhold der Johansen mener NRK har gjort en god nok jobb, gjelder advarsler til seerne om at opplysningene fra Golfen var underlagt sensur. NRK gjorde fra første dag oppmerksom på at det hersket sensur på alle hold, skriver Johansen¹⁵⁹. Min analyse og øvrige gjennomgang av Golfkrig-sendingene viser ganske riktig at det *ble* gitt slike advarsler en del ganger (uten at det virker som det ble gjort spesielt systematisk), og i tillegg ble det produsert et par innslag/reportasjer der sensurproblemet ble omtalt som en egen sak.

Ut fra denne oppgavens perspektiv er det imidlertid mulig å drøfte sensurspørsmålet på en annen måte enn det både kritikerne og NRK-redaktøren gjør. Mitt synspunkt er at det er tvilsomt om sensur-advarsler har den ønskede effekt når redaksjonens bevissthet om sensuren ikke får prege selve teksten, nyhetssendingen, som produseres. Advarslene ble typisk gitt muntlig, på et eller annet punkt inne i en sending (vanligvis ikke i starten), og ble formulert omtrent slik: "Vi må minne om at opplysningene fra Golf-området er underlagt streng militær sensur, og vi ber derfor seerne ta det vi får vite med en klype salt".

¹⁵⁹J.O. Johansen 1991, s. 50.

En nyhetsredaksjons problem med sensur er at en ikke lenger kan hevde at fakta, som legitimerer nyhetshistoriene, er korrekte. Nyhetene som sosial institusjon er avhengig av at det som framstilles oppfattes som bygd på sanne opplysninger. Nyhetsgenrens konvensjoner bygger derfor opp tekstens autoritet og troverdighet, og bidrar slik til den stadige fornyelsen av faktakontrakten.

Logisk og ideelt sett burde en forvente at når faktas sannhet må trekkes i tvil, må også de tekstlige konvensjonene endres, slik at et element av usikkerhet introduseres i selve teksten¹⁶⁰. Det er mulig å tenke seg mange måter dette kunne gjøres på - ett eksempel kan være å problematisere hva bildene viser og forholdet mellom bilde og tale, noe som ellers er sjelden kost i nyhetene¹⁶¹.

Isteden brukes standardkonvensjonene, som konnoterer sannhet, stort sett akkurat som før - men nå til å fortelle historier basert på usikre opplysninger. Johansens advarsler om sensur motsies dermed av selve måten nyhetssendingen for øvrig er konstruert på, og det framstår som høyst tvilsomt om advarselen oppnår sin ønskede hensikt. Antakeligvis gjorde de uvante representasjonsmåtene som dukket opp i Golfkrig-sendingene atskillig mer for å skape skepsis til sannhetsgehalten i dekningen enn de velmente advarslene.

Spørsmålet om sensur er også på en annen måte knyttet til nyhetenes legitimering: Implisitt i rådet om å ta akkurat disse opplysningene med en klype salt ligger naturligvis en forutsetning om at man *vanligvis* ikke trenger denne klypen som tilsetning. I normale tider er altså, i nyhetenes selvforståelse, det å fortelle sannheten intet problem.

Da "alle" tok feil

Johansen øver generell selvkritikk på dekningen de første døgnene, som han mener ga det feilaktige inntrykk at det ville bli en meget

¹⁶⁰Interessant nok *finnes* det noen få eksempler på slik problematisering i NRK-dekningen. Se bildeanalyse under punkt 4.2.

¹⁶¹En annen måte kunne vært rett og slett ikke å melde om ting man ikke var sikre på ut fra vanlige kildekritiske vurderinger. Svart skjerm ville da blitt resultatet under store deler av krigen, noe som i en mediesituasjon med en rekke alternative tv-stasjoner neppe ville være en enkel strategi å følge.

kortvarig krig. Et delvis forsvar for NRK mener Johansen det er at nesten alle internasjonale nyhetsmedier ga dette inntrykket. Men dette er ikke nok, i framtiden må NRK passe seg for å være med på å gi slike førsteinntrykk, framholder han.

Hvordan kunne det skje, at "alle" tok så feil? Johansen svarer: "... nesten alle internasjonale nyhetsmedia ble grepet av den psykose som ble skapt av den massive bombingene og det faktum at irakerne ikke lot til å bite fra seg og at det var stille omkring Saddam Hussein"¹⁶².

Det burde være unødvendig å si at "psykosen", hvis det var det det var, ble skapt av mediene selv og ikke av bombingene. NRK valgte ut fra materialet som var til rådighet gjennom EVN, CNN, nyhetsbyråene og eventuelle andre kilder å legge om til en oppdaterende sendeplan, og slik så langt det lot seg gjøre følge den dagsorden som ble satt av i første rekke CNN. Det narrative "drive" som deknningen av begivenhetene de første døgnene kunne få, ble ansett å ha så stor verdi, nyhetsmessig, at NRK la seg på den samme linjen. Slik bidro NRK til den lokale, norske varianten av "psykosen" de første døgnene.

Et annet sted i boken viser Johansen at han i og for seg er klar over disse mekanismene, når han påpeker hvordan live-reportasjer og oppdatering gjør at begivenhetene underlegges et mikroperspektiv¹⁶³.

Johansen skriver at NRK har plikt til å foreta en selvstendig vurdering, skulle tilsvarende situasjoner oppstå. Kunnskapen om hvordan Golfkrig-"psykosen" ble skapt gjør det imidlertid klart at denne vurderingen ville bli vanskelig. Kommersielle tv-stasjoner NRK oppfatter som konkurrenter på nyhetssiden ville, i den grad de har ressurser til det, temmelig sikkert velge "psykosen", det vil si formidle en "god" fortelling ved oppdatering eller live-reportasjer. Gitt den magneten en slik fortelling har vist seg å være på seerne, ville da NRK være villig til å dempe det hele ned, gjerne med en oppsummerende sendeplan, med retrospektive reportasjer og kommentarer som vektlegger andre aspekter?¹⁶⁴

¹⁶²J.O. Johansen, op.cit., s. 39.

¹⁶³Ibid., s. 33f.

¹⁶⁴Et apropos: En episode der amerikanske fly angrep mål i Irak i januar 1993 ble av NRK dekket med ekstrasendinger (se for øvrig kapittel 7).

Nyheter, narrativitet, manipulasjon

Johansen er inne på en beslektet problematikk når han skriver at mediene på grunn av tidspress og stadig "behov" for å komme med noe nytt, kommer "i skade for" å bringe desinformasjon fra partene i krigen¹⁶⁵. Dette har med koblingene mellom nyhetssystemet, narrativitet og generalenes sensur og *news management* å gjøre.

Som Johansen også er inne på, var det ikke tilfeldigheter som styrte de militæres strategi overfor mediene. Først sørget sensuren for at få fjernsynsbilder og annen informasjon om krigshandlingene var til rådighet, deretter stilte de militære til disposisjon materiale, blant annet bilder av "smarte bomber", som kunne fylle sendetiden.

Selv når man er i tvil om de kan verifiseres eller ellers forsvares, kan man bestemme seg for å bringe meldinger og bilder, bekrefter Johansen. Når et hendelsesforløp synes å kunne formidles som en "god" fortelling, og det samlede internasjonale nyhetsapparatet hefter seg på, som tilfellet i perioder var under Golfkrigen, blir presset sterkt om å bringe slike meldinger når de ser ut til å inneholde en transformasjon av tilstanden konflikten er i på et gitt tidspunkt.

Militære (eller regjeringer, organisasjoner) som har tilstrekkelige ressurser og kunnskaper om mediene, kan dermed, når anledningen byr seg, legge opp en strategi som mediene "må" hefte seg på. Sammenvevingen av økonomiske realiteter, nyheter som profesjonell ideologi og teknologisk utvikling er noen av faktorene som ligger bak dette.

Den fremste svakheten ved Johansens bok er (som også Stig Hjarvard skriver i en anmeldelse¹⁶⁶) at den interessante og viktige (selv-)kritikken han kommer med ikke settes inn i en mer helhetlig forståelse av de internasjonale nyhetsmedienes virkemåte. Dermed kommer ikke de sterke begrensninger og føringer som ligger i dette systemet godt nok fram, og det blir vanskelig å forstå hvorfor utenriksredaktør Johansen med sin kunnskap og erfaring ikke sørget for at NRKs dekning hadde nettopp de nyansene han etterlyser, og unngikk nettopp de fellene han beskriver og kritiserer i boken.

¹⁶⁵J.O. Johansen, op.cit., s. 24.

¹⁶⁶Hjarvard 1992b.

Kritikk og utopi

Thomas Mathiesen er en av dem som ytret seg kritisk mot NRKs dekning allerede mens krigen pågikk, og han har fulgt opp senere, blant annet som medredaktør av en antologi som gjennomgående er sterkt kritisk til mediedekningen av krigen, i Norge og internasjonalt¹⁶⁷. I denne sammenheng er hans medieanalytiske bidrag interessant av to grunner: Fordi han i motsetning til Johansen bygger på en klart definert helhetsforståelse av mediene, og fordi han har synspunkter som er direkte relevante for denne oppgavens perspektiv.

I en artikkel¹⁶⁸ lanserer Mathiesen begrepet regi som betegnelse på de grepene Dagsrevy-redaksjonen benytter når de former et materiale til en nyhetssending - det vil si til en helhet av bilde, tale og grafikk. Regi er ikke noe særskilt for tv-nyhetene, det er noe som brukes i all kommunikasjon, skriver Mathiesen. Det er ikke vanskelig å være enig i dette. Uttrykt med noe andre ord: All kommunikasjon forutsetter at sender og mottaker velger ut visse tegn framfor andre fra et tegnsystem; slik regisserer de.

Mathiesens regi-begrep dekker både Dagsrevy-redaksjonens utvalg av bilder, måten de kommenteres og tekstene slik de til slutt framstår på folks tv-skjermer. I seks punkter lister han opp det han mener er de viktigste trekkene ved denne regien. Ett av punktene gjelder dramaturgi, som synes å være omtrent det samme som det jeg har kalt narrativitet i denne oppgaven. Mediene framstilte ifølge Mathiesen krigen som et enkelt drama i tre akter, fra invasjonen i Kuwait via luftkrigens igangsettelse til bakkekrigen/Iraks nederlag.

Som et første sveipende og ordnende grep er dette riktig nok. Medienes oppmerksomhet ble for alvor vakt ved Iraks invasjon, luftkrigens igangsettelse var et lenge varslet omslag, og med våpenhvilen svant medieinteressen ganske fort hen. Men som den detaljerte analysen av NRK-sendingene har vist her, er det mange nyanser som går tapt i en slik framstilling. Til tider har dekningen en tendens som er omtrent så enkel som Mathiesen skriver, men i store perioder er det langt mer komplekst.

Kritikken av medienes forenkling og ensidige konsentrasjon om dramaet, henger sammen med et annet poeng hos Mathiesen: At

¹⁶⁷Antologien: Mathiesen & Johnsen 1991.

¹⁶⁸Mathiesen 1991.

nyhetene i vår tid mer enn før er "kjappe, dramatiske og underholdende". Dette defineres ikke nærmere, men har i hvert fall som konsekvens at historiske tendenser og sammenhenger nedprioriteres. Et annet sted kaller Mathiesen dette for nyhetenes "punktbelysning"¹⁶⁹. Mathiesen ønsker reform av nyhetene; han vil erstatte "punktbelysningen" med nyheter som er bakgrunns- og historisk orienterte, kort sagt vil han fjerne kjappheten, dramatikken og underholdningen.

Det problematiske ved dette i medieteoratisk sammenheng, er at reformønsket faktisk ikke kobles med Mathiesens egen forklaringsmodell for hvorfor nyhetene får dette kjappe preget. Denne modellen betoner veldig sterkt at det er institusjonelle føringer - vestlig kontroll over global informasjonsflyt i stort, nyhetsbyråene som dominerer utvalget av nyheter, eierkonsentrasjon og markedsforhold, politiske aktørers påvirkning - som ligger bak og styrer utviklingen av nyhetsmediene¹⁷⁰.

Gitt dette, hadde det vel vært mest naturlig å innse at de institusjonelle forholdene skulle endres først, framfor å vente at nyhetsmediene med ett slag skal fungere som om de var en reelt fungerende, klassisk borgerlig offentlighets forum. Det er faktisk en slik utopi som ligger under mye av Mathiesens kritikk:

"For det første var fjernsynssendingene under Golfkrigen - med noen få unntak - helt usedvanlig *kontekstløse*.

Vi fikk vite omtrent ingenting om irakisk og arabisk historie, kultur, dagligliv, klassestruktur. Det er nærmest ufattelig at det ikke i løpet av krigen ble laget en lang serie slike programmer. Dette ville ha vært kunnskap som kunne ha satt oss i stand til å forstå den andre sidens motiver bedre, og til å forstå krigens virkninger for dem."¹⁷¹

Det er ikke vanskelig å være enig med Mathiesen i at tendensen i Golfkrig-dekningen var at den manglet kontekst, at den forenklet, og

¹⁶⁹Mathiesen & Johnsen, op.cit., s. 22.

¹⁷⁰Ibid., s. 17ff.

¹⁷¹Mathiesen, op.cit., s. 137 (forfatters uth.).

at den favoriserte det vestlige perspektivet. Men det blir et for stort gap mellom hvordan Mathiesen vil ha nyhetene og hvordan nyhetsgenren i dag reelt sett fungerer. Skal en kreve øyeblikkelig reform styrt av redaksjonen selv, hadde det vært mer relevant og realistisk å innse at "punktbelysning" neppe kan avskaffes, men i hvert fall bør *følges* av "strukturebelysning".

Gass og propaganda

I likhet med Mathiesen har Sigurd Allern, i en artikkel om NRK og Golfkrigen¹⁷², hentet mye av sin helhetsforståelse av nyhetsmediene fra Chomsky & Hermans "propagandamodell", der mediene ses som strukturelt påvirket og styrt av en rekke interesser, økonomisk, organisatorisk og ideologisk. Disse hegemoniske interesser setter seg igjennom helt ned til den enkelte artikkel eller nyhetsinnslag, og mediene bidrar til å opprettholde den eksisterende maktstrukturen.

I forhold til perspektivet i denne oppgaven mangler propagandamodellen blant annet en del på den tekstanalytiske siden, noe som også er tydelig i Allerns NRK-analyse.

Allern kritiserer flere steder deknningen av de irakiske rakettene mot Israel for å være overdrevet både rent tidsmessig - det var snakk om noen få raketter, i forhold til det massive bombardementet Irak og Kuwait ble utsatt for på samme tidspunkt - og i sin fokusering på muligheten for at rakettene hadde gass om bord. Til sammen bidro dette til å skape sympati for Israel og antipati mot Irak.

Det første leddet i denne kritikken kan etter mitt syn bedre forklares når man tar begivenhetenes potensial for narrativ framstilling i betraktning. Rakettene mot Israel var velkomne vendinger i den etter hvert monotone fortellingen om FN-koalisjonens bombing, som bare fortsatte og fortsatte. Frykten for at Israel skulle bli dratt inn, og at det dermed kunne bli en enda mer alvorlig krig, gjorde bare vendingen enda mer narrativt eksplosiv. Nyhetsmediene, så tett som de fulgte begivenhetene, kunne ikke unnlate å konsentrere seg om disse rakettene. Det var heller ikke mange bilder eller opplysninger å få ut om konsekvensene av bombingene i Irak.

¹⁷²Allern 1992.

Interessant nok framstiller Douglas Kellner¹⁷³, som ligger temmelig nært Allerns posisjon teoretisk og antakelig politisk, Israel-vendingen helt annerledes. For ham er dette perioden i krigen da de amerikanske militære virkelig mistet kontrollen både over krigens utvikling og mediernes dekning. Suksesshistorien fra det første døgnet snudde plutselig til dyp uvisshet.

Allern skriver at NRKs konsentrasjon om Israel var "et politisk-redaksjonelt valg"¹⁷⁴. Selvsagt var det et redaksjonelt valg, men jeg tror det mer var styrt av at en valgte å legge seg på en oppdaterende sendeplan og av de internasjonale mediernes dagsorden enn av konkrete politiske overlegninger. De samme forhold kan også forklare hvorfor Israel-vinklingen etter hvert ble mindre viktig (i tillegg ble flere bilder fra konsekvensene av FN-koalisjonens krigføring tilgjengelig, dessuten virket det jo etter hvert som tiden gikk mindre og mindre sannsynlig at raketene kunne føre gass).

Når det gjelder å forklare Dagsrevy-redaksjonens valg mener jeg altså det er en del å hente på å trekke inn genremessige vurderinger. Jeg er imidlertid enig med Allern i at det er temmelig påfallende hvor sterk fokuseringen på gassmasker og gassfaren var, og at man kunne spart seg analogiene til Den 2. verdenskrigs gasskamre.

Møtested: Objektivitet og balanse

Uformulert, men som et underliggende premiss både for Mathiesens og Allerns bidrag, ligger en forestilling om at en form for objektivitet og/eller balanse er et oppnåelig og ønskelig ideal for nyhetsformidlingen. Mathiesen snakker om "medievridding", Allern kritiserer NRK for å overrepresentere elitære og pro-vestlige kilder.

En forestilling om medievridding innebærer at noe i utgangspunktet var "u-vridd", det vil si at det er mulig for mediene å gi en korrekt beskrivelse av et fenomen, en beskrivelse som stemmer helt overens med hvordan "virkeligheten" er. Et slikt syn må avvises ut fra denne oppgavens perspektiv, fordi all bruk av tegnsystemer innebærer en navngivning, en tegnsetting som aldri kan ha denne direkte tilgangen til det den refererer til. Når Mathiesen selv ett sted slår fast at en

¹⁷³Kellner 1992, s. 145ff.

¹⁷⁴Allern, op.cit., s. 158.

kommunikasjon uten "regi" ikke finnes¹⁷⁵, burde denne erkjennelsen ført til at forestillingen om "vridning" ble luket vekk.

Allerns kildeundersøkelse ser jeg som et forsøk på å fremme kritikk av Dagsrevyen på dens egne premisser. Balanse er, ikke minst for NRK som public service-stasjon, viktig som legitimeringsgrunnlag. Når Allern angriper på dette punktet, bidrar han imidlertid dypere sett til en opprettholdelse av objektivitets- og balanseidealet - ved insisteringen på at det er oppnåelig. Dermed stenger han for en supplerende forståelse av hva det er som *gjør* at kildeutvalget blir som det blir. En henvisning til at elitekildene overrepresenteres fordi det bidrar til hegemoniets opprettholdelse, blir en veldig generell påstand.

Selv om Mathiesen og Allern opererer ut fra en eksplisitt, helhetlig forståelse av mediene, og derfra retter hard kritikk mot deknningen Johansen var ansvarlig for, har de altså noe felles med sin motstander også: Analysene kunne blitt styrket hvis man hadde gått grundigere inn i tekstenes oppbygning og nyhetenes karakter av genre.

¹⁷⁵Mathiesen, op.cit., s. 136.

Kapittel 6: Global(e) historie(r)

"...den fremherskende tid med mediernes frigjørelse og fremkomsten av selskaper som CNN [er] blevet den *reelle* tid. En praktisk tid, der ikke tillader nogen rekyl, nogen kritisk distance; et tidsrum, som ikke længere skelner mellem "før" og "efter"..."¹⁷⁶

6.1. Tv-nyheter, arena, historie

Produksjons-, tekst- og resepsjonsanalyse gir bidrag til forståelsen av det en noe uforpliktende kan kalle tv-nyhetenes rolle i samfunnet. Men hvordan kan denne rollen forstås mer systematisk? En slik forståelse må bygge på en helhetlig samfunnsteori, men som Martin Eide er inne på i en bok om nyhetsjournalistikk, har det ikke vært så mye av denne type teoretisering i medieforskningen de senere årene¹⁷⁷. Så isteden for å lete etter en slik forståelse i aktuelle medievitenskapelige bidrag, prøver jeg ut en noe annen strategi i den første delen av dette kapitlet: Jeg begynner i én ende, så å si, med å vurdere to beslektede, men likevel ulike forståelser av tv-nyhetenes *politiske* rolle i samfunnet, hentet fra andre fagtradisjoner: Den *borgerlige offentlighetsmodellen* drøftes opp mot et begrep om nyhetsmediene som *arena*, på nasjonalt og globalt nivå. Eksempler hentes fra NRKs Golfkrig-dekning, og drøftingen vil dermed være spesielt vinklet mot tv-nyhetenes betydning i større internasjonale konflikter.

I skrivende stund er det snart tre år siden hendelsene som danner utgangspunktet for denne oppgaven fant sted. Det vi omtaler som

¹⁷⁶Virilio 1990.

¹⁷⁷Eide 1992, s. 14 (ett unntak kunne være den britiske Cultural Studies - tradisjonen, men den har vel løst seg noe opp som en helhetlig teori siden glansdagene på 1970- og det tidlige 80-tallet).

"Golfkrigen" er blitt historie. Hvordan er relasjonene mellom tv-nyheter og historiebevissthet? Analysen her har vist at fjernsynets nyheter problematiserer og dramatiserer samtiden på bestemte måter som har gjennomslagskraft overfor et stort publikum. Jeg vil anta at de dermed også står sentralt i formingen av samfunnets historiske bevissthet. I bredeste forstand er historisk erkjennelse, ifølge Ottar Dahl, "en allmenn fortidsbevissthet, knyttet til individuell eller kollektiv erindring, som formes i en kontinuerlig og spontan prosess ettersom aktuelle opplevelser "blir historie""¹⁷⁸. Tv-nyhetene bidrar altså til at noen aktuelle opplevelser blir historie, andre ikke. Spørsmålet som skal drøftes i den andre delen av dette kapitlet, er på hvilke måter tv-nyhetenes historieskrivende funksjon er knyttet til fortellemåte og sendeplan, og dermed, hvilke konsekvenser en internasjonal utvikling henimot oppdatering og live-sendinger kan ha. Fokus vil igjen være på de større internasjonale hendelser og historier.

6.2. Offentlighet/arena

Flere teoretikere har notert at den forståelsen nyhetsprogrammer som Dagsrevyen gir av samfunnet gjennom sine sendinger, har mange og vesentlige trekk felles med den normative borgerlige offentlighetsmodellen¹⁷⁹. Dagsrevyen og liknende nyhetsprogrammer har i denne forståelsen av samfunnet en sentral plass (sammen med de andre nyhetsmediene), som selve de fora der viktige spørsmål som vedrører politisk styring av samfunnet og den allmenne kulturelle utvikling blir debattert. Medienes rolle i denne forståelsen er altså å formidle de kjensgjerninger og synspunkter om samfunnet og staten som borgerne trenger til sin diskusjon. Mediene selv knytter fremdeles i dag sin legitimitet og prestisje eksplisitt til rollen som demokratiets forum - det "rom" der meninger brytes og borgeren får en sjanse til å holde seg orientert. I NRKs programregler slås dette fast:

¹⁷⁸Dahl 1986, s. 7.

¹⁷⁹F.eks. Bruhn Jensen 1986, s. 31.

"NRKs oppgave er å formidle informasjon og kultur til hele Norges befolkning. (...) Nyhetstjenestens formål er å drive journalistisk formidling av vesentlige nyheter, informere om faktiske hendinger og gjennom analyser, kommentarer og annet bakgrunnsstoff sette enkeltbegivenheter inn i en sammenheng."¹⁸⁰

Det er ikke anledning til å gå inn i en lengre drøfting av offentlighetsmodellens idéhistoriske røtter og utvikling her. Jeg vil nøye meg med en enkel skisse: Grunntrekket i offentlighetsmodellen, slik den er blitt beskrevet som idealtipe av Jürgen Habermas¹⁸¹, er et skille mellom staten og det sivile samfunn, og en inndeling av dette samfunnet i offentlige og private sfærer, hvis grenser ikke skal overskrides. Offentligheten er delt i en politisk og en kulturell sfære, den private sfæren i en intimsfære og en sosialsfære. I den politiske offentligheten er det borgerne som møtes til åpen debatt, frikoblet sine økonomiske interesser i sosialsfæren, som er området for økonomi og varesamkvem, og samfunnsmessig arbeid. Beslutningene borgerne kommer fram til gjennom en rasjonell debatt, settes ut i livet av statsapparatet. I den kulturelle offentligheten er det menneskets væren som drøftes på et allment grunnlag. Intimsfæren er familiens doméne, og stedet for dyrkingen av humaniteten, løst fra samfunnsmessig tvang.

Habermas framstiller den borgerlige offentlighets utvikling fra 1700-tallet og fram til rundt 1960 som en forfallshistorie, der offentligheten går fra å være en idé som i noen grad var satt ut i praksis (men også fra første stund ideologi, borgerskapets selvforståelse), til å bli *ren* ideologi og kun et bidrag til opprettholdelsen av politiske og økonomiske hegemonier i de vestlige etterkrigssamfunnene. Forfallet er knyttet til langsiktige politisk-økonomiske transformasjoner. Offentlighetsmodellen forutsetter en liberal stat av nattvektertypen, der økonomien skal fungere med minimal statlig inngripen. Allerede her hadde riktignok modellen innebygd sitt eget forfall; resultatet er i hvert fall blitt at velferdsstatens gjennomtrenging av det sivile samfunns sfærer, og de

¹⁸⁰NRKs programregler, revidert utgave 1990.

¹⁸¹Habermas 1971.

sivile organisasjonenes aktive samarbeid med statsapparatet, har erodert skillet mellom stat og samfunn. Premisser leveres, debatter føres på andre arenaer enn i mediene. Beslutninger tas på grunnlag av andre prosedyrer enn det frie offentlige resonnement. De formelt sett frie borgerne lar organisasjoner framføre argumenter og levere premisser for seg, dermed blir debatten sementert fordi standpunktene til disse borgernes representanter er kjent på forhånd.

Sett som organisasjoner har heller ikke nyhetsmediene den uavhengigheten de burde hatt for å være rene formidlere mellom samfunnets sfærer. Gjennom offentlighetens historie har de fleste nyhetsmedier vært privatfinansierte selskaper (public service-kringkastingen er et iøynefallende unntak), og derved vært trukket inn i en økonomisk logikk som nødvendigvis vil influere på valget av emner nyhetsmediene tar opp til debatt eller forteller om. Det har foregått en kvalitativ endring fra det tidlige 1800-tallets svært lite kommersielle presse til dagens situasjon¹⁸², der en kan si at medieselskapene opererer innenfor en egen økonomisk sektor, kulturindustrien, en sektor med stor og stigende betydning rent økonomisk.

Framveksten av de vestlige representative demokratier basert på en "sosial markedsøkonomi", har altså sabotert den borgerlige ideal-offentligheten; omfunksjonert nyhetsmediene til en viktig økonomisk sektor, produsenter av virkelighet solgt som vare. Skal en følge Habermas, er offentlighetsidéen altså redusert til staffasje på et politisk-økonomisk system som fungerer etter andre logikker, instrumentelle og ikke kommunikative.

Det er åpenbart riktig at *dagens* nyhetsmediers politiske betydning langt fra dekkes av den borgerlige offentlighetsmodellen. Jeg er likevel ikke så sikker på om det er riktig å kalle for eksempel NRKs bruk av offentlighets-relaterte mål i programreglene for ren ideologi. Det rent intuitive inntrykket en får av å følge nyhetsmediene er jo at det er ganske mye politisk debatt som foregår der, og det snakkes stadig om at den har "høy temperatur" osv. En betydning utover den rene staffasje må da dette ha?

¹⁸²På det tidlige 1800-tallet var det få forsøk på å gjøre pressedriften lønnsom, men fra 1830-tallet kan en bivåne en stadig sterkere kommersialisering av pressen, bemerker Habermas (ibid., s. 171).

Arenabegrepet

Statsvitenskapen, som ser seg selv som vitenskapen om politikk, burde ha et bud på nyhetsmedienes politiske betydning. Innenfor én statsvitenskapelig begrepsramme er nyhetsmediene en av flere kanaler, eller *arenaer*, som er begrepet som vil bli brukt her, for politisk innflytelse - ved siden av innflytelse gjennom den numeriske kanal (lokal- og riksvvalg), den korporative kanal (interesseorganisasjoner, statsapparatet) og direkte aksjons-kanalen. Ole Berg skriver i et essay at mediene både formidler politisk påvirkning "oppover" fra borgerne mot staten, og "nedover", den motsatte vei¹⁸³. Innflytelse må da forstås som at synspunkter og handlinger som mediene formidler får konkret politisk betydning, i form av påvirkning av beslutningsprosesser eller dannelse av opinion til støtte for saker og partier. Berg åpner for at mediene både formidler andre aktørers synspunkter (borgere direkte og indirekte via representanter i numerisk og korporativ kanal) og at aktører innenfor mediene opptrer selvstendig.

Dette er altså ment som en deskriptiv modell som skulle være fri for det noe foreldede normative tankegods som ligger i offentlighetsmodellen, og som mediene til dels legitimerer seg med. Men det er også en måte å "redde" idéen om mediene som et forum på, som jeg vil forsøke å vise.

Det er vanskelig å se at arenamodellen er tilfredsstillende så lenge man ved hjelp av den bare kan anta noe om disse politiske påvirkningsprosessene, og ikke går inn og ser hvordan medienes *representasjonsmåter* kobles til beslutningsprosesser. Et forsøk i denne retning er Martin Eide & Gudmund Hernes' arbeid, som viser hvordan aktører i samfunnet og mediene selv *utløser* bruk av institusjonell makt (framskynder beslutninger) gjennom medienes fortellinger om og beskrivelser av bestemte saksforhold¹⁸⁴. Sakene legges gjerne fram som historier (mediedramaer er forfatterens term) med begynnelse, midt og slutt, og rollene fylles av samfunnets virkelige aktører, enkeltmennesker og mennesker i maktposisjoner. En kan si at mediene på denne måten dramatiserer det politiske felt - gitt fortellingens form framstår én avslutning (eller det at noe avsluttes i det hele tatt) på historien som mer relevant enn en annen. Det er altså

¹⁸³Berg 1978.

¹⁸⁴Eide & Hernes 1987.

stadig slik at politisk strid utkjempes i mediene, med "vinnere" og "tapere", for å følge sjargongen slike saker gjerne presenteres gjennom.

Eide & Hernes' tilnærming kan ses som en begynnelse på en spesifisering av nyhetsmedienes betydning som arena. En ser altså hvordan tekstteori kan bidra til en forbedret forståelse av hvilken betydning det kan ha at nyhetsmediene framstiller saker på sine bestemte måter.

Medienes gjennomslagskraft overfor store publikumsmasser gjør at denne arenaen regnes med både av den politisk-økonomiske eliten og alle andre som har politisk innflytelse som mål. Jeg vil velge å formulere denne bevisstheten om mediearenaen slik: Sosiale aktører vil se arenaen som et mulighetsfelt for handling, en arena der det kan være risikabelt å opptre, men som også kan gi gevinster.

En hovedgrunn til at det er en slagside mot eliter som kilder i nyhetene er utviklingen mot et samfunn der representasjon på ulike nivåer er sentralt: Borgerne lar sine interesser bli representert gjennom partier og organisasjoner av ulikt slag. I en slik samfunnsstruktur blir det også rasjonelt for mediene å henvende seg til knutepunktene i strukturen, der lederne er lokalisert¹⁸⁵. Johan P. Olsen & Harald Sætrens undersøkelse av hvem som opptrer i nyhetsmediene viser da også at det i stor grad er institusjonselitene som framfører synspunkter. Og elitene bruker mediene i større grad enn mediene oppsøker elitene¹⁸⁶.

Globale arenaer

Hittil har jeg beskrevet nasjonalstatlige forhold. Og offentlighetsidéen har fra begynnelsen vært tett knyttet til nasjonalstaten, nettopp på grunn av medienes tiltenkte rolle som selve demokratiets forum. Utenriksnyheter har likevel spilt en sentral rolle, for nasjonalstatene har jo hele tiden hatt interesser utenlands, og da må en også ha informasjon om disse interessene. Etter hvert har utviklingen av transnasjonale mediekonserner og samarbeid mellom de nasjonale public service-stasjoner langt på vei skapt en verdensarena, som det er

¹⁸⁵Jfr. Larsen 1993, s. 114.

¹⁸⁶Olsen & Sætren 1980.

grunn til å tro fungerer etter noen av de samme prinsippene som de nasjonale arenaene.

Arenabegrepet kan nå drøftes i forhold til denne oppgavens perspektiv. Jeg vil legge spesiell vekt på utviklingen mot oppdatering og live-sendinger fra dramatiske begivenheter.

Narrativitet og mediestrategier

Nyhetsorganisasjonene har gjennom hele tv-nyhetenes historie omfavnet ny teknologi som har gjort det mulig å bringe nyhetene stadig raskere. En konvergens mellom nyhetsideologien, den teknologiske utviklingen og utviklingen av internasjonale tv-stasjoner og utvidet tverrnasjonalt samarbeid, har gjort at det de siste årene er blitt teknisk mulig å sende nyheter direkte fra de fleste steder på kloden. Når en eller flere av tv-stasjonene definerer en hendelse som nyhetsverdige, kan det nødvendige tekniske apparat ganske raskt være på plass (hvis det ikke finnes på stedet allerede), og starte en direkte sending.

Hvis hendelsene kan defineres som et uavsluttet forløp av forventet dramatisk art, er dette én svært sterk grunn til å sette i gang live-apparatet. Direktesendinger fra slike hendelser løser, som jeg har poengtert, en rekke av tv-nyhetenes narrative problemer, samtidig som de ivaretar et essensielt aspekt ved nyhetenes sosiale rolle, å bringe ny informasjon, på best mulig måte. Live-dekning av hendelser der forløpet er uavsluttet inneholder framfor alt en sterk appell til publikum om å bli værende foran skjermen, i påvente av den siste utviklingen. Ikke minst for kommersielle tv-selskaper gjør publikumsinteressen slik dekning fristende. Om en ikke har kapasitet til kontinuerlig live-dekning, er stadige oppdateringer i hyppige nyhetssendinger spredd utover døgnet et godt alternativ.

Live-dekning over tid stiller imidlertid bestemte krav, som er nært knyttet til opplevelsen av fortellinger: Det må skje en utvikling av forløpet; stillstand eller repetisjon vil snart føre til en utmatning av interessen. Og bildene bør ha kvaliteter som gjør det interessant å følge dem, også over tid. Ved live-dekning blir den verbale kommentaren på en helt annen måte enn ellers underlagt bildene. Forholdet snus, og fortelleren må kommentere direkte *på* bildenes innhold, forankre dem. Som tekstanalysen viste, er det sjelden dette ellers forekommer i tv-nyhetene.

Samlet kan en si at forløpet bør være av en viss type: Det bør gjerne være spenningsoppbygging mot en deadline, slik at tv-selskapene rekker å komme på plass med utstyr og publikums interesse er skjerpet, det bør skje et par vendinger i løpet av denne tiden, og forløpet bør avsluttes i løpet av ikke for lang tid (et par-tre dager). Bildene bør være suggestive på en eller annen måte.

En ser raskt at Golfkrigen faktisk *brøt* med et slikt idealforløp på en del punkter. Seks uker er i utgangspunktet for langt for denne typen dekning, det var lange perioder med tilsynelatende stillstand eller repetisjoner. Tv-kanaler som i starten brøt med sin vanlige sendeplan og sendte live store deler av tiden, falt snart tilbake til det normale. CNN ble stående igjen som en døgndrevet nyhetskanal. Tross fragmentering av fortellingen i perioder sto Golfkrigen likevel meget sterkt på et par punkter: Bildematerialet var uovertruffent, og det dukket stadig opp små hendelser som brøt et monotont mønster og derved skapte grunnlag for nye spekulasjoner om den videre utvikling.

Mye på spill

Uavsluttede historier om dramatiske hendelser fra virkeligheten som følges i reell tid henter sin sterke appell fra det faktum at utfallet er uvisst på en helt grunnleggende, eksistensiell måte. Fiksjonshistorier vet man heller ikke hvordan vil slutte, men man kan føle seg temmelig sikker på at slutten ikke vil endre selve Historiens gang. I virkelighetens tv-historier står mer på spill.

Dette er opphav til en særegen dynamikk. Jeg var inne på den flere steder i tekstanalysen; bombingene av tilfluktsrommet i Bagdad er ett av flere eksempler. Live-dekningen (på CNN og muligens andre kanaler, ikke NRK) av ettervirkningene av bombeangrepet, med dens spesielle bildebruk, ga dekningen en umiddelbarhet som det ikke ville fått ved en annen fortellemåte. Det er vanskelig å tenke seg at en rapport som kom i avisene dagen etter kunne skapt den samme dynamikk i situasjonen som tv-dekningen så ut til å gjøre. Den vendingen historien tar i og med dekningen av dette angrepet, krever et umiddelbart mottrekk av subjektet, her USA. Det oppstår med én gang spekulasjoner om de militære planene må legges om. Kravet om mottrekk oppstår dermed gjennom et i bunn og grunn imaginært press fra det narrative forløp selv, naturligvis påskyndet av at enhver dyktig journalist i denne situasjonen vil være på de amerikanske lederne for å

høre hva de vil gjøre stilt overfor denne nye utviklingen. Og under det hele ligger altså vissheten om at disse begivenhetene er blitt fulgt av et publikum som vil forvente at lederne gjør noe.

Det ene generelle poenget ved dette i forhold til nyhetene som arena er at aktørene i virkelighetens begivenheter får mindre *tid* på seg til å vurdere mottrekk. George Gerbner formulerer det slik:

"The crisis unfolds before our eyes, too fast for thoughtful consideration of antecedents, alternatives, or long-range consequences but just in time for conditioned reflex. The show is on, we are in it, and the deed must be done before second thoughts, counteracts, and regrets can derail the action."¹⁸⁷

Nyhetsmediene som arena får nok spesiell betydning ved live-dekning av kriger og andre dramatiske hendelser. Sosiale aktører som vil vinne fram er nødt til å opptre på denne arenaen. Her ligger det andre generelle poenget: Sosiale aktører som vil oppnå noe i bestemte konfliktsituasjoner må ha en mediestrategi, i et forsøk på å oppnå en viss kontroll over medienes historier.

Golfkrigen var et ekstremt eksempel på hvilke ytterligheter aktører kan gå til for å sikre seg denne kontrollen. Direkte knebling i form av sensur, koblet med iscenesettelse av medievennlige hendelser og frigivelse av fristende bildemateriale, var de amerikanske militæres oppskrift på en vellykket medie strategi under Golfkrigen. I tillegg kom den sentralstyrte informasjonsstrategien, der ett budskap per dag stråler ut fra alle administrasjonens tilgjengelige kanaler.

Ifølge Gerbner var Golfkrigen det første eksemplet på at makten til å skape en verdenskrise fusjonerte med makten til å lage en film om den samme krisen¹⁸⁸. Gerbner hevder med det at den amerikanske ledelsens kontroll var absolutt, noe jeg altså har visse innvendinger mot. Ingen kan være helt sikre på hva som ville skjedd hvis *irakerne* bokstavelig talt hadde holdt en åpen linje under denne krigen. Live-sendinger fra bombingene av Basra-området ville - hvis noen hadde vært villig til å holde i kameraet - antakelig gjort et avskrekkende

¹⁸⁷Gerbner 1992, s. 245.

¹⁸⁸Ibid., s. 244.

inntrykk på vestlige tv-seere, og krevd mottrekk av en eller annen type.

Under Golfkrigens ekstreme betingelser viste det seg vel at tilstrekkelig kontroll er mulig, under gitte betingelser. Men hvordan kan det gå hvis kontrollen for alvor glipper? Gerbner bruker det mislykkede kuppet i Sovjet høsten 1991 som eksempel på konsekvenser av mangelfull mediestrategi - som i dette tilfelle har å gjøre med konkret mangel på evne til å kontrollere mediene:

"The long-pent-up Soviet backlash led to the attempted coup of August 1991 or, as the plotters saw it, counter-coup, which was intended to prevent disaster. But the plotters lost control. The magic lantern was snatched from their hands. Defiant imagery swamped their timorous stance. A tidal wave of domestic and world reaction swept them from power in seventy-two hours."¹⁸⁹

Medier intervensjoner

Disse resonnementene om relasjoner mellom mediens historier, aktørens manøvreringer og antakelser om publikums reaksjoner under Golfkrigen, får fram en del generelle poenger i forhold til et videreutviklet begrep om nyhetsmediene som arena (videreutviklet fra den statsvitenskapelige grunnbetydningen).

Nyhetsmediene følger samfunnets prosesser på jakt etter begivenheter de kan definere innenfor sine interessefelt, sin genre. Dermed må de også regnes med av aktører som faller innenfor disse interessefeltene. Nyhetsmediene er en arena som ikke kan ignoreres, og samtidig altså et mulighetsfelt for handling.

Det har vært et hovedpoeng gjennom hele denne oppgaven å vise at nyhetsmediens rapporter med nødvendighet innebærer en omforming i forhold til en "rå" virkelighetsopplevelse. Mediens rådende fortelleformer er rett og slett noen bestemte blant mange måter å representere et materiale på. All representasjon innebærer endring av objektet. Til en idé om nyhetene som arena hører dermed en forestilling om at mediens inngripen i et saksforhold i seg selv endrer saksforholdet gjennom den fortolkningen som legges til grunn. Mediene *intervenerer*, både *fysisk* - når de undersøker saksforhold,

¹⁸⁹Ibid., s. 245.

snakker med mennesker, filmer dem osv., og, vel så viktig i mine øyne, *språklig* eller *diskursivt*, ved å definere et stykke virkelighet på en bestemt måte, som igjen har sosiale konsekvenser.

De store internasjonale kriser er bare veldig tydelige eksempler på hvordan intervensjonen kan arte seg. En bør ikke vente like voldsomme konsekvenser alltid, for det er ikke alltid like mye står på spill. Men det er også små, hverdagslige seire som vinnes på medienes arena, og som har betydning på sitt nivå. Derfor forsøker stadig vekk f.eks. politiske aktører, eller nærings livsaktører, å bruke mediearenaen til å sette i gang historier eller prosesser, med et rimelig håp om at utfallet blir til deres fordel¹⁹⁰.

Det framgår av denne drøftingen at jeg mener et arenabegrep som fusjoneres med en mer detaljert forståelse av medienes representasjonsmåter, kan fortelle en god del om nyhetsmedienes politiske betydning, og dermed deres samfunnsrolle. Det er imidlertid også på sin plass å notere at noen innvendinger melder seg: Når mediene intervensjoner, betyr det med et annet ord at de fungerer som *aktører*. Men da blir det problematisk å snakke om at de, samlet sett, er en arena. Kan et sett organisasjoner/bedrifter være en arena som de stiller til disposisjon for andre, samtidig som de selv som aktører intervensjoner - på den samme arenaen?

Tross slike innvendinger, som jeg innser er temmelig alvorlige, er det vanskelig å slippe helt taket i arenaidéen. En opplever det jo fremdeles slik at nyhetsmediene tar opp spørsmål av allmenn interesse (tekstene spres til et udifferensiert publikum), at politisk strid utkjemper der (debatter, partilederspøringer). Slik er det en kontinuitet mellom offentlighetsmodellen og arenaidéen: Fremdeles er det vanskelig å se helt bort fra at mediene kan ha en rolle som møteplass og demokratiets garantist.

¹⁹⁰Martin Eide er inne på de samme tankene i en artikkel om nyheter og maktpill (1993).

6.3. Verdensøyeblikket

Så langt i drøftingen av tv-nyhetenes samfunnsrolle har jeg konsentrert meg mest om produksjons- og tekstsiden: Aktørstrategier og tekstproduksjon som intervensjon. Men et arenabegrep impliserer jo et publikum; hittil er publikums tilstedeværelse bare notert i forbifarten. Kan poenger fra resepsjonsdrøftingen utdype eller problematisere bildet som er tegnet opp?

De hundretusener som benker seg foran Dagsrevyen hver kveld, er i stor grad tilskuere til sine (eller andres) representanters manøvreringer. Slik kan en si at det er relativt sett liten grad av deltakelse på nyhetsarenaen. Og det er i denne sammenheng en må se nyhetstjenesten i public service-stasjoner som NRK. I programreglene som er sitert over er det en sterk tendens i retning av *opplysning*. NRK som en *offentlig tjeneste*, skal sørge for at borgerne blir informert. Det er imidlertid liten institusjonalisert mulighet for å bruke denne informasjonen, annet enn ved politiske og andre valg hvor representantenes tillit står på spill. Slik kan nyhetene ses som en politisk ressurs som i stor grad forblir ubrukt, slik Klaus Bruhn Jensen har funnet i en studie av amerikanske forhold. Ingunn Hagen kommer til en liknende konklusjon i sin studie av Dagsrevy-resepsjon¹⁹¹. Som nevnt i resepsjonskapitlet, finner hun at seerne har blandede følelser i forhold til Dagsrevyen: Plikt og nytelse kolliderer. Ut fra drøftingen av resepsjonsforhold under Golfkrigen kan disse resultatene på en måte bekreftes og intensiveres: Sendingene fra Golfen hadde nok en sterkere fascinasjonskraft enn tv-nyhetene til vanlig, samtidig satte dette nettopp på spissen ambivalensen knyttet til nyhetene, som gjelder de normene som er investert i seer-akten: Plikten til å holde seg informert eller la seg opplyse.

Når det gjelder publikums betydning i forhold til tv-nyhetene som arena, er det imidlertid grunn til å vurdere et annet perspektiv, som kan gi drøftingen en annen aksentuering.

Teoretikere som Claus-Dieter Rath og Anders Johansen har, istedenfor å være opptatt av hvordan publikum skaper mening ut av den enkelte tekst, konsentrert seg om betydningen av nettopp det faktum at fjernsynet samler et stort publikum til ett og samme

¹⁹¹Bruhn Jensen 1990, Hagen 1992.

program, altså om de styrende virkninger den sosiale bruken av fjernsynsteknologien har¹⁹². Den enkelte seers visshet om at alle de andre ser på dette, samtidig, produserer samhørighetsfølelse, en bevissthet om at det eksisterer et "vi" utover det lokale samfunn. På samfunnets makronivå betyr innføringen av fjernsynet at de forskjellige samfunnsgruppene blir klare over hverandres eksistens på en langt mer direkte måte enn tidligere. Dette har gjort fjernsynet til en sterk nasjonsbygger:

"Det avgjørende er altså ikke at innholdet har en bestemt opprinnelse eller et bestemt kulturelt preg, men *at vi er sammen om det.*"¹⁹³

Det er Johansens antakelse at med etableringen av fjernsynskanaler som CNN, vil denne følelsen av samhørighet kunne utvides til det globale nivå. Mediene gjør det klart at alle lever i den samme tid, og fysisk avstand føles mindre (og *blir* naturligvis mindre med stadig bedre kommunikasjoner).

Med direktesendinger fra alle verdenshjørner blir seeren oppmerksom på at han/hun deler akkurat det samme øyeblikket med hele verdens befolkning:

"Direkteoverføringer fra Gulfkrigen, og fra revolusjonskomiteens møter i Romania, er dramatiske hint om slike muligheter: Langt borte er *akkurat nå*; menneskene jeg deler nå`et med, er ikke bare her, men hvor som helst; på noen måter kan jeg forholde meg til *alle* som til dem jeg har rett omkring meg. Med disse bildene gjør jeg en helt ny erfaring: *Verdensøyeblikket.*"¹⁹⁴

Drøftingen av nyhetsarenaen i første del av kapitlet var orientert mot hvordan politisk konflikt utspiller seg på denne arenaen, og hvordan nyhetenes tekstlige mekanismer er en integrert del av disse konfliktgjennomløpene. Orienteringen var altså i grunnen mot arenaens

¹⁹²Rath 1989, A. Johansen 1991.

¹⁹³A. Johansen, op.cit., s. 40 (forfatters uth.).

¹⁹⁴Ibid., s. 52f (forfatters uth.).

betydning i hvert enkelt saksforhold som bringes inn på den. Men denne andre typen tenkning omkring arenaen impliserer at dens betydning kan være svært stor også på et annet plan: Integrasjon gjennom felles erfaring, endring av tid/rom-persepsjon. Dermed får også nyhetssendingene fra Golfkrigen enda en dimensjon som kan bidra til å forklare deres appell til seerne: Verdensøyeblikket ble erfart på en måte som knapt hadde skjedd tidligere.

6.4. Nyheter, historie og glemsel

Idéen om verdensøyeblikket har en positiv klang. Live-dekning av store begivenheter samler, tendensielt, verdens befolkning til ett stort publikum som vet de deler den samme tid og det samme avgrensede rom. I de siste årene har det vært mange slike "øyeblikk" der verdens oppmerksomhet har vært rettet mot én konflikt. Golfkrigen er ett av disse øyeblikkene.

En vurdering av betydningen av live-dekning/oppdatering bør imidlertid ikke stoppe her. Idéen om det erfarte verdensøyeblikket kan nyanseres og problematiseres av et mer detaljert blikk på tv-nyhetenes andel i menneskelig erfaring. Her vil jeg gjøre dette ved å drøfte hvordan tv-nyhetene deltar i formingen av historie-*bevissthet* gjennom sitt utvalg av saker og måten å representere dem på. Dermed er jeg også tilbake igjen i det perspektivet som har dominert oppgaven, en insistering på nytten av tekstanalyse innen nyhetsstudier.

Det er nærliggende igjen å ta utgangspunkt i tv-nyhetenes fortellemåter. Med en oppsummerende sendeplan får tv-døgnet én hovedsending på kveldstid, satt sammen av en rekke tilbakeskuende, avsluttede historier. Stig Hjarvard har vist hvordan denne sendeplanen og fortelleformen henger sammen med den klassiske offentlighetsmodellen: Fjernsynets sendeplan skal harmonere med samfunnsborgerens tenkte døgstruktur, der arbeid på dagtid avløses av politisk interesse på kveldstid når tv-nyhetene toner inn¹⁹⁵.

Med endring til oppdaterende sendeplan eller kontinuerlig live-dekning endrer fortelleformen seg: Sendingene får en større nærhet til eller sammenfall med selve begivenhetenes tid. Med kort

¹⁹⁵Hjarvard 1991a, s. 16.

tidsperspektiv bakover og kort forover, knyttes oppmerksomheten til begivenhetenes utfolding i reell tid. Nyhetene bindes til et evig presens, og de henvender seg ikke lenger til den engasjerte borger på et fastsatt tidspunkt knyttet til rollen som borger, men er isteden tilgjengelige som en service som nyhets-konsumenten kan oppsøke nær sagt når han/hun måtte ønske.

Hjarvard hevder at med overgangen til oppdaterende sendeplan mister tv-nyhetene sin karakter av daglig historieskrivning. Bindingen til det evige presens gjør det tendensielt umulig å sette sluttstrek og oppsummere hva som har skjedd i dag. Døgnet forsvinner som målestokk. Nyhetenes historieskrivende funksjon avløses av det historieløse presens, der nyhetshistoriene avfører stadig nye historier i en evig strøm.

Jeg vil begynne drøftingen av disse synspunktene med en innvending mot Hjarvard her: Tekstanalysen av Golfkrig-sendingene har vist at live-sendinger og oppdaterende sendinger gir større mulighet for å fortelle nyhetshistorier på en "god" måte. Selv om disse historiene i stor grad "fades" ut og inn i nye historier, er det grunn til å spørre seg om ikke denne fortellemåten, heller enn å *fjerne* nyhetenes historieskrivende funksjon, *endrer* den. Jeg vil anta at de medrivende historiene nyhetene nå kan fortelle, har et større potensial for å nedfelle seg som erindring hos seerne enn de tilbakeskuende, oppsummerende historiene har.

Instant history

Golfkrigen var en megahistorie som skilte seg ut fra det normale tilbudet av nyhetssaker. Den varte lenge (riktignok ikke mer enn seks uker, men det er altså blitt lenge for én historie!), og den var så intensivt dekket at de fleste må ha fått den med seg. Skrives det likevel historie via nyhetene, når en fortelling varer så lenge og ståker så mye?

I en artikkel framsetter George Gerbner tesen om *instant history*, som han ser som en slags fiksering av ett øyeblikk, en historie i den evige nåtidens strøm av bilder og historier:

"Instant history is made when access to video-satellite-computer systems blankets the world in real time with selected images that provoke immediate reactions,

influence the outcome, and then quick-freeze into received history. Instant history is a magic lantern projecting images on a blank screen in a temporal void. The show has a clear beginning, middle, and end. It telescopes roles, parts, and outcome into the same act."¹⁹⁶

Beskrivelsen likner den jeg alt har gitt som et "ideelt" forløp for tv-kanaler av CNNs type: Relativt kortvarig, med dramatiske vendinger og suggestive bilder. Nøkkelordet for koblingen til historie-"skrivning" er "quick-freeze", hurtigfrysing. Gerbners idé er at når disse korte og intense forløpene av live-dekning er over, fortellingen slutter, fryses og lagres meningsladede stillbilder i publikums hukommelser: Den kinesiske studenten alene foran stridsvognen i Beijing, mengden med vestberlinere som hakker løs på Muren, et høyteknologisk vidunderfly som jager over en ørken badet i sol. Disse stillbildene blir værende som representasjoner av hele det historisk-narrative forløpet i publikums egen minnebank, og dermed i den kollektive historiske hukommelsen.

Ifølge Gerbner kunne en i USA ved krigshandlingenes avslutning observere medieinitiativer hvis effekt var å styrke hurtigfrysingen. CNN ga ut en videoantologi med høydepunkter fra sin egen krigsdekning kort etter våpenhvilen. Det var rikelig med tv-sendte seiersparader. ABC produserte et dokudrama med tittel "The heroes of Desert Storm".¹⁹⁷

Nå er det nok slik at "quick-freeze" av historiske hendelser til stillbilder ikke er noe helt nytt. Bildemedienes stadig større utbredelse i vårt århundre har gjort at de fleste vil assosiere til bestemte bilder knyttet til slike store hendelser. Det Gerbner beskriver, er heller en *intensivering* av denne tendensen.

Øyeblikkets triumf

De hurtigfryste øyeblikksbildene fra virkelighetens fortellinger lar seg ikke lett skifte ut med alternative bilder. Den dominerende fortolkningen av en hendelse blir stående etter at forløpet har fått sin definerte slutt, og krigen eller krisen er over. Når den massive

¹⁹⁶Gerbner, op.cit., s. 244f.

¹⁹⁷Ibid., s. 260.

dekningen er over, er dermed Historien allerede skrevet. Erfaringene med Golfkrigen synes å støtte dette synet. Det er ikke tvil om at mediene ikke har vært altfor dyktige til å korrigere seg selv. Knut Sogstad konkluderer i en artikkel at de færreste av journalistene i Saudi-Arabia gjorde forsøk på å etterprøve sannhetsgehalten i tidligere meldinger¹⁹⁸. Da krigen var slutt, var også fortellingen slutt, frosset inn og umulig å tine opp. Dette er betenkelig, tatt i betraktning de opplysninger om krigføringen og konsekvensene av den som er blitt kjent (sivet ut litt etter litt) i etterkant, og som setter spørsmålsteget ved svært mange av de opplysningene som ble gitt videre under selve krigen¹⁹⁹.

Det gjelder altså å få fram alle aspekter før fortellingen om en konflikt "avsluttes". Ed Barnes, journalist i Life Magazine, oppsummerer noen av sine inntrykk av mediedekningen av Golfkrigen på denne observante måten:

"There were stories never told about the strained relations between the coalition forces, about U.S. troops who didn't get supplies for months and months, about troops who were killed by friendly fire. A lot of journalists over there, after they had their stories axed by the military, thought they would just tell them after the war was over, but that's naive. Once the war is over, no one cares."²⁰⁰

Glemselen og historiens ironi

Hva slags lagringsvilkår kan en så si at de hurtigfryste øyeblikksbildene tilbys? Samtidig som medieapparatet under bestemte vilkår med kraftanstrengelser kan skape Historie, fører nyhetsmedienes egen struktur, en stor og økende mengde bilder og historier i den evige nåtids strøm, til at hendelser også fort glemmes. Fredric Jameson har kastet fram en tanke om dette:

¹⁹⁸Sogstad 1992, s. 30. Artikkelen er en studie av NTB's dekning av Golfkrigen.

¹⁹⁹Paul Walker, leder av Institutt for fred og internasjonal sikkerhet ved Massachusetts Institute of Technology, kaller bombingene i Kuwait og Sør-Irak en massakre og en "killing frenzy" (1992, s. 88). Jfr. også Chomsky, 1992.

²⁰⁰Sitert i MacArthur 1992, s. 157.

"Think only of the media exhaustion of news: of how Nixon and, even more so, Kennedy are figures from a now distant past. One is tempted to say that the very function of the news media is to relegate such recent historical experiences as rapidly as possible into the past. The informational function of the media would thus be to help us to forget, to serve as the very agents and mechanisms for our historical amnesia."²⁰¹

Nye historier avløser de "gamle", som snart føles som de fant sted i en fjern fortid. Mengden av informasjon og inntrykk en utsettes for krymper lagringsperioden for informasjon hos publikum. Tv-kanalenes andel i omformingen av historieforståelsen lar seg imidlertid ikke redusere til et rent kvantitativt argument om at nye historier kun dynges over de gamle (dette ville jo også gjelde uavhengig av type sendeplaner som velges). Fjernsynet er nemlig betegnende nok spesielt *besatt* av forestillingen om "historiske" hendelser. Det går ikke lang tid mellom hver gang en hører en kommentator si at "denne uttalelsen er historisk", eller "vi er vitne til en historisk fotballkamp", "en avtale som er eller vil bli historisk". Slike uttalelser faller gjerne i samband med tv-nyhetenes live-overføringer av igangværende begivenheter, bemerker Mimi White i en artikkel. Selv om kommentatorene med det ønsker å gi seeren et inntrykk av hvor viktig begivenheten er akkurat nå, framfor å postulere noe om historiens dom, er denne begrepsglidningen betydningsfull:

"...it suggests that what is most unpredictable (because it is not yet a closed sequence of events with a beginning, middle and end)(...), can be - must be - 'historic' if it is in the process of being recorded by television. The institution of television itself thus becomes the guarantee of history, even as it invokes history to validate its own presence at an event."²⁰²

²⁰¹Jameson 1983, s. 125.

²⁰²White 1989, s. 284f.

Den inflaterte bruken av historiebegrepet om de mest forskjellige og av og til relativt ubetydelige hendelser ser ut til å tømme begrepet for innhold: Det denoterer ikke lenger en ordnet fortelling om fortiden (nå kan en selvsagt spørre, som White også gjør, om historiebevisstheten noensinne har hatt denne formen).

Tv-nyhetenes særegne bruk av historiebegrepet viser seg også i nyhetenes egenreklame, som med konkurranse også er begynt å dukke opp i Norge: Det er dekningsen av de store, "historiske" begivenheter som trekkes fram i disse korte reklamesnuttene. Implisitt: Vi var der, da det skjedde, altså vil vi også være på plass, når noe nytt stort skjer. Som White skriver:

"...history and current events, the past and present become mutually supporting frames of reference, the one serving as the alibi and guarantee of the other."²⁰³

En kan innvende at tross inflasjonen i tilsynelatende "historiske" vendepunkter, er vi jo alle likevel i stand til å skille mellom en fotballkamp og en politisk revolusjons historiske verdi, når det kommer til stykket. Men tv-nyhetenes "tømming" av historiebegrepet går altså sammen med noen andre og sterke tendenser. Informasjonsstrømmen og angrepene på historiens kronologi utgjør en utfordring for den kollektive historiske hukommelse som antakeligvis er vanskelig å motstå.

Dette kan også ha sine ironiske sider. Mannen som kom til å personifisere subjektet i mediens fortellinger om Golfkrigen, president George Bush, nøy ifølge meningsmålingene en ufattelig popularitet i det amerikanske folk i det øyeblikk våpnene tjet i Golfen. Hans *ratings* var, så å si, enda høyere enn CNNs. Med valget bare halvannet år unna, burde det kunne gå an å gli på stemningsbølgen fram mot fire nye år. At det ikke ble så lett likevel, kan selvsagt ha mange årsaker. Noen av dem må man sikkert lete andre steder enn i mediene for å finne. Men resonnementet om mediene og den kollektive hukommelse gir noen innspill til historien om Bush' fall som er vanskelige å overse: Slutten av Golfkrigen ble ikke den episk-heroiske Bush nok hadde ønsket. På den annen side manglet det altså ikke på

²⁰³Ibid., s. 285.

storslagne seiersparader og andre hurtigfrysteknikker. Jeg vil anta at Bush tross slutten fikk noe nær den maksimale *instant history*-effekt ut av Golfkrigen. Likevel var det ikke nok. I nyhetsmedienes evige nåtid dukket det opp nye historier, som selv om de befant seg på eget fysisk territorium, ikke var så lette å kontrollere. Opptøyene i Los Angeles (april/mai 1992, det virker allerede lenge siden...) og andre topphistorier kan ha dyttet selv Golfkrigens perfekte stillbilder inn i glemselen.

Kapittel 7: Avslutning

7.1. "Bildene vi alle husker"

13. januar 1993, like før toårsdagen for innledningen av Operasjon Økenstorm, sendte USA igjen fly med bombelast inn over Irak, som en slags reprimande mot Saddam Husseins regime for manglende etterlevelse av FN-resolusjonene. Nyhetsredaksjonene reagerte momentant. Det var som de nedfrosne stillbildene fra Golfkrigen ble hentet fram igjen fra redaksjonsledelsenes kollektive hukommelser, da NRK og TV 2 begge tydde til ekstrasendinger, og slik umiddelbart definerte hendelsene som en mulig oppfølger til megahistorien tilbake i ' 91.

Det ble ganske snart klart at det ikke var grunnlag for en slik situasjonsdefinisjon, men allerede i Kveldsaktuelt-sendingen 13. januar kl. 2200 hadde Dagsrevy-redaksjonen klar en kortversjon (totalt ca. seks og et halvt minutt), basert på arkivmateriale, av krisen og krigen i ' 901, og et utvalg hendelser også etter våpenhvilens inntreden og fram til 1993. Gitt all kritikken mot medienes dekning som er kommet internasjonalt i etterkant av krigen - en jevn strøm av bokutgivelser og noen tv-programmer som også NRK har sendt - var det overraskende at historien NRK fortalte, som det må være ri melig å anse som NRKs egen historieskrivning, overhodet ikke tok hensyn til noe av denne kritikken.

Den biten av kortversjonen som tar for seg selve krigshandlingene, varer ca. to minutter og kan parafraseres slik:

"Saddam Hussein nekter å bøye seg for sanksjoner og press, og de allierte starter natt til 17. januar bombing fra luften av mål i Irak og Kuwait. Irak svarer ett døgn senere med å sende Scud-raketter mot Israel, en provokasjon for å trekke Israel med i krigen. Israel lar seg ikke provosere, og får som takk Patriot-raketter til forsvar mot Scud-

angrepene. Saddam Hussein erklærer at han har atom-, kjemiske og biologiske våpen som han vil bruke hvis det er nødvendig. De alliertes bombing fortsetter, men det som blir vist likner mest av alt et uvirkelig videospill, inntil det kommer bilder fra et utbombet tilfluktsrom i Bagdad, som viser glimt av krigens sanne ansikt. Bakkekrigen starter 24. februar, og det hele er over i løpet av få dager. Irakiske soldater overgir seg i tusentall. Kuwait er befridd, og de allierte inntar hovedstaden i seiersrus."

Kortversjonen er en kronologisk gjennomgang av et utvalg begivenheter, med startpunkt 2. august 1990, fortalt av to reportere som avløser hverandre. Begivenhetene gis en nødtørfdig narrativ integrering: Fram til våpenhvilen 28. februar 1991 er subjekt, objekt, motstander og prosjekt det samme som det underliggende premisset for dekningen under krigen. Subjektet USA/FNs prosjekt er å få Irak ut av Kuwait, motstanderen Irak motsetter seg dette, det blir krig. Forskjellen er at nå mangler selv den konteksten NRK faktisk supplerte under krigen, som en utfylling av grunnstrukturen.

Samtidig er altså kritikken mot medienes dekning helt fraværende fra denne historien, det samme er krigføringens skader på sivilbefolkning (bortsett fra tilfluktsrom-episoden) og tall på hvor mange som døde i krigen, det er ingen evaluering av eventuelt endrede maktforhold i Midtøsten, og om USA/FN kunne ha andre motiver for sitt massive engasjement enn kun å gjenopprette Kuwaits selvstendighet. Det nevnes ingenting om de økonomiske sanksjonene mot Irak og deres virkninger, ingenting er med om forhistorien til det anstrengte forholdet mellom Irak og Kuwait, ei heller om Vestens mangeårige støtte til Saddam Husseins regime.

Historien som fortelles i dette innslaget har noe uavvendelig over seg: Det er som man går inn i en evig strøm av begivenheter og plukker ut noen få, som bare kan gis enkle begrunnelser eller fortolkninger. Påfallende er mangelen på begrunnelse for Iraks president Saddam Husseins handlinger: Det som altså, skal en tro NRKs versjon, satte det hele i gang, invasjonen av Kuwait, slås bare fast som et faktum. Den eneste mulige motivasjonen seeren kan utlede, er at Saddam Hussein er maktsyk, han står for en rendyrket maktlogikk som ikke lar seg forklare, den må bare nedkjempes.

Dermed tar drøftingen av tv-nyhetenes forhold til historieforståelse en ny og interessant vending: I forrige kapittel antok jeg med George Gerbner, som en spekulativ, men interessant hypotese, at det internasjonale medieapparatet i gitte situasjoner skaper *instant history*, som lagres i samfunnets kollektive hukommelse - men raskt overdøves av nye hendelser og siger inn i glemselen. Men bildene NRK viste, tilhørte ingen slik hypotetisk hukommelse, isteden er de hentet fra en høyst *konkret* hukommelse, NRKs eget fjernsynsarkiv. NRKs kortversjon av konfliktene i Golfen demonstrerer etter mitt syn igjen, nå i fortettet form, at i en verden som lever i nyhetenes evige nåtid er det handlingen i øyeblikket som teller. Kritikken som kom, under og særlig etter krigen, druknet i ståket fra et stykke uimotståelig *instant history*. Også det jeg i analysekapitlet har trukket fram fra NRK-materialet som unntak fra en heseblesende og ukritisk minutt-til-minutt-dekning under Golfkrigen, er nå borte.

Om kritikken som er kommet fram etter Golfkrigen i det hele tatt *ble* tatt opp i sin tid, og dermed faktisk er representert i fjernsynsarkivet, virker den likevel irrelevant stilt overfor det narrative forløpets og de suggestive bildenes egen tyngde som Historie. I NRKs kortversjon innledes biten om krigshandlingene på denne måten av reporter Jon Gelius, som kommenterer bilder fra bombingene av Bagdad - bilder tatt om natten, der sporlys og eksplosjoner lyser opp himmelen:

"Bildene vi alle husker. Natten mellom 16. og 17. januar for temmelig nøyaktig to år siden er krigen i gang. De alliertes fly bomber Bagdad og starter luftkrigen mot irakiske mål, både i Irak og okkuperte Kuwait."

7.2. Det narratives grense

Bildene fra Golfkrigen ligger i NRKs arkiv, men de er også lagret et sted i samfunnets kollektive minne, allerede i ferd med å bli trengt tilbake i fortiden av nye bilder fra andre konflikter. En av disse konfliktene, krigen i Bosnia-Hercegovina, synes på de fleste måter forskjellig fra Golfkrigen; nettopp derfor kan den gi verdifulle innspill til en avsluttende vurdering av det narratives betydning i

nyhetsproduksjon. Det ikke spesielt positive bildet eksemplet over gir av NRKs utvikling kan samtidig nyanseres.

En oppdaterende sendeplan og live-sending kommer for alvor til sin rett når hendelser kan defineres innenfor en narrativ forståelsesramme, og det samtidig skjer mye, gjerne i løpet av ganske kort tid, innenfor denne rammen. Skjer det lite, eller hendelser gjentar seg slik at det er vanskelig å skille dem fra hverandre (lite egentlig "nytt" dukker opp), setter repetisjonens begrensninger inn.

Krigen i Bosnia-Hercegovina er meget vanskelig å dekke innenfor en narrativ ramme, av flere grunner: Det er vanskelig å se klare relasjoner subjekt-motstander (evt. helt-skurk) som holder seg stabilt over tid. Det er vanskelig å se at det finnes noen overgripende prosjekter som en kan tolke de mange mindre hendelsene inn under. Samtidig er mange av disse hendelsene vanskelig å skille fra hverandre. Dekningen blir dermed fort *både* fragmentert og repetitiv, og krigen kan ikke gis noen klar narrativ retning eller bevegelse. Kort sagt framstår det som umulig å integrere hendelsene som utgjør krigen i Bosnia til et sammenhengende hele av narrativ type. Det dukker av og til opp episoder som gir dekkningen et høyere tempo, en følelse av bevegelse, men disse forblir løsrevne.

Et godt eksempel på hvor mye det å kunne gi en hendelse en narrativ integrering har å si, kunne bevitnes i mars 1993, da den franske FN-generalen Philippe Morillon satt den lille byen Srebrenica i Øst-Bosnia på mediekartet²⁰⁴. Byen var overfylt av flyktninger, titusener bosniske muslimer, mange av dem syke og sårede, truet av beleirende serbiske styrker. Morillon besøkte Srebrenica 12. mars og proklamerte dagen etter at han nektet å forlate byen før serberne hadde sluppet forsyninger fram, gått med på våpenhvile og latt syke og sårede evakuere.

I dagene som fulgte var mediernes oppmerksomhet konsentrert om det som skjedde i og rundt Srebrenica: De serbiske styrkene rykket nærmere og truet med å angripe byen, nye flyktninger strømmet til

²⁰⁴Bosnia-eksemplet er å betrakte som et apropos til analysen: Verken NRKs eller CNNs dekning her har jeg hatt anledning til å vurdere systematisk. - Opplysninger om Morillon/Srebrenica er hentet fra NTBs meldinger fra perioden.

fra distriktet rundt, general Morillon og FN gikk inn i nervepirrende forhandlinger med serberne, FNs høykommissær for flyktninger engasjerte seg. Plutselig utkrystalliserte det seg, for en stakket stund, en situasjon som var mulig å narrativisere, og dermed også forståelig uten ganske solide bakgrunnskunnskaper om regionen (som man ellers må ha for å kunne forstå en flik av det som skjer i Bosnia). I det store og hele forsvarsløse flyktninger under beleiring av en overlegen og kompromissløs fiende som rykker nærmere (tidsfristen, om ikke eksplisitt definert her, kommer inn i bildet), en heroisk FN-general som tar parti og definerer sitt eget prosjekt, og slik gjør det lettere også for et utenforstående publikum å engasjere seg.

Også andre episoder har dukket opp og latt seg framstille "bedre" narrativt: De gangene serberne har truet med å ta Sarajevo, den lille, dødssyke jenta som i siste øyeblikk ble fløyet ut av Sarajevo til sykehus i London.

Slik jeg ser det, er det svært vanskelig å gjøre krigen i Bosnia forståelig innenfor et oppdaterende nyhetsparadigme, ja i fjernsynsnyhetene i det hele tatt. Det krever heller omfattende kunnskap og lange resonnementer av en type fjernsynet, uansett sendeplan, sjelden klarer å tilby. Isteden mobiliserer fjernsynet affekt ved episoder som lar seg narrativisere, og/eller der bildene er spesielt slående.

Det kommer derfor ikke som noen overraskelse at live-nyhetskanaler som CNN har fått langt mindre ut av krigen i Bosnia enn mange andre konflikter, og fort glemmer hendelsene der når det brenner andre steder. Ser en på NRKs dekning, er imidlertid situasjonen en annen: Helt siden krigen begynte, har nyhetsmeldinger og reportasjer om situasjonen strømmet på, supplert med dokumentarfilmer og debatter. Tross alle vanskelighetene med å gi stoffet en attraktiv form, har NRK dekket fortløpende. Slik kan en fremdeles håpe på NRK som et lokalt/nasjonalt alternativ til de store internasjonale som CNN, med andre redaksjonelle prioriteringer, selv om Golfkrigen og "oppfølgeren" i januar '93 kunne få en til å frykte det motsatte.

En sammenlikning av krigene i Bosnia og Golfen viser noen av mulighetene og begrensningene ved et narrativt perspektiv på tv-nyheter. Fortellingen er en sterk og viktig diskurs som utviklingen av systemet for nyhetsproduksjon har favorisert, men muligheten til å

narrativisere er bare en av mange grunner for en redaksjon til å engasjere seg. Når denne muligheten dukker opp, kan imidlertid personer, miljøer, et saksforhold raskt avansere fra anonymiteten og til topps på medieverdenens dagsorden.

Litteratur

Årstall i klammer (f.eks. [1964]) angir opprinnelig utgivelsesår for oversatte arbeider.

Allen, Robert C. (red.) (1987): *Channels of Discourse. Television and Contemporary Criticism*, London.

Allern, Sigurd (1992): "Når Dagsrevyen går i krigen", i: *Kildenes makt. Ytringsfrihetens politiske økonomi*, Oslo.

Bakke, Marit & Knut-Arne Futsæter (1991): *NRK Fjernsynets dekning av Gulfkrigen: Fakta eller forståelse?*, notat, NRK/Forskningsseksjonen, Oslo.

Barthes, Roland (1977a) [1964]: "Rhetoric of the Image", i: *Image-Music-Text*.

Barthes, Roland (1977b) [1966]: "Introduction to the Structural Analysis of Narratives", i: *Image-Music-Text*, London.

Barthes, Roland (1982) [1968]: "The reality effect", i: Todorov (red.): *French literary theory today*, Cambridge.

Barthes, Roland (1990) [1973]: *S/Z*, London.

Bastiansen, Henrik Grue (1992): "*Live from moon.*" *Månelandingen som mediebegivenhet. En case-studie i fjernsynets historie*, Institutt for medier og kommunikasjon, Univ. i Oslo.

Berg, Ole (1978): *Hvor demokratisk? Et essay om det norske politiske system*, Oslo.

Bordwell, David (1985): *Narration in the Fiction Film*, London.

Brandt-Pedersen, Finn & Anni Rønn-Poulsen (1980): *Metodebogen. Analysemetoder til litterære tekster*, København.

Bremond, Claude (1966): "La logique des possibles narratif", i: *Communications*, nr. 8.

Buvik, Per (1991): "TV som krigførende part", i: *Dagbladet*, Oslo (artikkel/debattinnlegg 12/2-91).

Chatman, Seymour (1978): *Story and Discourse*, Ithaca N.Y./London.

Chatman, Seymour (1990): *Coming to Terms. The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film*, Ithaca N.Y./London.

Chomsky, Noam (1992): "The media and the War: What War?", i: Mowlana, Gerbner, Schiller.

Clark, Ramsey m. fl. (1992): *War Crimes. A Report on United States War Crimes Against Iraq*, Washington DC.

Cordelian, W. (red.) (1992): "Television Reporting of the Gulf War", i: *Communication research trends*, vol. 12, nr. 2.

Dahl, Ottar (1986): *Problemer i historiens teori*, Oslo.

Eco, Umberto (1979): *The Role of the Reader*, Bloomington/London.

Eide, Martin (1992): *Nyhetens interesse*, Oslo.

Eide, Martin (1993): "Nyheiter og maktspelel - nokre definisjonsspørsmål", i: Hagen & Helland.

Eide, Martin & Gudmund Hernes (1987): *Død og pine! Om massemedia og helsepolitikk*, Oslo.

Elsaesser, Thomas (1989): *New German Cinema - A History*, London.

- Engelhardt, Tom** (1992): "Gulfkrigen og det totale fjernsyn", i: *Samtiden*, nr. 4.
- European Broadc. Union (EBU) (red.)** (1991): *Actors or spectators? The media look back on their role in the Gulf war*, Geneve.
- Fausing, Bent & Peter Larsen** (1982): *Billeder - analyse og historie*, København.
- Feuer, Jane** (1987): "Genre Study and Television", i Allen (red.).
- Fisk, Robert** (1991): "Going it alone", i: EBU 1991.
- Fløgstad, Kjartan** (1991): "Kampen om Norway City", i: Skretting (red.): *Levende bilder*, nr. 2 1991, Trondheim.
- Foss, Gunnar** (1989): *Det nasjonale sorgarbeid. Tid og fortelling i Dagsrevyens beretning om rasulykka i Vassdalen*, Trondheim.
- Futsæter, Knut-Arne** (1991): *NRK Fjernsynet og Gulfkrigen*, notat nr. 2, NRK-Forskningsseksjonen.
- Geertz, Clifford** (1973): "Thick description: Toward an interpretive theory of culture", i: *The interpretation of cultures*, New York.
- Genette, Gérard** (1980) [1972]: *Narrative Discourse*, London.
- Genette, Gérard** (1988) [1983]: *Narrative Discourse Revisited*, Ithaca, N.Y.
- Gerbner, George** (1992): "Persian Gulf War, the Movie", i: Mowlana, Gerbner, Schiller.
- Greimas, Algirdas Julien & Joseph Courtés** (1988) [1979]: *Semiotik. Sprogteoretisk ordbog*, Aarhus (dansk red.: P.A. Brandt & O. Davidsen).

Gripsrud, Jostein (1991): "Modernizing Hierarchical Modernism: On the Problems of Evaluating Texts", i: Lundby & Rønning (red.): *Media and Communication*, Oslo.

Gunter, Barrie (1987): *Poor Reception. Misunderstanding and Forgetting Broadcast News*, Hillsdale, N.J.

Habermas, Jürgen (1971) [1962]: *Borgerlig offentlighet*, Oslo.

Hagen, Ingunn (1992): *News viewing ideals and everyday practices*, Bergen.

Hagen, Ingunn & Knut Helland (red.)(1993): *Verda på skjermen*, Oslo.

Hall, Stuart (1982): "The rediscovery of ' ideology' : return of the repressed in media studies", i: Gurevitch m.fl. (red.): *Culture, society and the media*, London.

Harms Larsen, Peter (1990): *Faktion som udtryksmiddel*, København.

Hauser, Arnold (1989) [1951]: *The Social History of Art, vol. IV*, London.

Hausken, Liv (1992): *En annen historie. En analyse av Anja Breiens "Hustruer"*, skriftserien Levende Bilder nr. 4-92, NAVF, Oslo.

Helland, Knut (1991): *News conventions and the making of television news programmes: A genre approach to news production*, paper, Xth Conference for Nordic Mass Communication Researchers, Reykjavik.

Hjarvard, Stig (1991a): *"Live" - om tid og rum i TV-nyheder*, København.

Hjarvard, Stig (1991b): "Golfkrigen i mediene", i: *Information*, København (kronikk 25/2-91).

Hjarvard, Stig (1992a): "Den europeiske TV-nyhedsredaksjon", i: *Humaniora* nr. 1, 1992, København.

Hjarvard, Stig (1992b): "Mediernes Golfkrig", i: *Mediekultur* nr.17.

Holme, Idar M. & Bernt K. Solvang (1986): *Metodevalg og metodebruk*. (Utg. sted ikke oppgitt).

Holub, Robert C. (1984): *Reception theory*, London.

Hvitfelt, Håkan (1992): "Krigets dramaturgi. Om Gulfkriget i medierna", i: *Nordicom-Information*, nr. 3-4 1992.

Jakobson, Roman (1988) [1960]: "Linguistics and poetics", i: Lodge.

Jameson, Fredric (1983): "Postmodernism and Consumer Society", i: Foster (red.): *The Anti-Aesthetic. Essays on Postmodern Culture*, Seattle.

Jensen, Klaus Bruhn (1986): *Making sense of the news*, Århus.

Jensen, Klaus Bruhn (1990): "The politics of polysemy: television news, everyday consciousness and political action", i: *Media, culture and society*, vol. 12.

Johansen, Anders (1989): "Troverdighet", i: *Sosiologi i dag*, nr. 2-3 1989.

Johansen, Anders (1991): "Nasjonen som kommunikasjonsfellesskap", i: Gripsrud, Johansen, Larsen.

Johansen, Jahn Otto (1991): *Sannhetens likkiste? Gulfkrigen og media*, Oslo.

- Jordan, Eason** (1991): "Operation News Coverage", i: EBU 1991.
- Kellner, Douglas** (1992): *The Persian Gulf TV War*, Boulder, Colorado.
- Keune, Reinhard** (1989): *Television News Exchange: Is the Future Over Before it Began?*, Bonn, Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Keune, Reinhard** (1991): "After the Gulf War and the fall of the Berlin Wall: Television news and news exchange in the 1990s", i: Keune & Bauer.
- Keune, Reinhard & Heinz Dieter Bauer (red.)** (1991): *TV news and news exchange in the 1990's*, Bonn, Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Lakoff, George** (1991): *Metaphor and war: The metaphor system used to justify the war in the Gulf*, unpubl. paper.
- Lamarque, Peter** (1990): "Narrative and Invention: The Limits of Fictionality", i: Nash (red.): *Narrative in Culture. The Uses of Storytelling in the Sciences, Philosophy and Literature*, London/New York.
- Lansipuro, Yrjö** (1987): "Asiavision news exchange", i: *Intermedia*, vol. 15, no. 1.
- Larsen, Peter** (1974): "Analyse af TV-Avisen", i: Andersen & Poulsen: *Mediesociologi*, København.
- Larsen, Peter** (1989): "TV - historie og/eller diskurs?", i: *Edda*, nr. 1 1989.
- Larsen, Peter** (1991a): "...More than just images: The whole picture", i: Jensen, J.F. (red.): *Analyser af tv & tv-kultur*, København.

- Larsen, Peter** (1991b): "Textual analysis of fictional media content", i: Jensen & Jankowski (red.): *A handbook of qualitative methodologies for mass communication research*, London.
- Larsen, Peter** (1993): "TV-nyheter og representasjon", i: Hagen & Helland.
- Lewis, Justin** (1986): "Decoding television news", i: Drummond & Paterson (red.): *Television in transition*, London.
- Lewis, Justin** (1991): *The Ideological Octopus*, New York/London.
- Lindhardt, Jan** (1987): *Retorik*, København.
- Lodge, David (red.)** (1988): *Modern Criticism and Theory*, London.
- MacArthur, John R.** (1992): *Second Front. Censorship and Propaganda in the Gulf War*, New York.
- Mathiesen, Thomas** (1991): "Krigsregi", i: Mathiesen & Johnsen.
- Mathiesen, Thomas & Jan Johnsen (red.)** (1991): *Mediekrigen*, Oslo.
- McQuail, Denis m.fl.** (1992): "A Framework for Analysis of Media Change in Europe in the 1990s", i: Siune & Truetzschler (red.): *Dynamics of media politics*, London.
- Meyrowitz, Joshua** (1985): *No Sense of Place. The Impact of Electronic Media on Social Behavior*, New York/Oxford.
- Morgenstern, George** (1991): "Forestillingen om krigen", i: *Aftenposten*, Oslo (artikkel 15/2-91).
- Morley, David** (1989): "Changing paradigms in audience studies", i: Seiter m.fl.

Mowlana, Hamid, George Gerbner, Herbert I. Schiller (red.) (1992): *Triumph of the Image. The Media's War in the Persian Gulf - A Global Perspective*, Boulder, Colorado.

Neale, Stephen (1980): *Genre*, London (British Film Institute).

Nichols, Bill (1991): *Representing Reality. Issues and Concepts in Documentary*, Bloomington/Indianapolis.

Norsk Rikskringkasting (1990): *Programregler*. Revidert utgave, Oslo.

Olsen, Johan P. & Harald Sætren (1980): "Massemedier, eliter og menigmann", i: Olsen (red.): *Meninger og makt*, Oslo.

Ottosen, Rune (1991): *The Gulf War with the Media as Hostage*, Prio Report no. 4, Oslo.

Pawlouschek, Andreas (1991): "Arabvision - a new player in the world of news exchange", i: *Intermedia*, vol. 19., no. 2.

Rath, Claus-Dieter (1989): "Live television and its audiences", i: Seiter m.fl.

Saussure, Ferdinand de (1988): "The object of study" og "Nature of the linguistic sign", i: Lodge.

Seiter, Ellen m.fl. (1989): *Remote control. Television, audiences and cultural power*, London/N.Y.

Sogstad, Knut (1992): "Golfkrigen som virkelighet og fiksjon", i: *Nordicom-Information*, nr. 3-4 1992.

Syvertsen, Trine (1992): *Public Television in Transition*, skriftserien Levende bilder nr. 5/92, NAVF, Oslo.

Sørensen, Bjørn (1992): "Från Foxjournal till CNN", i: *Filmhäftet* nr. 77-78, mai 1992.

Thorndyke, Perry W. (1977): "Cognitive Structures in Comprehension and Memory of Narrative Discourse", i: *Cognitive Psychology*, nr. 9 1977.

Tomren, Bjørn (1992): *Generaler spiller ikke golf*, hovedfagsessay, Inst. for massekommunikasjon, Bergen.

Totland, Geir (1992): *Fra filmavis til dagsrevy*. Hovedoppgave, Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo.

Tuchman, Gaye (1978): *Making news. A Study in the Construction of Reality*, New York/London.

Vandersichel, Jacques (1991): "The EBU in the field", i: EBU 1991.

van Dijk, Teun A. (1988): *News as Discourse*, Hillsdale, N.J.

von Festenberg, Nikolaus & Claudius Seidl (1991): "Hvor er krigen?" - intervju med Jean Baudrillard, i: *Information*, København, 15/2-91.

Virilio, Paul (1990): "Horisonten i anden potens", i: *Information*, København (artikkel 19/10-90).

Walker, Paul (1992): "The Myth of Surgical Bombing in the Gulf War", i: Clark m.fl.

White, Mimi (1989): "Television: A narrative - a history", i: *Cultural Studies*, nr. 3, vol. 3.

Østerud, Svein (1991): "Krigen som science fiction og døden som sorgritual", i: Mathiesen & Johnsen.

Vedlegg 1

En oversikt over NRKs nyhets- og aktualitetsprogrammer 17. januar til 2. mars 1991. Alle ordinære sendinger er tatt med, dessuten ekstrasendinger knyttet til Golfkrig-dekningen. Ekstrasendinger i forbindelse med Kong Olavs død er utelatt.

17. januar

0400: Ekstrasending
0700: Ekstrasending
0900: Ekstrasending
1200: Ekstrasending
1500: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2200: Antenne Ti
2240: Kveldsnytt

18. januar

0405: Ekstrasending
0600: Ekstrasending
0900: Ekstrasending
1100: Ekstrasending
1400: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2230: Kveldsnytt

19. januar

0800: Ekstrasending
1300: Ekstrasending
1745: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2230: Kveldsnytt

20. januar

0900: Ekstrasending
1300: Ekstrasending
1930: Dagsrevyen
2235: Kveldsnytt
2330: Ekstrasending

21. januar

0700: Ekstrasending
1230: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2242: Kveldsnytt

22. januar

0700: Ekstrasending
1200: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2230: Kveldsnytt
2355: Ekstrasending

23. januar

0700: Ekstrasending
1200: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2230: Kveldsnytt

24. januar

0700: Ekstrasending
1200: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2200: Antenne Ti
2254: Kveldsnytt

25. januar

0700: Ekstrasending
1200: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2225: Kveldsnytt

26. januar

1200: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2242: Kveldsnytt

27. januar

1200: Ekstrasending
1930: Dagsrevyen
2230: Kveldsnytt

28. januar

1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2242: Kveldsnytt

29. januar

0700: Ekstrasending
1200: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2235: Kveldsnytt

30. januar

1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2305: Kveldsnytt

31. januar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2200: Antenne Ti

2242: Kveldsnytt

1. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2223: Kveldsnytt

2. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2220: Kveldsnytt

3. februar

1930: Dagsrevyen

2225: Kveldsnytt

4. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2230: Kveldsnytt

5. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2200: Antenne Ti

2241: Kveldsnytt

6. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2155: Utenriksmagasinet

2226: Kveldsnytt

7. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2240: Kveldsnytt

8. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2240: Kveldsnytt

9. februar

0900: Nyhetsbulletin Frokost-TV

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2214: Kveldsnytt

10. februar

1930: Dagsrevyen

2231: Kveldsnytt

11. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2232: Kveldsnytt

12. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2245: Kveldsnytt

13. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2205: Blikk mot verden

2227: Kveldsnytt

14. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2242: Kveldsnytt

15. februar

1600: Ekstrasending

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2240: Kveldsnytt

16. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2246: Kveldsnytt

17. februar

1930: Dagsrevyen

2232: Kveldsnytt

18. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2230: Kveldsnytt

19. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2240: Kveldsnytt

20. februar

1700: Ettermiddagsnytt

1930: Dagsrevyen

2200: Utenriksmagasinet

2226: Kveldsnytt

21. februar

1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2242: Kveldsnytt
2313: Ekstrasending

22. februar

0700: Ekstrasending
1200: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2240: Kveldsnytt

23. februar

0010: Ekstrasending
0900: Frokost-TV
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2220: Kveldsnytt

24. februar

0052: Ekstrasending
0855: Ekstrasending
1203: Ekstrasending
1500: Ekstrasending
1930: Dagsrevyen
2236: Kveldsnytt

25. februar

0700: Ekstrasending
1200: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2234: Kveldsnytt

26. februar

0700: Ekstrasending
1200: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2230: Kveldsnytt

27. februar

0700: Ekstrasending
1200: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2240: Kveldsnytt

28. februar

0700: Ekstrasending
1200: Ekstrasending
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2230: Kveldsnytt

1. mars

1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2220: Kveldsnytt

2. mars

0900: Frokost-TV
1700: Ettermiddagsnytt
1930: Dagsrevyen
2226: Kveldsnytt

Vedlegg 2

En oversikt over artiklene (med dato og tittel) som er valgt ut som materiale til studiet av resepsjonen av NRKs Golfkrig-sendinger.

Afenposten

- 17/1 Den store TV-krigen
- 18/1 Krigsskueplass: CNN
- 18/1 Økenkrigen rett inn i stua
- 18/1 Elever diskuterte krig
- 22/1 CNN tjener stort på Gulfen
- 22/1 Døgnet
- 22/1 Gulf-krigen har gitt Dagsrevyen hektisk døgndrift
- 23/1 Ekstrasendingene i NRK tas på sparket
- 23/1 -Send ekstra TV-nyheter til fast tid
- 23/1 Israel stanset USA-sender
- 24/1 Pressefrihetens kår i krisetider
- 25/1 Bilder på en annen skjerm
- 25/1 CNN-feber i Gulfen
- 26/1 TV-krigen til å bli blind av?
- 28/1 Nyheter er som narkotika
- 2/2 Israel vet å satse på mediene
- 3/2 Harde nyheter - sarte barnesinn
- 6/2 Krigsangst et nytt tema for Kirkens SOS
- 6/2 De fredselskende muslimene (leserbrev)
- 8/2 Et jærtegn på krig mellom fattige og rike
- 13/2 Slipp Bush til i Dagsrevyen! (leserbrev)
- 14/2 Sundar: NRK er intet Ap.-byrå
- 15/2 Forestillingen om krigen
- 19/2 Smått med Gulfnytt i Kina
- 19/2 Da tapte vi krigen... (leserbrev)
- 22/2 Kriser i glemmeboken
- 26/2 Lidelsene i Kuwait er "glemt" (leserbrev)
- 28/2 Krigen og vår krise (leserbrev)
- 1/3 Saddam Husseins fremtid
- 2/3 Irakerne fikk nyheten om våpenhvile fra Bush House
- 2/3 Krigens første offer

Bergens Tidende

17/1 Sensur på begge sider
17/1 Krig for åpen mikrofon
17/1 Vantro, sjokk og redsel
18/1 Krig på direkten
18/1 Våre øyne og ører i Bagdad
18/1 ----(intervju med medieforsker H. Østbye)
19/1 "Tenker på de uskyldige som skal dø"
19/1 "Riktig å ta Saddam"
19/1 Frykter fremmedgjøring når krig blir mediesak
21/1 I fokus
21/1 Blir i Bagdad
22/1 Krig og død gir TV-feber
23/1 Golf-krig i Dagsrevyen
23/1 I fokus
23/1 Krigens heslige ansikt skjules
23/1 "Liding i eit enormt omfang"
24/1 De så krigen komme
28/1 Aj, aj for en artig krig! (leserbrev)
28/1 Massemedier med makt
1/2 Sensuren styrer nyhetsstrømmen
3/2 God start (tv-anmeldelse)
6/2 Wayne og Stalin
7/2 Pamela og "Pug" (tv-anmeldelse)
11/2 Fra TV-spill til virkelighet
13/2 I fokus
13/2 Når tirsdag blir mandag og omvendt (tv-anm.)
15/2 "Så mine naboer i ruinene"
17/2 Slitsomt når håpet brister (tv-anm.)
25/2 Scud og skog
25/2 Tungsindig NRK-helg (tv-anm.)
27/2 Seier for Sesam - tap for Saddam (tv-anm.)
1/3 Den gode nyheten (tv-anm.)
1/3 Krigens ansikt

Dagbladet

17/1 Herr Svarthode (tv-anm.)
18/1 Mediakrigen (tv-anm.)
19/1 Akkurat som på film
19/1 Fabelaktige, forferdelige CNN
19/1 Dagsrevyen på høygir
20/1 Hvem er heltene?
20/1 Krigen på TV-skjermen
20/1 TV-krig om TV-krig (tv-anm.)
21/1 Krigens eneste vinner (tv-anm.)
23/1 Pengekrangel i NRK-ledelsen
23/1 Sannheten - krigens første offer (tv-anm.)
24/1 Krigspråket
24/1 Dagsrevyen
24/1 Krig og forenkling
24/1 Postrevolusjonær visitt (tv-anm.)
27/1 Ukesukk
27/1 NRK-sensur av krigsfilm
28/1 CNNs troverdighet slår sprekker
28/1 Odd Karstens nattesøvn (tv-anm.)
29/1 Bare Jahn Otto? (tv-anm.)
1/2 Hva tenkte dere da...? (tv-anm.)
2/2 Golf-krigens andre ansikt
2/2 Vortesvin skutt ned av popkorn
2/2 Sensuren - krigens første seierherre?
3/2 Ukesukk
3/2 24 timer i frontlinjen
3/2 Verdens puls fra minutt til minutt
4/2 Islam mot Vesten
5/2 "Hellig krig"
8/2 Stopp krigen (leserbrev)
10/2 Seiersdag for NRK (tv-anm.)
11/2 Rekordene faller (tv-anm.)
12/2 TV som krigførende part
12/2 Krigen i NRK
13/2 Krig og massemedia
13/2 Frykten som våpen
13/2 TV vil helst ha krig

14/2 Nå våkner opinionen (tv-anm.)
14/2 Stopp bombingene
15/2 Krigens ansikt
15/2 Propagandamentaliteten
15/2 Avsky og krigs-støtte
16/2 Kritikk mot massemedia
17/2 NRK-TV - godt selskap (tv-anm.)
17/2 "Som et video-spill"
18/2 Krigshissere
18/2 Bredere programdekning om Midtøsten (leserbrev)
20/2 Den amerikanske løgneren
21/2 Kven er vakne?
25/2 Jentesmil og nullpunkt (tv-anm.)
27/2 TV - herskernes medium (tv-anm.)
28/2 -Lever familien?
2/3 Alle krigers far
3/3 Jahn Otto tilstår han har levet
3/3 De seiret i TV-krigen (tv-anm.)